HERKES İÇİN DİNLER TARİHİ

BUDİSTLER NİRVANAYA ÖLÜM ARACILIĞIYLA DEĞİL, AYDINLANMAYLA ULAŞACAKLARINA İNANIRLAR; BU, YÜCE SEKİZ KATLI YOL İLE BAĞLANTI DEMEKTİR. BUNA AHLAK, MEDİTASYON VE BİLGELİKLE İÇGÖRÜ DE DAHİLDİR.

DİNLER TARİHİ

ALLAH'TAN ZEN-BUDİZM'E, DÜNYA DİNLERİNİ ŞEKİLLENDİREN ÖNEMLİ KİŞİLER, RİTÜELLER VE İNANÇLAR HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

101

BİR ÇIRPIDA İNANÇ DÜNYASI

ALLAH, İNSAN ALGISININ ÖTESİNDEKİ, KADIN YA DA ERKEK, ÇİFT YA DA ÇOĞUL OLMAYAN "TANRI" KELİMESİNİN ARAPÇASIDIR. TANRI BASİTÇE TEKTİR.

İBRANİ ALFABESİ, BEŞİ SÖZCÜKLERİN SONUNDA DEĞİŞİK BİÇİMLER ALAN YİRMİ İKİ SESSİZ HARFTEN OLUŞUR. İBRANİCE GENELLİKLE SESLİ HARFLER OLMADAN YAZILIR VE SAĞDAN SOLA DOĞRU OKUNUR.

PETER ARCHER

Çeviren: Simge Kaytan

SAY

Peter Archer Bir yüksek lisansını tarih üzerine Toledo Üniversitesi'nde, bir diğerini ise ortaçağ tarihi üzerine St. Andrews Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Şu anda Eastern New Mexico Üniversitesi'nde tarih, uygarlık tarihi ve felsefe üzerine dersler vermekte olan *Archer, The Quotable Intellectual ve 500 Foreign Words & Phrases You Should Know to Sound Smart* kitaplarının yazarıdır.

Simge Kaytan 20 Nisan 1979 tarihinde İzmir'de doğdu. İlkokulu Kuşadası'nda, ortaokulu ve liseyi Söke Hilmi Fırat Anadolu Lisesi'nde bitirdikten sonra 2000 yılında Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2000 yılından beri yeminli tercümanlık ve çevirmenlik yapıyor ve ingilizce öğretmeni olarak çalışıyor. Evli ve 2 çocuk annesi.

Peter Archer

DİNLER TARİHİ 101

ALLAH'TAN ZEN-BUDİZM'E, DÜNYA DİNLERİNİ ŞEKİLLENDİREN ÖNEMLİ KİŞİLER, RİTÜELLER VE İNANÇLAR HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

İngilizceden çeviren:
Simge Kaytan

SAY

Say Yayınları
Herkes İçin *Dinler Tarihi*

Dinler Tarihi 101: Allah'tan Zen-Budizm'e, Dünya Dinlerini Şekillendiren Önemli Kişiler, Ritüeller ve İnançlar Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey / Peter Archer
Özgün adı: *Religion 101: From Allah To Zen Buddhism, An Exploration Of The Key People, Practices, and Beliefs That Have Shapped The Religions Of The World*

© 2014 Simon & Schuster, Inc.
Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı hiçbir koşulda çoğaltılamaz. İletişim adresi: Adams Media Subsidiary Rights Department, 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020.
Adams Media, bir Simon and Schuster markasıdır.

Türkçe yayın hakları Kesim Ajans aracılığıyla © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0679-1
Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Simge Kaytan
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Yayıma hazırlayan: Eda Okuyucu
Kapak uygulama ve sayfa düzeni: Artemis İren

Baskı ve cilt: Yıldız Mücellit Matbaacılık ve Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
Maltepe Mah., Gümüşsuyu Cad., Dalgıç Çarşısı, No: 3/4
Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 46025

1. baskı: Say Yayınları, 2018
5. baskı: Say Yayınları, 2020

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari
www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş 9

1. BÖLÜM: İLK DİNLER 11

Dionysos'un Ayinleri 14
Elefsis Gizemleri 18
İsis ve Osiris 22
Mısır Ölüler Mezhebi 25
Roma Tanrıları 29
Mithras Mezhebi 33
Büyük İskender 35

2. BÖLÜM: YAHUDİLİK 38

Kabala 41
Yahudiliğin Dalları 46
İbranice ve Yidiş 51
Tevrat, Talmud ve Midraş 56
Yahudi Kutsal Günleri 62
Yahudi Kültürü 69
Abulafia 74

3. BÖLÜM: TAOİZM VE KONFÜÇYÜSÇÜLÜK 78

Taoist Yazılar 80
Taoist Ritüeller ve Bayramlar 82
Konfüçyüs'ün Öğretileri 86
Konfüçyüsçü Edebiyat ve Törenler 89
Lao-Tzu 92

4. BÖLÜM: HIRİSTİYANLIK 94
Nasıralı İsa 95
İlk Hıristiyanlar 99
Rahipler ve Manastırlar 104
Reform 108
Misyonerler 112
Skolastisizm 116
Tarsuslu Pavlus 119

5. BÖLÜM: İSLAM 122
İmanın Şartları 124
İslam'ın Şartları 129
Cihat: Kutsal Mücadele 134
İslam'ın Entellektüel Gelenekleri 139
Kuran 144
İslami Kanun ve Gelenekler 149
Müslümanlık İçinde Bölünmeler 154
Muhammed 158

6. BÖLÜM: HİNDUİZM 163
Yaşamın Dört Amacı 165
Vedalar 169
Upanişadlar 173
Bhagavat Gita 177
Karma ve Samsara 181
Mohandas Gandi 185

7. BÖLÜM: BUDİZM 190
Dört Yüce Gerçek 192
Sekiz Katlı Yol 198
Üç Mücehvher 205
Theravada, Mahayana ve Vajrayana Budizmi 211
Zen-Budizm 217
Siddhartha 221

8. BÖLÜM: DİĞER İNANÇLAR 229
Mormonlluk 230
Pentikostalizm 233
Vika 239
Rastafaryanizm 246
Scientology 250

Ek 255
Dizin 259

GİRİŞ

Din, 5000 yıldan beri insanların yaşam şartlarının önemli bir parçası olmuştur. Tüm ruhani inançlar insan ruhunu şekillendirmeyi ve insanlarda kalıcı bir iz bırakmayı amaçlamıştır.

Bu kitabın sayfaları arasında, Yunanların ve Romalıların tapınaklarında gezinecek, ortaçağ Hıristiyan katedrallerinin yüksek çan kulelerine hayran kalacak, eski İstanbul'daki Sultanahmet Camii'nin zarif minareleri karşısında ağzınız açık kalacak ve Endonezya'daki Borobudur Budist Tapınağı'na hayretle bakacaksınız. Azizleri ve günahkârları, kahramanları ve kâfirleri, ruhsal manzaramızı şekillendiren büyük düşünürleri, kâhinleri ve mistikleri okuyacaksınız.

Din, kısmen dini inancın çok fazla şekli olmasından ve kısmen de dinin ne olduğunun tam olarak tanımlanamamasından dolayı karmaşık bir konudur.

The Concise Oxford Dictionary (Kısa Oxford Sözlüğü) dini, "insanüstü bir kontrol gücüne, özellikle de itaat ve ibadet isteyen kişisel bir Tanrı'ya ya da tanrılara inanç" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım oldukça üstünkörüdür ve birçok konuyu kapsamaktadır.

Günümüzde beş büyük dini gelenek vardır: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam, Budizm ve Hinduizm. Ayrıca bazıları bu beş geleneğin alt bölümleri olan ve bazıları da bunlarla tamamen ilgisiz olan sayısız küçük grup da bulunmaktadır. Her ne kadar tamamından bahsetmemiz mümkün değilse de, bu kitap dünya dinlerinin ana öğeleri konusunda hızlandırılmış bir kurs vazifesi görecektir.

Ortaçağdaki Haçlı Seferleri'nden 11 Eylül 2001 tarihindeki terör saldırılarına kadar, din aynı zamanda büyük bir çatışma kaynağı olmuştur. Diğerlerinin inanç sistemlerini kavrayıp on-

lara saygı duyarak bu tip fanatik tavırlardan kaçınabilir ve başkalarının yatkınlığını da fark edebiliriz.

Din, karmaşık felsefeler, engin ve etkileyici bir edebiyat, hayranlık uyandıran ve göz kamaştırıcı sanat eserleri ortaya çıkarmıştır. Bunların tamamı, kendilerini ortaya çıkaran dini inançların aktif olarak takip edilmeleri sona ermiş de olsa var olmaya devam ederler. Hayret verici bir kültürel mirası sayesinde, dinin ve dünyaya yaptığı katkıların değerini bilmeyi sürdürebiliriz.

O zaman ruhani aydınlanma yolunda uzun ve büyüleyici bir yolculuğa hazır olun.

BÖLÜM 1

İLK DİNLER

İlk dini törenler insan topluluklarının gelişmesi ile eşzamanlı olarak ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Örneğin Fransa'nın Lascaux bölgesinde yer alan ve avcı toplayıcı grupların eseri olan mağara resimlerinin dini bir öneme sahip olmaları mümkündür. Antropologlar, resimlerin genellikle mağaraların en uzak yerlerinde, yani en gizemli bölümlerinde bulunduklarını belirtmektedirler. Bir hayvanın (özellikle de avlanmaya çalışılan bir hayvanın) resmini çizmek, avcıya yemek arayışında iyi şans getirmesi için ilahi güce yapılan bir çağrı olabilir.

Dicle ve Fırat nehirleri arasında yerleşik toplumların ortaya çıkmasıyla, tanrılara sistematik bir şekilde tapılmasını ve bu tanrılara atfedilen belirli güçleri görmeye başlarız. Mezopotamya dini genellikle karanlık ve kasvetliydi. Aynı isme sahip olan destansı şiirin kahramanı Gılgamış, kutsanmış bir ölüm sonrası yaşam beklemek yerine ölüm sonrası yaşamın acı ve keder ile dolu olacağına inanırdı. Bu durum Mezopotamya toplumunun zayıf yapısını oldukça iyi yansıtmaktadır.

Antik Yunan uygarlığının ortaya çıktığı dönemde dini törenler ve inançlar sağlamlaştırılmış ve özel bir rahipler grubu normal insanlar ile tanrılar arasında aracı olarak görev yapmaları için belirlenmişti. Yunan Tanrıları ne özellikle iyiliksever ne de kötü olarak görülürlerdi. Onlar sadece *oradaydılar*. Genellikle doğal olayları somutlaştırırlardı:

TANRI	ALANI
Zeus	Şimşek
Apollo	Güneş
Artemis	Ay
Poseidon	Okyanuslar ve Denizler
Diğerleri ise insanların sorunlarını ve ürünlerini yansıtırdı:	
Afrodit	Aşk
Ares	Savaş
Demeter	Mahsul
Athena	Bilgelik
Hestia	Aile Ocağı
Dionysos	Şarap ve Sarhoşluk

Daha sonraki dinlerin (Hıristiyanlık, Yahudilik, İslamiyet) aksine, tanrılar ahlaki konularla ilgilenmiyorlardı. Olsa olsa gururu cezalandırabilirlerdi, özellikle de kendilerine karşı saygısızca bir şekle bürünürse. Ama güdüleri insanlar tarafından genellikle bilinmiyordu.

Yas tutmak manasız: insan dayanmak için doğar.
Böyledir maalesef! Tanrılar şiddetle verir hükmü:
Onlar, sadece onlar kutsanmış ve sadece onlar özgür.

–Homeros, *İlyada*

İnsanlar tanrılara ilahi yönlendirme için değil, ya tanrıların kendilerine bir iyilik yapmaları ya da, daha sıklıkla, tanrıların onları rahat bırakmaları için ibadet ederlerdi.

Antik toplumların neredeyse tamamı çoktanrılıydı. Tek bir Tanrı'ya, yani Yehova'ya tapan Yahudiler bile başlangıçta diğer tanrı-

ların varlığını reddetmediler. Onlar sadece ilah olarak tekini kabul ediyorlardı. Yunanlar, Romalılar ve Mısırlılar gibi diğer toplumlar geniş bir tanrılar grubuna tapıyorlardı ve genellikle de birbirlerinin tanrılarını ödünç alır görünüyorlardı. Akdeniz'de ve Doğu toplumlarında serbestçe dolaşan mitler ve hikâyeler dini inançların Avrupa'ya ve Asya'ya yayılmasına neden oldular.

DİONYSOS'UN AYİNLERİ

Düzensizlik Tanrısı

Eski Yunanlar çoktanrılıydı (yani çok sayıda tanrıya inanıyorlardı). Bu tanrıların arasında, tüm tanrıların tanrısı ve gök gürültüsü yaratıcısı Zeus; Zeus'un karısı ve evlilik tanrıçası Hera; aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit; Afrodit'in erkek kardeşi, savaş tanrısı Ares ve şarap ve eğlence tanrısı Dionysos vardı.

Dionysos'un ayinleri, diğer Olimpos tanrıları onuruna yapılan ayinlerden farklıydı. Geleneksel ayinler, tanrıları ve tanrıçaları, sadece bu amaç için yapılmış olan tapınaklarda onurlandırırdı. Dionysos ise insanların arasında gezinirdi ve inananları ona ormanın içinde tapardı. Dionysos festivallerinde, inananları tanrı ile bir olurlardı. Bu tanrı insanları seviyordu, dansı ve şarabı da seviyordu. Festivalleri aynı büyük partiler gibiydi.

Dionysos'a genellikle yolculuklarında, isimleri "çılgın kadınlar" anlamına gelen garip takipçileri Maenadlar eşlik ederdi. Maenadlar, Dionysos'un sembolu olan asa *thyrsus*'u taşırlar ve insanları Dionysos'un mezhebine katılmaya ve ayinlerinde yer almaya teşvik ederlerdi. Her ne kadar herkes davetliydiyse de, Dionysos festivallerinin en hevesli katılımcıları kadınlardı.

Thyrsus Neydi?

Thyrsus, asma dalları ya da sarmaşıkla kaplı, üzüm ya da diğer orman meyveleriyle süslenmiş ve üzerinde çam kozalağı olan uzun bir çubuk ya da asaydı. Bir doğurganlık sembolü ve Dionysos ayinlerinde kutsal bir objeydi.

Dionysos şarap tanrısıydı ve onun adına yapılan ayinler de bu içeceği kutsardı. Şarabın insanlara tanrıların büyüklüğünü ve gü-

cünü hissetme yetisi verdiğine inanılırdı. Şarap yoluyla, inananları Dionysos ile bütünleşmek için ihtiyaç duydukları coşkuya ulaşıyorlardı. Dionysos'un isimlerinden biri "rahatlama tanrısı" anlamına gelen Lysios idi. Ancak kutlamalarının aşırılıkları genellikle taşkınlığa ve çılgınlığa sebep oluyordu.

Dionysos ayinleri genellikle geceleri yapılırdı. Geyik derisi giymiş kadınlar şarap içer ve sarmaşık taçlar takarak Dionysos'un (tanrının kendisi olduğuna inanılan) resmi çevresinde çılgınca dans ederlerdi. Kadınlar kimi zaman kurt ya da geyik gibi yavru hayvanları emzirirler ve kimi zaman da bir hayvan avlayıp parçalayarak çiğ et yerlerdi. Çılgına dönmüş kadınlar ayinler esnasında nadiren de olsa bir erkeği ya da çocuğu parçalarlardı.

Eski Yunan'da Şarap

Yunanlar, neolitik dönemden bu yana şarap yapımı için üzüm yetiştiriyorlardı. Yunan toplumu genişledikçe, üzüm ve şarap ticareti de genişledi. Klasik Yunan uygarlığı MÖ 4. yüzyılda zirveye ulaştığında, Yunanlar İspanya ve Portekiz kadar uzak yerlere bile şarap ithalatı ve ihracatı yapıyorlardı.

Şarap ve düzeni olmayan danslar, inananları tanrıların gücünü hissetmelerine sebep olan bir coşku haline ulaştırıyordu. Dini coşku genellikle cinsel coşkuyla artıyordu. Geceler vahşiydi, inananlar çılgına dönerdi ve her şey mümkündü.

Dionysos Evleniyor

Girit kralı Minos'un kızı Ariadne, büyük kahraman Theseus'a âşıktı. Theseus, Minotor'u (korkunç bir canavar) öldürmek için Girit'e geldiğinde Ariadne ona ilk bakışta âşık olmuştu. Maalesef duyguları karşılıklı değildi.

Ariadne Theseus'a görevini tamamlaması için yardım etmiş ve böylece de babasıyla arası açılmıştı. Atina'ya ulaştıklarında kendi-

siyle evlenmek için söz veren Theseus ile kaçtı. Yolculukları sırasında Naxos adasında durdular. Ariadne sahilde uyurken Theseus yelken açarak onu terk etti.

Ariadne uyandığında garip bir adada yapayalnızdı, sevgilisi onu terk etmişti. Ama Dionysos, Ariadne'yi gördü ve güzelliğine çarpıldı. Ariadne'ye âşık olup onunla evlendi. Bazı mitler çiftin Limni adasında yaşadığını, bazıları da Dionysos'un karısını Olimpos Dağı'na götürdüğünü söylemektedir.

Tanrının Çocuğu

Ariadne ve Dionysos'un aşağıdakileri de içeren çok sayıda çocuğu oldu:

- Oenopion
- Phanus
- Staphylus
- Thoas

Oenopion, Sakız Adası'nın kralı oldu. Phanus ve Staphylus, Altın Post arayışında diğer bir Yunan kahraman İason'a eşlik ettiler. Thoas ise Limni kralı oldu.

Zincirlerinden Kurtulan Delilik

Her ne kadar Dionysos ayinleri popülerse de herkes tarafından kabul edilmedi. Bazı kişiler Dionysos'un gerçekten bir tanrı olmadığını iddia ederek onu öfkelendirdi. Aynı Hera'nın Dionysos'u delilikle cezalandırması gibi, Dionysos da kendisini gücendirenleri aynı şekilde cezalandırır, daha sonra da acı çeken ölümlünün kendini yok etmesini izlerdi.

Dionysos ne kadar zevk düşkünü olursa olsun, çok çabuk öfkelenirdi ve yaratıcı bir hayal gücüne sahipti. Verdiği cezalar acımasız ve vahşiydi, hem de sadece cezalandırılan kişi için değil. Kimi zaman masum eşlikçiler de zarar görürdü.

Kral Likurgus'un Deliliği

Trakya kralı Likurgus, kendi krallığında Dionysos'un mezhebini yasakladı. Dionysos ve Maenadlarının Trakya'ya geldiklerini öğrendiğinde Dionysos'u hapsettirmeye çalıştı ama tanrı denize kaçtı ve orada su perisi Thetis tarafından korundu. Kralın güçleri ise Dionysos'un takipçilerinden bazılarını yakalayıp hapse atmayı başardı.

Buna karşılık Dionysos, Likurgus'u delirtti. Kralın yönetme kabiliyeti olmayınca mahkûm edilen takipçiler bırakıldı. Ama hikâye bununla bitmedi.

Çılgın Likurgus, kendi oğlunu Dionysos için kutsal bir bitki olan sarmaşık dalıyla karıştırdı. Kral öfkeyle kendi oğlunu keserek öldürdü. Daha da kötüsü, Dionysos Trakya'ya kuraklık ve kıtlık saldı. Bir kehanet, kuraklığın Likurgus öldürülene kadar devam edeceğini ortaya çıkardı. Açlıktan ölmek üzere olan Trakyalılar krallarını yakaladılar ve Pangaeus Dağı'na götürerek yabani atların arasına attılar. Yabani atlar kralı parçalara ayırarak öldürdü. Dionysos kuraklığı kaldırdı ve kıtlık sona erdi.

Hapsedilen Bir Tanrı

Thebes'te genç kral Pentheus, Dionysos ayinlerini yasakladı. Dionysos, kralın kararına rağmen şehrin kadınlarını (Pentheus'un annesi ve teyzeleri de dahil) ayartarak Kithaeron Dağı'na götürdü ve kadınlar orada çılgın bir ayine katıldı. Pentheus, Dionysos'un tanrılığını tanımadı ve onu bir zindana attı. Ama zindan Dionysos'u tutamadı; zincirleri çözüldü ve kapılar Dionysos'u serbest bırakmak için ardına kadar açıldı.

Dionysos haha sonra, göz alıcı manzaralar ve cinsel faaliyetlere tanık olma sözü vererek kralı Cithaeron Dağı'nda yapılan ayinleri gözetlemesi için ikna etti. Pentheus, Dionysos'un dediği gibi bir ağaca gizlendi. Ayinlere katılan kadınlar Pentheus'u ağaçta gördüler ve kralı bir dağ aslanı zannettiler. Vahşi bir çılgınlıkla ve Pentheus'un kendi annesinin yönlendirmesiyle onu aşağıya çekip paramparça ettiler.

ELEFSİS GİZEMLERİ

Yunan Dininin Gizemli Kalbi

Demeter ve kızı Persefoni'nin hikâyesi en akılda kalıcı Yunan mitlerinden biridir.

Yeraltı (ölüler diyarı) tanrısı Hades, Sicilya'daki bir düzlükte çiçek toplayan Persefoni'yi fark etti. Onun güzelliğinden hemen etkilendi ve kur yapmayı umursamadan onu taciz ederek kendi yeraltı dünyasına götürdü.

Kızının kaçırıldığının farkına varan Demeter'i yatıştırmak mümkün değildi; öfke, acı ve kederle kendisinden geçmişti. Olimpos Dağı'nı ve tanrıçalık görevlerini terk etti. Demeter'in ilgisinden yoksun kalan dünya kuraklık ve kıtlık ile doldu.

Demeter'in Seyahatleri

Demeter keder içinde kırlarda gezindi. Kimi zaman misafirperverce karşılandı ama diğer zamanlarda alay konusu oldu. Örneğin, Misme adındaki bir kadın Demeter'i evine aldı ve misafirperverlik geleneği gereğince ona içecek ikram etti. Susamış olan Demeter içeceği hızla içti ve Misme'nin oğlu, bardaktan değil fıçıdan içmesi gerektiğini söyleyerek onunla dalga geçti. Oğlanın kabalığına sinirlenen Demeter, içecekten kalanları oğlanın üzerine fırlatarak onu bir kertenkeleye dönüştürdü.

Soru

Demeter'in Roma mitolojisindeki ismi Ceres idi. Demeter tahıl tanrıçası olduğuna göre, sizce hangi İngilizce kelime "Ceres"ten türemiştir?

Cereal (tahıl gevreği)

Demeter, Elefsis'te kendini yaşlı bir kadına dönüştürdü ve dinlenmek için bir kuyunun yanında durdu. Kral Celeus'un kızlarından biri, Demeter'i babasının evinde bir şeyler içmeye davet etti. Kızın kibarlığından memnun kalan Demeter daveti kabul etti ve birlikte eve gittiler.

Kralın evinde kralın kızı ve kraliçe, Demeter'e karşı son derece misafirperver davrandı. Her ne kadar Demeter sessizce oturup uzun bir süre boyunca yemeğinin ya da içeceğinin tadına bakmadıysa da, bir hizmetçi olan İambe en sonunda şakalarıyla Demeter'i güldürmeyi başardı.

Demeter, İambe ile birlikte Celeus'un evinde hizmetçi oldu. Kraliçe, Demeter'e güveniyordu ve ondan yeni doğan oğlu Demofon'u beslemesini istedi. Demeter bu bebekle ilgilenirken, sadece bir bebeğin sağlayabileceği huzura kavuştu ve çocuğa ölümsüzlük hediye etmeye karar verdi. Bunu yapmak için Demeter bebeğe gün boyunca ambrosia (tanrıların kutsal yiyeceği) yedirdi ve geceleri de ölümlülüğünü yakıp yok etmek için bebeği ateşin üzerine koydu. Ama kraliçe bebeği ateşin üzerinde görünce korku ve panikle çığlık attı. Rahatsız edildiği için sinirlenen Demeter bebeği alevlerin arasından çıkardı ve yere fırlattı.

Demeter gerçek haline döndü ve çocuğu ölümsüz yapmaya çalıştığını ama şimdi diğer insanlar gibi ölüme mahkûm olacağını açıkladı. Daha sonra saraya kendisi adına bir tapınak yapmalarını emretti ve onlara kendisi adına yapacakları uygun dini ayinleri öğretti. Bu ayinlere ise Elefsis Ayinleri adı verildi.

Hâlâ Gizemini Koruyan Elefsis Ayinleri

Elefsis Gizemleri, eski Yunandaki en kutsal dini törenlerdi. Elefsisliler Demeter'in onuruna bir tapınak inşa etti ve bu tapınakta Elefsis Ayinleri gerçekleştirildi.

Bu mezhep gizliydi, bu nedenle de gizemli bir din olarak değerlendirildi. Sadece yeni üyeler ayinlere katılabiliyor ve ayinler

sırasında ne olduğuna dair gizlilik yemini ediyorlardı. Elefsis'te kimin törenlere katılabileceği konusunda şartlar vardı. Örneğin, herhangi bir şekilde kan dökmüş olan hiç kimse mezhebe kabul edilmezdi. Ancak diğer mezheplerin dışarıda bıraktığı kadınların ve kölelerin katılımına izin veriliyordu.

Diğer Gizemli Dinler

Efefsis Gizemlerinin yanı sıra, gizemli antik dinlerin arasında Dionysos Tarikatı, Orphic Tarikatı ve Roma Mithraic Tarikatı vardı. Bu tarikatlar popülerdi ve hükümet desteği alıyordu. Ancak MS 4. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın yayılışı gizemli antik dinlere olan ilgiyi azalttı.

Elefsis'in yeni üyeleri gizlilik yeminlerini çok ciddiye aldılar ve bu yemini tutmaya çok dikkat ettiler. Aslında bu konuda öylesine iyi bir iş çıkardılar ki, çok sayıda teori olmasına rağmen, günümüzdeki araştırmacılar bile Elefsis ayinlerinde neler olduğunu bilmiyorlar. İki dizi ayin vardı: Küçük Gizemler (hasat ile aynı zamana denk gelirlerdi) ve Büyük Gizemler (ekim zamanı ile aynı dönemdeydiler ve tamamlanmaları on gün sürerdi). Küçük Gizemler muhtemelen yılda bir kere yapılırdı. Ancak Büyük Gizemler her beş yılda bir gerçekleştirebilirdi.

Persefoni'nin Dönüşü

Uzun bir süre dolaştıktan sonra Demeter, kızını geri almanın en iyi yolunu öğrenmek için Zeus'a gitti. Demeter'in kederinden dolayı ortaya çıkan büyük kıtlık nedeniyle tanrıların başı ona ve dünyadaki insanlara acıyıp Hades'i kaçırdığı kızı geri vermeye zorladı. Ancak Kader Tanrıçaları, herhangi bir kişinin Yeraltı'nda yemek yemesi durumunda lanetlenerek orada sonsuza kadar kalmak zorunda olduğuna karar vermişlerdi. Persefoni altı (bazıları dört olduğunu söyler) nar tanesi yemişti ve bu nedenle her yıl bu sayıda

ay boyunca Hades'le kalmak zorundaydı. Persefoni yokken annesi onun için yas tuttu; dünya soğuk ve çorak kaldı. Persefoni yüzeye geri döndüğünde ise Demeter kutlamalar yaptı; dünya sıcak, verimli, bereketli hale geldi.

İSİS VE OSİRİS

Aşkta ve Ölümde Birleştirilen Tanrı ve Tanrıça

Antik dünyanın en önemli ve güçlü uygarlıklarından biri kuzey Afrika'daki Nil Nehri'nin kıyısında gelişmişti. Mısırlılar 3000 yıl boyunca devam eden bir uygarlık yaratmışlardı ve bu uygarlığın güneşten sararmış kalıntıları bugün bile piramitlere, Sfenks'e ve büyük firavunların mezarlarına giden ziyaretçiler tarafından görülebilir.

Mısırlılar çok sayıda tanrıya inanıyorlardı. Bu tanrılardan bazılarını, ticaret ya da fetih yoluyla etkileşime girdikleri diğer uygarlıklardan almışlardı. Mısır dininin ana özelliklerinden biri, yöneticinin, yani firavunun ilahiliğine olan inançtı. Söylenene göre, firavun ilahi bir soydan geliyordu ve yönetmek için gökyüzünden inmişti. Mısırlılar ayrıca ölümden sonra yaşamın önemine de inanıyorlardı ve bu nedenle, bir firavun öldüğünde, onun adına yapılan cenaze törenleri en az hayatta olduğu dönemde yapılan törenler kadar önemliydi.

Mısırlılar güneşe tapıyorlardı ki bu devamlılığı, iyi ürün yetişmesi ve onları beslemesi için büyük ölçüde hava durumuna bağlı olan bir toplum için hiç de şaşırtıcı değildi. Birçok eski insan gibi Mısırlılar da doğal güçleri belirli tanrılar ile özdeşleştirmişlerdi. Bu tanrıların arasında en önemlilerinden biri Osiris'ti.

Tanrıların Oğlu

Osiris'in Tanrı Geb ile Tanrıça Nut'un oğlu olduğu söylenirdi. Geb yeryüzü tanrısıyken Nut gökyüzünü yönetirdi. Bu nedenle Osiris insanların varlığını mümkün kılan birleştirici öğeydi. Osiris'in, Mısır uygarlığını canlı tutan doğa olayı olan Nil Nehri taşkınlarını kontrol ettiğine inanılıyordu.

Nil Nehri her yıl, kıyılarında zengin bir alüvyon tabakası bırakacak şekilde taşardı ve Mısırlılar da burada tarım yaparlardı. Mısırlı-

ların güçlü ve istikrarlı bir uygarlık kurmasını mümkün kılan şey de bu taşkının düzenliliği idi.

Mezopotamya'da Felaket

Doğuda, Dicle ve Fırat nehirlerinin arasındaki bölgede ise başka bir uygarlık ortaya çıktı: Mezopotamya. Ancak Dicle ve Fırat nehirleri de taşmalarına rağmen, bu taşkınlar düzensiz ve öngörülemezdi ve bu da çiftçiliği Mısır'dakinden çok daha şansa dayalı bir iş haline getiriyordu. Bu nedenle, dünyanın bu kısmında yaşayan insanların istikrarlı olmayan yaşamını yansıtan şekilde, Mezopotamya tanrıları Mısır tanrılarına göre çok daha tehlikeli ve korkutucuydu.

Yunan yazar Plutarkhos, Osiris'in mitolojisinin bir türevini anlatmıştır. Buna göre, Osiris'i kıskanan erkek kardeşi Set, onu yakalayarak bir kutuya kapattı, kutuyu kurşunla mühürledi ve Nil Nehri'ne attı. Kutuyu Osiris'in karısı İsis buldu, açtı ve kocasını hayata geri döndürdü. Osiris ve İsis'in Horus adında bir çocukları oldu ama Osiris daha sonra tekrar öldü, İsis de bedenini çölde sakladı. Set, burada Osiris'in bedenini buldu, on dört parçaya ayırıp Mısır'ın her yerine dağıttı. İsis parçaları bularak toprağa gömdü. İsis'in bu bağlılığına hayran kalan diğer tanrılar Osiris'i tekrar hayata döndürdüler ve onu yeraltı tanrısı yaptılar.

Yeraltı Tanrısı

Bir ölümden sonraki yaşam tanrısı olarak Osiris, hayatlarını düzgün ve Mısır denge ve düzen kavramı olan *Ma'at* prensiplerine uygun şekilde yaşayan ruhların krallığına hükmediyordu. Ölümden sonra tüm ruhlar yargılanır (daha sonra Hıristiyanlık tarafından da benimsenen bir anlayış) veya Osiris'in krallığına getirilirlerdi ya da günahları için cezalandırılırlardı.

İsis ve Osiris'in mezhebi şaşırtıcı derecede uzun bir süre, hatta Mısır'ın ve Yakındoğu'nun bazı kısımlarında en az MS 6. yüzyıla

kadar ayakta kaldı. En nihayetinde, Roma İmparatoru Justinianus (482-565) tapınaklarının yıkılmasını ve heykellerinin sergilenmek için Roma'ya götürülmesini emrettiğinde bu tanrılara olan inanış sona erdi.

Soru

Birçok antropolog, Osiris'in ölümünün ve tekrar hayata dönüşünün Mısır'da gerçekleşen yıllık bir olay ile açık şekilde ilgili olduğunu düşünür. Sizce bu olay nedir?

Mısır topraklarının her yıl ölmesi ve Nil Nehri'nin taşkın sularıyla yeniden doğması. Tanrı'nın ölümü ve yeniden doğuşu her yıl Mısırlı rahipler tarafından tanrıları memnun etmenin ve iyi bir hasadı garanti etmenin bir yolu olarak yeniden canlandırılır.

MISIR ÖLÜLER MEZHEBİ

Ölen Kişilerin Mezarın Ötesine Yolculuğu

Mısırlılar ölümden sonra yaşam kavramına inanırlardı ve ruhun (*ka*) ölümden sonra hayatta kalmasına ve gelişmesine yardımcı olmak için çok sayıda tören ve uygulama geliştirmişlerdi. Bu büyülerin büyük bir kısmı, MÖ 1700 yılı civarında oluşturulan ve daha sonraki 2000 yıl boyunca en az dört büyük uyarlama ile geliştirilen *Ölüler Kitabı*'nın çeşitli versiyonlarına dahil edilmişti.

Ölüler Kitabı'na göre, insanların, ölümden sonra hayatta kalanlar da dahil çok sayıda farklı parçası vardı.

- Ölüm ile birlikte çürümeye başlayan *khat* ya da fiziksel beden.
- Yaşayanların duaları yoluyla *khat*'ın dönüştüğü *sahu* ya da ruhani beden.
- Genellikle "ruh" olarak tercüme edilen *ka*. *Ka*, bedenden bağımsız bir varlığa sahipti ve serbest bir şekilde bir yerden bir yere hareket edebilirdi. Yemek yiyebilirdi ve mezar odasında onun için yiyecek ve içecek bulundurulması gerekliydi. Yaşayan kişilerin duaları, aynı zamanda mezar odasının duvarlarına resmedilen yiyecekleri *ka* tarafından tüketilebilecek besinlere dönüştürebilirdi.
- İnsanların sonsuz bir varlığın sefasını sürebilecek olan parçalarına *ba* adı verilirdi. *Ba*, *ka*'nın içinde yer alırdı ve *ka* tarafından desteklenirdi. *Ba*'yı, *ka*'nın ruhani kalbi olarak da düşünebiliriz.
- *Khaibit* ya da gölge. Aynı *ka* gibi, bu da kendini bedenden ayırabilirdi ama genellikle *ka*'nın çevresindeydi.
- *Khu* ya da bedenin kabuğu. Mısır cenaze sanatında, *khu* genellikle bir mumya olarak gösterilir.
- *Ren* ya da kişinin Osiris'in diyarında var olan adı.

Mumyalama

Eski Mısır'da mumyalama yapılmasının önemli bir sebebi, fiziksel bedeni (*khat*) ruhani bedene (*sahu*) dönüşebileceği kadar uzun bir süre korumaktır. Ancak mumyalama işlemi uzun ve pahalı olduğu için Mısır'daki çoğu kişi ölümden sonra bu işlemden geçmemiştir.

Mısırlılar ölülerini mumyalamaya en az MÖ 3400 kadar eski bir tarihte başladılar. Yüzyıllar içerisinde gelişen işlem şu şekildeydi:

1. Beyin bir kanca yardımıyla burun kanalından dışarıya çıkarıldıktan sonra kafatasının içi yıkanırdı.
2. İç organlar çıkarılır ve beden korunması için baharatlarla doldurulurdu.
3. Beden, nemi uzaklaştırması için tuz kullanılarak yetmiş gün boyunca kurumaya bırakılırdı.
4. Kırılmalarını önlemek için el ve ayak parmaklarına koruyucu kılıflar takılırdı; daha sonra beden önce keten şeritlerle daha sonra da yelken bezi ile sarılırdı.
5. Mumya tahta bir tabutun içine yerleştirilir ve bu tabut daha sonra taş bir sandukaya koyulurdu.

Piramitler

Piramitler, Eski Mısır ile ilişkilendirilen en simgesel yapılardır. Mısırlıların ölülere saygısı ile yakından ilişkilidir ve aynı zamanda eski firavunların muhteşem gücünün bir göstergesidir. En eski piramit MÖ 2630 ve 2611 yılları arasında inşa edilmiştir ve en ünlüleri de Kahire'nin dışındaki Gize'de yer alanlarıdır.

Popüler izlenimin aksine, tüm firavunlar piramitlere gömülmemiştir. Örneğin, (bize göre) en iyi bilinen firavunlardan Tutankamun, Krallar Vadisi'nde yer alan bir yeraltı mezarına gömülmüştü. Ancak Gize'deki piramitlerin büyük ölçekleri, onları, kendilerini inşa eden firavunlar için etkileyici övgüler haline getirmektedir.

Bu piramitlerin en büyüğü olan Büyük Gize Piramidi, muhtemelen dördüncü hanedanın yöneticilerinden biri olan Firavun Khufu (*yak.* MÖ 2580) için bir mezar olarak yapılmıştı.

Etkileyici İstatistikler

- Büyük Gize Piramidi, 3800 yıldan daha uzun bir süre boyunca dünyadaki en uzun insan yapımı binaydı.
- Piramit 2,3 milyon kireçtaşı bloktan oluşmaktadır.
- Blokların arasındaki ek yerlerinin ortalama açıklığı 0,5 milimetredir.
- Büyük Piramit'i inşa etmek için 5,5 milyon ton kireçtaşı, 8000 ton granit ve 500.000 ton harç kullanılmıştır.

Tutankamun'un Mezarı

En ünlü Mısır mezarlarından biri firavun Tutankamun'un mezarıdır (MÖ 1332-1333 yılları arasında Mısır'ı yönetmiştir). Mezar, 4 Kasım 1922'de arkeolog Howard Carter tarafından bulunmuştur. Her ne kadar bu durum birkaç yıl sonrasına kadar bilinmemiş olsa da, keşfedildiği akşam Carter, patronu Lord Carnarvon ve Carnarvon'un kızı Evelyn mezara girerek incelediler ve daha sonra kapıyı dikkatle tekrar mühürleyerek çıktılar. Mezara çok daha eski bir tarihte hırsızlar girmişti ama belli ki hırsızlar yakalanmış ve mezar tekrar mühürlenmişti. Mezar fevkalade bir şekilde korunmuş durumdaydı. Carter, durgun havada korunmuş olan cenaze çiçekleri buldu (ama dokununca dağıldılar) ve yerdeki tozun üzerinde mezarı tekrar mühürleyen işçilerinin çıplak ayak izlerini gördü.

Arkeologlar, mezarın içindekilere bakarak Mısır cenaze gelenekleri hakkında çok şey öğrendiler. Tutankamun'un bedeni, birbirinin içine yerleştirilmiş bir dizi tabutun içine konmuştu; tabutlardan bir tanesi saf altındı. Mumyanın yüzü, firavunla ilişkilen-

dirilen en ünlü resimlerden biri haline gelmiş olan altın bir maskeyle örtülmüştü.

Mezardan çıkarılan kalıntılar çeşitli etkinliklerle tüm dünyadaki müzeleri gezdi ve milyonlarca insanın bu etkileyici koleksiyonu birinci elden görmesi sağlandı.

ROMA TANRILARI

Özgün Bir Tanrılar Grubu için Yunanlardan Alıntı Yapmak

Roma tarihinin ilk dönemlerinde, Romalıların tamamen kendilerine ait bir dinleri vardı. Ama zaman geçtikçe bu dinde geniş çaplı değişiklikler meydana geldi. Komşu bölgeleri fethettikçe Romalılar yerel dinlerin bazı yönlerini kendilerine kattılar ve Yunan edebiyatı Roma'da tanındıkça, Roma dinini de etkiledi. Roma mitolojisindeki boşlukları doldurmak amacıyla Yunan mitolojisi Roma mitolojisine uyduruldu ve en sonunda Romalılar Yunan mitlerini geniş ölçüde benimseyip uyarladılar.

Her ne kadar Romalılar Yunan mitolojisinden yoğun bir şekilde alıntı yapmışlarsa da, tanrılar ve tanrıçalar için kendilerine ait isimleri korudular. Roma mitolojisi hakkında son derece temel bir bilgi elde etmek için, sadece aşağıdaki tablodaki Roma ve Yunan emsalleri inceleyin. Roma mitleri Yunan mitlerine son derece benzer olduğu için, Yunan isimlerinin Roma karşılıklarını bilmek, Roma mitolojisini anlamanızda etkili olacaktır.

YUNAN ADI	ROMA ADI	YUNAN ADI	ROMA ADI
Afrodit	Venüs	Hephaestus	Vulcan
Apollo	Sol	Hera	Juno
Ares	Mars	Herakles	Herkül
Artemis	Diana	Hermes	Merkür
Athena	Minerva	Hestia	Vesta
Kronus	Satürn	Muses (Musae)	Camenae
Demeter	Ceres	Odisey	Ulysses
Dionysos	Bacchus	Pan	Faunus
Eos	Aurora	Persefoni	Proserpine

Eris	Discordia	Poseidon	Neptün
Eros	Cupid	Rhea	Ops
Fates (Morae)	Parcae	Zeus	Jüpiter
Hades	Pluto		

Yunanların aksine, Roma dini oldukça politikti ki bu da dünyanın ilk büyük politik kurumu olan Roma İmparatorluğu için hiç de şaşırtıcı değildi. Rahipler toplumun geri kalanından ayrı tutulmuyordu ve Roma rahipliği içerisindeki konumlar genellikle daha önce büyük askerler ya da hatipler olan vatandaşlar tarafından dolduruluyordu.

Pontifice'ler ve Augur'lar

İki tip Roma rahibi vardı. *Pontifice*'ler (İngilizce *pontiff* [başrahip] kelimesi buradan gelmektedir), Roma dini düzenlemelerinin liderleriydi. Görevleri, Roma takviminin ve çeşitli tanrılara ibadet edilen törenlerin düzenlenmesini içeriyordu. Genellikle on beş tane *pontifice* vardı ve liderleri Pontifex Maximus ise Roma din düzeninin başıydı.

Diğer taraftan *augur*'lar ise tanrıların emirlerini, genellikle (ama her zaman değil) hayvanların katledilmesini içeren detaylı ayinler ile yerine getirmekte uzmanlaşmışlardı. Üzerine şarap ve kutsal bir kek serpiştirilmiş olan kurban öldürüldükten sonra karaciğeri ve iç organları incelenirdi. Augur'lar buna bakarak gelecek hakkında kehanette bulunur ve bu şekilde tanrıların gözüne girmeyi ümit ederlerdi. Bu amaçla, ayinde herhangi bir yanlış yapılırsa, rahip tekrar başlamak zorundaydı.

İlk imparator Augustus'un (MÖ 63-MS 14) zamanında bir imparator mezhebi doğmuştu. Augustus'tan sonra tüm imparatorlar ayinsel bir şekilde ilahlaştırıldı, onlara ibadet edildi ve *augustales* adı verilen rahip heyetleri bu ibadeti denetledi.

Dinin Birleştiriciliği

Romalılar, eski Devlet ile büyümeye başlayan ve imparatorlar ile doruğa ulaşan büyük ve kapsamlı bir imparatorluğu yönettiler. Çeşitli geleneklere sahip olan böylesine farklı halkları yönetirken Romalılar yerel geleneklere büyük tolerans gösterdiler ama imparatorluğun vatandaşlarının imparatorun ilahiliğini tanımasında ısrar ettiler. Bu şekilde, imparator mezhebi birleştirici bir araç olarak kullanıldı ve imparatorluğun, uzun bir tanrı kral geleneğine sahip olan doğu bölgelerinde özellikle işe yaradı.

Roma'nın İlahi Kökenleri

Romalılar, imparatorluklarının sadece şans eseri olduğu kavramına inanamazlardı. Kesin olarak, tanrılar onların Akdeniz dünyasını yöneten büyük bir güç olarak ortaya çıkmalarını amaçlamışlardı. Roma hakkında çeşitli doğuş hikâyeleri, efsanelerden ve mitlerden ortaya çıkmıştı ve MÖ 1. yüzyılda, tüm Roma şairlerinin en büyüğü olan Virgil bu hikâyelere artistik bir bütünlük kazandırmıştı. Virgil hem Romalıların başlangıcını en büyük antik efsane, yani Truva'nın düşüşü ile ilişkilendirmek hem de Roma'nın dünyanın en muhteşem şehri olarak ortaya çıkmasının tanrıların kendi kararları olduğunu göstermek için *Aeneis* destanını kaleme almıştır.

> *Ama sonra ilahi şeklin gençliğini seyreder,*
> *Sezar'ın kendisi kendi ailesi ile yücelmiş;*
> *Augustus, sıklıkla söz verilmiş ve çok önceden haberdar,*
> *Satürn'ün ezelden beri yönettiği diyara gönderilmiş;*
> *Daha iyi bir altın çağı yaşatmak için doğmuş.*
>
> —Virgil, *Aeneis*

Virgil'e göre, Truvalı Prens Aeneas şehrin Yunanların elinde yıkılmasından kaçmıştı. Aeneas yaşlı babasını omuzlarında taşıyarak ve küçük oğlunun elinden tutarak yanan kaleden uzaklaşmış ve

takipçileri ile birlikte ortadan kaybolmuştu. Uzun yıllar boyunca dolaştılar ama en sonunda Tiber Nehri'nin ağzına geldiler ve burada Alba Longa adında bir şehir kurdular. Aeneas, yerli Kral Latinus'un (*Latin* kelimesi buradan gelmektedir) kızı Lavinia ile evlendi. Bu ikisinin soyundan gelen kişiler ise Roma'nın kurucularıydılar.

Yeraltına Ziyaret

Gezintileri sırasında, tanrılar Aeneas'a Yeraltı'nı ziyaret etmesi için izin verdiler. Aeneas burada sadece ölülerin ruhlarıyla karşılaşmakla kalmadı, aynı zamanda doğmayı bekleyen ruhları da inceledi. Bu ruhlara Roma şehrinin kurucusu Romulus, şehri zafere ulaştıracak olan büyük generaller ve krallar ve Augustus'un kendisi de dahildi. En sonuncusu Virgil'in yaptığı pek de incelikli olmayan bir yağcılıktı çünkü şiir Augustus'un himayesinde yazılmıştı.

MİTHRAS MEZHEBİ

Cennet Boğasına İbadet

Roma İmparatorluğu'nun çok uzaklara kadar yayılmasının sonuçlarından bir tanesi, askerlerinin Avrupa ve Asya'nın sınırlarından çok fazla dini gelenek öğrenmeleri ve bunları imparatorluk içinde yaymış olmalarıydı. Bu tip dini göçün öne çıkan örneklerinden bir tanesi, MS 4. yüzyılda zirveye ulaşmış olan Mithras mezhebi idi.

Her ne kadar Mitra ("parlak olan") adı altında Hindistan'da da inanılmış olma olasılığı varsa da, Mithras muhtemelen bir Pers dini figürü olarak ortaya çıkmıştı. Aynı Zeus ve Jüpiter gibi bir gökyüzü tanrısıydı ve ondan antik metinlerde "cennet ışığının dâhisi" olarak bahsedilirdi. Yüce tanrı Ahura Mazda ile son bulan Pers tanrıları grubu ile özdeşleştirilirdi.

Mithras Boğası

Roma sanatında Mithras'ın çok sayıda tasviri yapılmıştır ama baskın olan motif onu bir boğayı kurban ederken resmeder. Bu hikâyeye göre kurban güneş tanrısı Sol içindir. Boğa yanan bir ahırdan kaçmıştır ve huzur içinde otlarken Mithras ona saldırır ve boynuzlarından yakalayarak boğanın üzerine çıkar, biner ve en sonunda da omzuna alır. Bu kurban tasvirlerinin birçoğunda Mithras'ın başında bir Frig şapkası (yani orta Türkiye'de yaşayan insanlar tarafından takılan bir şapka türü) vardır. Mithras'a genellikle bu kurban eyleminde Cautes adında bir genç eşlik eder.

Bu hikâyenin kökenleri, Ahura Mazda'nın her şeyden önce boğayı yarattığı Pers mitlerine dayanıyordu. Boğa kötülük tanrısı Ehrimen tarafından katledildi ve boğanın yan tarafından ilk insan Gayomart (Keyumers) doğarken, kuyruğundan tohumlar ve bitkiler, kanından şarap ve spermlerinden de tüm diğer yaratıklar meydana geldi.

Bu kurban eyleminin tasvirlerinden bazılarında, boğayı öldürdükten sonra Mithras ile güneş tanrısı bir ziyafet sofrasına otururlar. Sonunda da Mithras güneş tanrısı ile birlikte bir at arabasına binerek göğe yükselir. Bazı âlimler bu hikâye ile İsa'nın göğe yükselmesi arasında benzerlikler olduğunu düşünmektedirler.

Mezhebin Yayılışı

Tıpkı Elefsis Gizemleri gibi Mithrasçılık da gizemli bir dindi; bu nedenle de ayinleri ya da uygulamaları ile ilgili fazla bir şey söylemek mümkün değildir.

Soru

Bazı âlimler, hangi Hıristiyan bayramının aslında Mithras'ın doğumu ile ilişkilendirilen tarihe mal edildiğini savunurlar?

Cevap: 25 Aralık, Noel günü

Kesin olarak bildiğimiz şey, Mithras'ın mezhebinin büyük bir hızla yayıldığı ve özellikle Romalı askerler arasında popüler olduğudur. Çok sayıda Roma askeri kamp alanında, Mithras tapınaklarının kalıntıları bulunmuştur.

BÜYÜK İSKENDER

Helenistik Kültürün Yaratıcısı

Din hakkındaki bir kitapta, bir bölümün Makedonyalı İskender gibi politik ve askeri bir figüre ayrılmış olması garip görünüyor olabilir. Ancak İskender'in fetihleri, tüm Yunan ve Doğu kültüründe din de dahil çok derin sonuçlara yol açmıştır.

İskender (MÖ 356-323) o zamana kadar Yunan yarımadasındaki küçük bir ülkenin kralı olan Makedonyalı Phillip'in oğluydu. Genç İskender, Yunan filozof Aristoteles'ten eğitim almıştı (aslında bu eğitimin onun üzerinde ne kadar etkisi olduğu net değildir) ve 336 yılında babası öldürüldüğünde tahta çıktı. Sonraki on üç yılda dünyanın o zamana kadar bildiği en büyük imparatorluğu kuracaktı.

İskender ilk olarak Yunanların eski düşmanı Perslere saldırdı. 333 yılında yapılan İssos Savaşı'nda Pers kralı III. Darius'un gücünü kesin olarak yok etti ve Pers İmparatorluğu'nun kalıntılarını ortadan kaldırdı. Antik dünyanın harikalarından biri olan büyük kütüphanesi de dahil İskenderiye şehrini kurduğu Mısır'a ilerledi.

İskender'den Sonra İskenderiye

İskenderiye Kütüphanesi, antik dünyanın en önemli öğrenme merkezlerinden biri haline geldi. Şehrin limanına giren gemilerin içleri kitap bulmak için aranıyordu; bulunan kitaplar el konularak şehir kütüphanesine ekleniyordu (ancak kitapların kopyaları sahiplerine iade ediliyordu). Kütüphanede aynı zamanda bir hayvanat bahçesi ve gözlem evi de vardı. Kütüphanenin varlıkları arasında dünyanın güneşin etrafında döndüğünü ilk ileri süren Sisamlı Aristarkus'un (MÖ 310-230) ve dünyanın çevresini doğru bir şekilde hesaplayan Kireneli Eratosthenes'in (MÖ 276-195) de birer kitabı bulunuyordu.

326 yılında İskender Hindistan'ı işgal etti ve adamlarını İndus Nehri'ne kadar ilerletti. Aslında daha ileri gidebilirdi ancak adamları isyan etmek üzereydi ve bu nedenle geri dönmek zorunda kaldı. 323 yılında Babil şehrinde yüksek ateşten dolayı hayatını kaybetti; otuz üç yaşındaydı.

Helenizm

İskender'in fetihleri sadece askeri değil, aynı zamanda kültüreldi. Yunan kültürü tüm Akdeniz'e ve Akdeniz'in ötesine kadar yayıldı. Bu yayılma sırasında yerel kültürlerle birleşerek tarihçilerin Helenizm dediği kültürü yarattı. Yunan tanrılarına yeni tanrılar eklendi (ve Yunan tanrıları Mısır, Pers ve diğer yerlerdeki dini ritüellere de girdi).

Tüm bunların itici gücü ise yabancı gelenekler konusunda son derece toleranslı ve ilgili olan İskender'in kendisiydi. Yunanlar, yerel tanrıları Yunan eşdeğerleri ile bir tuttular:

YUNAN	MISIR
Dionysos	Osiris
Demeter	İsis
Apollo	Horus
Zeus	Ammon

Mısırlılar İskender'i ilahlaştırdılar ve ona tapmayı günlük ayinlerinin bir parçası haline getirdiler. (İskender'e elbette ki Mısır'ın yöneticisi olarak saygı duyuluyordu.) Çağdaş hikâyeler, İskender'in Mısır tanrılarına kurban verdiğini ve yeni tapınakların inşa edilmesini desteklediğini anlatmaktadır.

İskender, İran'ı fethederken de bulduğu dini inançlara tolerans gösterme ve bu inançları Yunan din sistemine entegre etme konusunda benzer bir yol izledi. Hindistan'da ise, her ne kadar ondan

200 yıl kadar eski olan Buda'nın takipçileri ile herhangi bir etkileşime geçmemiş gibi görünse de Hindu Brahminler ile girdiği iletişime hayran kaldı.

Genel anlamda İskender, dünya tarihindeki en büyük dini inanç yayılımlarından birinden ve karmaşık dini geleneklerin sonraki 500 yıl boyunca birbirlerini etkilemeye devam edecek şekilde birleşmesinden sorumluydu.

BÖLÜM 2

YAHUDİLİK

Yahudilik sadece bir din değildir. Yahudiler, bir "halk", bir "millet" (her ne kadar tüm varoluşları boyunca bir memleketleri olmadıysa da), bir "ırk" ve bir "kültür" olarak değerlendirilir. Sonuçta bir Yahudi'nin kim olduğu ya da "Yahudiliği" tam olarak neyin tanımladığı hiçbir zaman net olmamıştır.

Her şeyden önce, Yahudiliğin Yahudilerin dini olduğunun hatırlanması gerekir. Her ne kadar Yahudiler yüzyıllar boyunca başka milletlere dağıldılarsa da güçlü bir akrabalık duygusu hayatta kaldı. Bazı Yahudiler kendilerini "kavim" olarak düşünmeyi severler; örneğin eski İbranicedeki *landsman* (hemşeri) kelimesi, memnuniyetle başka bir Yahudi'den bahsetmek için kullanılır.

Bu durum bazı Yahudilerin, Yahudi olan başka bir kişiyle tanıştırıldıklarında neden bir bağ hissettiklerini, bir Yahudi'nin büyük bir başarı elde ettiği için onurlandırılması durumunda neden gururlandıklarını ya da yoldaş bir Yahudi'nin başına kötü bir şey geldiğinde neden aşırı bir kayıp duygusuna kapıldıklarını açıklar.

> *Yahudi olmak, her nerede olursa olsun, bir Yahudi'ye Yahudi olduğu için zulmedildiğinde, sanki zulüm kendine yapılmış gibi hissetmektir.*
>
> —Amos Oz, İsrailli yazar

"Seçilmiş" Halk

Yahudilik, Tanrı'nın İbrahim, İshak ya da Yakup'un (İsrail) soyundan gelenlerle sonsuz bir anlaşma yaptığını ve bu anlaşmada yer alan tüm Yahudilerin "Seçilmiş Halk"ın bir parçası olduklarını öğretir.

Ancak Tanrı tarafından "seçilmiş" olmak, herhangi bir üstünlük kavramını ifade etmez. Aslında bir haham yorumuna göre, Museviler Tanrı ile anlaşma ve Tevrat'ı alma hakkı verilen ilk halk değildiler; bu hakka diğer milletler bunu reddedince kavuştular!

Yahudilik, çok sayıda ilişki ile işlev gösteren canlı bir dindir: Tanrı ile Yahudiler arasındaki, Tanrı ile her bir birey arasındaki ve tüm insanlar arasındaki ilişkiler. Yahudilik kapalı bir ortamda uygulanmaz, bir topluluk dinidir. Dualaların on ya da daha fazla kişiden oluşan gruplarda (*minyan*) edilmesinin ve bayramların evde, ailelerin ve arkadaşların toplanmasıyla kutlanmasının da sebebi budur.

Yahudiliğin Kanunları

Yahudiliğin kesin kaide olarak kabul edilen tek bir tanımı yoktur. Ancak Yahudilik, tüm dindar Yahudilerin sıkı sıkıya bağlı kaldıkları belirli öğretiler içerir. Etkili bir 12. yüzyıl Yahudi düşünürü olan **Musa İbn Meymun**, İnancın On Üç Prensibi olarak şu öğretileri listelemiştir:

1. Tanrı vardır.
2. Tanrı tek ve benzersizdir.
3. Tanrı cisimsizdir.
4. Tanrı sonsuzdur.
5. Dualar sadece Tanrı'ya gönderilir, başka hiç kimseye gönderilmez.
6. Peygamberlerin sözleri doğrudur.
7. Musa'nın kehanetleri gerçektir ve en büyük peygamber Musa'dır.

8. Yazılı Tevrat (İncil'in ilk beş kitabı) ve sözlü Tevrat (Talmud ve diğer metinlerdeki öğretiler) Musa'ya indirilmiştir.
9. Başka bir Tevrat olmayacaktır.
10. Tanrı insanların düşüncelerini ve davranışlarını bilir.
11. Tanrı iyiliği ödüllendirecek ve kötülüğü cezalandıracaktır.
12. Mesih gelecektir.
13. Ölüler yeniden canlanacaktır.

Bir Yaşam Biçimi

Yahudiliğin sadece "dünya hakkında bir fikirler dizisi" olmadığını hatırlamak çok önemlidir. Belki de daha da önemlisi Yahudilik bir yaşam biçimi şablonudur. Yahudi olmanın anlamı dua etmekten ya da düşünmekten, inanç sahibi olmaktan ya da yüce bir varlığa veya ölüm sonrası yaşama inanmaktan çok daha fazlasıdır. Yahudiliğin prensiplerine uymak harekete geçmek demektir. Yahudiler, tek bir insanın dünyada bir fark yaratamayacağını iddia ederek kendilerini bu gereklilikten muaf tutamazlar. Bu tip bir tavır, bireyin önemini vurgulayan Yahudilik için nefret uyandırıcıdır.

Talmud'da Yahudilere her bir insanın dengeli bir terazi gibi olduğu öğretilir; kişinin davranışları teraziyi ya iyiliğe ya da kötülüğe doğru yönlendirecektir.

> *Bir Yahudi amaçlarından çok hareketleri ile tanımlanır. Onu kendi topluluğuna ve kendi topluluğu aracılığıyla daha geniş insan topluluğuna bağlayan şey hareketleridir.*
>
> —Elie Wiesel, yazar ve insan hakları savunucusu

Tanrı insanları kendi hareketlerinden sorumlu tutar ve bizlere kendisinin yüksek etik davranış standartlarına uymamızı öğretir. Tanrı'nın beklentileri tüm insanlar için geçerlidir, hatta Tanrı ile iletişimini kaybetmiş olanlar için bile. Mika 6:8'de Tanrı'nın bizden, "adil olmamızı ... iyiliği sevmemizi ve ... Tanrı ... ile birlikte alçakgönüllülükle yürümemizi" istediği yazılıdır.

KABALA

Yahudi Mistisizminin Kaynağı

Kabala, Yahudilik içindeki mistik bir gelenektir. Mistisizm, Tanrı ile kişisel iletişimin ya da Tanrı'nın veya ilahi gücün tecrübe edilmesinin, rasyonel düşünce yerine sezgi ya da ani içsezi yoluyla mümkün olduğu inancını ifade eder.

Kabala'nın tarihi kökenlerini kesin olarak bilmek mümkün değilse de, keşfedilen metinler 1100'lü yılların sonunda, Güney Fransa'nın Provence bölgesinde ortaya çıktığını ve kısa süre içinde Kuzey İspanya'ya yayıldığını göstermektedir. Tartışmasız Kabalistik olan ilk metin, *Sefer HaBahir*, her ne kadar bu tip terimler daha önce hiç yazılı olarak ortaya çıkmamışsa da, sanki Kabalistik terminolojiye aşina olan bir okuyucu kitlesi varmış gibi yazılmıştır. İlk Kabalistler gizli bilgilerin ustadan öğrenciye nesiller boyunca sözlü olarak aktarılmasından bahsederler, bu nedenle *Sefer HaBahir* yazıldığında halihazırda bir Kabalistik toplumun var olduğu bellidir.

Anlamı Nedir?

Kabala kelimesi İbranice kelime kökü olan ve "almak" anlamındaki *l'kHabil*'den gelmektedir. Yani *Kabala*'nın anlamı "alınan öğretiler"-dir. *Kabala* aynı zamanda "gelenek" anlamına da gelmektedir, yani bir nesilden diğerine aktarılan bir bilgi ve gelenek topluluğunu ifade etmektedir. *Kabala* ayrıca Tevrat'ın ruhsal ve mistik öğretilerini içeren gelenek ve bilgilerin *sözel* aktarımını da çağrıştırır.

Her ne kadar İbranice, MS 70 yılında Kudüs'teki İkinci Tapınağın Romalılar tarafından yok edilmesinin öncesinde Yahudiler tarafından konuşulan dil olmaktan çıktıysa da, Kabalistik metinlerin büyük çoğunluğu İbranice yazılmıştır. Yahudi mistisizmi tarihi için özellikle çarpıcı bir istisna, Kabalistik metinlerin en etkilisi olan Zo-

har'ın çoğunlukla Aramice yazılmış olmasıdır. Daha sonraki kaynaklarda Zohar'dan oldukça fazla alıntı yapılmış olunmasından dolayı, 1200'lü yılların sonundan kalan Yahudi Kabalistik metinlerine Aramice ifadeler serpiştirilmiştir. Yüzyıllar içerisinde bazı Kabalistik metinler farklı dillere çevrilmiştir, örneğin Latinceye tercüme 15. yüzyılın başında başlamıştır. Günümüzde bazı Kabalistik metinler değişen kalitelerdeki İngilizce tercümelerde de yer bulmaktadır.

13. yüzyılda İspanyol Kabalistler, Tevrat'ın dört farklı seviyede var olduğundan bahsetmişlerdi. Moshe de Leon, bu dört seviyeyi ifade etmek için *Pardes* kelimesini yarattı.

Tam anlamı "meyve bahçesi" olan ancak cennet (İng. paradise) kelimesini de çağrıştıran *Pardes*, mistik bilgiyi işaret etmektedir.

Moshe de Leon, bu terimi Tevrat'ı okumanın dört seviyesinin kısaltması olarak değerlendirdi. *Pardes* kelimesindeki ünsüz harflerin her biri Tevrat'ın her bir anlam seviyesini temsil ediyordu. *P* harfi *pshat* ya da kelimelerin basit ve gerçek anlamlarını ifade ediyordu. *R* harfi "ipucu" anlamına gelen ancak ortaçağ İbranicesinde Yahudi felsefesinin dayanak noktası olan metinlerin mecazi anlamıyla okunmasını temsil eden *remez* kelimesinin kısaltmasıydı. *D* harfi, aslında "incelemek, araştırmak, açıklamak" anlamına gelen ve burada Aggadik ve Talmudik yorumları ifade eden *d'rash* kelimesini temsil ediyordu. *S* harfi ise *sod*, yani metnin gizli anlamını simgeliyordu. *Kabala*'nın kendisinin Tevrat'ın bu gizli anlamını oluşturduğu anlaşılıyordu.

Tevrat'ın tüm seviyeleri birbirini tamamlar. Kabalistler genellikle bu seviyeler arasındaki ilişkiyi görsel olarak anlatmak için bir fındık benzetmesini kullanırlar. Dış kabuk, fındığın en besleyici kısmı olan yumuşak, derin çekirdeği saklamaktadır.

Çözülmemiş Bir Gizem

Sefer HaBahir hakkındaki temel sorulardan bazıları hâlâ cevaplanmamıştır. *Bahir*, tüm modern bilginler tarafından *Kabala*'nın ilk

gerçek eseri olarak kabul edilmiştir çünkü *Kabala*'yı diğer daha eski Yahudi mistisizmi şekillerinden ayıran ana öğeleri içermektedir. Her ne kadar *Bahir*'de eski mistik geleneklerin izleri belirginse de, kesin olarak yeni bir bilgi kaynağı ortaya çıkmıştı. Kitabın ilk olarak nerede ortaya çıktığı kesin olmamakla birlikte bu yerin Almanya'da çok önemli bir diğer mistik ekolün filizlendiği bölge olması mümkündür. Bu diğer ekolün adı Alman Sofuları (yani çok dindar kişiler) anlamına gelen "Hasidei Ashkenaz" idi ve aynı zamanda ortaçağ Almanya'sının Hasidim'i olarak da biliniyordu. *Bahir*'in kökeninin diğer olası yeri Güney Fransa'daki Provence'dir. En son araştırmalar, Almanya'da doğduğunu ve daha sonra Fransa'da geliştiğini işaret etmektedir.

Tanrı ile Tevrat'ın bir olduğu fikri, Kabalistler arasında yaygın bir iddiadır. Diğer bir deyişle, Tevrat en derin seviyesinde ilahiliğin özünü içermektedir. Peki, bunun anlamı tam olarak nedir?

Kabalistler, Tevrat'ı Tanrı'nın özü ile eşit sayarak Yahudilikte dilin üstünlüğünü ve gücünü vurgularlar. Dilin gücü, *Genesis* kitabındaki Yaradılış hikâyesinde "Olsun ... ve oldu" denen kısımda aşikârdır.

Tanrı ile Tevrat'ın bir olduğu algısı, Tevrat'ın incelenmesine tamamen yeni bir anlam katmaktadır. Tevrat'taki harflerin ruhani gücünün kabul edilmesi, Tevrat'taki bir metin üzerinde meditasyon yapmayı son derece etkili hale getirmektedir. Kabalistlere göre metinler önemlidir ve üzerlerinde meditasyon yapılmalıdır. Ruhani bir metni incelemek bir roman ya da tarih kitabı okumak gibi değildir. Kelimelerin, aynı metin üzerinde daha fazla çalıştıkça daha anlaşılır hale gelen tabakaları vardır ve bu da Kabalistik kaynakların bir özelliğidir. Belirli bir metni yeniden incelemek ve bir meditasyon odak noktası olarak kullanmak, aniden bu metnin anlamlarını açabilir. Bunların tamamı bilincinizi değiştirmenin bir parçası ve ruhani meditasyonun bir sonucudur.

Semavi Haberciler: Maggidim

Tevrat'ın sırlarını elde etmenin bir diğer yolu maggidim olgusudur. *Maggid* teriminin çok sayıda anlamı vardır ve bunların en yaygın olanı "gezgin vaiz"dir. Ancak bu durumda bir maggid, insanı Tevrat'ın sırlarını açığa çıkarmak için ziyaret eden ve genellikle maggid tarafından ziyaret edilen kişiden çıkan bir ses olarak ortaya çıkan bedensiz, semavi bir habercidir. Muhtemelen en ünlü maggid, Rabbi Yosef Karo'ya düzenli olarak görünen maggid'dir. Tarihsel olarak bu olaydan 16. yüzyılda bahsedilmeye başlanmıştır. Çok sayıda tanınmış Kabalist, maggidim tarafından ziyaret edilmiştir. Yosef Karo'nun yanı sıra Rabbi Moshe Chaim Luzzatto ve Vilna Gaon'un da maggidim tarafından ziyaret edildiği iddia edilir.

Kalbinizle Anlamak

Tevrat'ın Tanrı'nın tüm isimleri olduğu ya da diğer çarpıcı şeyler hakkında konuşurken anlamanız gereken önemli bir konu, bunların zihinsel kavramlar olmasının planlanmamış olmasıdır. Bu, *Kabala*'nın Batını özelliğidir. Bu ifadeler "fikirler" ya da "kavramlar" olarak kaldıklarında tamamen gizlidirler. Ancak kişi bu kelimeler ile neyin ima edildiğini tecrübe etmeye başladığında *Kabala* beyin ile ilgili bir faaliyet olmaktan çıkıp çok daha ruhani bir hale dönüşür. Bu süreç, nadiren de olsa derin düşünceli inceleme, meditasyon, kavala (farkındalık) ve benzeri bir yaşam biçimine girerek elde edilir. *Pirkei Avot*'un (*Mişna*'nın risalelerinden bir tanesi) dediği gibi: "Asıl önemli olan çalışmak değil uygulamaktır" (1:17).

Ein Sof ve Sefirot

Kabala ilahi gücün iki büyük tecrübesini içerir. Bunlardan bir tanesi Tanrı'nın yüce, sonsuz ve değişmez olduğudur. Diğeri ise Tanrı'nın aynı zamanda son derece kişisel, diğer bir deyişle, aynı yüce varlıkın yaradılış boyunca dinamik ve her yerde mevcut olduğudur. *Kabala* bu iki bakış açısını *Ein Sof* ve *Sefirot* terimleri ile açıklar.

Rabbi Meir İbn Gabbai, Ein Sof (ilk olarak Kör İsaac tarafından kullanılan ve aslında "sonu olmayan" anlamına gelen bir terim) teriminin anlamını tefekkür ya da mantık ile kavrayamayacağımızı söyler. Tanrı'nın yüce doğası bizim kavrayışımızın ötesindedir ama bu gerçekliği bir anlığına da olsa tecrübe edebiliriz ve kavrayışımızın son derece ötesinde olan o şeyin varlığını fark edebiliriz. Ein Sof'un kendisi negatif bir formüldür, yani bir sonu yoktur. Bu, Musa İbn Meymun'un sadece Tanrı'nın ne olmadığını söyleyebileceğimiz çünkü Tanrı'nın bizim insan olarak tanımlama yeteneğimizi aştığı açıklamasıyla da benzerdir. Tanımlamak sınır koymaktır ama Tanrı sınırsızdır. Kabalistler, Ein Sof'un dil ve düşüncenin ötesinde olduğunu ve bu nedenle bu konuda aslında hiçbir şey söylenemeyeceğini anlamışlardır.

Davranışlarımızın Kozmik Etkisi

Kabala'nın Yahudilik üzerindeki etkisinin ve uzun yüzyıllar boyunca devam eden belirgin konumunun açıklamasının bir kısmı, insanlara kozmik etki atfederek onların günlük davranışlarını güçlendirmesi olabilir. Kabalistler *kavana*'larının, yani bir kişinin odak noktasının ve farkındalığının, hemen belirgin olan etkisinin ötesinde bir etkiye sahip olduğunu kavramışlardır. Her ne kadar insanlar her zaman kişinin ahlaki özellikleri ve bu dünyadaki kaderleri ve şanları arasındaki ilişkinin eksikliği ile mücadele etmek zorunda kaldılarsa da Kabala, aşikâr olmasa da davranışlarımızın bir etkisi olduğunu öğretmektedir.

Soru

Kabala'ya bağlı olan bazı ünlü Amerikalılar kimlerdir?

Madonna, Demi Moore ve Ashton Kutcher *Kabala*'dan ilham aldıklarını söyleyen ünlüler arasındadır.

YAHUDİLİĞİN DALLARI

Ortodoks, Reform, Tutucu

Tarih boyunca Yahudilik içindeki çeşitli hareketler zaman zaman ayrıldı, aynı ağacın gövdesinden farklı dallar büyüdü. Belirgin bir fikir farklılığı konusunda sahip olduğumuz en eski kayıt MÖ 2. yüzyıla dayanıyor. O dönemde Yahudiler Yunan işgali altında yaşıyorlardı. Yunanlar aydın insanlardı ve vatandaşlarına karşı toleranslıydılar. Sonuç olarak, Helenizm olarak bilinen Yunan kültürü birçok Yahudi'nin ilgisini çekti. Kendilerine Helenizm'in etkisi altında kalmak için müsaade eden bu Yahudilere "Helenistik Yahudiler" deniliyordu; Hasideanlar (Hasid'ler ile karıştırılmamalıdır) ise kendi tutucu muhalif gruplarını oluşturdular.

Esseniler, Sadukiler ve Farisiler

Tarihin daha ileri bir döneminde, Roma eski İsrail'in topraklarını fethedince Yahudilik üç mezhebe ayrıldı:

- Esseniler, çoğunlukla bekârlık yemini etmiş yetişkin erkeklerden oluşan münzevi ve mistik bir düzen oluşturdu.
- Sadukiler Yahudiliğin Helenistik öğelerinden bir kısmını sahiplendi.
- Yahudiler arasındaki en kuvvetli grup olan Farisiler ise hem yazılı hem de sözlü Tevrat'ın doğrudan doğruya Tanrı'dan geldiğine ve bu nedenle geçerli ve bağlayıcı olduğuna inanıyordu. Tevrat'a göre, Farisiler kesin olarak uyulmasında ısrar ederek Hâlâkhah'ı (Kanun) düzenlemeye başladı.

Sinagogun Başlangıcı

Farisiler, tapınağın kontrolünü ellerinde bulunduran Sadukiler ile olan anlaşmazlıklardan dolayı, alternatif bir çalışma ve ibadet yeri olarak sinagogu geliştirdi. Ayinler, kutsal kitap ve peygamber ile ilgili okumaları ve Shema'nın (Yahudiliğin merkez duası) tekrarlarını içeriyordu.

Ortodokslar

En nihayetinde Yahudilik içerisinde ayrılmalara sebep olan asıl şey aynı eski anlaşmazlık, yani Hâlâkhah ve Tevrat ile ilgili algılardaki farklılıktı. Ortodoksluk son bin yıl boyunca ve 19. yüzyıla kadar Yahudiliğin en geçerli dalıydı.

Ortodoks Yahudiliğini yöneten ana prensip *Torah min Hashamayim*'dir. Bunun anlamı, hem yazılı kanunu (Kutsal Kitap) hem de sözlü kanunu (haham yorumları ve açıklamaları) içeren Tevrat'ın doğrudan doğruya Tanrı'dan gelmiş olması ve bu nedenle ona itaat edilmesi gerektiğidir.

Sinagogdaki törenler İbranice yapılır ve erkekler ile kadınlar ayrı ayrı otururlar. Kadınlar haham unvanı almazlar ya da bir *minyan*'ın (toplu dua için gerekli olan on kişilik grup) sayısına dahil edilmezler. Her ne kadar sinagog erkeklerin hâkimiyetindeyse de, kadınlar ev üzerinde kesin hâkimiyete sahiptirler.

Yahudiler, azınlık mahallelerine ya da "kenar mahallelere" (Rusya'da Yahudilerin yaşamaları için oluşturulan alanlar) gönderilerek ayrıldıklarında, "dış dünyanın" dünyevi toplumuna herhangi bir şekilde erişemiyorlardı. Bu nedenle yaşamlarını kendilerinden önceki nesiller tarafından uygulanan geleneklere göre devam ettirdiler.

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da Aydınlanma çağı yayılırken, birçok toplum en azından kapılarının bazılarını Yahudilere açmaya başladı. Böylece Yahudiler yeni fikirlere ve mesleklere erişebiliyorlardı; kendi kapalı toplumlarını içine alan bariyerler yıkılmıştı.

Hâlâkhah'a katı bir şekilde bağlı olmak, laik topluma entegre olmayı imkânsız değilse de zor hale getirdi. Dahası, birçok Yahudi, Aydınlanma çağının fikirlerini kendi düşünce şekillerine dahil etti. Reform Yahudiliğini ortaya çıkaran koşullar bunlardı.

Reform Yahudiliği

19. yüzyılın başlarında, Almanya'daki çeşitli sinagog toplulukları servislerinde kadın ve erkeklerin birlikte oturması, daha kısa tören, ayinde ana dilin kullanılması, bayramların tek günde kutlanması ve müzik aletlerinin ve bir koronun dahil edilmesi gibi değişiklikler yapıldı.

Amerikan Reform Yahudiliği, bu reformcuların bazılarının 19. yüzyılın ortasında Almanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmesiyle ortaya çıktı. Haham Isaac Mayer Wise'ın liderliğinde, Reform Yahudiliği Amerikalı Yahudiler tarafından kabul edilen baskın inanç haline geldi.

Amerika'da Reform Yahudiliği

Amerika'daki ilk Reform topluluklarından bazıları:

- Güney Carolina, Charleston'daki Beth Elohim (1825)
- Maryland, Baltimore'daki Har Sinai (1842)
- Ohio, Cincinnati'deki Bene Yeshurun (I. M. Wise) (1854)
- Kentucky, Louisville'deki Atath Israel (Tapınak) (1842-1843)
- Pennsylvania, Philadelphia'daki Keneseth Israel (1856)

Reform Yahudiliğinin İlkeleri

Bireyselliğe büyük yer vermesinin yanı sıra, Reform Yahudiliği aşağıdaki inançları içerir:

1. Tevrat ilahi güçten esinlenmiş ancak insanlar tarafından yazılmıştır.

2. Sadece tek bir Tanrı vardır.
3. Tevrat sürekli olarak yeniden yorumlanmalıdır ve yeni durumlara ve zorluklara uygun hale getirilmelidir.
4. Tevrat'ın ahlaki ve etik öğeleri önemlidir.
5. Cinsiyetler eşit muamele görmelidir.

Tutucu Yahudilik

Çok sayıdaki destekçisine rağmen, bazı Yahudiler Reform Yahudiliğinin hayranlık verici amaçları olduğunu ama çok ileri gittiğini düşündüler. Bu orta seviye hareketten de Tutucu Yahudilik ortaya çıkmıştır.

Reform Yahudileri gibi tutucular da yazılı ve sözlü Tevrat'ın ilahi güçten ilham aldığına ancak insanlar tarafından yazıldığına, yani bize doğrudan Tanrı'dan gelmediğine inanıyorlardı. Tutucu Yahudilik, genel olarak Hâlâkhah'ın bağlayıcı özelliğini kabul etmesi yönüyle Reform'dan ayrılmaktadır. Ancak tutucular Hâlâkhah'ın değişmeye meyilli olduğunu ve Yahudiliğin değerlerine sadık kalması şartıyla çağdaş kültüre adapte edilebileceğini kabul ediyorlardı.

Tutucu Yahudilik, sinagog törenlerinde Ortodoks ya da Reform yaklaşımından tatmin olmayan Yahudiler için belirgin bir orta yol sunuyordu. Ayinlerin baskın dili İbraniceydi ama ayine katılanların ana dilleri de kullanılıyordu. Tutucu toplantılarında, kadınlar ve erkekler birlikte oturabilirlerdi ve birçok tutucu topluluğun korosu ve hatta orgları bile vardı.

Yeniden Yapılanmacılık

Yeniden Yapılanmacılık, Yahudiliğin en genç hareketidir. 1920 yılında **Mordecai Kaplan** (1881-1983) tarafından yazılan etkili ve önemli bir makaleden filizlenmiştir. Kaplan, bu makalede Yahudiliğin modern düşünceye uygun olarak yeniden yorumlanması ve Filistin'deki Yahudi topluluklarıyla bağların güçlendirilmesi çağrısı yapmıştı. İki yıl sonra Kaplan, Manhattan'daki tutucu bir toplulu-

ğun kürsüsünden istifa etti ve Yahudiliğin İlerlemesi Topluluğu (SAJ) olarak bilinen, kendi Yahudilik felsefesine dayalı bir dinsel örgüt kurdu.

Kaplan yeni bir Yahudilik dalı yaratmayı amaçlamıyordu ama özgün felsefesi düşünülürse bu durum kaçınılmazdı. 1970'li yıllar itibarıyla, Yeniden Yapılanmacılık Yahudi ağacının dördüncü dalı olarak kabul edildi. Bu dal, tüm dünyada 100 örgüt ile en küçük hareket olmaya devam etmektedir ancak Kaplan'ın mirası ve takipçileri tarafından geliştirilen felsefe düşünülürse, bu hareketin etkisi sayısını yalanlamaktadır.

Yeniden Yapılanmacılar Yahudilerin Tanrı'nın seçilmiş insanları olduğu kavramını reddetmektedirler. Kaplan'ın varsayımına göre, her bir kültür ve uygarlığın, daha büyük insan toplumunu yaratmak için kendine özgü katkıları vardır. Yahudilik bu kültürlerden sadece biridir. Burada özel ya da ilahi olan hiçbir şey yoktur.

Bunun ötesinde, Hâlâkhah ancak kişi bunu yapmayı seçerse uygulanmalıdır; eğer bir kişi Hâlâkhah'ın bir yönüne uyarsa, bunun sebebi Hâlâkhah'ın Tanrı'dan gelen bağlayıcı kanun olması değil, değerli bir kültürel parça olmasıdır. Aslında tarihte rol oynayan doğaüstü bir Tanrı kavramı tamamen terk edilmiştir. Bunun yerine Tanrı bir süreç ya da güç, bir uygarlığın en yüce değerlerinin ve fikirlerinin bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

Kaplan, Yahudiliğin sadece bir din olmaktan öte olduğunu düşünüyordu. Yahudilik, gelenekleri, kanunları, alışkanlıkları, dili, edebiyatı, müziği ve sanatı içinde barındıran ve gelişmekte olan dini bir uygarlıktı. Tüm Yahudi toplulukların diasporada zenginleşmesi gerekliliğine inanıyorduysa da Kaplan, bir Yahudi ülkesini Yahudi tekerindeki bir merkez noktası olarak öngörüyordu. Bu nedenle Siyonizm ve İsrail'in kuruluşu Yeniden Yapılanmacılık için temel ilkeydi.

İBRANİCE VE YİDİŞ

Seçilmiş İnsanların Dilleri

İbranice dünyanın en eski dillerinden biridir ve tarihi muhtemelen MÖ 4000 yılına kadar dayanır. İlk Yahudiler, Arapçayı da içeren Kenanlı grubunun Sami bir şivesi olan İbranice dilini konuşuyorlardı. Kabile reisleri vaat edilmiş topraklara girerken İbranice konuşuyorlardı ve bu dil kutsal kitap dönemi boyunca Yahudilerin dili olarak kaldı.

Ancak MÖ 5. yüzyılda, Yahudiler birçoğunun MÖ 586 yılında İlk Tapınak'ın yıkılmasından sonra yaşamış oldukları Babil'den İsrail'e dönmeye başladıklarında, Filistin'de yaşayan insanların çoğunluğu Aramice konuşuyorlardı ve bu dil kademeli olarak Yahudilerin diline de sızdı. Birkaç yüzyıl sonra İbranice konuşulan bir dil olmaktan çıktı. İki bin yıl boyunca da konuşulan bir dil haline gelmeyecekti.

İbranice Öğrenin

Eğer İbranice öğrenmek istiyorsanız, ulaşabileceğiniz kitaplar, web siteleri ve katılabileceğiniz kurslar var. Aslında İsrail'i ziyaret etmek ya da orada yaşamak ve anadilini akıcı şekilde konuşmak istiyorsanız, faydalanacağınız İbranice konuşma kursları da var.

İbranice Yazmak

İbranice, İngilizcenin tam tersine sağdan sola doğru okunur. Kelimenin en sonunda bulunduklarında farklı bir şekle bürünen yirmi iki sessiz harfi olan yeni bir alfabe öğrenmeniz gerekir. Ve eğer bu yeterince büyük bir zorluk değilse de, İbranice genellikle sesli harfler kullanılmadan yazılır.

İbranice kitaplarda alışılmış olarak görülen kalıpla basıma karşın, kutsal belgeler harflerin birçoğunun üzerinde "başlıklar" kullanılan bir stilde yazılırlar. Bu başlıklar üst noktalardan çıkan karga ayaklarına benzer. Bu yazım şekli "STA'M" (*Sifrei Torah, Tefillin* ve *Mezuzot*'un kısaltması) olarak bilinir.

El yazısı için genellikle daha modern bir bitişik yazı şekli kullanılır. Ancak bir diğer stil olan Raşi yazısı, metnin kendisini yorumlardan ayırmak amacıyla belirli metinlerde görülebilir. Büyük bir Tevrat ve Talmud yorumcusu olan Raşi'nin onuruna isimlendirilen bu metin tipi anlatım için kullanılır.

Neden Birden Fazla Yazım Şekli Var?

İbranice kelimeler Latin alfabesi ile yazılan dillere transliterasyon sistemi ile çevrilirler ve bunun birden çok yolu vardır. Örneğin, kendine özgü gırtlaktan gelen İbranice *h* sesi kimi zaman *ch* olarak yazılır. Böylece *Hanuka* kelimesinin İngilizceye olan transliterasyonu *Chanukah* olarak yazılabilir.

İbranice Harflerin Sayısal Değerleri Vardır

İbrani sayı sistemi harfleri rakam olarak kullanır. Alfabenin her bir harfinin, kendine karşılık gelen bir sayı değeri vardır. İlk on harfin birden ona kadar değeri vardır; daha sonraki dokuz harf yirmiden 100'e kadar onlu değerlere sahiptir ve geri kalan sayılar da sırasıyla 200, 300 ve 400 sayılarına eşdeğerdir.

Her bir İbranice kelime bir sayıyı temsil edecek şekilde hesaplanabileceğinden, Yahudi mistisizmi kelimelerin sayısal değerlerindeki gizli anlamları anlama konusuyla titiz bir şekilde ilgilenmektedir. Örneğin İbranice *chai* (hayat) kelimesinin sayı değeri 18'dir. Bu nedenle, 18'in katlarında özellikle düğünler ve yaş kutlamalarında yardımsever bağışlarda bulunmak ve hediyeler vermek yaygın bir uygulamadır.

Modern İbranice

19. yüzyılda İbranice bir Rönesans geçirdi. Büyük ölçüde kendini İbranicenin yeniden hayata döndürülmesine adayan ve antik bir dile binlerce modern terim ekleyen Eliezer ben Yehudah (1858-1922) sayesinde İbranice bir anadil olma statüsünü yeniden kazandı.

Yidiş'in Kökenleri

Yidiş dilinin kökenleri ikinci binyılda, Kuzey Fransa'dan gelen Yahudi göçmenlerin Ren Nehri'nin kıyılarına yerleşmeye başlamasına kadar takip edilebilir. İbranice ile eski Fransızcanın bir birleşimini konuşan bu göçmenler, aynı zamanda Alman lehçelerine de asimile olmaya başladılar. Yazılı dil tamamen İbranice karakterlerden oluşuyordu.

On ikinci yüzyılın başında, İlk Haçlı Seferi'nin korkunç katliamlarından sonra, Yahudiler yeni dilleri Yidiş'i de alarak Avusturya, Bohemya ve Kuzey İtalya'ya göç ettiler. Yahudiler tacir olarak Polonya'ya girmeye davet edildiklerinde, Yidiş Lehçe, Çekçe ve Rusçanın özellikleri ile birleşti. Nihai bir sonuç olarak, Yidiş büyük

çoğunlukla orta/yüksek Almanca, bir miktar İbranice ve Slav dilleri ile Loez (eski Fransızca ile eski İtalyanca birleşimi) dokunuşundan oluşuyordu.

Yidiş ve Yahudice

Yahudiler "Yahudice" konuşmazlar. Her ne kadar *Yidiş* kelimesi Yidiş dilinde "Yahudice" anlamına gelse de bu kelimeler eşanlamlı değildir. *Yahudice* bir önad iken, *Yidiş* belirli bir Yahudi dilini tanımlayan bir isimdir.

Yidiş adapte ve asimile olabilen bir dil olduğu için Yahudilerin çok işine yaradı. En nihayetinde, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa Yahudilerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptıkları göç dalgalarından sonra İngilizce kelime ve ifadeler Yidiş diline dahil oldu.

Kimler Yidiş Konuşuyordu?

Yidiş dili, Aşkenaz Yahudilerinin (yani Orta ve Doğu Avrupa Yahudilerinin) ana diliydi ama tüm Aşkenaz Yahudileri Yidiş konuşmuyordu. Dua ve eğitim dili İbranice olarak kalmıştı ancak *yeshiva*'larda (din okulları) metinler üzerinde tartışmak için genellikle Yidiş kullanılıyordu. Yidiş'in günlük yaşam görevlerine dahil olmak zorunda olduğu gerçeği dilin kendisine yansımıştı ve Yidiş'i böylesine özgün ve çekici bir dil haline getiren de buydu.

Anadil

Yahudi kadınlar, kendilerine İbranice öğretilmediği için çocuklarıyla Yidiş konuşuyorlardı, çocukları da daha sonra kendi çocuklarıyla Yidiş konuşuyorlardı. Böylece İbranice *loshen ha-kodesh*, yani "kutsal dil" iken, Yidiş *mame loshen*, "annenin dili" olarak biliniyordu.

Yidiş, takma adlarla, sevgi sözleriyle ve oldukça çok heyecan ifade eden sözcükle dolu, son derece sosyal bir dildir. Neredeyse her durumla ilgili atasözleri, atasözü gibi ifadeler, küfürler ve o zamanın korkularını ve batıl inançlarını yansıtan deyimler bulabilirsiniz. Yidiş'i öğrenmek ve anlamak, yüzlerce yıl önce bu dili yaratan ve konuşan Yahudileri anlamaktır.

20. yüzyılda Yidiş'in hızla zayıflamasındaki en önemli faktör, Yidiş konuşan Yahudilerin tüm topluluklarını yok eden *Shoah* (Nazi Soykırımı) idi. İsrail'de Yidiş uşaklık zihniyetini temsil eden "kenar mahalle" dili olduğu için onaylanmıyordu.

Ancak son yıllarda Yidiş, tıpkı Yahudilerin kendileri gibi inatçı ve dayanıklı bir dil olduğunu ispatladı. Amerika Birleşik Devletleri'nde kolejler ve üniversiteler Yidiş dersleri veriyor ve özel kuruluşlar ve gruplar hem Birleşik Devletler'de hem de İsrail'de Yidiş'i tanıtıyor.

TEVRAT, TALMUD VE MİDRAŞ

Yahudiliğin Metinleri

Yahudi geleneğinde din çalışmalarına her zaman büyük saygı duyulmuştur ve aslında Tevrat, Talmud, Midraş ve diğer metinler gibi inceleyecek çok şey vardır.

Tevrat

Tevrat kelimesi kimi zaman "Kanun" olarak da tercüme edilir. Aynı zamanda "öğreti" anlamına da gelir çünkü Yahudilerin nasıl yaşamaları ve neye inanmaları gerektiği hakkında Tanrı'nın emirlerini temsil eder.

En sınırlı anlamıyla Tevrat, Musa'nın *Pentateuk* adıyla da bilinen beş kitabından oluşur. Ancak en geniş anlamıyla Tevrat, Pentateuk'u takip eden her şeyi, yani Yahudi kanun ve öğretilerinin tamamını içinde barındırır.

En genel anlamıyla Tevrat iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, üç bölümden oluşan yazılı Tevrat (*Torah Shebichtav*) vardır. Bu bölümlerden ilki Musa'nın Beş Kitabı ya da *Chumash* olarak da bilinen Pentateuk'dur. Pentateuk aşağıdaki beş kitabı içerir (her bir kitaptaki ilk ifadeye göre adlandırılmıştır):

1. *B'reishit* (Yaradılış)
2. *Shemot* (Mısır'dan Çıkış)
3. *Vayikra* (Levililer)
4. *Bamidbar* (Çölde Sayım)
5. *Devarim* (Yasa'nın Tekrarı)

Yazılı Tevrat'ın ikinci kısmı, aşağıdaki sekiz kitabı içeren *Nevi'im*'dir (Peygamberler):

1. *Yehoshua* (Yeşu)
2. *Shoftim* (Hakimler)
3. *Shmuel* (I. ve II. Samuel)
4. *Melachim* (I. ve II. Krallar)
5. *Yirmiyahu* (Yeremya)
6. *Yechezkel* (Hezekiel)
7. *Yeshayahu* (Yeşaya)
8. *Trey Asar* (On İki)

Son olarak, Tevrat'ın üçüncü kısmı on bir kitaptan oluşan *Ketuvim*'dir (Metinler):

1. *Tehilim* (Mezmurlar - Zebur)
2. *Mishlei* (Süleyman'ın Özdeyişleri)
3. *Iyov* (İş)
4. *Shir Ha-Shirim* (Ezgiler Ezgisi)
5. *Ruth* (Rut)
6. Eichah (Ağıtlar)
7. *Kohelet* (Vaiz)
8. *Esther* (Ester)
9. *Daniel* (Daniel)
10. *Ezra ve Nechemiah* (Ezra ve Nehemya)
11. *Divre-i Ha-Yamim* (I. ve II. Tarihler)

Sözlü Tevrat

Tanrı, Musa'ya yazılı Tevrat'ı vermenin yanında bir de *Torah Sheb'al Peh* ya da sözlü Tevrat olarak adlandırılan açıklamalar sunmuştu. Yazılı olmayan bu tefsirlerin öğretmenden öğrenciye aktarılması gerekiyordu.

Tanrı'dan Tevrat'a

Tanrı Tevrat'ı kendi seçilmiş insanlarına Musa aracılığıyla göndermişti. Yaklaşık MS 200 yılından başlayarak sözlü Tevrat, Mişna adı verilen bir dizi kitap olarak yazılmıştı.

Yahudilikte Tevrat'ın sonsuz ve değişmez olduğu kesindir. Tevrat Tanrı'dan geldiği ve Tanrı da sonsuz olduğu için, Tevrat'ın da aynı özelliği paylaştığına inanılır.

Yahudiliğin Tevrat'a sadık kalmayı ve onu Yahudilerin varlığının bir parçası olarak korumayı görev edinmesinin sebeplerinden biri budur. Yahudiliğe göre, Tanrı Yahudileri Tevrat'ı almak ve korumak için seçmiştir ve bu görev iptal edilemez.

Talmud

İkinci Tapınak'ın yok edilmesinden (MS 70) sonraki yıllarda, öğretmenden öğrenciye aktarılan sözlü kanunun unutulması tehlikesi vardı. Bunu engellemek amacıyla, Haham Yehuda Ha-Nasi (ö. 217) tarafından yönetilen bir grup bilgin ve hukukçu, yaklaşık 200 yıllarında sözlü kanunun temel bir taslağını Mişna'da birleştirdi.

Aziz Gibi Bir Haham

Haham Yehuda Ha-Nasi'ye ayrıca Haham, Prens Haham Yehuda ve Aziz Ustamız olarak hitap ediliyordu. Kendisinden "Haham" olarak bahsediliyordu çünkü Tevrat'ı öğretmişti; "Prens" olarak atanmıştı çünkü yükseltilmişti, prens ve İsrail'in en onurlu kişisi yapılmıştı; "Aziz Ustamız" olarak adlandırılmıştı çünkü bedeninin de ruhu kadar saf olduğu söyleniyordu.

Ama Tevrat'ın öğrencileri ve âlimleri çalışmalarını tamamlamamışlardı. Sonraki birkaç yüzyılda metin ve metnin kanunları hak-

kında açıklamaları aramaya devam ettiler. Bir kere daha çabalarının sonuçlarının kaybolmasını engellemek için Rav Ashi (352-427) ve Ravina (ö. 421) materyallerin Gemara'da toplanmasını yönettiler. Mişna ve Gemara birlikte bizim Talmud olarak bildiğimiz kitabı oluşturdular.

Talmud hahamların, âlimlerin ve hukukçuların kutsal kitabın kanunlarını karşılaştıkları hayatta nasıl uyguladıklarının bir kaydıdır. Sonuç olarak "hayatın tamamını" içerir çünkü bu insanların günlük varoluşlarındaki her şeyi kapsar. Temaları sosyal ve özel, kentsel ve köysel, sivil ve hukuki, kamusal ve evsel, günlük ve ritüel konuları içerir. Neredeyse hiçbir şey atlanmamıştır.

İki Talmud

Aslında Kudüs Talmud'u ve Babil Talmud'u olmak üzere iki tane Talmud vardır. Genel olarak, insanlar Talmud'dan bahsederken bu ikisinin daha kapsamlı olanını, yani Babil Talmud'unu ifade ederler.

Talmud'un Düzeni

Talmud, *sedarim* (emirler) adı verilen altı bölümden oluşur. Her bir *seder*, *masekhtot* (risaleler) adı verilen birkaç kitap içerir, toplamda atmış üç *masekhtot* vardır. Her ne kadar her bir *sedarim* oldukça belirgin ve dar konulara hitap ediyormuş gibi görünse de, aslında her *seder* çeşitli ve farklı konular içerir.

Altı *sedarim* şunlardır:

1. *Zera'in* (tohumlar): Bu *seder* özellikle tarım kanunlarıyla ve aynı zamanda dua ve kutsamalar ile ilgili kanunlarla ilgilidir; on bir *masektot*'tan oluşur.
2. *Moed* (mevsim): Bu *seder Şabat* ve bayramlara değinir, on iki *masekhtot* içerir.

3. *Naşim* (kadınlar): Bu *seder* evlilik ve boşanma kanunları ile ilgilidir; yedi *masekhtot* içerir.
4. *Nezikin* (zararlar): Bu *seder* medeni kanun ve ahlak ile ilgilidir; on *masekhtot* içerir.
5. *Kodaşim* (kutsallar): On bir masekhtot içeren bu *seder*'de kurbanlar ve Tapınak ele alınır.
6. *Toharot* (saflıklar): Bu *seder*, tören saflığı ve kirliliği kanunları ile ilgilidir ve on iki *masekhtot* içerir.

Çok Sayıda Tarza Sahip Bir Çalışma

Talmud kanunlara uyma ve son derece belirgin konularla ilgili olmasına rağmen, kanunları özet halinde kategorik şekilde ortaya koyan bir yasa ya da eğitim kitabı değildir. Aslında Talmud efsaneler, folklor, kısa hikâyeler, anılar, dualar, teoloji ve teosofi ile doludur.

Talmud, kanunların açık hale getirilmesine yarayan bir sürecin son ürünüdür. Dolayısıyla Talmud'a katkı sağlayan kişilerin gerginlikleri, çatışmaları ve tartışmaları okurun gözünde canlanır.

Midraş

3. yüzyıl ile 12. yüzyıl arasında, hahamlar ve din bilgeleri fikirlerini ve iddialarını, kutsal metnin altında yatan gerçekleri ve anlamları açıklamaya ve daha da derinden incelemeye çalışan hikâyeler şeklinde bir araya getirdiler. Nihayetinde bu hikâyeler Midraş olarak bilinmeye başladı.

Midraş'ta her bir açıklayıcı hikâye, kutsal kitaptaki olayların derinine inilmesi, ilke ve kanunların elde edilmesi ya da ahlaki dersler verilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Bunun ötesinde, özellikleri dolayısıyla *Midraşim* hahamların kutsal metinleri okuma şekillerine ve düşünce süreçlerine kısa bir şekilde bakmak için kullanılabilir.

Anlamı Nedir?

İbranice *midraş* kelimesi "yorumlama" ya da "açıklama" olarak tercüme edilebilir. Bu kelime İbranice "araştırmak" ya da "incelemek" anlamına gelen bir köke dayanmaktadır. *Midraş*, kutsal kitaptaki bir metnin ne anlama geliyor olabileceğini incelemek için kullanılan bir yöntemdir.

Birkaç Midraşim

Birçok Midraşim, Yaradılış hikâyesi ile ilgilidir. Örneğin, Tanrı insanı yaratmaya hazır olduğunda, "Hadi insanları yapalım" demiştir. Ama "yapalım" şeklinde hitap ettiği "biz" kimdi? Tanrı yalnız değil miydi? *Midraş* bu konuyu, aslında Tanrı'nın yalnız olmadığı ve koruyucu meleklerine danıştığı sonucuna ulaşarak açıklamıştır.

Günümüzde idam cezası konusunda çok fazla anlaşmazlık vardır. Ama bu konu çok daha öncelerden, kutsal kitapta yer alan Kabil'in erkek kardeşi Habil'i öldürmesi hikâyesinde ortaya çıkmıştır. Her ne kadar kutsal kitap idam cezasına izin veriyorsa da, Tanrı bu cezayı Kabil için uygulamamaktadır. Peki, ama neden?

Bu soruya değinen *midraş*, hiçbir zaman ölüme tanıklık etmemiş olmasından dolayı, Kabil'in Habil'e yaptığı fiziksel saldırının nasıl sonuçlanacağını bilmesinin mümkün olmayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle, bunun sonucu sadece Kabil'in canını almak olamaz, bunun yerine Kabil sürekli bir sürgün ile cezalandırılmıştır. Modern yasal dilde bu uygulama, diğer cinayet seviyeleri arasında da olduğu gibi kasıtsız adam öldürme ile kasıtlı adam öldürme arasında bir ayrım yapılan Amerikan ve İngiliz hukuk sistemine eşdeğerdir.

YAHUDİ KUTSAL GÜNLERİ

Zafer ve Trajedi Kutlamaları

Yahudi Kutsal Günleri, eylül ya da ekim ayına denk gelen on günlük bir süreç olan "Pişmanlık Günleri" ile başlar. Bu günlere Roş Aşana ve Yom Kippur da dahildir. Diğer önemli kutsal günler Hanuka, Purim ve Pesah'ı içerir.

Roş Aşana

"Roş Aşana" terimi, Talmud dönemi içerisinde (MS ilk beş yüzyıl) ortaya çıkmıştır. Ancak kutsal gün olarak MÖ 4. yüzyılda, bazı Yahudiler İkinci Tapınak'ı inşa etmek için sürgünden Kudüs'e döndüklerinde ortaya çıkmıştır.

Bu dönemin önemi düşünüldüğünde, Pişmanlık Günlerinin hazırlıkları, sinagoglardaki haftalık ayinlerde *şofar* çalınması geleneksel hale gelmiş olan bir önceki *Elul* ayında başlar.

Şofar Nedir?

Şofar, koç boynuzundan yapılmış bir borudur. Kutsal kitapta bahsedilen dönemlerde şofar çalınması, kutsal günler, yeni ay gibi önemli olayları ya da savaş hazırlığını ilan ediyordu. Şofar aynı zamanda İbrahim'in İsmail'i kurban etmesinin engellenerek İsmail'in yerine bir koçun sunulmasında da sembolik bir yere sahiptir.

Elul ayı sona doğru yaklaştıkça, Roş Aşana'dan önceki cumartesi gecesinde yapılan özel bir *Seliçot* (bağışlanma) töreni vardır. Bu törende cemaat bir dizi önemli dua eder. Gece yarısına doğru, cemaat Tanrı'nın on üç niteliğini gözden geçirerek herkesi yaklaşan kutsal günlere hazırlamaya yardımcı olan bir seremoni gerçekleştirir.

Yom Kippur

Pişmanlık Günlerinin en sonuncusu olan Yom Kippur, *Tişri*'nin onuncu günüdür. En kutsal gün *Şabat* olmasına rağmen, haftada bir yerine yılda bir kere olan Yom Kippur'un çok özel ve alışılmışın dışında bir şey olarak değerlendirilmesi insan doğası gereğidir.

Yom Kippur "telafi günü"dür. Bir önceki senenin günahlarının telafi edileceği gündür. Yom Kippur kimi zaman "Şabatların Şabatı" olarak ifade edilir ve binlerce yıldır Yahudiliğin bir parçası olmuştur.

Oruç tutmak Yom Kippur'un önemli bir parçasıdır. Yiyecek ve içeceklerden uzak durmak bu günün öneminin kesin bir göstergesidir. Oruç, her bireyin ruhani taraflara odaklanması için gerekli olan zihinsel duruma ulaşmasına yardımcı olur. Bunun ötesinde oruç, bedeni ihtiyaçlar üzerinde bir çeşit öz hâkimiyet ortaya koyar. Toplumsal olarak daha bilinçli bir gerekçe de, insanların oruç yoluyla fakir ve aç insanlar ile kendilerini daha kolay bir şekilde özdeşleştirebileceklerini belirtir.

Küçük Çocuklar Hariç Lütfen

Yahudilerin, fiziksel bir tehdit ortaya koymadığı sürece oruç tutmak için bu sünneti yerine getirmeleri gerekmektedir. Dokuz yaşından küçük çocukların ve doğum sürecindeki kadınların (yani doğumun başladığı andan doğumu takip eden üç gün sonrasında kadar) oruç tutmasına kesinlikle izin verilmez. Henüz bar ya da bat mitzvah (yaş kutlaması – yetişkinliğe kabul töreni) geçirmemiş daha büyük yaşta çocukların ve doğumunun üzerinden üç ila yedi gün geçmiş kadınların oruç tutmalarına izin verilir ama bu kişiler gereklilik hissetmeleri durumunda yemeye ya da içmeye başlayabilirler.

Hanuka

MÖ 167 yılında, Yunan kralı IV. Antiochus Yahudileri resmi olarak Yunan dini uygulamalarını kabul etmeleri için zorlamayı denedi. Emirleri, Yahudiliğin tüm uygulamalarının yasaklanmasını, Tapınak'ın kontrolüne bir Helenist'in (bir *Saddusi*'nin) geçirilmesini, mihrapta domuz kurban edilmesini söyleyerek Tapınak'a saygısızlık edilmesini ve bu emirlere uymayı reddeden kişilerin öldürülmesini içeriyordu. İsyan zamanı gelmişti.

Makkabi İsyanı

Mattityahu (Mattathias), Modiin'de yaşayan seçkin Hasmonean ailesinin yaşlı ve dindar bir lideriydi. Yunan ordusunun bir pagan sunağı oluşturma çabalarına direnerek onlara karşı bir ayaklanma başlattı. Mattityahu ve beş oğlu, İbranicede "çekiç kadar güçlü adamlar" anlamına gelen Makkabiler olarak bilinmeye başlandı. Güçlü Yunan ordularından çok daha küçük olmalarına rağmen, Yugah Makkabi yönetimindeki Yahudi güçleri sonunda galip geldi. Kislev ayının yirmi beşinci gününde (Hanuka'nın ilk günü) Makkabiler Tapınak'ı geri aldı. Bu, ezilenlerin ezenler karşısındaki zaferiydi.

Yahudi güçleri, Tapınak Dağı'nı tekrar ele geçirdiklerinde, Tapınak'ı yeniden adamak istediler. (Aslında *Hanuka* İbranice "adama" anlamındadır). Yeniden adama töreninin bir kısmı, Tapınak Menora'sının yakılmasını gerektiriyordu ama Yahudiler tek bir gün yetecek kadar az bir yağdan ötesini bulamamışlardı.

Tapınak Dağı için yapılan savaştan sonraki gün, Menora için yağ sağlayan zeytin ağaçlarının yetiştiği Efraim Dağı'na bir atlı gönderildi. Oraya varması üç, dönmesi üç gün sürecekti ve yağı sıkmak için de bir güne daha ihtiyacı vardı. Bu arada da Tapınak'ta bulunan yağın o kadar uzun süre yanması mümkün değildi; ama yandı. Çok az miktardaki yağ, Menora için uygun yeni yağ ile geri dönene kadar sekiz gün boyunca yandı. Hanuka yağın mucizesini kutlamaktadır.

Purim

Purim bayramı mutlu bir olaydır. Saray entrikaları, karışık planlar, şenlik ve sarhoşluk, ihanetten kıskançlığa ve cesarete kadar tüm insani özelliklerle dolu karakterler, Yahudi toplumunun neredeyse yok edilmesi ve nihayetinde güzel bir genç kızın ellerinde kurtuluşu ile doldurulmuş tarihi bir olayı anmaktadır.

Purim sırasında birçok kişi kostümlü bir şekilde sinagoga gelir ya da sinagogda yapılan Purim yürüyüşüne veya karnavalına katılır. Genellikle kişiler Purim hikâyesinde yer alan karakterlerden birini temsil eden kostümler giyerler ama güncel politik ya da tarihi karakterler de görülebilir.

Hikâye

İlk tapınağın yok edilmesinden yaklaşık 2500 yıl sonra, Pers kralı Ahasuerus (I. Serhas) genç ve güzel bir kadın olan Ester ile evlendi. Amcası ve vasisi Mordecai'nin tavsiyesi ile Ester kraldan Yahudi olduğu gerçeğini gizledi. Mondecai, krala suikast düzenlemek için yapılan bir plana engel oldu ama karşılığında bir ödül alamadı.

Bu arada, kralın kötü bir danışmanı olan Haman, Yahudileri yok etmeye karar verdi. Kura çekilerek belirlenecek olan bir günde (Purim) onları katletmek için kral ile düzenlemeler yaptı. Mordecai bu planı öğrendi ve Ester'den kral ile konuşarak müdahale etmesini istedi. Ester müdahale edince Ahasuerus merhamet etti. Yahudileri öldürmek yerine, danışmanın Mordecai'yi asmak için hazırlattığı darağacında Haman'ı astırdı.

Purim'den önceki gün, *Adar* ayının on üçüncü günü (hikâyeye göre Yahudi soykırımının planlandığı gün) Yahudiler Esther'in Kral Ahasuerus'la yüzleşmek için haber vermeden odasına girişinden önce tuttuğu üç günlük orucu anmak için Ester orucunu tutarlar. Yom Kippur ve Tişa B'av dışındaki tüm oruç günlerinde olduğu gibi oruç, gün doğumundan günbatımına kadar sürer.

Haman'ın Şapkası

Purim'de yenilen geleneksel yiyeceklerden bir tanesi, kralın kötü danışmanını anmak üzere *hamantashen* ya da Haman'ın Şapkası adı verilen küçük, üç taraflı bir pastadır.

Pesah

Pesah, muhtemelen Yahudi tarihindeki en önde gelen olay olan Yahudilerin Mısır'dan göçlerini kutlamaktadır. Pesah, günümüzde en yaygın olarak kutlanan Yahudi bayramıdır.

Mısır'da bulundukları süre içerisinde İsrailoğulları firavunun gözünden düştüler. Artan sayıları firavunun güç yapısını tehdit ediyordu.

Mısırlılar, İsrailoğlu nüfusunu kontrol etme çabasıyla Musevileri köle yaptılar ve onlara zalimce işler verdiler. Astrologların firavuna, o dönemde doğan bir erkek İsrailoğlunun büyüyünce onu tahtından edeceğini söylemeleri üzerine işler daha da tehlikeli hale geldi. Sonuç olarak firavun, her yeni doğan erkek İsrailoğlunun Nil Nehri'nde boğulması emrini verdi.

Bu kararı kabul etmek istemeyen Ahram ve Yochebed, minik oğullarını bir sepete koydular ve Nil Nehri'ne bıraktılar. Çocuğun kız kardeşi Miriam güvenli bir mesafeden izlerken, firavunun kızı Bithiah'ın sepeti nehirden aldığını gördü. Bithiah bebeğe Musa adını verdi.

Musa ve Göç

Musa, firavunun sarayında prens olarak büyüdü. Bir gün Mısırlı bir çavuşun Musevi bir köleye vurduğunu gördü. Çavuş köleyi dövmeyi sonlandırmayınca Musa çavuşu öldürdü. Kendi hayatından endişe eden Musa Midian'a kaçtı ve orada çobanlık yapmaya başladı. Hayatından da memnundu, ta ki bir gün sürüsünü otlatırken

alevlerin zarar veremediği yanan bir çalıya denk gelene kadar. Tam o sırada Tanrı Musa ile konuşarak, tereddütlü temsilcisine Mısır'a giderek firavuna İsrailoğulları'nın ayrılmasına izin vermesini söylemesi emrini verdi.

Musa, erkek kardeşi Harun'la birlikte Tanrı'nın talebini firavuna iletti ama firavun sinirlendi ve işleri Museviler için daha da kötü bir hale getirdi. Tanrı'nın gücünü göstermek için Mısırlıların başına on bela geldi. Mısırlıları ilk doğan erkek çocukların öldürülmesi belasına maruz bırakmadan önce, Tanrı Musa'ya her bir İsrailoğlu ailesini güneş batmadan önce bir saf kuzuyu kurban etmelerini söylemesi buyruğunu verdi. Kuzunun kanını kapılarına ve eşiklerine sürecek ve sonra da kuzuyu akşam yemeği için pişireceklerdi.

Bu yemek sırasında İsrailoğulları kızarmış kuzu, mayasız ekmek (çünkü hamurun mayalanması için gerekli zaman yoktu) ve *maror* (acı otlar) yediler. Tanrı'nın onlara gösterdiği çok sayıdaki mucizeyi sayarken, Tanrı da Mısır'da gezerek tüm ilk doğan erkek çocukları öldürdü. Kurban edilen kuzuların kanlarının sürülmüş olduğu evler İsrailoğulları'nın evlerini işaret ettiğinden, bu evler atlanmıştı. Bu nedenle Yahudilerin en sonunda Mısır'dan kurtulmalarını simgeleyen bayram Pesah (atlama) olarak bilinmektedir.

Anlamı Nedir?

İngilizce "pass over" kelimesinin İbranice karşılığı *Pesah*'tır; atlamak, geçmek ya da ayırmak anlamına gelen İbranice *peh-samech-chet* kökünden gelmektedir.

Bir sonraki gün firavun İsrailoğulları'na Mısır'ı hemen terk etmeleri emrini verdi. Musa'nın liderliğinde 2 ila 3 milyon civarında İsrailoğlu Mısır'dan ayrıldı.

Firavun kısa bir süre içinde bu kararından pişman oldu. İsrailoğullarını takip etmeleri için bir ordu gönderdi ve bu ordu Kızıl-

deniz'de onlara yetişti. Önlerinde deniz, arkalarında firavunun ordusu olan İsrailoğulları kapana kısılmışlardı ama Tanrı denizi ikiye ayırdı ve İsrailoğulları'nın geçmesini sağladı. Mısır ordusu arkalarından gidince deniz tekrar birleşti ve ordunun tamamı boğuldu.

Sazlık Denizi (Reed Sea) mi Kızıldeniz (Red Sea) mi?

Tarihçiler genellikle geçişin sazlıklarla dolu sığ bir tuzlu su gölü olan Timsah Gölü'nde (Sazlık Denizi; "Sea of Reeds" adı buradan gelmektedir) gerçekleştirdiği konusunda anlaşmışlardır. Daha sonra hikâyeyi anlatanlar geçiş yerini çok daha derin olan Kızıldeniz (Red Sea) yaparak hikâyeyi Tanrı'nın gücünün çok daha etkileyici bir göstergesi haline getirmişlerdir.

YAHUDİ KÜLTÜRÜ

Tüm Yahudileri Bağlayan Bağlar

Yahudiler, sadece dinleri olan Yahudilikten çok daha fazlasını paylaşmaktadırlar. Aynı zamanda ortak bir kültürleri vardır.

Neredeyse 4000 yıllık tarihleri ve Yahudileri diğer dünya kültürleri ile zıtlaşmaya ve zaman zaman da onları asimile etmeye zorlatan coğrafi dağılış düşünülürse, Yahudi kültürü her zaman heterojen olmuştur. Buna rağmen bütün farklı gelenekler ve uygulamalar, dikkat çekici bir sentez içerisinde bir araya gelmeyi bir şekilde başarmıştır.

Yahudi Edebiyatı

Yahudilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde, insanlar arasındaki teklik duygusunu artıran bir Yahudi edebiyatı da vardır. Son elli yılda Amerikan Yahudi edebiyatı gelişmiştir.

Yahudi Amerikan Yazarlar

Saul Bellow, Henry Roth, Bernard Malamud, Philip Roth, Joseph Heller, Elie Wiesel, Chaim Potok, Cynthia Ozick ve Leon Uris de dahil birçok sağlam Yahudi Amerikan yazar, eleştirmenlerden övgü almıştır. Michael Chabon, Myla Goldberg, Thane Rosenbaum ve Allegra Goodman gibi genç kurgu yazarlarıyla da Yahudi edebiyatının 21. yüzyıl Amerika'sındaki geleceği garanti altındadır.

İsrailli romancılar sadece İsrailliler üzerinde büyük etki yaratmakla kalmamıştır, aynı zamanda çalışmalarının büyük bir kısmı da İbraniceden tercüme edilerek bu çalışmalara tüm dünyadaki Yahudi toplumları tarafından da erişilebilmesi sağlanmıştır. Aharon Appelfeld, S. Y. Agnon, A. B. Yehoshua ve Amos Oz ve bunların

benzerlerine ve aynı zamanda da David Grossmann ve Etgar Keret gibi yeni nesil yetenekli Yahudi yazarların ortaya çıkışına tanıklık ettiğimiz için şanslıyız.

Yahudi Müziği

"*Ha-Tikvah*"ın (İsrail Milli Marşı) tınıları kulağınıza geldiğinde İsrail'de yaşayan Yahudilerle olan bağı nasıl hissetmezsiniz? Ayrıca "Altın Kudüs" şarkısını duyduğunuzda kendinizi gözlerinizi kapatıp önünüzde Kudüs dağlarını görür halde bulmaz mısınız? Şimdiye kadar "Yidiş Annem" şarkısını söylemiş olan tüm oğullar ve kızlar ile bir yakınlık hissetmek için bir kelime bile Yidiş bilmenize gerek yoktur.

Günümüzde Yahudi müziği Klezmer müziği adı altında, seyyah müzisyen gruplarının Doğu Avrupa'da köyden köye gezerek yerel Yahudi nüfusun halk şarkıları, halk müziği ve geleneksel müzik ile eğlendirdiği zamanları anımsatan bir şekilde canlanmaktadır. Yahudi müziğinin bir diğer dalı ise İsrail'den gelen ve İbranice geleneksel ve güncel şarkılardan oluşmaktadır.

Yahudi Yemekleri

Yemek birçok kültürde önemli bir yer tutar ve Yahudiler de bu konuda istisna değildirler. Hatta belki de yemek, Yahudileri bir toplum olarak bir arada tutma konusunda birçok diğer gruba göre daha büyük bir yere sahiptir; çünkü yemek genellikle hem etnik hem de dini fonksiyonlara hizmet etmektedir.

Yahudi yemekleri kavram olarak aslında birçok kültürün karışımıdır. Yüzyıllar içinde Yahudilerin yaşamış olduğu çok sayıdaki yeri yansıtır. Bu nedenle Yahudi mutfağında Ortadoğu, İspanyol, Alman, Akdeniz ve Doğu Avrupa yemek pişirme şekillerini bulabilirsiniz.

Yahudi Yemeği... ya da Değil mi?

"Yahudi" olarak değerlendiriyor olabileceğiniz birçok yemek Yahudi kültürüne özgü değildir. Örneğin humus ve felafel Ortadoğu'nun büyük bir kısmında yaygındır, doldurulmuş lahana sadece bir Yahudi yemeği değil, Doğu Avrupa'da yaygın olan bir yemektir ve kişler de Yahudiler kadar Almanlar tarafından da bilinir. Bununla birlikte, kısmen hazırlama ve pişirme stilinin *kaşrut* (beslenme kuralları) ile uyumlu olması zorunluluğundan ve kısmen de orijinal olma arzusundan dolayı, Yahudilerin yaşadığı yerlerden alınan yemeklere ve pişirme tekniklerine bir Yahudi becerisi ve özgün bir dokunuş da genellikle eklenmiştir.

Genellikle bu özel günlerde sunuldukları için, belirli Yahudi yemekleri belirli bayramlar ile ilişkilendirilmektedir. Elbette ki bu yemekleri, birçok insanın yaptığı gibi tüm yıl boyunca sunmakta sorun yoktur. Örneğin Yahudiler *Şabat* akşam yemeğinin ve aynı zamanda diğer birçok kutlama yemeğinin bir parçası olarak *hallah*, yani yumuşak, tatlı bir yumurtalı ekmek sunarlar.

Anlamı Nedir?

Hallat kelimesi, "rahibin [*kohein*'in] payı" (sayılar 15:20 ve Ezekiel 44:30) olarak kenara ayrılan hamur porsiyonunu ifade etmektedir. *Hallah* pişirildiğinde küçük bir parçası, geleneksel olarak bu uygulamanın işareti ve anılması olarak fırına ya da ateşe atılır.

Matsa basit bir hamur ve su karışımından (yumurta kullanılmadan) yapılan yassı bir ekmektir. Matsa ile yapılan çok fazla yemek vardır. Bunun güzel bir örneği, tavuk suyu ve kereviz, havuç gibi sebzeler ve içinde yüzen matsa topları ile yapılan matsa topu çorbasıdır. Bu matsa toplarına *knaydele* ("hamur köftesinin" Yidiş dilindeki karşılığı) denir.

Bazıları matsa ekmeğini su ve yumurtaya batırılıp kızartılmış şekilde yemeyi severler. Hatta matsa ile yapılan patates mücverlerinin Pesah türleri bile vardır (ki bunlar da Hanuka'da sunulur).

Bagel (Yahudi simidi), tamamen tek başına yemeniz için çok yalnız bir ekmektir çünkü gerçek lezzetine varabilmek için ailenize ihtiyacınız vardır.

—Gertrude Berg, Aktris

Muhtemelen özünde en Yahudi olan yiyecek, haşlanan ve sonra fırında pişirilen halka şeklinde bir ekmek türü olan bagel'dir. Bagellerin üzerine genellikle susam ya da haşhaş tohumu konur ya da diğer malzemelerle biraz tatlandırılır. Krem peynir ve füme balık eklenmesi Amerika'da ortaya çıkan bir gelenektir.

Bebekler İçin Bageller

Bagellere yazılı olarak yapılan ilk atıf 1610'da Polonya'da Krakow Toplum Kuralları'nda yer almaktadır. O zamanlarda, doğumdan kısa bir süre önce hamile kadınlara hediye olarak bagel verilmesi geleneği hâkimdi.

Bir diğer popüler yiyecek ise bir çeşit puf böreğidir. Biraz paçanga böreğine benzeyen puf böreği, tatlandırılmış keçi peyniri, patates ezmesi, reçel ya da taze peynirin üzerine sarılan düz bir kreptir. Puf böreklerinin yanında genellikle ekşi krema ya da elma sosu sunulur.

Diğer yaygın Yahudi yiyecekleri şunlardır:

- **Borş:** Soğuk ya da sıcak olarak sunulan bir pancar çorbasıdır.
- **Kiş:** Normalde patates ezmesi ve soğan, doğranmış ciğer ya da peynirle doldurulan bir patates ve un köftesidir.

- **Kaşa:** Ya da *kaşa varnişke*, bir karabuğday ve fiyonk makarna karışımıdır.
- **Kugel:** Patates, yumurta ve soğandan oluşan bir güveç ya da yumurta bazlı bir pudingin içinde şerit makarna, meyve ve fındıktan oluşan bir tatlı olarak sunulur.
- **Kişka:** Et ya da kereviz ve havuç, soğan, un ve baharatlar ile doldurulmuş yağlı kâğıt ya da plastik.
- **Balıklı börek:** Orijinal balıklı börek doldurulmuş balıkla yapılırdı ama günümüzde daha çok balık köftesine ya da balık rulosuna benzemektedir. Her ne kadar genellikle sazan balığı ile yapılsa da balıklı börek çeşitli balıklarla yapılabilir. Balık doğranır ya da kıyma yapılır ve daha sonra yumurta, soğan ve biber ya da bir sebze karışımı ile karıştırılır.
- **Doldurulmuş lahana:** Doldurulmuş lahanayı çeşitli şekillerde hazırlayabilirsiniz. Bu şekillerden biri lahanayı dana eti ile doldurup tatlı ekşi bir sosun içinde sunmaktır.

ABULAFİA

Mistik Geleneğin Babası

Abraham Abulafia (1240-1291) Sermest (ya da Kahince) Kabala ekolünün açık ara en etkili Kabalistidir. Hatta aslında bu Kabalist yönü kendisi kurmuştur. Kişiliği güçlü, fikirleri radikal, tartışmalı ve etkisi de uzun süreliydi.

Abulafia, Zaragoza, İspanya'da doğdu. Genellikle gezginlikle nitelendirilen bir yaşama başlamadan önce, hayatının ilk yirmi yılını İspanya'da geçirdi. Hahamlık eğitimi iyiydi ama mükemmel olmaktan çok uzaktı. Diğer taraftan felsefe bilgisi ise oldukça genişti.

Abulafia'nın babası, Abraham sadece on sekiz yaşındayken hayatını kaybetti ve iki yıl sonra Abraham, efsaneye göre ötesinde İsrail'in On Kayıp Kabilesi'nin yaşadığı mitolojik Sambatyon Nehri'ni aramak için İsrail ülkesine doğru yola çıktı. İsrail, Akka'dan Yunanistan'a giden bir gemiye bindi ve sonraki on yılı Yunanistan ve İtalya'da geçirdi. Araştırmacılar, sofiler (Müslüman mistikler) ile bir araya gelip gelmediği konusunda yorum yapmaktadırlar çünkü Abulafia'nın meditasyon yöntemleri Sofilerinkilerle benzer görünüyordu. Abulafia aynı zamanda meditasyon esnasındaki nefes alma yöntemlerine odaklanmıştı ve araştırmacılar da Sofilik yoluyla dolaylı olarak yogadan etkilenip etkilenmediğini merak etmektedirler.

1271 yılında otuz bir yaşındayken, Abulafia ilk dönüştürücü tecrübesini yaşadı. Bu tecrübeyi peygambere özgü bir etki elde etme olarak algıladı ve yöntemlerini ve sezgilerini az sayıda seçilmiş öğrenciye aktarmaya başladı.

Üretken Yazar

Abulafia yaklaşık elli eser kaleme aldı. Bunların yarıdan biraz fazlası çeşitli şekillerdeki Kabalacı metinlerdi. *Sefer Yezirah* (*Yaradılış*

Kitabı) ve Yahudi filozof Musa İbn Meymun'un *More Nevuhim* (*Kafası Karışmışlar İçin Rehber*) eserleri üzerine yaptığı yorumlara ek olarak, kendi meditasyon yöntemlerini açıkladığı, Tanrı'nın çeşitli isimlerinin sırlarını anlattığı ve Tevrat ve *mitsva* (emirler) ile ilgili içgörülerini kaleme aldığı çok sayıda kitap yazdı.

Abulafia aynı zamanda kehanet kitapları olarak adlandırdığı diğer bir tür eser de yazdı. Yazdığı yirmiden fazla bu türde eser arasında sadece bir tanesi günümüze ulaştı; *Sefer ha-Ot (İşaretin Kitabı* ancak *Ot* kelimesi aynı zamanda "harf" anlamına da gelir). Bu kitaplar daha çok kendisinin anlık tecrübelerinden ortaya çıkmıştır.

Papayı Ziyarete Gitmek

1280 yılının yaz aylarında Abulafia, Papa III. Nicholas'ı ziyaret etmek ve Yahudiler adına konuşarak papayı yaşadıkları zor koşulları iyileştirmeye ikna etmek için Roma'ya gitti. Ancak Nicholas ondan şüphelendi ve tutuklanmasını ve yakılarak öldürülmesini emretti. Ancak Abulafia'nın tutuklandığı gece Papa aniden öldü. Abulafia bir ay boyunca Fransisken okulunda tutulduktan sonra serbest bırakıldı.

Abulafia serbest bırakıldıktan sonra Sicilya'ya gitti ve hayatının geri kalanını orada geçirdi. Kitaplarının büyük bir çoğunluğunu bu sürede kaleme aldı. Abulafia, İbrani dilinin kendisi tarafından kullanılan meditasyona özgü halinin insanlara felsefeden daha derin bir anlayış kazandıracağına inanıyordu. Harfler üzerinde düşünmek ve onlarla meditasyon yapmak diğer şekillerde erişilebilir olmayan sırları açığa çıkarabilirdi. Abulafia'ya göre İbrani dilinin yapısı, doğal evrenin sırlarını barındırıyordu.

İbrani Dilinin İşlevleri

Abulafia için dilin iki ana işlevi vardı. Geleneksel olan işlevi düşüncelerimizin iletilmesiydi. İkinci işlev ise kehanet elde etmek içindi.

İbranicenin orijinal dil, Âdem'in tüm hayvanları adlandırdığı dil, Yaratılış'ın ortaya çıkmasını sağlayan dil olduğuna inanılıyordu. Tüm diğer dillerin bir şekilde İbraniceden geldiği düşünülüyordu. Bir diğer inanç ise yetmiş dil olduğuydu. Eski zamanlarda bazı insanlar bunu kelime anlamıyla değerlendirdiler ama ortaçağda bu inanış, insanların toplu olarak sahip oldukları tüm diğer dillere ve tüm bilgiye yapılan bir referans olarak görüldü.

Abulafia gibi genel olarak insan dili üzerine felsefe yapanlar, dilin insanların bir araya gelmesiyle ortaya çıktığını ama ilahi ilham dili olan İbranicenin gerçekliği farklı bir seviyede yansıttığını düşünmeye meyilliydiler. Bazı kişiler İbraniceyi ilham alınmış bir dil olarak görürken diğerleri de özellikleri onu ilhamın iletilmesi için ideal bir araç hale getiren bir dil olarak gördüler.

Harflerin Kabalist Anlamı

Abulafia, İbrani alfabesinin farklı özelliklerinin mistik anlamlarla dolu olduğunu yazmıştır. Harflerin şekilleri insanların uygulamasıyla ortaya çıkmamıştı; bunun yerine Tanrı'nın vahiylerini ileten kişiler tarafından peygamberlere özgü bir içsezi ile sunulmuştu. Harflerin isimleri de oldukça önemliydi. Mesela İbrani alfabesinin ilk harfi olan alef, *alef, lamed, pe* olarak yazılıyordu. Bu nedenle alef harfinin adının 111'e denk gelen bir sayı yorumu (her bir İbrani harfinin bir sayı değerine sahip olduğu bir kutsal kitap yorumu) vardı ve bu da bu harfin "birlik" ifade ettiğini vurgulamaktaydı (alef harfinin sayı yorumu 1'dir). Harflerin şekillerinin ve isimlerinin anlamlı olmasına ek olarak sayısal karşılıkları da son derece önemliydi.

Abulafia, harflerin birleştirilmesini bir şeyin inşa edilmesi olarak görmüştü, tıpkı farklı vücut parçaları ile herhangi bir canlının oluşturulması gibi. *Sefer HaBahir* sesli harflerin kelimelerin ruhları olduğunu söylemişti ve Abulafia da bu bakış açısına katılıyordu. Bu isimle bir meditasyon yöntemi olarak kullanıldıklarında sesli

harfler YHVH'nin çeşitli söyleyiş şekillerini ortaya çıkarıyorlardı. Aynı zamanda sesli harfler Abulafia'nın ilahi harflerin söylenişlerine ve bunlar üzerinde yapılan meditasyona eşlik etmesi için uyguladığı baş hareketlerini ve nefes çalışmalarını da belirtiyordu.

İlahi İsimlerin Dizilişleri

Abulafia'nın harf kombinasyonu yöntemlerinin birçok öğesi vardır. Aslen YHVH ve Tanrı'nın yetmiş iki harfli ismi ile çalışmıştır. YHVH'yi kullanırken her bir harfi tek tek alef harfi ile birleştirmiş ve (Sefarad İbranice dilbilgisine göre) kombinasyonları değiştirirken beş farklı İbranice sesli harf kullanmıştır. Bu şekilde alef ve yud ile başlayarak onları aynı sesli harfle seslendirip daha sonra da buradan farklı kombinasyonlara ulaşabilirdi. Kullandığı sesli harfler *kholam* (*oh* olarak söylenir), *kamatz* (*ah* olarak söylenir), *khirik* (*ee* olarak söylenir), *tzereh* (*eh* olarak söylenir) ve *kubutz* (*oo* olarak söylenir) idi. Abulafia büyük bir dikkatle ve odaklanarak her bir harf dizisini mümkün olan tüm sesli harf kombinasyonları ile bir araya getirmiştir.

Abufalia, ilahi ismin gerçekliği yansıttığını ve aynı zamanda kişinin ruhuna gömülü olduğunu düşünüyordu. İsmin harflerinin ve sesli harflerin kullanılması en nihayetinde kişinin ruhunu ve bilincini değiştirirdi. Bu nedenle bir kişinin, kendisine zarar gelmesini önlemek amacıyla bu işlemleri büyük bir farkındalık içinde gerçekleştirmesi son derece önemliydi.

BÖLÜM 3

TAOİZM VE KONFÜÇYÜSÇÜLÜK

Konfüçyüsçülük aslında bir dünya dini olarak değerlendirilmemektedir çünkü bu şekilde organize olmamıştır. Genellikle dinlerle gruplandırılır, ancak belki de bunun sebebi daha ruhani bir felsefe, sosyal bir ahlak, politik bir ideoloji ve ilmi bir gelenek olmasıdır.

İnanç sistemi, MÖ 6. ile 5. yüzyıllar arasında Çin'de Konfüçyüs tarafından başlatılmıştır. İki bin yıl boyunca Çinliler bu sisteme inanmışlardır. İnancın büyük bir kısmı öğrenme üzerine yapılan vurgudur; Konfüçyüsçülük aynı zamanda bir değerler kaynağıdır. Etkisi Kore, Japonya ve Vietnam dahil birçok ülkeye yayılmıştır. Konfüçyüsçülük Çin edebiyatına, eğitimine, kültürüne ve hem ruhani hem de politik yaşamına yoğun bir şekilde damgasını vurmuştur.

Taoizm MS 1. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu isim, "patika" ya da "yol" anlamına gelen Çince karakterden gelmektedir: Tao. Tao, evreni olduğu şekilde yapan doğal bir güçtür.

Taoizm, uyumsuzluk ya da zıtlıkların uyumu felsefesini savunur; yani nefret olmadan sevgi, karanlık olmadan aydınlık, kadın olmadan erkek olmaz; diğer bir deyişle yin ve yang. *Tao Te Ching* adı verilen yazılar toplu olarak Taonun ayinsel meditasyonlarıyla ilgilidir.

Taoist düşünce, Çin kültürüne Konfüçyüsçülüğün girdiği şekilde girmiştir ve ikisi genellikle birbirleriyle bağlantılıdır. Her ne

kadar Konfüçyüsçülük devlet himayesine sahipse de, Taoizm Konfüçyüsçülükten daha popüler olmuştu. Taoizm bireye dayanıyordu ve Konfüçyüsçülüğün düzenli toplumunu reddetmeye meyilliydi. Gelenekler Çin kültürü içinde öylesine kemikleşmişti ki, bu kavramları hayatlarında farklı şekillerde uygulamalarına rağmen birçok kişi ikisini de kabul etmişti.

Taoizm ilk olarak bir felsefe olarak doğmuş ve çok sayıda tanrıya sahip bir dine dönüşmüştür. Birçok kişinin Taoizmin kurucusu olduğuna inandığı Lao-Tzu o kadar çok saygı görüyordu ki bir tanrı olduğu düşünülüyordu. Diğer taraftan, onun mistik bir karakter olduğunu düşünenler de vardı.

Önemli bir Taoist kavram pasiflik ya da olayların doğal akışıdır. Bu yin ve yang ile doğrudan bağlantılıdır. Yin (karanlık/dişi) soğuğu, dişiliği, kötülüğü ve negatif prensipleri temsil eder. Yang (aydınlık/erkek) iyiliği, erilliği, sıcaklığı ve pozitif prensipleri temsil eder. Yin (karanlık taraf) dünyayı oluşturan nefestir. Yang (aydınlık taraf) ise cenneti oluşturan nefestir. Yin ve yang zıt kutuplar değildir; insanların kişisel durumlarda dayandıkları değerlerdir. Yin ve yang'in aynı gerçekliğin özdeş özellikleri oldukları söylenir.

Yin ve yang'in incelemesi, uygulaması ve okumaları kendi içinde bir felsefe haline gelmiştir. Asıl fikir, öğrencinin yin'in pasifliği, dinlenmeyi ve yansıtmayı ve yang'in de hareket ve yaratıcılığı temsil ettiği hayatta dengeyi bulmasıdır. Aşırı uçlar zıt tarafa doğru bir geri salınım oluşturur. Bu nedenle hareketten pasifliğe ve yine harekete doğru sürekli bir hareketlilik vardır.

TAOİST YAZILAR

Olanı Kabul Et

Taoizmin ana edebi eseri Lao-Tzu'nun *Tao Te Ching* adlı eseridir. Lao-Tzu'nun bu eserin tek yazarı olduğu hiçbir zaman kesinleştirilememiştir. Eserde metni oluştururken ya da tarihlendirirken yardım alındığına dair kanıt olabilecek herhangi bir diğer kişiye, olaya, yere ve hatta yazıya bile yapılan bir referans yoktur. Eserin yazarına ya da yerine göre doğrulanamıyor olması da yine bir şekilde Taoizm felsefesine uygundur; eser vardır ve önemli olan da budur.

Kitabın özü saf bir basitliktir: Olan şeyleri, onları değiştirmek istemeden kabul et. Doğal düzeni incele ve onun aksine gitmek yerine ona uy. Bir şeyi değiştirme çabası direnç yaratır. Doğanın sunduğu her şey bedavadır; insan doğaya özenmeli ve herkesi eşit olarak değerlendirmelidir.

Sahip olduğunuzla yetinin; her şeyin olduğu gibi sevin.
Hiçbir şeyin eksik olmadığını fark ettiğinizde tüm dünya size aittir.

—Lao-Tzu

İnsanlar durup gözlemlerlerse işlerin kendileri en iyi uğraşmayı bıraktıklarında ilerlediğini göreceklerdir. Ne kadar çok çaba sarf edip sonuçları görmeye uğraşırsanız daha az iş yapılır. Taoizmin felsefesi sadece olmaktır.

Tao Te Ching yaygın düzensizlik, mantıksız kibirli yöneticiler ve önlenmesi güç ahlakdışı davranışlar ile eziyet çekilen bir ortamda derlendi. Eserin popülerliği yaygındı, hâlâ da öyle. İnanılmaz sayıda, hatta İncil hariç tüm diğer edebi eserlerden daha fazla tercümesi yapıldı. Sadece İngilizce tercümelerinin sayısı seksendir.

Feng Shui

Uyum ve meditasyon kullanımının bir örneği Feng Shui uygulamasıdır. *Feng Shui*'nin sözlük anlamı, çevremizi yaratan doğal öğeler olan "rüzgâr ve su"dur. Bir Feng Shui uzmanı, *chi*'nin (enerji) en olumlu ve uyumlu akışını sağlamak için en avantajlı yerde mobilya düzenini oluşturarak, bir evde ya da işyerinde en iyi sonuçları nasıl alabileceğiniz konusunda tavsiyeler verebilir.

Zhuangzi (MÖ 4. yüzyıl) büyük bir Taoist bilgeydi. En çok kendi adını taşıyan ve aynı zamanda *Nanhua Zhenjing (Nan-hua'nın Saf Klasiği)* olarak da bilinen *Zhuangzi* ile tanınır. Kitabın orijinal olarak otuz iki bölümden oluştuğu düşünülmektedir ancak daha fazla da olabilir. Aynı şekilde, yazılı dini öğe barındıran çoğu eserde olduğu gibi, yazarın ne kadarını yazdığına ve başkalarının katkısının ne olduğuna dair anlaşmazlık vardır. Ancak araştırmacılar, *Zhuangzi*'nin ilk yedi bölümünün sadece yazarın kendisi tarafından yazıldığı hususunda anlaşmışlardır.

Zhuangzi, Konfüçyüsçülüğü oldukça fazla eleştiren diğer kitaplar da yazdı. Diğer bir taraftan, Çin Budizminin gelişmesinde büyük bir ilham kaynağı olarak da görülüyordu. Budist araştırmacılar Zhuangzi'yi Taoist düşüncenin ana kaynağı olarak değerlendirdiler ve onun öğretilerinden çok faydalandılar. Genel olarak Taoist yazarların en önemlisi ve kapsamlısı olarak görülmektedir.

MÖ 320'li yılarda yaşıyor olması onu Kofüçyüsçü bilge Mensiyüs ile çağdaş yaptı. Tüm bunlar, Taoizm, Budizm ve Konfüçyüsçülüğün ne kadar iç içe geçmiş olduğunun kanıtıdır.

TAOİST RİTÜELLER VE BAYRAMLAR

Ejderhalar, Hayaletler ve Ay

Taoizmin dini yönü, tipik ibadet tiplerinden çok Şamanizm ile ilişkilidir. Taoist rahipler genellikle kentsel bölgelerdeki tapınaklar ile ilgilenirler. Keşişler ve rahibeler kutsal dağlarda yer alan tapınaklarda yaşarlar. Çin'de çok sayıda kutsal dağ vardır ve hatta tapınakların bazıları bu dağların kenarlarında çarpıcı şekilde asılı haldedir. Genel olarak keşişlerin ve rahiplerin evlenmelerine izin verilir. İşleri, yaklaşık 1440 kitaptan oluşan kutsal metinlere tapılmasını sağlamaktır.

Taoizmde ölümsüzlük elde etmenin yolları ve araçları ile ilgili güçlü bir öğe bulunmaktadır. Yaşam boyunca inananlar *chi* enerjisinin akışını artırmak için tasarlanan egzersizleri çalışıp uygularlar ve bazıları Tao ile bir hale gelecek derecede meditasyon uzmanı olurlar. *Zhuangzi*'den yapılan bir alıntı Taoistlerin yaşam ve ölüme karşı tavrı ile ilgili güzel bir ipucu verebilir:

> Doğum bir başlangıç değildir, ölüm ise bir son değildir. Sınırlama olmaksızın var olmak vardır; başlangıç noktası olmadan devamlılık vardır.
>
> Sınırsız var olma uzaydır. Başlangıç noktası olmayan devamlılık zamandır. Doğum vardır, ölüm vardır, çıkmak vardır, girmek vardır. İnsanın şeklini görmeden girip çıktığı yer, işte o Tanrı'nın kapısıdır.

Doğum ve Ölüm

Doğum, yıldız haritası çıkartma zamanıdır. Doğumdan bir ay sonra isim verme töreni yapılır. Ölüm ise ölümden sonraki yaşam ile ilgili olarak Taoizm, Budizm ve Konfüçyüsçülüğün öğelerini birleştirir. Cenaze törenleri, ölünün ataları ile buluşması amacıyla doğru şe-

kilde gerçekleştirilmelidir. Ruhun "Cehennem Kralı" tarafından yargılanacağı konusunda bir inanç vardır. Vücut gömüldükten sonra, ruha ölümden sonraki yaşamda yardımcı olması ve muhtemelen Cehennem Kralı'na serbest bırakması için ödeme yapmak amacıyla kâğıttan para, ev ve arabalar yakılır. Yaklaşık on yıl sonra vücut kazılarak çıkartılır. Kemikler temizlenir ve daha sonra genellikle bir Feng Shui uzmanı tarafından seçilen bir yere tekrar gömülür.

Soru

Bir Taoist cenaze alayı mezarlık yolunda sokaktan geçerken, ölen kişinin ailesi ve arkadaşları ne renk giyer?

Çin'in geleneksel yas rengi olan beyaz.

Taoist Bayramlar

Taoistler ve Budistler dört büyük Çin bayramını paylaşırlar. Buna ek olarak Taoistler yıl içinde Taoist vejetaryen ve oruç günleri de dahil çok sayıda başka bayram da kutlarlar.

Çin Yeni Yılı

Çin yeni yılı, "Bahar Bayramı" olarak da bilinen büyük bir bayramdır. Büyük bir heyecan ve eğlence dönemidir. Aynı zamanda harika yemekler, hediyeler ve sokaklarda geçit töreni yapan gezgin müzisyen topluluklarının zamanıdır. Aileler bir araya gelir ve çocuklara hediyeler verilir. Geleneksel olarak mutfak tanrısının yeni kâğıt heykellerinin evlere yerleştirildiği dönemdir. Evi kötü ruhlara karşı koruyan kapı tanrıları da yenileriyle değiştirilir ve kapı girişlerinin üst tarafına şans getirdiğine inanılan sözler asılır.

Tatil döneminin zirvesi, her ailenin tüm üyelerinin evlerine döndüğü yeni yıl arifesidir. Gösterişli bir akşam yemeği yenir ve çocuklara, içinde şanslı paralar bulunan kırmızı zarflarla hediyeler verilir. Her yerde havai fişekler varmış gibi görünür.

Kutlamalara hazırlanmak için her bir ev tamamen temizlenir ki yeni yıl taze ve temiz bir şekilde başlayabilsin. Tatilden önce saçların temizlenip toplanması gerekir, aksi takdirde maddi bir gerileme davet edilmiş olur. Ayrıca borçların da ödenmesi gerekir, böylece bir sonraki yıl temiz bir sayfa ile başlayabilir.

Çeşitli dini törenleri takiben, on birinci gün eşlerin ailelerini yemeğe davet etme günüdür. Yeni yıldan sonraki on beşinci gün kutlanan fener bayramı, yeni yıl sezonunun sonunu işaret eder.

Ejderha Teknesi Bayramı

Ejderha Teknesi Bayramı, ejderha şeklinde tekneleri ile kutlanır. Rakip takımlar, yarışı kazanma çabası içinde, davul sesi eşliğinde teknelerinin küreklerine asılırlar. Haziranda kutlanan bayramın tarihiyle ilgili iki farklı hikâyesi vardır. Bu hikâyelerin ilki imparatoru fakirlere karşı daha nazik olma konusunda şaşırtmaya çalışan dürüst bir genç subayın üzücü intiharı ile ilgilidir. Yarış subayı onu yemek için sudan başlarını çıkaran ejderhalardan kurtarmak için insanların gösterdiği çabanın anısınadır. Dürüst hükümetin ve fiziksel gücün kutlaması olarak değerlendirilir.

Diğer hikâyeyse teknelerin MÖ 277 yılının beşinci kameri ayının beşinci gününde bir şairin boğulmasının anısına olduğunu söyler. Balıkların kahraman şair yerine yemeleri için vatandaşlar suya içlerinde pişmiş pirinç bulunan bambu yaprakları atarlar.

Aç Hayaletler Bayramı

Üçüncü büyük bayram Aç Hayaletler Bayramı'dır. Taoistler ve Budistler ölenlerin cehennemde tutsak olan ruhlarının, cehennemin kapılarının açıldığı yedinci ayda serbest bırakıldıklarına inanırlar. Serbest bırakılan ruhların, kendileri için hazırlanan ziyafet yemeklerinin zevkini çıkarmasına izin verilir, böylece sakinleşirler ve zarar vermezler. Bu hayaletleri memnun etmek için bağışlar yapılır ve hatta eğlendirmek için müzik etkinlikleri bile sergilenir.

Sonbahar Ortası Bayramı

Sonbahar Ortası Bayramı'na aynı zamanda, sekizinci kameri ayın on beşinci günü görünen parlak hasat ayından dolayı Ay Bayramı da denir. Ayın yuvarlak şekli aile birleşimini ifade eder, bu nedenle doğal olarak bayram bir ailenin üyeleri için oldukça önemlidir.

Bir mit, ayın üzerinde Chang E adlı bir peri, Wu Gang adlı bir oduncu ve Chang E'nin evcil hayvanı olan açık yeşil bir tavşan olduğunu anlatır. Eski günlerde insanlar peri Chang E ve onun evcil hayvanına saygılarını sunarlardı. Bu gelenek sona erdi ama Ay Festivali'nin başlangıcından önceki ay boyunca ay kekleri satılmaktadır.

Bir diğer hikâye, kocası ölümsüzlük hapını keşfeden ve neredeyse onu yiyip sonsuza kadar zalim bir yönetici olacak olan tanrıça Sheng O ile ilgilidir. Hapı kocası yerine Sheng O içmiştir ama tanrılar onu kurtarıp aya yollamışlardır. Bugüne kadar hâlâ orada yaşamaktadır.

KONFÜÇYÜS'ÜN ÖĞRETİLERİ

Düzen Arayışı

Konfüçyüs bir politik şiddet döneminde yaşadı; böylece sosyal ve etik sakinlik konusunda düzeltici düşünceler üretebilecek bir felsefeyi savunan ve tüm insanlarda mükemmellik olduğunu savunan bir öğretmen için zemin hazırdı. Başlangıçta, bazıları yakın müritler haline gelen 3000'den fazla öğrenciyi cezbettiği söylenmektedir.

Konfüçyüs MÖ 552 yılında, yerinde şu anda Shantung şehri yer alan küçük Lu eyaletinde doğdu. *Konfüçyüs* kelimesi, *Kong Fuzi*'nin (Usta Kong) Latince versiyonudur. Çok daha iyi zamanlar görmüş olan aristokrat bir ailede dünyaya geldi. Sadece üç yaşındayken babasını kaybetti. Annesi onun eğitimini evde sürdürdü. Ergenlik yaşına ulaştığında her şeyi sorguluyordu; öğrenmeye gönül vermişti.

Dükkân ve hesap sorumlusu olarak çalışmaya başladı, daha sonra devlet yönetiminde küçük görevler üstlendi. Ancak azimli ve hemen hemen her şeyi yapmaya istekli olmasına rağmen iyi bir iş bulmakta zorlandı. Buna rağmen ilk aşkından; öğrenme isteğinden asla vazgeçmedi. Kendini müzik, okçuluk, kaligrafi ve aritmetik konularında eğitecek öğretmenler buldu. Ailesinden şiir, edebiyat ve tarih klasiklerini zaten öğrenmişti.

On dokuz yaşındayken kendininkine benzer geçmişe sahip bir kadınla evlendi. Karısı hakkında bilinen başka pek bir şey yoktur. Görünüşe göre bir kızları ve bir oğulları oldu.

Öğretmen Konfüçyüs

Konfüçyüs'ün edindiği tüm öğrenimler, ona otuzlu yaşlarında yapmaya başladığı öğretmenliğin niteliklerini kazandırdı. Sadece akranı olan çok sayıda insanı geliştirmeye çalışma çabasıyla

tüm yaşamını öğrenmeye ve öğretmeye adayan ilk kişiydi. Aynı zamanda, Çin'de hedefi herkese eğitim vermek olan ilk öğretmen olarak tanındı. Yaşamı boyunca eğitimin kapılarını herkese açmak için çalıştı ve öğrenmeyi sadece bilginin edinimi değil, aynı zamanda karakterin de oluşturulması olarak tanımladı.

Öğretmenliğindeki büyük baskılardan bir tanesi ataya saygı, yani kişinin ebeveynlerine bağlılığı erdemi idi. Bu konuyu, değerin temeli ve insan karakterinin kökeni olarak değerlendirdi.

İlginç bir şekilde, erkeklerin cinselliğe karşı tavrı katıydı. Cinselliğin amacı çocuk, özellikle erkek çocuk sahibi olmaktı. Doğu felsefesi konusunda bir otorite olan Dr. Mel Thompson'a göre, erkek enerjisinin cinsel birleşme yoluyla yok olduğu ve erkeklerin çok fazla cinsel ilişki sebebiyle fiziksel ve ruhsal olarak bitkin düşeceği konusunda bir algı vardı. Bir yöneticinin aşırı cinsellik yaşaması, onun yönetme hakkının elinden alınması için geçerli bir sebepti.

Uygun sosyal davranış ve görgü kuralları, doğru yaşamak için esas olarak değerlendiriliyordu. İnsan davranışları konusunda bir yasaya eşdeğer olan ahlaki ve toplumsal öğretiler derlemesi *Analektler*'de bir dizi ahlak kuralı yer almaktadır. Söylemlerden birçoğu sözlü şekilde aktarılmıştır. Aşağıda bazı örnekleri yer almaktadır:

> *Akıllı sözler ve mantıklı bir görünüş nadiren insancıl hale gelmiştir.*
>
> *Genç adamlar evlerindeyken evlada yakışır şekilde ve evden uzaktayken de yaşlılara saygılı olmalıdırlar. Ağırbaşlı ve güvenilir olmaları gerekir. Her ne kadar dünyanın dört bir yanındaki kitleleri sevmeleri gerekse de, sadece insanlarla yakınlık kurmalıdırlar. Bunu yaptıktan sonra enerjileri kalırsa, bu enerjiyi kültürü öğrenmek için harcamalıdırlar.*
>
> *Centilmen sakin ve huzurludur, küçük adamlar her zaman duygusaldır.*
>
> *Centilmen asildir ama kibirli değildir. Küçük adamlar kibirlidir ama asil değildir.*

Centilmen dünyaya karşı olan tavrında herhangi bir düşmanlık ya da iltimas hissetmez. Ne doğruysa onun tarafında olur.

Eğer kişi çıkar elde etme amacıyla hareket ederse, çok küskünlük olur.

Cennetin altındaki her yere beş şeyin uygulamasını getirebilen kişi insanlığı başarmıştır: nezaket, tolerans, iyi niyet, çalışkanlık ve kibarlık.

Jen

Konfüçyüs öğretilerini kendi vizyonu olan *Jen* üzerine odaklamıştır. Bu kelime şu şekilde tercüme edilebilir: sevgi, iyilik ve insani yüreklilik; ahlaki başarı ve karakter mükemmeliyeti; kişinin gerçek doğasına sadık olması ve dürüstlük ve son olarak ataya saygı. Bunların tamamı kişinin içindeki erdem prensibi anlamına gelmektedir.

Şöhretinin Artması

Yaklaşık elli yaşlarındayken, Konfüçyüs'ün hayatında bir dönüm noktası oldu. Kendisine önemli bir iş verilmişti ve insanların sadık olmaya nasıl ikna edileceği konusunda tavsiyesi sorulmuştu. Şu şekilde cevap verdi: "Onlara asil bir şekilde yaklaşırsanız size saygı duyacaklardır. Ailenize bağlılık ve çocuklarınıza nezaket gösterirseniz size sadık olacaklardır. Değerli olanları destekleyin, yetersiz olanları eğitin; cesaretin en iyi şekli budur."

Konfüçyüs'ün şöhreti de, müritlerinin sayısı da arttı. Elbette ki öğretilerine ve artan etkisine karşı çıkanların nefreti nedeniyle sorunlar baş gösterdi. Politik kariyeri kısa ömürlü oldu ve elli altı yaşında, etkisinin azaldığını fark ettiğinde yoluna devam etti ve öğretip hizmet verebileceği feodal bir devlet bulmaya çalıştı. Neredeyse sürgün durumundaydı ama erdemli bir insan olarak şöhreti yayıldı.

Atmış yedi yaşındayken öğretmek, yazmak ve düzenleme yapmak için ülkesine döndü. MÖ 479 yılında, yetmiş üç yaşında öldü.

KONFÜÇYÜSÇÜ EDEBİYAT VE TÖRENLER

Doğum, Evlilik, Ölüm ve Ötesi

En önemli Konfüçyüsçü edebi eserler iki kitap setinden oluşmaktadır. Bunlardan en önemlisi Beş Klasik eseridir. Bu kitapları Konfüçyüs'ün kendisinin yazmamış olması ihtimaline rağmen kesinlikle bir bağları vardı. Beş Klasik beş vizyonu içerir:

1. *I Ching (Değişimlerin Klasiği)*
2. *Shu Ching (Tarihin Klasiği)*
3. *Shis Ching (Şiirin Klasiği)*
4. *LiChi (Törenlerin Derlemesi)*
5. *Ch'un-Ch'iu (İlkbahar ve Yaz Kayıtları)*

2000 yıl boyunca Çin'de bu kitapları etkisine denk herhangi bir kitap olmamıştır.

1313 ile 1905 yılları arasında, memuriyet sınavları için hazırlanırken Çinli öğrencilerden Beş Klasiği çalışmaları isteniyordu. Ancak o seviyeye ulaşmadan önce, Beş Klasik için bir giriş görevi gören Dört Kitap ile başa çıkmaları gerekliydi. Dört Kitap şunlardır:

6. *Büyük Öğrenme*
7. *Anlamın Doktrini*
8. *Seçmeler*
9. *Mensiyüs*

Bu metinler arasında sadece *Seçmeler* Konfüçyüs'ün kendisi tarafından yazıldığı söylenen kısımlar içerir. Dört Kitap'ın içerisinde Konfüçyüsçülüğün Çin'de canlandırılmasına yardımcı olan büyük Yeni Konfüsyüsçü filozof Zhu Xi (1130-1200) tarafından yazılan yorumlar vardır. Konfüçyüsçü Klasikleri adı verilen eserler, tüm eğitim seviyelerinde ana müfredat haline gelmiştir.

Yi Ching

Konfüsyüsçülüğün Beş Klasik'inden birisi olan *Yi Ching* kehanet sanatını sayısal teknikler ve ahlaki sezgiler ile birleştirir. Dolayısıyla bunların birbirini tamamlayan ve çelişen iki hayati enerji; yin ve yang oldukları söylenir. Meraklıları, bu kitabın gelecekteki olayları anlamak ve hatta kontrol etmek için bir araç olduğunu iddia ederler.

Törenler ve Gelenekler

Könfüçyüsçülük, bir dinin tüm öğelerine sahip olmadığı ve aslen bir ahlaki hareket olmadığı için dinsel törenlerden ve ayinlerinden yoksundur. Ancak bir kişinin yaşamındaki önemli zamanlarda yapılan törenler, bu hareketin bir parçası haline gelmiştir. Konfüçyüsçülük yaşamın dört aşamasını (doğum, olgunluğa erişme, evlilik ve ölüm) tanır ve yönetir. Kökeninde saygı töreni yer almaktadır: Kişi saygı görmek için saygı göstermek zorundadır.

Doğum: Tai-shen (fetüsün ruhu) hamile kadını korur ve anne olacak kişiyi rahatsız eden herkesle sert bir şekilde başa çıkar. Doğum sonrasında anneye özel bir beslenme programı uygulanır ve bir ay dinlenmesine izin verilir. Annenin ailesi doğumun birinci, dördüncü ve on ikinci ay dönümlerinde bebeğin ihtiyacı olan her şeyin üstesinden gelmekle sorumludur.

Evlilik: Bir çift, evlilik sürecinde altı aşamadan geçer:

1. *Teklif:* Çift, doğum yıllarını, aylarını, günlerini ve saatlerini birbirine söyler. Takip eden üç gün içinde gelin adayının ailesinde uygun olmayan bir olay olursa kadının teklifi reddettiğine inanılır.
2. *Nişan:* Düğün gününe karar verildikten sonra, gelin düğünü davetiyeler ve ay şeklinde yapılmış hediye kurabiyeler ile duyurur.

3. *Çeyiz:* Resmi bir alay ile damadın evine taşınır. Çeyiz ile aynı değere sahip olan hediyeler damat tarafından geline gönderilir.
4. *Gelin alayı:* Damat gelinin evini ziyaret eder ve gelini tantanalı bir şekilde kendi evine getirir.
5. *Düğün ve Kutlama:* Çift, onları bir ömür birbirlerine bağlayacak yeminlerini eder, şarap ile bunu şereflendirir ve sonra ziyafet sofrasının merkezine oturur.
6. *Ertesi Sabah:* Gelin damadın ailesine kahvaltı hazırlar, onlar da daha sonra bunun karşılığını verirler.

Ölüm: Ölüm durumunda, akrabalar komşuları haberdar etmek için sesli şekilde ağlarlar. Aile yas tutmaya başlar ve kaba malzemeden yapılmış kıyafetler giyer. Ölen kişi yıkanır ve bir tabuta yerleştirilir. Yas tutanlar, tütsü ve cenaze masraflarını karşılamak için para getirirler. Tabutun içine yiyecek ve ölen kişinin önemli eşyaları koyulur. Bir Budist ya da Taoist rahip ya da hatta bir Hıristiyan papaz cenaze törenini gerçekleştirir. Arkadaşlar ve aile, tabutu mezarlığa kadar takip eder ve her biri ölen kişinin ruhunu temsil eden bir söğüt dalı taşır. Dal daha sonra aile sunağına taşınarak ölen kişinin ruhunu "yerleştirmek" için kullanılır. Cenazeden sonraki yedinci, dokuzuncu ve kırk dokuzuncu günde ve ölümün birinci ve üçüncü yıl dönümünde ayinler yapılır.

Konfüçyüsçülüğün Yayılması

Konfüçyüs'ün ölümü üzerine, öğrencileri onun düşüncelerini *İlkbahar ve Sonbahar Kronolojileri*'nde topladılar. Mensiyüs, bilinen dünyanın tamamında Konfüçyüsçülüğün değerlerini yaydı. Konfüçyüs'ün popülerliğinin artmasıyla müritleri ve inananları ona adanan tapınaklara adaklar bıraktı.

LAO-TZU

Taoizmin Kurucusu

Felsefesi Taoizmin yarattığı büyük etki düşünüldüğünde son derece şaşırtıcı olan bir şekilde, Lao Tzu hakkında nispeten az güvenilir bilgi vardır. Her ne kadar bir asır civarı daha önce yaşamış olması olasılığı varsa da, muhtemelen MÖ 6. yüzyılda yaşamıştır. Konfüçyüs'ün çağdaşı olabilir (olmayabilir de). İddiaya göre Chu Jen köyünde doğmuştur.

Yüzyıllar içinde Lao-Tzu hakkında mitler ve efsaneler ortaya çıktı. Bunlardan bir tanesine göre, annesi ona kayan bir yıldızı izlerken hamile kalmış ve atmış iki yıl boyunca karnında taşıdıktan sonra doğum yapmıştı. Uzun, yoğun beyaz bir sakal ile doğmuştu (o süre düşünüldüğünde hiç de şaşırtıcı değil). Bir diğer inanışa göre ise 999 yıl yaşamıştı.

Hikâyeler, Lao-Tzu'nun Zhou hanedanlığının kraliyet bürokrasisinde arşiv sorumlusu ve bir akademisyen olduğunu anlatır. Antik Yunan filozofların birçoğu gibi Lao-Tzu da hiçbir zaman resmi bir okul kurmamış, onun yerine çevresine hem konuşarak hem de örnek olarak öğrettiği bir grup öğrenci toplamıştı. Konfüçyüs ile buluştuğuna ve ikisi arasındaki görüşmelere ait kayıtlar varsa da, birçok uzman bu kayıtların muhtemelen yanlış olduğu ve sadece Taoistler tarafından yapılan Konfüçyüs karşıtı propaganda olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır.

Müritlerinin arasında, kendisine Lao-Tzu tarafından *Tao Te Ching*'in dikte edildiği Yinxi vardı. İnsanların yozlaşmasından ve materyalistliğinden yorulan Lao-Tzu, keşiş olarak yaşamak niyetiyle batıya yürüdüğünde, Yinxi bilgenin takipçisi olmuştu. Yinxi, krallığın batı kapısında muhafızdı ve Lao-Tzu'yu tanıdı. Usta tarafından eğitilmek istediğini belirterek astroloji konusunda detaylı

bir çalışma yaptığını ve bunun da ustanın yaklaşımının kehanetlerini fark etmesini sağladığını açıkladı.

Yinxi, Lao-Tzu tarafından zorlu bir teste tabi tutuldu ve uzun yıllar süren bir çalışmadan sonra Lao-Tzu onu yükseltti ve tüm evrende bir gezintiye çıkardı. İki adamın arasındaki ilişki, usta ile öğrenci arasındaki ideal ilişkinin bir örneği olarak değerlendirilir.

Lao-Tzu'nun Felsefesi

Taoist felsefe belki de Zhuang Zhou'dan (Zhuangzi) bir alıntı ile anlatılabilir: *"Temeli ruh olarak değerlendirmek, nesneleri bayağı olarak değerlendirmek, birikimi eksiklik olarak değerlendirmek ve sessizce ve tek başına ruhani ve akıllı ile yaşamak; eskilerin Taosunun teknikleri burada yatar."*

BÖLÜM 4

HIRİSTİYANLIK

Hıristiyanlık, tek bir kaynaktan ortaya çıkan çok sayıda dini geleneği ifade etmektedir. Bunlara Katoliklik, (kendi içinde de birçok bölümü olan) Protestanlık, Kıptilik, Doğu Ortodoks Hıristiyanlığı ve sayısız küçük mezhep dahildir. Hepsinin ortak özelliği, son 2000 yılda yavaş yavaş gelişen İsa Mesih'in öğretileridir. Hıristiyanlık, hem kültür ve dil hem de politik ve toplumsal gelişim olarak dünyayı hesaplanamaz derecede büyük bir şekilde etkilemiştir. Her şehir ve kasabada (hemen hemen her köşede) kiliseler ve katedraller vardır. Batılı devletler ulusal tatillerini Hıristiyan bayramlarına göre düzenlemişlerdir ve zamanı "İsa'dan Önce" ve "Anno Domini" (Lort'umuzun yılında) olarak ölçen bir takvime göre yaşarız.

Hıristiyanlık aynı zamanda "semavi din" olarak adlandırılan üç dinden biridir (diğerleri Yahudilik ve İslam'dır). Yani bu dinler inançlarının öğelerini İshak'ın babası ve Tanrı tarafından tüm ulusların babası olarak seçilen İbrahim'e dayandırırlar. İbrahim'in hikâyesi, Eski Ahit'in en duygusal bölümlerinden biridir ve yüzyıllar içerisinde sayısız araştırmacıya ve yorumcuya malzeme sağlamıştır. Ama asıl Hıristiyan dini, Nasıralı İsa'nın gelişi ile başlar.

NASIRALI İSA

İnsan ve Mesih

İsa hakkında bildiklerimiz, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazılan dört İncil'den gelmektedir. İncil yazarlarının hiçbiri İsa ile aynı dönemde yaşamamıştır, bu nedenle onunla ilgili birçok detay belirsizdir. Aslında muhtemelen, İsa hakkında en az şey bilinen dünyanın en büyük tarihi figürüdür.

Hadislere göre, mütevazı koşullarda doğmuştur: Bir marangozun oğludur ve anne babası Yusuf ve Meryem, Roma nüfus sayımına katılmak için Beytüllahim'e yolculuk ederlerken bir ahırda doğmuştur.

Aralık mı Haziranı mı?

Her ne kadar Hıristiyanlar İsa'nın doğumunu 25 Aralıkta kutluyorlarsa da, İncil'de yer alan hiçbir kısım bu tarihin onun doğum günü olduğunu desteklememektedir. Nüfus sayımı tarihi civarında doğduğu için hazirana yakın bir tarihte doğmuş olması muhtemeldir çünkü bu ay nüfus sayımı için gelenekselleşmiş bir aydı. Bazı araştırmacılar İsa'nın doğum gününün eylül ya da mart ayında olduğunu söyler. Araştırmacılar, işleri daha da karıştırmak için, günümüzde yaygın olarak kullanılan takvimin başlangıcından yaklaşık 5 yıl kadar önce ya da yaklaşık MÖ 5 yılında doğduğu sonucuna varmışlardır.

İsa Yahudiydi; Yahudi kanunları hükmünde Yahudi dinine uygun olarak yetiştirilmişti. Yetişkinliğe eriştiğinde, bir grup havarisi (öğrencisi) ile birlikte Tanrı'nın sözlerini yaymak için Filistin'i dolaştı. İsa'nın mesajı Yahudi kökenlerden geliyordu ama aynı zamanda da yeniydi. Tanrı'nın insanların iyilik, sevgi ve basitlik içinde yaşamlarını geçirmelerini istediğini öğretiyordu.

12 HAVARİ	
Simun ya da Petrus	İsa, ona "kaya" anlamına gelen *Petra* (Yunanca) ya da *Kefas* (Aramice) ismini verdi. Genellikle on iki havarinin lideri sayılır.
Andreas	Petrus'un erkek kardeşi; o ve Yuhanna, İsa'nın seslendiği ilk havarilerdir.
Büyük Yakup (Zebedi'nin oğlu)	Yuhanna'nın erkek kardeşi; I. Herod Agrippa tarafından MS 44 yılında öldürüldü.
Yuhanna (Zebedi'nin oğlu)	Yakup'un erkek kardeşi.
Filipus	Petrus ve Andreas gibi o da Bethsaida'dan geliyordu.
Tomas	Daha sonraları "Şüpheci Tomas" olarak adlandırıldı çünkü İsa dirildikten sonra Havarilerine göründüğünde, Tomas en başta o olduğuna inanmayı reddetmiştir.
Bartalmay	İsa'nın dirilişinden sonra Taberiye Gölü'nde göründüğü havarilerden biri.
Yakup (Alphaeus'un oğlu)	Aynı zamanda Küçük Yakup olarak da bilinir.
Taday	Aynı zamanda "Yakup'un kardeşi Yehuda" olarak da bilinir.
Yurtsever Simun	Aynı zamanda "Bağnaz" olarak da bilinir; daha sonra Etiyopya ile İran'ı Hıristiyanlığa döndürmüştür.
Yehuda	İsa'ya ihanet eden kişi; İsa ölüm cezasına çarptırıldığında intihar etti.
Matta	İsa'nın ilk takipçilerinden biri; bir vergi toplayıcısı.

Mucizeler ve Kıssalar

İsa, Galile Denizi (Taberiye Gölü) boyunca suyun üzerinde yürümek, Cana'daki bir evlilik töreninde suyu şaraba çevirmek, Laza-

rus'u ölümden geri döndürmek ve beş somun ekmek ve iki balık ile 5000 aç insanı doyurmak gibi çok sayıda mucize gerçekleştirmiştir. Bu mucizelerin amacı, müritlerindeki inancı artırmak, onlara sadece Tanrı'dan gelebilecek olan bir güce sahip olduğunu göstermektir. Hıristiyanlar bu mucizeleri ayrıca mecazi olarak da yorumlamaktadırlar. Örneğin, yiyecek aslında ruhani zenginleşmenin bir sembolüdür. İsa'nın ruhani mesajını almak ve ondan gelen bilgiyi kabul etmek ruhu doyurur.

İsa öğretilerini aynı zamanda kıssalar ya da hikâyeler yoluyla da yaymıştır. Bunlar kimi zaman gerçek hikâyeler kimi zaman da metaforlardır. Örneğin Matta 13:31-32'de şu anlatılır:

> "İsa onlara bir benzetme daha anlattı: 'Göklerin Egemenliği, bir adamın tarlasına ektiği hardal tanesine benzer,' dedi. 'Hardal tohumların en küçüğü olduğu halde, gelişince bahçe bitkilerinin boyunu aşar, ağaç olur. Böylece kuşlar gelip dallarında barınır.'"

İsa'nın mesajı üzerine düşünen birçok ilahiyatçıya göre, inanç insanların kalbinde küçücük bir tohum olarak başlar. Tohum ekilip beslendiğinde daha büyük, güçlü ve daha güzel bir şeye dönüşür. Tohumu ekmek Tanrı'nın sözlerini kabul etmektir; bu da karşılığında insanı, aynı tohumun bir bitkiye ya da ağaca dönüşmesi gibi içten değiştirecektir.

Farisilerden ve Sadukilerden Önce

İsa'nın mesajı son derece güçlüydü ve Yahudi toplumunun içindeki tutucu grupları rahatsız etti. Bu güçler, yani Farisiler ve Sadukiler, İsa aleyhine birlik oluşturdular ve onun tutuklanmasını istediler.

Kendi havarisi Yehuda tarafından ihanete uğrayan İsa, Roma valisi Pontius Pilatus'un karşısına çıkarıldı, yargılandı ve çarmıha gerilerek ölüme mahkûm edildi. İsa'nın başının üzerine Romalılar INRI (*Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*; Nasıralı İsa Yahudilerin Kralı)

harflerini yerleştirdiler. Bunun amacı, Yahudilere Roma yönetimine karşı gelmemeleri için yapılan bir uyarıydı.

Yahudi Hiyerarşisindeki Gruplar

- Farisiler: Bir grup sadık şekilde kısıtlayıcı Yahudi lider
- Sadukiler: Yahudi toplumunun aristokrasisini temsil eden tutucu bir politik grup
- Zealotlar: Romalılara karşı silahlı bir ayaklanma yapılması gerektiğine inanan bir grup
- Esseniler: Ne politik olarak aktif ne de zalim olan bir grup, dini yazıları incelemek için ormana gitmişlerdir.

Diriliş

İsa'nın ölümünden sonra takipçileri umutsuzluğa düşmüştü. Birbirlerine İsa'nın nasıl Mesih, Yahudi toplumunu tutsaklıktan kurtaracak seçilmiş lider olabileceğini soruyorlardı. İsa gitmişti ve insanlar hâlâ Roma İmparatorluğu yönetiminde yaşıyorlardı.

İsa'nın hayata döndüğü konusunda dedikodular yayılmaya başlayınca umut tekrar yeşerdi. Mezarı boştu ve birkaç kişi onu gördüğünü iddia etmişti.

Havariler, Yahudi Şavuot Festivali'ni (Yunanca *Pentikost*) kutlarken Kutsal Ruh aralarına girdi ve havari Petrus, Eski Ahit'te öngörüldüğünü iddia ederek büyük bir kalabalığa dirilişi duyurdu. Orada toplanan insanlara ilerlemelerini ve Kutsal Ruh adına vaftiz olmalarını söyledi. Böylece yaklaşık MS 33 yılında, 3000'den fazla insan vaftiz edildi. Bu olay bazı Hıristiyanlar tarafından Pentikost (Hamsin Yortusu) sırasında kutlanmaktadır.

İLK HIRİSTİYANLAR

İyi Haberlerin Yayılması

İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra, on iki havari şaşkın ve korkmuştu. İsa'nın, gelişi peygamberler tarafından öngörülmüş olan ve kendilerini Roma yönetiminden kurtaracak Mesih olduğuna inanıyorlardı. Ama artık ölmüştü ve onlar da özgür değillerdi.

Ancak İsa'nın dirildiğini fark edince radikal bir değişimden geçtiler. Artık İsa sadece Yahudi Mesih değil, tüm insanlık için bir kurtarıcıydı. Bu nedenle ölümü, insanları İlk Günah'tan arındırmasına yarayan bir araçtı ve parlak yeni bir yaşam vaat ediyordu. Havariler vaaz vermeye ve bu iyi haberi yaymaya başladılar.

İnciller

İsa Mesih'in hayatı ve öğretileri hakkında haberler veren dört İncil; Markos, Matta, Luka ve Yuhanna İncilleridir. Dört İncil aynı hikâyeyi anlatır ama her bir yazar farklı yönlere odaklanarak farklı bir mesaj verir:

- Markos İncili (MS 65-70) İsa'nın, zulme uğrayan Hıristiyanların kendilerini özdeşleştirebileceği çilesine odaklanır.
- Matta İncili (MS 80-100) İsa'nın Mesih olarak Yahudi kehanetlerini nasıl yerine getirdiğini anlatır.
- Luka İncili (MS 85) İsa'nın kurtarıcı olarak ırk ya da sınıf bazında nasıl ayrımcılık yapmadığını belirtir.
- Yuhanna İncili (*yak.* MS 90) İsa'nın ilahi bir varlık olması konusundaki zorlu kavramı açık ve kesin olarak anlatır.

Anlamı Nedir?

Gospel (İncil; müjde) kelimesi iyi haber anlamına gelir. Yeni Ahit'e dahil olan Dört İncil'le birlikte, her ne kadar temel olarak kabul

edilmemişlerse de çok sayıda başka İncil de vardır. Bunlara aşağıdakiler de dahildir:

- Tomas İncili
- Marcion İncili
- Meryem İncili
- Yehuda İncili
- Dört Semavi Âlem İncili

İnanç Sınavları: Şehitler

Roma imparatorları kendilerinin neredeyse-ilahi konumunu, tüm diğer Roma tanrılarını ve onların dini tatillerini reddeden yeni dini beğenmediler. (Bu tatilleri kutlamanın tanrıların lütfunu Roma'ya getirdiğine inanılıyordu ve bu bir vatani görevdi; bu nedenle tanrıların reddedilmesi vatan hainliği olarak değerlendiriliyordu.)

Yine de Hıristiyanlar, korkunç bir yangının şehrin sıkışık sokaklarını harabeye dönüştürdüğü MS 64 yılına kadar nispeten barış içinde yaşadılar. Yangının sebebi bilinmese de İmparator Neron Hıristiyanları sorumlu tuttu ve misilleme başladı. Yaklaşık 100 yılında Hıristiyanlık Roma karşıtı ve kanundışı ilan edildi.

Hıristiyanlığa inanmak ya da bu konuda vaaz vermek ölümle cezalandırılacak bir suçtu ama buna rağmen ilk Hıristiyanların çoğu inançlarının arkasında durmayı seçti. İnançlarından vazgeçmek yerine şehit olarak ölmeyi tercih ettiler. Her şeye rağmen inançlarına tutunma cesaretleri ve isteklilikleri Roma halkını hayran bıraktı. Hıristiyanlık din değiştiren kişileri çekmeye ve yayılmaya devam etti.

İlk Şehit

Hadisler, ilk Hıristiyan şehit olarak İstefanos'u gösterir. İsa'nın çarmıha gerilmesinden bir yıl sonra, İstefanos Kudüs'te halka vaaz veriyordu. Konuşması o kadar kışkırtıcıydı ki (ayrıca dinleyenlerini

kendilerine melekler tarafından sunulan kanuna uymamakla suçladı) Kudüs'ün dışına sürüklendi ve taşlanarak öldürüldü. İstefanos daha sonra kilise tarafından kutsandı ve aziz ilan edildi.

Havarilerden Petrus ve Pavlus, Romalıların elinde ölümle buluştular. Roma'da bir Hıristiyan topluluğu kuran Petrus, orada tutuklandı ve çarmıha gerilerek ölüme mahkûm edildi. Bir hikâyeye göre, Petrus ters bir şekilde çarmıha gerilmeyi istemişti ki böylece kendi ölümü efendisinin ölümünü yansıtmayacaktı.

Neden Çarmıha Germe?

Roma çarmıha germeyi bir ceza şekli olarak Perslerden aldı ve boyunduruğu altına aldığı halkların baskı altında tutulması için kullandı. Romalı yazar **Cicero** (MÖ 106-43) sayesinde, çarmıha germenin köleler ve Romalı olmayan vatandaşlar için, özellikle de isyana teşvik edenler ya da diğer vatan hainliği suçlarını işleyenler için kullanıldığını biliyoruz.

Roma Hıristiyanlığı Kucaklıyor

İlk 300 yılı boyunca Hıristiyanlığa büyük bir şüpheyle bakılıyordu. Hıristiyan toplulukları büyüdü ama insanlar bu topluluklara büyük bir kişisel risk ile katılıyordu. İnananlar gizli bir şekilde ibadet ediyordu. Hıristiyanlar tüm Roma İmparatorluğu'nda taciz ediliyor ve işkence çekiyordu; hiçbir politik güçleri yoktu. İmparatorun kendisi de dıştan ve içten baskı altındaydı. Roma bölgeleri barbarların saldırısı altındaydı; ülkede Roma aristokrasisi zayıflıyor ve yozlaşıyordu. Kuşatma altında olan ve büyük liderlere sahip olmayan Roma parçalanıyordu.

312 yılında, Britanya'da yer alan Roma ordusu, bir sonraki Roma İmparatoru olarak Konstantin'i (*yak.* 272-337) seçti. Konstantin oraya gittiğinde konumu için savaşmak zorunda olacağını bilerek Roma'ya döndü. Konstantin, Roma yakınlarındaki Tiber Nehri'nde

yer alan Milvian köprüsü üzerinde savaş için hazırlanırken bir haç hayali gördü. Bunu bir işaret olarak kabul etti ve askerlerine kalkanlarının üzerine Yunan harfleri ile "Mesih" kelimesini yazmalarını emretti. Konstantin rakibini yendi ve yeni imparator olarak muzaffer şekilde Roma'ya girdi. Uzun yıllar sonraki ölümünün hemen öncesine kadar Hıristiyanlığa geçmemişse de, hem Konstantin hem de Roma Hıristiyanlığı destekledi.

Konstantin, Hıristiyanlara ibadet etme özgürlüğünü veren Milan Fermanı'nın yazarıydı.

Bir diğer Roma imparatoru ve hem Doğu hem de Batı Roma İmparatorluklarını yöneten son imparator Büyük Theodosius (346-395) hükümdarlığının ilk dönemlerinde pagan uygulamaları hoş gördü. Hayatının sonuna doğru daha katı bir hal alarak, yavaş yavaş paganların ibadet güçlerini ve haklarını yıprattı ve en sonunda pagan uygulamaları tamamen kanundışı bırakan bir ferman yayınladı.

Theodosius aynı zamanda, Konstantinopolis'te (İstanbul) birkaç önemli kâfirliği (Aryanizm ve Manişeizm) bastırarak kiliseyi düzene soktu.

Sapkınlık Nedir?

Sapkınlık, kabul edilen inanca bir meydan okumadır. 4. yüzyılda ortaya çıkan iki kâfir düşünce, Aryanizm ve Manişeizm'di. Arius adındaki İskenderiyeli bir papaz tarafından öğretilen Aryanizm, İsa'nın ilahiliğini reddeder. Arius'a göre İsa Tanrı tarafından yaratılmıştı ve bu nedenle Tanrı'ya tabi idi. Farklı dini sistemlerin bir sentezi olan Manişeizm ise bir tanrının iyiliği, diğerinin ise kötülüğü yarattığını ve ölümlülerin kendi günahlarından sorumlu olmadıklarını öğretiyordu. Her ne kadar Aryanizm sapkınlık olarak ilan edilip zamanla yok olmuşsa da, bir süre Hıristiyanların çoğunluğu muhtemelen Aryan idi.

Roma'da Papalığın Ortaya Çıkması

4. yüzyılda, Roma'da papaların gücü artmaya devam etti. Papa Damasus (366-383) ve takipçileri kiliseyi daha güçlü hale getirdiler ve papalığa ait bir söz söyledikleri zaman Petrus'un ağzından konuştukları inancını yerleştirdiler. Roma, 410 yılında I. İnnocentius'un (ö. 417) papalığında çöktüğünde, papalık dairesi liderlik boşluğunu doldurmak için harekete geçti.

Bu papaların tamamı Roma'daki kilisenin ihtişamı hakkında yazdılar; resmi Kutsal Roma Katolik Kilisesi unvanı da buradan gelmektedir.

> *Tüm dünyaya yayılmış olan Katolik Kilisesi'nin tamamı, Mesih'in tek gelin odasıdır. Roma Kilisesi, bir konsey kararından dolayı değil, Lort'un "Sen Petrus'sun" sözlerinden dolayı tüm diğer kiliselerin üzerindedir.*
>
> *—Damasus, 4. yüzyıl papası*

RAHİPLER VE MANASTIRLAR

Öğrenme Aşkı ve Tanrı Tutkusu

Hıristiyanlığın ilk yıllarından itibaren İsa'nın istediğine inandıkları şekilde; yani mütefekkir, içsel olarak ve beden ve zihin saflığıyla ibadet etmek isteyen çok sayıda Hıristiyan vardı ve tam da öyle yaptılar. Birçok durumda bunun anlamı, kendilerini ruhsal olarak Tanrı'ya ve İsa'nın gerçek mesajına yaklaştıracağına inandıkları bir yerde münzevi bir yaşam sürmek için mallarını bırakmaları, ailelerinden ve geçmiş yaşantılarından vazgeçmeleriydi.

Genellikle bir rahip şu konularda yemin ederdi:

1. Fakirlik içinde yaşamak
2. Bekâret
3. Manastır düzeninin ve Tanrı'nın otoritesine itaat etmek

Keşişler

Bazı rahipler toplumdan uzak yaşayarak çöl mağaralarında ya da diğer izole yerlerde kalmayı tercih ederlerdi. Bu kişiler genellikle iyi eğitimliydi ve soylu ailelerden geliyorlardı, bu nedenle fedakârlıkları oldukça büyüktü.

Rahibeler

Aslında ilk keşişler, Latincede *nonnus* olarak bilinen kadınlardı. Daha sonra bu kadınların toplulukları manastır rahibeleri olarak tanınmaya başladı. Kadınlar genellikle dini olmayan sebeplerle; mesela istenmeyen evliliklerden kaçmak ya da babalarını pahalı çeyiz masraflarından kurtarmak manastır rahibelerine katılıyorlardı.

Manastırda Hayat

Batı Avrupa'daki keşişler zamanla münzevi bir yaşam sürmenin Tanrı'nın onlar için planladığı şey olmayabileceğini fark ettiler. Topluluklar ya da manastırlar oluşturmak için bir araya geldiler. Keşişler ya da münzeviler, bu uygulama Batı'da sona erdikten uzun bir süre sonrasına kadar kültürel bir öğe olarak kaldılar.

Rahipler, basit bir yaşam sürerek Âdem ve Havva'nın gözden düşmesinden önce insanların içinde yaşadığı ilk "kendini Tanrı'ya emanet etme" haline geri döndüklerine inanıyorlardı. Müşterek bir toplulukta birbirlerine yardım ederek ürün yetiştirdiler, kendi hayvanlarına baktılar, ilaç yapmak için kendi bitkilerini yetiştirdiler ve hatta nihayetinde yaşam şekillerini desteklemek amacıyla şarap ve peynir bile üretmeyi başardılar.

Benedikt'in Kuralları

Zamanla manastırlar, manastır içindeki yaşam ile ilgili çeşitli "kurallar" ya da bir dizi emir oluşturdular. Bunlar arasında en eski ve en etkililerden biri, bir İtalyan rahip olan Aziz Benedikt (480-550) tarafından düzenlenmiş olanlarıdır. Benedikt'in kuralları, diğer canlı manastır yazıları ile aynı şekilde bir aşırılıklar kitabı olarak değerlendirilmek yerine, İsa'ya tam bir adanmışlıkla yaşamanın yumuşak bir yolunu öğretti. Kurallar, el emeğini öğrenme ve törensel dua ile dengelemeyi amaçlıyor ve aynı zamanda fakirlik, bekâret ve itaati zorunlu kılıyordu. Bunların tamamını tek bir elyazmasına koyarak Benedikt, manastır yaşamının ideal şekli olarak gördüğü şekli özetlemişti. Benedikt'in kurallarına göre yaşayan rahipler günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir ve hâlâ bu kurallara göre yaşamaktadırlar.

Diğer Tarikatlar

Ortaçağ boyunca, bazı inananlar Benedikt tarikatının yozlaştığına inanmaya başladılar ve kendi düzenlerini kurdular. Bunların en önde gelenleri şunlardır:

- Sistersiyen
- Şartrö
- Dominikan
- Fransiskan

Bu tarikatlar genellikle cüppelerinin ya da giysilerinin renkleri ile farklılık gösterirlerdi. Örneğin Dominikanlar siyah giysiler giyerken Fransiskanlar kahverengi giyerlerdi.

Manastırda Gündelik Yaşam

Bir rahibin günü, dini törenler ya da kilise saatlerine göre düzenlenirdi. Bunlar şu şekildedir:

- *Matins* (sabah ibadeti, 02.00)
- *Laudes* (05.00)
- *Prime* (başlangıç, 07.00)
- *Terce* (09.00)
- *Sexte* (öğlen)
- *Nones* (14.00)
- *Verpers* (akşam duası, 16.00)
- *Compline* (son dua, 18.00)

Bu dini törenlerin arasında rahipler bahçede çalışmaları, manastır binalarını temizlemeleri ya da tamir etmeleri, misafirleri ağırlamaları (manastırlar genellikle gezginler tarafından konaklama yeri olarak kullanılırdı) ya da manastırın yazıhanesinde elyazmalarını kopya etmeleri için görevlendirilebilirlerdi.

Ortaçağ Kopyalayıcıları

Ortaçağda yaşayan rahipler elyazmaları kopyalayarak uzun zaman geçirirlerdi. Baskı makinesinin icadından önce metinleri korumanın tek yolu buydu ve rahipler, İncilleri ve diğer dini yazıları kopya etmeyi kutsal bir görev olarak görüyorlardı. Ayrıca Roma ve Yunanistan'daki antik yazarların eserlerini içeren çok sayıda elyazmasını da kopyaladılar (ama birçoğu da kayboldu). Rahipler bu çalışmaları sadece kopyalamakla kalmadılar, aynı zamanda resimlendirdiler ya da *tezhip ettiler*. Tezhiplerin çoğu detay ve beceri konusunda son derece zengindi ve ortaçağdaki ana sanat şekillerinden birini temsil ediyorlardı. Manastır tezhibinin en iyi örneklerinden biri İrlanda'nın *Kells Kitabı*'dır. Bu kitabın örneklerini *www.digitalcollections.tcd.ie/home/index.php?DRIS_ID=MS58_003* adresinde bulabilirsiniz.

Çok sayıda manastır 9. yüzyılda başlayan Kuzeyli akınlarının hedefi olmuşsa da, kurum hayatta kaldı, canlandı ve ortaçağın sonlarında, 10 ila 14. yüzyıllar arasında daha da gelişti. Manastırlar sayesinde, Batı Avrupa Hıristiyanlığın ilk dönemlerinin zengin dini geleneklerine ve ayrıca antik Roma ve Yunanistan'ın edebiyatı, felsefesi ve diğer öğretilerine sahip oldu.

REFORM

Hıristiyan Âleminin Dönüşümü

Reform, Katolik Kilisesi içinde 1500-1625 yılları arasında ortaya çıkan çarpıcı değişikliğe verilen isimdir. 1500 yılından önce de çeşitli kilise reformcularının olmasından ve reform ve karmaşıklığın 1625 yılından sonra da devam etmesinden dolayı bunlar sadece yaklaşık tarihlerdir. Daha 14. yüzyılda **John Wyclif** (1330-1384) gibi reformcular Roma'daki kilise liderliğinin yozlaşmasından yakınıyorlardı. Wyclif'in ölümünden sonra, *Lollardlar* olarak bilinen takipçilerinden bazıları mesajını yaymaya devam ettiler.

En etkili reformcu, Reform'un en fazla ilişkilendirildiği **Martin Luther**'dir (1483-1546). Luther, avukat olma hevesiyle Erfurt Üniversitesi'ne gitti. Ancak 1505 yılında korkutucu bir deneyim yaşadı. Mansfield'den Erfurt'a giderken Luther'e yıldırım çarptı. Yolda yatarken Azize Anna'ya dua ederek eğer hayatta kalmasına yardım ederse rahip olacağına söz verdi. Hayatta kaldı ve sözünü tutarak Erfurt'taki Augustinus manastırına girdi.

Mücadele ve Hayal Kırıklığı

Luther'in manastırda mutsuz bir yaşamı vardı. Metinlerin Tanrı'sını ve aynı zamanda kendisinin Tanrı ile ilişkisini sorgulamaya başladı. Oruç, tefekkür ve kendini kırbaçlama yoluyla günahlarından arınmaya çalıştı. 1507'de rahip olarak görevlendirildiğinde, gerçekten böyle bir göreve layık olup olmadığından şüphe etti. 1510 yılında Roma'ya gitti. Oraya vardığında mutluydu ama mutluluğu kısa sürdü. Roma, dini olarak umursamaz bir halka sahip bir yozlaşma ve materyalizm şehriydi. Luther son derece hayal kırıklığına uğramış olarak Roma'dan ayrıldı ve ilahiyat doktorasını yaptığı Wittenberg şehrinde çalışmalarına ve öğretilerine devam etti.

Olmak ya da Olmamak

Luther'in papalığa başkaldırmasından onlarca yıl sonra, Wittenberg hâlâ değişiklik ve karışıklığın büyük bir sembolüydü. Shakespeare *Hamlet*'te, kararsızlık ve garip düşüncelerle eziyet çeken Danimarka prensini eski bir Wittenberg öğrencisi yapmıştı.

Luther, cevabının anahtarını Aziz Pavlus'un Romalılara yazdığı mektupta buldu. Felsefesinin temel öğesini bu mektuptan aldı: İnsanlar sadece inanç ile kurtuluşa ulaşırlar. İsa'nın haç üzerindeki fedakârlığı yoluyla Tanrı'ya inanırlarsa günahlarından kurtulurlar ve Tanrı'nın lütfunu kazanırlar. Bunun iyilik yapmakla, örneğin Roma'daki Aziz Petrus Katedrali'nin yeniden inşası için para bağışlamakla hiç ilgisi yoktur.

Luther bununla kilisenin yaygın uygulamasına, yani günahların kilise tarafından bağışlanması olgusuna saldırdı: Kilise, geniş çaplı projeleri için Hıristiyanlardan bağış isteyerek para topluyordu. Bu bağışların karşılığında kilise günahların affedilmesini sunuyordu. Luther bu fikirden rahatsız oluyordu, özellikle de **Johann Tetzel** (1465-1519) tarafından uygulanan şeklinden. Tetzel 1517 yılında Roma tarafından Aziz Petrus Kilisesi'nin yeniden inşa edilmesi için para toplamakla görevlendirilmişti. Tetzel, verdiği vaazda bu girişim için parasını bağışlayan Hıristiyanların günahlarından arınacağı sözünü verdi. Bu günahtan arınma, kefaret olmaksızın geçmiş günahlardan arınmayı, sevilen kişilerin araftan kurtulmasını ve henüz işlenmeyen günahların affedilmesini içeriyordu.

Luther üç noktadan bu fikre saldırdı:

1. Kilise değil, sadece Tanrı af sunabilir.
2. Kilise, kendi maddi çıkarı için Hıristiyanlardan (özellikle fakir olanlarından) faydalanıyordu.
3. Bir Hıristiyan'a iyi işler yaptığı için otomatik olarak af sunulmazdı ancak iyi bir Hıristiyan otomatik olarak iyi işler yapar.

Luther, Tetzel'in öğretilerini doksan beş öneri ya da "tez" şeklinde yalanladı. Efsaneye göre (ki muhtemelen doğru değildir) bu tezleri Wittenberg'deki kilisenin kapısına astı. Her halükârda bu tezleri yayınladı ve tezler geniş bir kitle tarafından bilinir hale geldi.

Protestanlık ve Baskı

Birçok tarihçi, Luther'in kilise liderliğine yaptığı saldırının böylesine güçlü olmasının sebeplerinden birinin o zamanlar Batı Avrupa'da erişilebilir olan yeni bir iletişim teknolojisi, yani baskı makinesi olduğunu belirtir. **Johannes Gutenberg** (1395-1468) taşınabilir baskı makinesini ilk olarak 1439 yılında kullandı. 1450 itibarıyla bir matbaa açmıştı. Basımını yaptığı ilk kitabın, 1455 yılında yaklaşık 180 kopyalık bir yayın olarak basılan İncil olması dikkate değerdir. Böylece Luther gibi Protestanların eserleri çok miktarda üretilip tüm Avrupa'ya dağıtıldı.

Luther'in fikirleri sonraki yirmi, otuz yılda gelişmeye devam etti. 1520 yılı itibarıyla Luther kilise aleyhine tam kapsamlı bir saldırı başlatmıştı. Şunları savunuyordu:

1. Eğer İsa kilisenin lideriyse, Hıristiyanların papaya ne ihtiyaçları var?
2. Dini törenler Hıristiyanları Roma'nın esiri olarak tutuyor.
3. Geçerli olan dini törenler kilise tarafından icat edilenler değil, sadece İsa tarafından tayin edilenlerdir.

Luther papayı Deccal ilan etti; papa da bunun karşılığında Luther'i yazıları yakılması gereken bir kâfir ilan etti.

Diğer Reformcular

Bu zamana kadar ihtilaf, hem toplumsal hem de teolojik etkiler yarattığı Avrupa'nın tamamına yayılmıştı. Almanya'da köylüler

yeni keşfedilen dini özgürlüğe katılmak istediler ve aynı zamanda toplumsal, politik ve ekonomik reform da talep ettiler. On iki talebi kesin ve açık olarak belirttiler:

1. Her cemaat kendi papazını seçmelidir.
2. Bazı aşar, yani kilise vergileri kaldırılmalıdır.
3. Kölelik, yani köylülerin araziye bağlanması sona erdirilmelidir.
4. Köylülerin özgürce avlanma ve balık tutma özgürlüğü olmalıdır.
5. Köylüler ormanlardan serbestçe inşaat malzemesi ve odun toplayabilmelidirler.
6. Efendiler ağır iş yükü vermeyi bırakmalıdırlar.
7. Köylüler efendi ile köylü arasında yapılacak anlaşmaya uygun olarak sadece "adil ve makul" şekilde çalışmalıdırlar.
8. Kiralar ödenebilir olmalıdır.
9. Efendi ve köylü için eşit adalet olmalıdır.
10. Arazinin adil olmayan şekilde paylaşımı sona erdirilmelidir.
11. Ölüm vergisi sona erdirilmelidir.
12. Bu taleplerden herhangi biri Tanrı'nın sözüne uymazsa kaldırılmalıdır.

Alman prensler ve yöneticiler böylesine radikal taleplerin uygulanmasına izin verecek değillerdi. Bunun sonucunda 100.000'den fazla köylünün ölümüne sebep olan bir içsavaş oldu. Luther savaş sırasında arazi sahiplerinin tarafında geçti ve sonuç olarak köylüler (özellikle Almanya'nın güneyinde) Luther'e sırtlarını dönerek daha radikal dini hareketlerin tarafına geçtiler.

Dini reform, **Ulrich Zwingli** (1484-1531) ve **John Calvin** (1509-1564) gibi düşünürlerin yardımıyla tüm Batı Avrupa'ya yayıldı. Bu kişiler, diğerleri gibi Luther ile aynı fikirde değillerse de tek bir konuda anlaşıyorlardı: Papayı kilisenin lideri olarak kabul etmiyorlardı. Bu konu Protestanlar ile Katolikler arasındaki en temel ayrılma noktası haline geldi.

MİSYONERLER

Tüm Dünyaya Tanrı'nın Yüceliğini Sunmak

Reform'a karşı verilen tepkinin bir parçası olarak Katolik Kilisesi yeni bir tarikatın, yani İsa Topluluğu'nun ya da daha yaygın olarak bilinen adıyla Cizvitlerin oluşturulmasını destekledi. Bir İspanyol asker olan **Loyolalı Ignatius** (1491-1556) tarafından kurulan Cizvitler, örgüt olarak son derece disiplinli ve askeriydi. Bu durum onları kilisenin öğretilerini tüm dünyaya yaymak için mükemmel bir aracı haline getirdi.

Tanrı'nın Şerefine

17. yüzyılın başlarında, tüm Dünya'da 13.000'den fazla Cizvit vardı. Topluluğun sloganı *Ad maiorem Dei gloriam* yani, "Tanrı'nın yüce şerefine!" idi. Bu slogan, temsil ettikleri yüksek standartları yansıtıyordu.

Loyola, topluluğa girmek için katı standartlar geliştirdi, bunlardan en önemlisi de eğitimdi. Cizvitler eğitim yoluyla sadece Katolik doktrinini öğretim yaptıkları yerlere aşıladıklarına inanmakla kalmıyor, aynı zamanda kendilerini bu doktrini dünyanın geri kalanına da yaymaya hazırlanıyor olarak görüyorlardı.

15. yüzyılın sonları ve 16. yüzyıl "keşif çağı" olarak adlandırıldı. Cizvitler, tüm dünyadaki "dinsizlerin" Hıristiyanlığa geçirilmesi için kâşiflere yardım etme konusunda etkiliydiler. Bu dönemde neredeyse tüm deniz araçlarında bir Cizvit, bir Dominikan, bir Fransiskan ya da bir Augustinus rahibi vardı. Görevleri ise yeni keşfedilen yerlerin yerlilerini Hıristiyan yapmaktı.

Aziz Franciscus Xaverius

Franciscus Xaverius (1506-1552), Cizvitlerin yedi orijinal üyesinden biri ve şimdiye kadarki en kendini adamış misyonerlerden biriydi. Xaverius'un görevi Uzakdoğu halkını Hıristiyan yapmaktı. Papa elçisi (ya da haberci) olarak görevine, Portekiz'den aldığı yetki ile Hindistan'ın Portekiz'e ait olan Goa limanından başladı. Goa'daki işi azdı ve limandan ahlaki bir refah duygusuyla ayrıldığı hissiyle gözünü Güney Hindistan'ın uzak bölgelerine dikti.

Orada bulunduğu süre içinde, yerli balıkçılar (*Paravarlar*), yaşamlarını imkânsız hale getiren istilacı hırsızlardan kaçmak için Portekizli kâşiflerden yardım istiyorlardı. Portekizliler, vaftiz olmayı kabul edip Hıristiyanlığa geçmeleri durumunda yardım etmeyi kabul ettiler. Yerli halkın Hıristiyanlığın ne olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu ve Xaverius gelene kadar da hiç kimse onlara öğretmeyi umursamadı. Xaverius onlara kutsal metinleri okudu ve On Emri, Havari Mezhebi'ni, Tanrı'nın duasını ve diğer duaları ezberlemelerine yardım etti. Sözleri ve sözlerin ardındaki inancı yeterince içselleştirdiklerinde yüzlerce yerliyi vaftiz etti.

Ancak Hıristiyan âleminin hedefinde Hindular ve Müslümanlar vardı. Xaverius etkisi ve azmi nedeniyle övülürken, Müslümanları Hıristiyan yapmak için bir engizisyon çağrısı yapması nedeniyle de eleştiriliyordu. Portekiz kralı bunu kabul etti ve böylece "Engizisyon" Goa'da 19. yüzyılın başına kadar devam etti. Putperestliğin tüm izlerini yok etme çabasıyla Hindistan'ın bazı kısımları yıkıldı.

Japonya Tecrübesi

1538 yılında Xaverius, Cizvitlerin kalıcı bir intiba bıraktığı Japonya'ya geldi. Feodal sistemlerini zenginlik ve ticaret dolu bir dünyayla değiştirmeye istekli olan Japonlar yabancıları hoş karşıladı. Xaverius Japonya'ya geldiğinde, Budizm'in insanların zihninden silinmeye başlamış olmasına memnun oldu.

Japonya, Xaverius'un yıkıcı emperyalizm hakkındaki düşüncesini değiştirdi. Xavier Japon kültürüne hayran kaldı ve kutsal metinleri kabul etmeleri ve Hıristiyan inancına geçmeleri gerektiğini bilmesine rağmen, bunların insanların mevcut yaşam şekillerine entegre edilebileceğine inandı.

Cizvitler, 16. yüzyıla kadar Japonya'da kaldılar ve arkalarında 300.000 Hıristiyanlığa geçmiş kişi ve Cizvitler tarafından kurulan Nagazaki şehrinde iki adet okul bıraktılar. Ancak bu çabalar, 17. yüzyılda yabancı ülkelerin yeni yöneticileri misyonerleri yabancı istilacılar ilan edip Hıristiyanlara zulmetme politikası başlattıklarında sona erdi. Nagazaki dağıldı ve Hıristiyanlık Japonya'da çözülmeye başladı.

Çin Mücadelesi

Xaverius Çin'e ulaşamadan hayatını kaybetti ve bir diğer Cizvit olan **Matteo Ricci**, Xavier'in bu ülkedeki görevini üstlendi.

Konfüçyüsçülükün Çin kültürüne yerleştiğini ve Hıristiyan doktrinine karşı ciddi bir meydan okuma sunduğunu fark eden Ricci, Hıristiyanlığın Çin'de yeni olmadığı öğretisini yaydı. Bunun yerine, Hıristiyanlık mevcut dini inançların yeni bir şekilde dile getirilmesiydi. Ricci, yolunu zorla ve öfke ile açmak yerine, bölgenin kültürünü ve dilini öğrendi, Çinli liderler ile konuşma ve onları hediyeler ve dostluk ile ödüllendirme çabasına girdi. Ricci 1610 yılında öldüğünde Çin'de 2000 Hıristiyan vardı.

Saatler

Ricci'nin Pekin'de kaldığı sürede imparatora verdiği hediyelerin arasında iki de saat vardı. İmparator bunlara bayıldı ama bir noktada saatler durdu. Çinli uzmanlar saatleri nasıl tekrar çalıştıracaklarını bulamadılar, bu nedenle imparator Ricci'ye kalmasını emretti; çünkü saatlerin nasıl çalıştırılacağını ve çalışır halde tutulacaklarını bilen tek kişi oydu.

Ricci'nin ölümünden sonra Çin'deki misyonerlik görevini **Johann Adam Schall von Bell** devraldı. Bell 1666 yılında öldüğünde, krallıkta 300.000'den fazla kişi Hıristiyanlığa geçmişti. 1692 yılında, Cizvit'lerin yıllardır süren çabalarını ödüllendirmek için Çin bir hoşgörü fermanı çıkardı. Her ne kadar işler tüm halkın Hıristiyanlığa geçmesi için olgunlaşmış gibi görünüyorduysa da Cizvitler, Dominikanlar ve Fransiskanlar Hıristiyanlığın Çin'de doğru uygulanması konusunda anlaşmazlığa düştüler ve böylece her şey suya düştü.

SKOLASTİSİZM

Aristoteles ile Hıristiyanlığın Evliliği

12. yüzyılda Hıristiyan kilisesi içerisinde öğrenme güdüsü tekrar canlandı. Tüm Avrupa'da üniversiteler açılıyordu ve insanlar öğrenmeye, düşünmeye ve sorgulamaya başlamışlardı. Eğitimde sanat, edebiyat, müzik ve bilim hızla ön plana çıktı.

Hıristiyanlığın anlaşılmasını artırmak için katedral okulları kuruldu. Bu okullar herkese açıktı ve amaçları inancı kilise kanununun sabit sınırları içerisinde öğretmekti. Bir katedral okulunun eğitimi yedi temel bilimi içeriyordu:

1. Dilbilgisi
2. Hitabet
3. Mantık
4. Aritmetik
5. Geometri
6. Astronomi
7. Müzik

Eğitimin büyümesi, hevesli öğretmenlerden, genellikle de kendi bilgi zenginliklerini yaymaya istekli olan manastır âlimlerinden kaynaklanıyordu. Bu heves birçok eğitimciyi ortaçağ düşüncesinin kısıtlayıcı bağlarından koparıp sorulmak için ümitle bekleyen gizemli bir sorular dünyasına itecekti.

Aurillac'lı Gerbert

Aurillac'lı Gerbert (daha sonra Papa II. Sylvester) isimli bir adam hem Hıristiyan rahiplerinden hem de İslam kültüründen ilham alan harika bir manastır âlimiydi. Gerbert, Müslümanlık öğrenme

tarzının sorgulayıcı düşünce şeklini keşfetti ve bunu kendi öğretim yöntemlerine dahil etmeye karar verdi.

Sorunun Değeri

Ortaçağın sonlarında en göze çarpan entelektüellerden biri **Pierre Abelard** idi. Abelard mirasını erkek kardeşlerine bıraktı ve büyük düşünürlerden bir şeyler öğrenmek için tüm Fransa'yı dolaştı. Paris Üniversitesi'nde profesör oldu ve *Sic et Non* (Latince "Evet ve Hayır") eserini yazdı. Bu eserde, 158 soru ve bu soruların Hıristiyanlık kutsal metinlerinden, pagan yazılarından ve kilise liderlerinden alınma cevapları vardı.

Abelard, antik Yunanların sürekli sorgulama yöntemini aldı ve bunu ortaçağ eğitimine uyguladı (birçok kilise lideri bunu hoş karşılamadı). 1121 yılındaki Soissons Konseyi'nde, Abelard teslisin doğası üzerine yazdığı metinler dolayısıyla mahkûm edildi ve bir manastırda tecrit halinde yaşamaya başladı. Öğrencileri onu buldu ve öğretmenliğe devam etmesi için yalvardı ama kilisedeki en güçlü kişilerden biri olan Clairvaux'lu Bernard buna engel oldu ve Abelard'ı 1142 yılında hayatını kaybettiği Kluni Manastırı'na taşınmaya zorladı.

Abelard ve Heloise

Abelard, ortaçağdaki büyük seks skandallarından birinin tam ortasındaydı. Paris'te öğretmenlik yaparken bir Notre Dame rahibinin yeğeni Heloise'ye gönlünü kaptırdı. Abelard, Heloise'yi baştan çıkardı, onunla gizli bir evlilik yaptı. Ama Heloise evli olduklarını açıkça reddetti, amcası Abelard'ın karşısına çıktı ve onu hadım ettirdi. Heloise hayatının geri kalanını bir rahibe manastırında geçirdi. İki âşık günümüzde Paris'in Pere Lachaise mezarlığında birlikte gömülmüş durumdadırlar.

Yeni Bir Çağ

Sorgulama konusundaki ilgi bir kere uyandığında onu durdurmanın hiçbir yolu yoktu. Avrupa'nın her yerinde okullar açıldı. Bu okullar, Abelard'ın ortaya attığı soru ve cevap formatını içeren bir öğretim yöntemi geliştirdiler. Bu yöntem "skolastisizm" olarak adlandırıldı ve zamanla sorular ve tartışma yoluyla zorlu sonuçlara ulaşmak için bir araç haline geldi. Bilgileri düzenleyerek ve detayları sorgulayarak öğrenciler mantıksal sonuçlara ulaşıyorlardı.

Anlamı Nedir?

Abelard'ın ölümünün üzerinden 100 yıl geçmeden, Paris, Oxford, Cambridge ve Bologna'da (ve çok sayıda diğer şehirde) okullar açıldı. Avrupalılar bu okullara, ortaçağda herhangi bir kurumsal grubu ifade eden Latince bir kelime olan *universitas* adını verdiler.

---

13. yüzyılın sonu itibarıyla, antik Yunanların ve imparatorluk dışındaki diğer ulusların felsefi yazıları Avrupa sınırlarından içeriye yağıyordu. İslam âlimleri antik Yunan düşünürlere saygı gösterdikleri ve onların eserlerinin birçoğunu korudukları için, bu metinlerin çoğu Arapçadan tercüme edildi. Yahudi filozof Musa İbn Meymun ve Müslüman düşünür **İbn Rüşd**'ün yazıları yaygın şekilde dağıtıldı.

Dominikan bir rahip ve âlim olan **Aziz Thomas Aquinas**, Musa İbn Meymun ve İbn Rüşd'ün metinlerini incelemesi için çağrıldı. Onların önerilerinden bazılarını reddettiyse de diğerlerini, *Summa Theologica* adındaki büyük bir çalışmada, Hıristiyan düşünce şekli ile birleştirdi. Bu kitap hiçbir zaman bitirilememiş olmasına rağmen, çok sayıda âlim tarafından skolastik hareketin entelektüel zirvesi olarak değerlendirilmektedir.

TARSUSLU PAVLUS

Hıristiyanlığı Getiren Adam

Orijinal havarilerden birisi olmayan Havari Pavlus'tan bahsetmeden Hıristiyanlığın gelişiminden bahsetmek imkânsızdır. Aslında en başta, hem İsa'nın hayatı boyunca hem de ölümünden sonra Pavlus, İsa'nın öğretilerine açık sözlü bir şekilde muhalifti. Bu nedenle, Şam yolunda garip şekilde kör olmasından sonra Pavlus'un uyanık bir misyoner olması da şaşırtıcıdır. İncil'e göre Kutsal Ruh, Pavlus'u ziyaret etmiş ve görme yetisini geri vermişti. Bu da daha sonra Pavlus'u, İsa'nın mesajını yayacak ve Hıristiyanlığı tüm dünyada ya da en azından kendi yaşamı boyunca erişebileceği her yerde kabul ettirecek yeni bir Hıristiyan olmaya itti.

Pavlus Hıristiyanlık için mükemmel bir elçi haline geldi ve Yahudiler, Romalılar ve Yunanlar arasında köprü kurdu. Katı bir Yahudi olarak yetiştirilmişti; akıcı şekilde Yunanca konuşabiliyordu ve bir Roma vatandaşıydı. Aynı zamanda Yunan edebiyatı ve düşünce şekli üzerine eğitim almıştı ve bu nedenle Yahudi olmayan kişilere İsa'nın doktrinlerini ve öğretilerini açıklayabiliyordu. Bir Roma vatandaşı olarak, seyahat etmesine ve İsa'nın başladığı işe devam etmesine izin veren belirli özgürlüklere sahipti. Pavlus, Türkiye ve Yunanistan gibi, İsa'nın asla ulaşamadığı yerlere onun mesajını ulaştırmayı başardı.

Pavlus'un Yolculukları

Kutsal metinlere göre, Pavlus ömrü boyunca üç büyük yolculuk yapmıştır:

1. Filistin ve Antakya (eski Suriye, şimdiki Türkiye)
2. Selanik (eski Makedonya'da bir şehir)

3. Filippi (eski Makedonya'da bir şehir) ve daha sonra Korint ve Türkiye

Ancak yetkililerin Pavlus'u ve onun süregelen Hıristiyanlık öğretisini yakalamaları uzun sürmedi. Efes'te bir kilise kurduktan sonra Kudüs'e dönünce, İsa'nın takipçilerinin ayaklanmasından ve Yahudiliğin baltalanması olasılığı korkusuyla, Yahudi yetkililer Pavlus'u tutukladı. Pavlus davası için Roma'dan yardım istedi ve hayatının geri kalanını orada, duruşmasını bekleyerek geçirdi. MS 64 yılında İmparator Neron, Hıristiyanları Roma'dan temizlemeye karar verdi ve Pavlus bir daha hiç görülmedi ya da kendisinden haber alınmadı.

Yeni Hıristiyan Toprakları

Kudüs'ün yaklaşık 70 yıllarında Romalıların eline geçmesinden sonra, Hıristiyan inancının merkezi kendine yeni bir yer bulmak zorundaydı. O zamanlarda Hıristiyanlık binlerce takipçi toplamıştı ve yeni bir yuva bulmasının çok zor olmayacağı kadar güçlüydü. İnancın yeni yuvası, Pavlus'un vaaz vererek uzun bir zaman geçirdiği Antakya idi.

Selaniklilere Mektup

Seyahatleri sırasında Pavlus, çok sayıda özgür Roma vatandaşını İsa Mesih'in öğretilerine bağlamayı başarmıştı. Üçüncü seyahatinde, daha sonra Yeni Ahit'in içinde bir kitap haline gelen ünlü "Selaniklilere Mektup"unu yazdı.

Pavlus İtalya ve İspanya'nın yolunu tuttuğunda, Hıristiyanlık da Hindistan ve Kuzey Afrika'nın yolunu tuttu. 4. yüzyılın sonunda, İsa'nın ölümünden 400 yıl sonra Antakya'da yaklaşık 500.000 kişi yaşıyordu ve nüfusun yarısı Hıristiyandı. 3. yüzyılın sonunda Roma'da 30.000 Hıristiyan yaşıyordu.

Yeni Ahit

Pavlus, muhtelif Hıristiyanlık konularıyla mücadele eden yeni kurulan kiliselerden haberdar olduğunda, İsa Mesih'in çeşitli öğretilerini açıklamak amacıyla çok sayıda mektup yazdı. Hıristiyan liderler Tanrı'nın sözlerini yayma çabasıyla, genellikle fikirleri herkes tarafından anlaşılabilecek bir şekilde yürürlüğe koymakta sık sık zorlanıyorlardı. Pavlus'un mektupları, havariler Petrus, Yakup ve Yuhanna'nın yazılarıyla ve aynı zamanda Markos, Matta, Luka ve Yuhanna tarafından yazılan kitaplarla (Dört İncil) birleştirilerek yeni Hıristiyan İncil'inin temellerini oluşturdu.

BÖLÜM 5

İSLAM

Müslüman âlemi dünyanın en çeşitli topluluklarından biridir ve Çinli pirinç üreticilerinden Bosnalı çelik işçilerine; Endonezyalı balıkçılardan Tuareg göçebelerine kadar uzanır. İslam neredeyse her kıtaya yayılmıştır ve modern politik dünyada önemli bir rol oynar. Dünya nüfusunun yüzde yirmisi kendini Müslüman kabul eder.

Dil ve kültür farklılıklarına rağmen Müslümanlar kendilerine bireysel ve toplum yaşamında bir barış ve tutarlılık duygusu veren ortak bir inancı paylaşırlar. İslam, iş seçimlerinden boş zaman faaliyetlerine, yedikleri yemeklerden diğer insanlarla etkileşim kurma şekillerine kadar gündelik yaşamlarının her yönünü yönetir.

İslam'ın diğer dini inançlarla birçok insanın farkında olduğundan çok daha fazla ortak noktası vardır. Müslümanlar tek bir yüce Tanrı'ya ve Tanrı'nın peygamberlere gönderdiği rehberliğe inanırlar. Kutsal kitapları olan Kuran, Nuh, Musa, İbrahim ve İsa gibi bilindik figürlerden hikâyeler içerir. Eşitlik, dürüstlük, merhamet ve alçakgönüllülük gibi evrensel değerlere saygı gösterirler.

Ancak günümüz dünyasında Müslümanlar genellikle aşırılık ve tahammülsüzlük ile ilişkilendirilirler; inançları yanlış anlaşılmış ve hatta aşağılanmıştır. Klişeler ve yanlış bilgiler cahillikten kaynaklanmakta ya da politik veya toplumsal sebeplerle özellikle desteklenmektedir. Çoğunlukla herhangi bir dini yönlendirmesi olmayan istisnai şiddet olayları, günümüzde "normal" Müslüman davranışı olarak görülen şeyin örnekleri olarak gösterilmektedir.

Herhangi bir inancı araştırırken temel kelimeleri, kutsal metinleri, peygamberleri, ilk inanç toplumunun tarihi ve modern âlimlerinin yorumlamaları gibi öğretilerinin bütününe bakmak önemlidir.

Anlamı Nedir?

İslam kelimesi, "barışçıl ibadet ve tek yüce Tanrı'ya kendini adama" anlamına gelir. İslam dinine inanan ve bu dini uygulayan kişilere Müslümanlar ya da "sadece Tanrı'ya kendini adama ve ibadet etme yoluyla huzura ulaşanlar" denir.

İslam âlemi, 1400 yıl önceki küçük ve mütevazı başlangıçtan, üç kıtayı kaplayacak ve antik dünyanın en büyük imparatorluklarından bazılarını yönetecek kadar genişlemiştir. Tüm zamanların en gelişmiş entelektüel ve kültürel ortamlarından birinin temeli olarak İslam, hoşgörünün, bilgeliğin ve adaletin simgesidir. Aslında Avrupa'ya karanlık çağdan ileriye, modern döneme geçmesine yardımcı olan da Müslüman liderliğidir. Günümüzde İslam, milyonlarca insanı dürüstlük, yenilik ve nezaket dolu bir hayat sürmek için etkilemeye devam etmektedir.

İMANIN ŞARTLARI

İslam'ın Temel İlkeleri

Tüm Müslümanlar, genellikle "imanın şartları" olarak tanımlanan ortak bir temel inançlar dizisini paylaşırlar. Bu iman şartları, İslam dininin temelini oluşturur.

Tek Bir Tanrı'ya İnanmak

Müslümanlar evrendeki her şeyi yaratan ve kontrol eden tek bir Yüce Tanrı olduğuna inanırlar. Müslümanlıkta Tanrı'nın yaratıcı, sürdürücü, yönetici ve hakim olduğuna inanılır. Bunun ötesinde Müslümanlar, yaratıcıya inanan bir kişinin O'nu seveceğine, O'na inanacağına, O'ndan medet umacağına ve O'nu hayal kırıklığına uğratmamak gerektiğine de inanırlar.

Tanrı'nın Adı

Allah kelimesi, "Tanrı" anlamına gelen Arapça bir kelimeden türemiştir. Arapça konuşan Hıristiyanlar ve Yahudiler de Tanrı'dan bahsetmek için aynı kelimeyi kullanırlar. Müslümanlar bu ismi tek Tanrı'ya uygun olan isim olarak görürler çünkü Kuran'da kullanılan isim budur.

Müslümanlar arasında, *Allah*, bu tek yüce Tanrı için kullanılan kişisel addır ve çoğulu ("tanrılar") ya da cinsiyeti ("tanrıça") olmayan bir kelimedir. Kimi zaman Allah'tan "O" diye bahsedilir ya da asil şekilde "biz" olarak da bahsedilebilir. Ancak İslam'da Allah tüm insan algısının ötesindedir ve erkek, kadın, çift ya da çoğul değildir. Allah sadece Bir'dir.

Allah'ın Sıfatları

Tanrı, görülemeyen ve bizim sınırlı insan algımızın ötesinde bir varlık olduğu için, bizim için kimi zaman onun özelliklerini hayal etmek zordur. Kuran, çok sayıda farklı özellik ya da "isim" kullanarak Tanrı'nın insanlara onun doğasını anlamaları için yardımcı olan bir tanımlamasını yapar. Örneğin Kuran onun en merhametli, en rahim, lütufkâr, her şeyi bilen, seven, hikmetli olduğunu söyler.

Kaç Tane Özellik ya da İsim Var?

Geleneksel olarak, Kuran ve sünnette Tanrı'yı tanımlamak için kullanılan doksan dokuz farklı isim vardır. Müslümanlar genellikle isimleri saymaya, üzerlerinde kafa yormaya ve onlar aracılığıyla Tanrı'yı daha iyi anlamaya çalışırlar.

Allah'ın İnsanlarla İlişkisi

Her ne kadar Allah insanların tüm anlama çabalarının ötesinde kalıyorsa da, İslam aynı zamanda Allah'ın dünyadaki her şeye ve her yaratığa tam olarak güç verdiğini ve bize merhamet ve sevecenlik ile uzandığını öğretir. Allah her bir kum tanesinden, yapraktan ve her insanın kalbindekinden haberdardır. Kişinin Allah'a doğrudan ulaşmak için herhangi bir aracıya ya da araca ihtiyacı yoktur.

Müslümanlar, Allah'ın melekler ve cinler de dahil görülemeyen varlıklar yarattığına inanırlar. Melekler ışıktan yaratılmıştır ve yorulmaksızın Allah'ın krallığını yönetmek için çalışırlar. Kendilerine ait özgür bir iradeye sahip olmayan bu ruhani varlıklar, tam bir itaat içinde Allah'ın emirlerini taşırlar.

Anlamı Nedir?

Melek kelimesinin Arapçası *mela'ike*'dir ve "yardım etme ve destekleme" ya da "toplanma, topluluk" anlamındaki Arapça kökten

gelmektedir. İslam'ın öğretilerine göre, melekler hiçbir itaatsizlik olmaksızın Allah'a tam olarak hizmet ve itaat ederler.

Melekler her zaman çevremizdedir ve çok çeşitli görevleri ve işleri vardır. Sözlerimizi ve yaptıklarımızı kaydeden melekler de vardır, cennet ile cehennemin kapılarında bekçilik edenler de.

Cinler

Meleklerin aksine cinler ateşten yaratılmış, görünmeyen varlıklardır. Allah'a itaat ya da itaatsizlik etmeyi seçebilecekleri özgür bir iradeleri vardır ve aynı insanlar gibi kıyamet gününde ödüllendirilecek ya da cezalandırılacaklardır. Müslümanlar cinlerin dünyada serbestçe dolaştıklarına ve iyilik ya da kötülük yapabileceklerine inanırlar.

Soru

Müslümanlar şeytana inanır mı?

Meleklerin bir özgür iradesi olmadığı için, İslam'da "sürgün edilmiş melek" kavramı yoktur. Müslümanlar, (Kuran'da şeytan ya da iblis olarak belirtilen) şeytanın insanları baştan çıkartmaya çalışan bir cin olduğuna inanırlar.

Tanrı'nın Peygamberlerine İnanma

Müslümanlar, Allah'ın lütfu ve cömertliği sayesinde insanları doğru yola sokmak için her ulusa peygamberler ya da elçiler gönderdiğine inanırlar. Her bir peygamberin farklı güçleri vardır ve farklı bir zamanda, yerde ve kültürde doğmuştur. Ancak peygamberlerin mesajı her zaman aynı kalmıştır: insanları tek yüce Tanrı'ya inanmaya ve onun emirlerine uymaya çağırmak.

Kuran, Âdem, Nuh, İbrahim, Lut, Yunus, Musa, Harun, Davut, Süleyman ve İsa da dahil yaklaşık otuz farklı önemli peygamber-

den bahseder. Müslümanlar, kendi zamanlarında ve yerlerinde Tanrı'nın örnek alınacak hizmetkârları oldukları anlayışıyla, tüm peygamberlere saygı duyar ve ibadet eder.

Muhammed, Son Peygamber

Tanrı insanlarını yönlendirmek için peygamberler göndermeye devam ettikçe, bu peygamberler kendi insanları tarafından reddedildiler ve mesajları da ya saptırıldı ya da kayboldu. Daha sonra Tanrı, rehberlik mesajını yenilemek ve tekrarlamak için bir peygamber daha gönderdi. Müslümanlar, Allah'ın Muhammed'den sonra başka bir peygamber göndermesine gerek kalmadığına çünkü Muhammed'in arkasında, insanlık için bir rehber olarak kalması amacıyla Kuran'ın korunmuş kutsal metnini bıraktığına inanırlar.

Müslümanlar, beş kutsal kitabın gönderildiğine inanmaktadırlar:

- İbrahim'e gönderilen *Suhuf* (sayfalar)
- Davut'a gönderilen *Zebur*
- Musa'ya gönderilen *Tevrat*
- İsa'ya gönderilen *İncil*
- Muhammed'e gönderilen *Kuran*

Müslümanlar, her ne kadar kitapları alan toplumlara yapılan belirli yönlendirmeleri içeriyorlarsa da, bu orijinal mesajların, gönderildikleri dönemde İslam ile ortak çok sayıda öğretiye sahip olduklarına inanırlar. Ancak zaman içerisinde bu kitapların orijinal öğretileri saptırıldı ya da kayboldu ve Tanrı'nın yanlış anlaşılmaları ortadan kaldırmak ve öğretilerini onaylamak için diğer bir mesaj göndermesi gerekti. Müslümanlar, Kuran'ın Tanrı tarafından insanlara gönderilen son vahiy olduğuna inanmaktadırlar.

Kıyamet Günü

Müslümanlar, bu dünyadaki yaşamın ve dünyanın içindeki her şeyin, *Yevmü'l Kıyamet* ya da Kıyamet Günü adı verilen belirli bir günde sona ereceğine inanırlar. Bu günde Allah, her bir insanı inancına ve iyi ve kötü davranışlarının dengesine göre yargılayacaktır.

Kadere ve Kutsal İradeye İnanmak

İnancın son maddesi *kader, kutsal irade, takdiri ilahi, yazgı* gibi birçok isimle bilinir. Kader, Tanrı'nın tüm yaratılanların kaderini bilme gücüne ve yeteneğine sahip olduğunu ima eden "güç" ve "yetenek" anlamındaki Arapça "k-d-r" kökünden gelmektedir. Müslümanlar, Allah tüm yaşamın sürdürücüsü olduğu için, onun iradesi ve onun kesin bilgisi dışında hiçbir şey olmadığına inanırlar. Dünyadaki her şeyin kesin ve önceden belirlenmiş bir yolu vardır.

Bu inanç, insanların yol haritası seçmek için bir özgür iradeye sahip oldukları fikri ile çelişmez. Allah bizi herhangi bir şey yapmaya zorlamaz; ona itaat ya da itaatsizlik etmeyi seçebiliriz. Ancak biz daha karar vermeden Tanrı vereceğimiz kararı bilir çünkü onun bilgisi sonsuz ve tamdır.

Mısır Papirüsü: Bu papirüs, İsis ve Osiris'in şahin başlı oğlu Horus'u bir cenaze törenini yönetirken tasvir etmektedir. Terazinin yanında çömelen ise, ölünün "ölüler diyarı"na girmeye değer olup olmadığını anlamak için kalbini tartan çakal başlı tanrı Anubis'tir.

Yehuda'nın Öpücüğü: İsa'nın havarilerinden biri olan Yehuda, İsa'ya ihanet etti. Efsaneye göre, İsa'nın kimliğini onu öperek askerlere belli etti. Bu sahne, 14. yüzyıl ressamı Giotto tarafından resmedilmiştir.

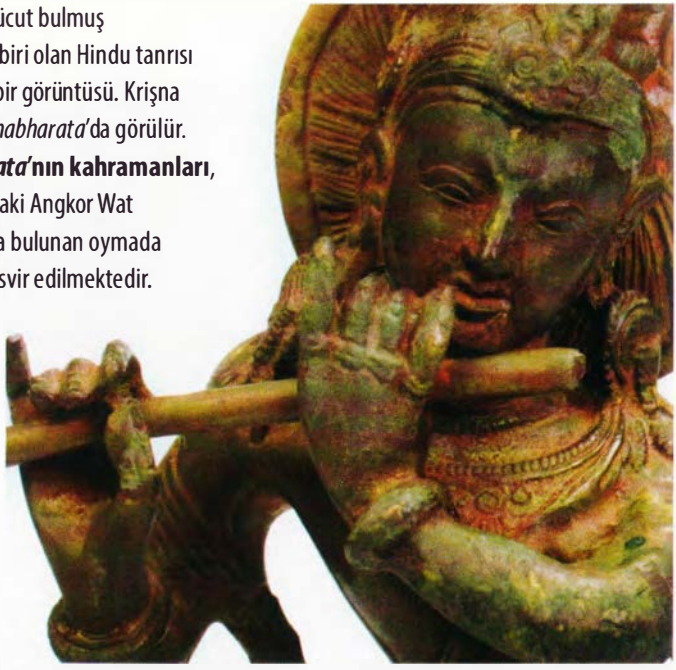
Ağıt: Yine Giotto tarafından yapılan *Ağıt*'ta, ailesi ve havarileri çarmıhtan indirilen İsa'nın bedenini alıyor.

Tevrat: Musa'nın beş kitabından oluşan Tevrat, daha geniş bir bakış açısından tüm Yahudi düşünce ve öğretisini kapsamaktadır.

Vişnu'nun vücut bulmuş hallerinden biri olan Hindu tanrısı **Krişna**'nın bir görüntüsü. Krişna epik şiir *Mahabharata*'da görülür. ***Mahabharata*'nın kahramanları**, Kamboçya'daki Angkor Wat Tapınağı'nda bulunan oymada (aşağıda) tasvir edilmektedir.

Sultanahmet Camii, İstanbul: Oldukça farklıdır çünkü (dört yerine) altı minaresiyle İslami sanat ve mimarinin önde gelen bir örneğidir.

Konfüçyüs: Kimse Konfüçyüs'ün gerçekte nasıl göründüğünü bilmediği için, bu Pekin heykeli de bilgenin idealize edilmiş bir temsilidir.

Incipit epistola sancti ieronimi ad paulinum presbiterum de omnibus diuine historie libris·capitulū primū.

Cum ambrosius tua michi munuscula pferens·detulit sil et suauissimas tras·q̄ a principio amicicie·hec pfecto et iam fidē et veteris amicicie noua: pferebant. Nec eni illa necessitudo ē·et xpi gluino copulata·q̄m non vilitas rei familiaris·nō pcia tantum corpoz·nō sbdola et palpās adulacō. sed dei timor·et diuinaz scripturarū studia conciliant. Legim⁹ in veteribz historijs·quosdā lustralle puincias. nouos adisse plos·maria trāsisse. ut eos quos ex libris nouerant: coram oculis viderēt. Sicut pitagoras mesopotamicos magos·sic plato egipti·et architā tarentinū·eudoxūq; totam ytaliā·que quondā magna grecia dicebat: laboriosissime peragrauit·et ut qui athenis mgr erat·et poetas·quosq; doctrinas

Gutenberg İncil'i: 1455'te basılmış Gutenberg İncil'inden bir sayfa. Matbaa, Protestan Reformunun Avrupa'ya yayılmasına yardım etmiştir.

Mormon Tapınağı, Salt Lake City, Utah: Tapınağın en yüksek kulesinin tepesinde melek Moroni'nin altından bir heykeli bulunmaktadır.

İSLAM'IN ŞARTLARI

Müslüman Dünyasının Kalbi

Müslümanlar, İslam'ın beş şartı olarak nitelendirdikleri beş resmi şekilde ibadet ederler. İnancın temellerine dayanan İslam'ın şartları, bir Müslümanın günlük yaşamını inşa etmesine ve yapılandırmasına yardım eder. İslam'ın beş şartı, kelimeyi şahadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmektir.

Kelime-i Şehadet Getirmek

İslam'ın güçlü bir tek tanrılı temele dayandığını vurgulamak amacıyla, İslam'ın ilk şartı kişinin Tanrı'ya olan inancını beyan etmesidir. Bir Müslüman, inancını *"Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resuluhu"* (Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şahitlik ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir) diyerek beyan eder. Bir kişinin İslam inancına geçmesi için gerekli olan tek şey bu beyana inanmak ve onu söylemektir.

İnancı Eylemlerle Birleştirmek

Kelime-i şehadet sadece bir cümle olmaktan ötedir; kişinin eylemleriyle de gösterilmelidir.

Namaz Kılmak

İslam'ın ikinci şartı namaz kılmaktır. Müslümanlar günde beş defa namaz kılarlar; inançlarını tekrarlamak ve tazelemek için bu namazlara güvenirler. Günlük namazların düzeni, Müslümanların Allah'ı hatırlamaları ve onun rehberliğini izleme çabasını yenilemeleri için yoğun günlerinden zaman ayıracakları şekilde düzenlenmiştir.

Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem kendinin, hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah gezip dolaştığınız yeri de, içinde kalacağınız yeri de bilir.

—Muhammed, 19

Zekât Vermek

İslam'da fakir ve muhtaç olan kişilere yardım etmek zenginlerin görevidir.

Her ne kadar İslam'da yardımseverlik her zaman teşvik ediliyorsa da, özellikle toplumun zengin üyelerinin sadaka vermeleri gerekmektedir. Bu uygulamaya "arındırmak" ve "büyütmek" anlamındaki Arapça bir kelimeden gelen *zekât* adı evrilir. Çünkü diğerleri ile paylaşarak ve onların zenginliğinin büyümesine yardımcı olarak kendi zenginliğinizi arındırırsınız.

Zekâta ek olarak, sadaka adı verilen isteğe bağlı yardımlar da herhangi bir zamanda, herhangi bir miktarda ve herhangi bir kişiye verilebilir. Kuran sürekli olarak Müslümanları ihtiyacı olanlara yardım etmeye ve öksüzlere bakmaya teşvik eder.

Ramazan Orucu

Yılda bir kere Müslümanlar "ramazan orucu" adı verilen yoğun bir ruhani adama dönemine katılırlar. Müslümanlara tam bir ay, gün ışığı süresi boyunca oruç tutmaları emredilmiştir.

Yalancılar Dikkat!

Muhammed bir keresinde, "Eğer kişi sözlerinde ve davranışlarında yalandan vazgeçemiyorsa, Allah'ın o kişinin yemekten ve içmekten vazgeçmesine ihtiyacı yoktur" demiştir. Bu nedenle, oruç tutan kişinin sadece yemekten ve içmekten değil, aynı zamanda küfürlü konuşmaktan, yalan söylemekten, kavga etmekten ve bunların benzerlerinden de uzak durması gerekir.

Ramazan, o ayın gün ışığı saatlerinde hiçbir yiyeceğe, içeceğe, sigara içilmesine ya da cinsel ilişkiye izin vermez. Şafaktan günbatımına kadar Müslümanlar kendilerini kontrol etmeli ve duaya ve kendini adamaya odaklanmalıdırlar. Oruç süresince Müslümanlar açlığı ve susuzluğu tecrübe ederler ve dünyada yemek bulamayan insanların halini anlamayı öğrenirler. Allah'ın kendilerine verdiği lütuflara şükrederler.

Oruç tutulan bir gün boyunca Müslümanlar *sahur* adı verilen erken bir öğün için güneş doğmadan önce uyanırlar. Bu hafif yemeğin gün boyu sürecek olan zorlu oruç boyunca vücudu desteklemesi beklenir. Oruç sabah ezanıyla başlar. Müslümanlar, orucun sınırlamalarının farkında olarak ve en iyi şekilde davranmaya çalışarak iş, okul ve diğer sorumluluklarını içeren günlük yaşamlarına devam ederler. Müslümanlar günlük namazlarını normal şekilde kılmaya devam ederler ve genellikle günün bir kısmını Kuran'ın bölümlerini okuyarak geçirirler.

Güneşin batışı yaklaştıkça oruçlarını açmak ve gün sonunda birlikte yenen bir yemeğin keyfini çıkarmak için aile ya da topluluk olarak bir araya gelirler. Akşam ezanı duyulur duyulmaz oruçlarını açarlar.

Hac: Mekke'ye Yolculuk

Tüm Müslümanlar, günümüzde Suudi Arabistan'da yer alan Mekke'nin kutsal topraklarına hayatlarından bir kere yolculuk etmeyi hayal eder. İslam'ın bu son şartı, fiziksel ve maddi olarak mümkünse, kadın ya da erkek tüm yetişkin Müslümanlar için farzdır. Birçok Müslüman tüm hayatını bu yolculuk için para biriktirerek ve yolculuğu planlayarak geçirir.

Hacca giderken Müslümanlar ilk olarak *ihram* adı verilen ve saflığın ve eşitliğin sembolü olan basit, beyaz bir giysi giyerek zenginliklerinin ve statülerinin tüm işaretlerinden kurtulurlar. Hacılar ihramı giydiklerinde bir adanmışlık ve saflık haline geçerler.

1. Haccın ilk gününde, hacılar Mekke'den şehrin doğusundaki küçük bir köy olan Mina'ya giderler. Orada tüm günü dua ederek ve Kuran okuyarak geçirirler.
2. Haccın ikinci gününde, hacılar güneşin doğuşundan hemen sonra Mina'dan haccın zirve tecrübesi için Arafat ovasına doğru yola çıkarlar. "Arafat Günü" olarak bilinen günde hacılar tüm günü Arafat Dağı'nın yakınında durup Allah'tan bağışlanma dileyerek ve Allah'a yalvararak geçirirler. Güneşin batışından sonra oradan ayrılırlar ve Müzdelife adı verilen açık bir düzlüğe giderler. Orada geceyi dua ederek geçirirler ve bir sonraki gün kullanmak için küçük çakıl taşları toplarlar.
3. Üçüncü günde hacılar gün doğmadan yola çıkarlar ve Mina'ya geri giderler. Burada, şeytanın baştan çıkarmalarını temsil eden sütunlara çakıl taşlarını atarlar. Taşları attıktan sonra çoğu hacı bir hayvan keser (genellikle koyun ya da keçi) ve etini fakirlere verir. Bu, aynı İbrahim Peygamber'in Tanrı'nın emriyle kendi oğlunu kurban etmeye hazır olması gibi, kendileri için kıymetli olan bir şeyden ayrılma konusundaki istekliliklerini gösteren sembolik bir harekettir.
4. Hacılar daha sonra İbrahim ve oğlu İsmail tarafından inşa edilen ibadet yeri *Kâbe*'nin etrafında yedi defa dönmek için Mekke'ye geri dönerler. Diğer törenlerde hacılar, İbrahim'in Kâbe'yi inşa ederken durduğu yer olduğu söylenen "İbrahim'in makamı" adı verilen bir yerin yakınında dua ederler. Hacılar ayrıca Kâbe yakınlarındaki, Safa ve Merve adı verilen iki küçük tepenin arasında da yedi kere yürürler. Bunun amacı, önünde çölde bir kaynak ortaya çıkmadan önce umutsuzca kendisi ve oğlu için su arayan İbrahim'in karısı Hacer'in halini hatırlamaktır. Hacılar aynı zamanda, günümüzde de akmaya devam eden bu kaynaktan su içerler.

Mekke ve Medine'ye Neden Sadece Müslümanlar Girebilir?

Bunlar İslam inancında çok büyük öneme sahip şehirlerdir, hac ve dua merkezleri ve Müslümanların günlük yaşamın oyalamalarından uzak kaldıkları kutsal yerlerdir. Kuran'da açıklandığı gibi, yasağın amacı inananlara bir huzur ve kaçış yeri sunmaktır.

"Küçük Hac" ya da Umre

Hac, bu yolculuğu yapması fiziksel ve maddi olarak mümkün olan tüm Müslümanlar için bir şarttır ve İslami takvimde belirli bir dönemde gerçekleştirilmek zorundadır. Ancak Mekke'ye, *Umre* (Küçük Hac) olarak bilinen ve yıl içerisinde herhangi bir zamanda yapılabilen diğer bir hac tipi de vardır.

CİHAT: KUTSAL MÜCADELE

Yanlış Anlaşılan Bir Kelimenin Gerçek Anlamı

İslam'ın belki de en tartışmalı ve yanlış anlaşılan yönlerinden bir tanesi *cihat* kavramıdır. Bazı Müslüman grupları cihat fikrini yanlış yorumlayarak onu yabancılara karşı silahlı bir mücadele ile sınırlarlar. Ancak bu terimin orijinal İslami anlamı, inancı baskının ortasında uygulamak için karmaşık bir iç ve dış mücadeleyi ifade etmektedir.

Anlamı Nedir?

Cihat kelimesi "mücadele" ya da "gayret" anlamına gelen Arapça *j-h-d* kökünden gelmektedir. Bu kökten türetilen diğer kelimeler "çaba", "yorgunluk" ve "iş"tir. Asıl anlamı şudur: Cihat kişinin kendi inancını engellere karşı uygulaması mücadelesidir. Cihat kelimesinin "kutsal savaş" olarak tercüme edilmesi yanlıştır. Arapçada "kutsal savaş" kelimesi *harbü'l mukaddes* olarak söylenir ve bu terim Kuran'da ya da İslam edebiyatının herhangi bir diğer metninde yer almaz.

Cihat kelimesi, Kuran'da birkaç kere geçer ve diğer kişiler tarafından inananların inançlarını bırakmaları için yapılan baskılara direnme ve kendilerini baskıcılara karşı savunma mücadelelerini anlatmak için kullanılmıştır.

Cihadın Uygulanması

Muhammed Peygamber'in yaşamı boyunca, Müslüman toplumu hayatta kalma mücadelesi verdi. Mekke'de yaşayan insanların zulümleri ile karşı karşıya kalan Müslümanlar alternatif savunma araçları aradılar. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye göç ettiler,

ekonomik ablukalara maruz kaldılar ve barış anlaşmaları ve ittifaklar yaptılar.

Müslümanların savaşa dahil olduğu zamanlar da oldu. Bu durumlarda Kuran'ın onlara güçlü ve sert bir şekilde savaşmalarını tavsiye eden metinleri ortaya çıkarıldı. İlk Müslümanlar istisnasız olarak, sadece tahrik sonucu olmayan saldırılara ya da yanlış müttefiklerin ihanetlerine karşı kendilerini savunmak için savaştılar.

Kuran sürekli olarak düşmanlara karşı bile bağışlayıcılığı vurgulamaktadır. Her ne kadar İslam genel anlamda eski "kısasa kısas" öğretisine inanıyorsa da, bağışlayıcılığın nimetleri üzerine vurgu yapılmaktadır.

Zorlamayla Din Değiştirme Yok

Her ne kadar İslam'da cihat terimi, bir savaşın fiziksel ve şiddet dolu mücadeleleri yerine bir inananın ruhsal mücadelesini ifade ediyorsa da, cihat günümüzde genellikle ilk tanımla bilinmektedir. Ancak İslami doktrine göre, inanç eğer derin kişisel kanıdan ortaya çıkmazsa ne doğrudur ne de Tanrı tarafından kabul edilebilirdir. İnanç kalp işidir ve kişi ile Tanrı arasındadır.

Kuran genellikle savunmaya dayalı cihadı bir denge ve denetleme sistemi, yani Allah'ın "Bir grup insanı diğerleri aracılığıyla dengeleme" amacıyla kurduğu bir yol olarak açıklar (Bakara, 251 ve diğer metinler). Müslümanlardan saldırı ve zulme karşılık vermeleri ve adaleti çiğneyen herkesi durdurmayı görev saymaları istenmektedir.

Müslümanlar, askeri özellikli savaşlara dahil oldukları zamanlarda bile Kuran'da belirtilen ve Muhammed Peygamber'in yaşamında da örneklendirilen belirli savaş ahlakına ve kurallarına uymak zorundadırlar. Biri yanlış yaptığında sinirlenmek ve intikam istemek insanın doğasındandır ama İslam, Müslüman askerlerin kanuni ve uygun davranışlarını garantiye almak için çok katı kurallar belirlemiştir.

Bu kurallardan bazıları aşağıdakileri içermektedir:

- Savaş başlamadan önce diplomasiye şans verin ve tüm anlaşmalara saygı duyun.
- Savaşta fiziksel olarak yer almayan kişilere zarar vermeyin.
- Mülk, altyapı, ağaçlar, çiftlikler, hayvanlar ve meyve bahçeleri de dahil olmak üzere mallara zarar vermeyin.
- Tüm ibadet yerlerini koruyun.
- Tüm savaş esirlerine iyi davranın.
- Düşman düşmanlık yapmayı bıraktığında savaşı kesin ve barış görüşmeleri yapın.

Kişinin bilerek kendini öldürmesi özellikle büyük bir günahtır. İntihar genellikle kendi yaşamının değerini anlamayan bir kişi tarafından ümitsizlikle yapılan bir harekettir. Allah Müslümanlara sabırlı, umutlu olmalarını, Allah'ın merhametine güvenmelerini ve kedere düşüp umutlarını yitirmemelerini tavsiye eder.

İntiharın Sonuçları

İslami geleneğe göre intihar eden kişiler, zamanlarını intihar ederken seçtikleri yöntem ya da silahla terbiye edilerek cehennemde geçireceklerdir. Örneğin bir tepeden atlayan bir kişi sonsuza dek tepeden aşağıya atlayacak ve ölümün acısını tekrar tekrar hissedecektir.

İslam fedakârlığın, cesaretin ve içten çabanın ahirette ödüllendirileceğini öğretir. Şehit kelimesinin Arapçası olan *şâhîd*, "tanık" anlamına gelir. Gerçek bir şehit gerçeğe tanıklık eder ve cesur ya da kahramanca koşullarda ölerek gerçek için canını verir.

Muhammed bir keresinde, İslam adına cinayet işleyen ama yine de cehennem ateşinde yanan insanlar olduğunu söylemiştir.

Nedeni sorulduğunda ise şu cevabı vermiştir: "Çünkü onlar aslında Tanrı için savaşmıyorlardı." Bir şehit olarak nitelendirilmek için, kişinin İslam kanununun sınırları içinde hareket ediyor olması ve saf amaçlara sahip olması şarttır.

Orta Yol

Köktendinci ve *aşırılıkçı* kelimeleri günümüzde birbirlerine alternatif olarak kullanılmaktadırlar. Müslümanlar, inançlarının temel prensiplerini (köklerini) takip edenlerle, aşırı ve fanatik olanlar arasında bir ayrım yapmayı tercih ederler.

Kuran'da Müslümanlara yaşamdaki tüm ilişkilerde, özellikle din ile ilgili konularda ılımlı olmaları emredilir.

Muhammed, takipçilerine nazik olmalarını ve insanları bir araya getirmelerini tavsiye etmiştir. Hadislerden birinde insanlara şöyle demiştir: "İşleri kolay ve rahat hale getirin; zorlaştırmayın ve yokuşa koşmayın. Neşe ve mutlu haberler verin ve gerilim ya da nefret yaratmayın ya da diğerlerini reddetmeyin."

Köklere Dönmek

İslam'da köktendinci olmak kişinin aşırılıkçı olduğu anlamına gelmez. Müslümanlar için köktendincilik, kişinin dini metinlere katı bir şekilde uyması demektir. Bu bağlamda tüm Müslümanlar doğaları gereği köktendincidir çünkü Kuran'da açıklandığı şekilde, inançlarının temel prensiplerine uygun davranmaya çalışırlar. Günümüzde, İslam'ın kökündeki öğretileri takip eden ama adaletsiz şekilde radikal aşırılıkçı olarak etiketlenen çok sayıda Müslüman vardır.

Terörizme Yer Yok

Kuran, kanuni ve adil olarak değerlendirilen şeyleri ihlal eden eylemleri lanetler. Masum sivillerin öldürülmesi de dahil terörist eylemler kesin olarak, adalet sınırlarının ötesindeki ihlaller olarak değerlendirilir.

İslam tarihi boyunca, yasaları ihlal eden eylemler, diğer kişilerin bu tip eylemlerin marifet olduğuna ya da bir işi ileriye götürmenin işe yarar yolları olduğuna inanmaktan alıkoymak amacıyla sert bir şekilde cezalandırılmışlardır. İslam mahkemeleri korsanlık, uçak kaçırma, insan kaçırma ve soykırım gibi suçlardan hüküm giyenlere idam cezası vermektedir. Tüm dünyadaki Müslüman liderler ve kişiler, teröristler Müslüman olarak adlandırılsın ya da adlandırılmasın, masum kişiler üzerinde işlenen terörist eylemleri lanetlemişler ve öfkelerini belirtmişlerdir.

İSLAM'IN ENTELEKTÜEL GELENEKLERİ

Bilgelik Evi

İslam imparatorluğunun zirvesinde, Müslüman dünyası öğrenme merkeziydi. Dünya çapında çok sayıda farklı inançtan âlim, büyük Müslüman şehirlerindeki araştırmalara ve akademik tartışmalara katılmak amacıyla gelirdi. Gerçekten de çeşitli öğrenme merkezleri, bir arada yaşamaları ve çalışmaları için öğrencileri, öğretmenleri ve araştırmacıları toplamıştı. Bu merkezler Müslüman dünyasının ilk düzenli okullarıydı.

İslam'ın ilk yıllarında, dini bilgiye sahip olan kişiler bir grup öğrenciye gayriresmi olarak eğitim veriyorlardı. Zaman içerisinde daha resmi eğitim kurumları kuruldu. *Medreseler* ya da dini ve toplumsal liderlerin eğitimi için kurulan okullar günümüzde hâlâ varlıklarını sürdürmektedir.

Okuryazarlığın Önemi

İslam, okuryazarlığa çok önem vermektedir. İlk yıllarında, Müslümanlar savunma savaşları yaparlarken bile, düşman mahkûmlar on genç Müslümana okuma yazma öğretmeleri durumunda özgürlüklerini kazanabiliyorlardı. Hem kızların hem de erkeklerin okula gitmesi teşvik ediliyordu ve birçok Müslüman ülkede üniversite programlarındaki kadınların sayısı erkeklerden fazlaydı.

Medreselerin birkaç ana prensibi vardı. Bunların ilki, tüm bilginin güçlü bir ruhani temele dayandırılmasının zorunlu olduğu fikriydi. İkincisi, eğitimin hem kızları hem erkekleri içerecek şekilde eşit koşullarla herkese açık olmasıydı. Son olarak dini çalışmalar temel teşkil etse de, müfredata ayrıca edebiyat ve şiir, matematik ve astronomi ve kimya ve doğal bilimleri de içeren çok sayıda farklı disiplin de dahildi.

Yetişkin eğitimi konusunda, en göze çarpan âlimler topluluğu Bağdat'ta *Beytü'l Hikmet*'te (Bilgeler Evi) gerçekleştirilmiştir. Harun Reşid'in oğlu Halife Memûn tarafından düzenlenmiştir. 8. yüzyılda Memûn, Bizans imparatorundan İstanbul ve diğer şehirlerdeki kütüphanelere erişim izni almıştır. Âlimler antik Yunanların bilimsel ve felsefi elyazmalarını toplamak için görevlendirilmişler ve bu elyazmaları tercüme edilip incelenmeleri için Bağdat'a getirilmiştir.

Soru

Dünyanın en eski üniversitesi hangisidir?

Fas'ta yer alan Karaviyyin Üniversitesi, dünyadaki kesintisiz eğitim veren en eski üniversite olmasıyla öne çıkmaktadır. Bu öğrenim merkezi 859 yılında Fatma el-Fihri adındaki Müslüman bir kadın tarafından kurulmuştur. Dünyanın ikinci en eski üniversitesi el-Ezhar ise 10. yüzyılda Mısır'da kurulmuştur.

Beytü'l Hikmet'te tüm dünyadan gelen âlimler Yunanca elyazmalarını tercüme etmek ve özgür bir akademik ortamda kendi bağımsız araştırmalarını yürütmek amacıyla toplanmışlardır. Bu âlimler matematik, geometri, astronomi ve tıp alanında inanılmaz başarılar elde etmişlerdir.

Ünlü Müslüman Bilim İnsanları

Müslüman dünyası sadece antik eserleri tercüme edip Karanlık Çağ'ın sonunda bunları Avrupa'ya göndermekten fazlasını başarmıştır. Yüzyıllar içerisinde bu eserler incelenmiş, mevcut bilgi çerçevesine dahil edilmiş ve daha sonra yorumlanmıştır. Arap âlimlerin en dikkate değer başarılarının arasında Arap sayıların ortaya çıkarılması, cebir çalışmaları, tıbbi anatomik çizimler, optik konusundaki ilerlemeler, coğrafi haritalar ve (eski zamanlarda güneşin ve yıldızların yerini belirlemek için kullanılan) usturlap gibi çeşitli bilimsel aletler yer almaktadır.

İslam âlimleri Yunan tıbbı üzerinde çalışmaya çok erken zamanlarda başladılar. Beytü'l Hikmet'teki tercümanlar Hipokrat, Dioskorides, Galen ve diğer yazarların eserlerini Arapçaya tercüme etmek için özenle çalıştılar. Harun Reşit, 805 yılında Bağdat'ta ilk modern hastaneyi açtı.

Ebubekir er-Râzî, tıbbi bilgiye katkı yapan en bilindik kişilerdendir. Bir Pers (günümüz İran'ı, Tahran yakınları) vatandaşı olan er-Râzî tıp eğitimi için Bağdat'a gitti ve daha sonra oradaki büyük bir hastanenin yöneticisi oldu. 200'den fazla kitap yazdı; bir gözlem ve deneysel tıp ustasıydı. Bir diğer büyük Müslüman tıp âlimi, Batı'da Avicenna olarak bilinen İbn Sina'dır. İbn Sina, 10. yüzyılda Buhara Pers İmparatorluğu'nda (günümüzde Özbekistan) doğdu. İbn Sina tıp, felsefe ve şiir alanında araştırmalar yapan genç bir dâhiydi.

Astronomi

İslam toplumunda astronomi çalışmaları dini bir ihtiyaç dolayısıyla gelişti. Âlimlerin ay takviminin aylarını belirlemek, namaz ve oruç zamanlarını ortaya çıkarmak ve kıblenin yerini belirlemek için güneşi ve ayı incelemeleri gerekliydi. İslam âlimleri gökyüzünün haritasını çıkardılar, gökteki uyduları belirlediler ve **Batlamyus**'un teorilerinin doğruluğunu sorguladılar.

Gökyüzü Ne Kadar Yüksek?

Müslüman fizikçi **İbn Heysem** (965-1040) dünyanın atmosferini, yaklaşık otuz iki mile eşdeğer olan 52.000 adım olarak hesapladı. Hesaplamaları o zamana göre son derece doğruydu; modern akademisyenler de atmosferin dünyadan otuz bir mil yükseğe çıktığı sonucuna vardı.

Müslüman bilim insanları İslam dünyasının her köşesine gözlem evleri inşa ettiler ve Batlamyus'un yıldızlar için hazırladığı

katalog ve koordinatları inceleyip düzelttiler. Aynı zamanda astronomik aletler yapma konusunda da uzmanlaştılar. 11. yüzyılda Bağdatlı **Nasırüddin Tûsi** (1201-1274) yıldızların konumlarını hesaplayıp ölçmek için kullanılan ilk aletler olan azimut kadranını ve torquetum'u icat etti.

Şimdiye kadar yaşamış olan en büyük matematikçilerden biri **Harezmî** (780-850) idi. Günümüz Özbekistan'ında doğmuş olan Harezmî, Bağdat yakınlarında yetiştirildi ve oradaki büyük eğitim kurumları ile ilişkilendirildi. Harezmî cebirin kurucusu olarak bilinir ve ayrıca algoritma konseptini de ortaya atmıştır. Aynı zamanda doğrusal ve ikinci derece denklemler ve detaylı trigonometri çizelgeleri ile geometrik ve aritmetik kavramlar için de çözümler sundu.

Bir diğer ünlü matematikçi olan **Biruni** (973-1048) dünyanın dönüşü hakkında yazılar yazdı, enlem ve boylam hesaplamaları yaptı ve mevsimleri belirlemek için matematiksel yöntemler kullandı. Bunların yanı sıra ışık hızına karşı ses hızı konusunda çalışmalar yaptı ve bir düzineden fazla element ve bileşenin ağırlıklarını doğru olarak hesapladı.

Coğrafya

Coğrafi bilginin gelişimine dahil olan çok sayıda Müslüman bilim insanı vardı. Müslümanlar, dünyanın çapını hesaplayan, detaylı dünya haritaları yayınlayan ve elementler ile mineraller üzerinde çalışmalar yapan ilk kişilerdendi. Müslüman coğrafyacılar veri toplamak için tüm dünyayı dolaştı.

Matematikçi Harezmî'nin liderliğinde, 830 yılında yetmiş coğrafyacı ilk dünya haritasını ortaya çıkarmak için birlikte çalıştı. Daha iyi tanınan coğrafyacılardan biri, Normandiyalı Sicilya Kralı II. Roger için bir dünya haritası çizmesi için görevlendirilen **el-İdrisi** idi. el-İdrisi'nin kitaplarından birkaç tanesi Latinceye tercüme edildi ve çalışmaları hızla Avrupa'ya yayıldı. **Kristof Kolomb**, Yenidünya keşiflerinde el-İdrisi'nin çalışmasından türetilmiş olan bir harita kullandı.

Arap Kökenli İngilizce Kelimeler

Müslüman dünyası, modern bilimsel fikirlerin keşfinde ve gelişiminde inanılmaz bir etki sağladı. Bu etki, Arapçadan alınmış olan çok sayıda İngilizce kelimede de yansıtılmaktadır.

ARAPÇA KÖKENLİ KELİMELER		
İngilizce	**Arapça**	**Türkçe**
admiral	Amir	Amiral
alchemy	el-kimiya	Simya
alcohol	el-kohl	alkol
alcove	el-kubbe	oyuk
algebra	el-cebr	cebir
almanac	el-manaah	yıllık
atlas	atlas	atlas
camphor	kâfur	kâfur
cipher/zero	sıfr	sıfır
cornea	el-kamiya	Kornea
cotton	el-kutn	pamuk
elixir	el-eksir	iksir
gauze	el-gazz	gazlı bez
monsoon	mevsîm	Muson
safari	safara	safari
sofa	suffa	koltuk
talc	talk	talk
typhoon	tufan	Tayfun
vizier	vezîr	vezir
zenith	Semit	zirve

KURAN

Muhammed'in Kutsal Öğretileri

Milyonlarca insan Kuran'ı yaşamlarının rehber kitabı olarak kabul eder. Bu antik metin, bilim, ahlak, adalet, tarih, toplumsal düzen, inanç ve ölüm sonrası yaşam da dahil yaşamın tüm unsurları hakkında yüzlerce konuyu işler. Muhammet Peygamber'in öğretilerinin yanı sıra, Kuran, bir Müslümanın İslam inancı ile ilgili bilmeye ihtiyacı olan her şeyi sunar.

Kuran Hakkındaki Bilgiler

- Metin yaklaşık 1400 yıl önce Muhammed Peygamber'e gönderildi.
- Kuran'ın orijinal dili Arapçadır.
- Kuran, kutsal kitapların sonuncusudur.
- Kuran'ın inmesi tek seferde değil, yaklaşık yirmi üç yıl içinde tamamlandı.

Kuran, çeşitli uzunluklardaki 114 sureden oluşmaktadır. Bir sure, numaralandırılmış ayetlerden oluşur ve en uzun surede 286 ayet vardır. Sureler çeşitli olaylar üzerine parçalar halinde peygambere indirilmiştir ve indirilme sıraları Kuran'daki sıraları ile aynı değildir. Kuran ayetleri, sure ve ayet olarak numaralandırılmıştır, örneğin 33:36'nın anlamı sure 33 ayet 36'dır.

Bir Yaşam Şekli

İslam, Kuran'dan ortaya çıkmıştır; yani Kuran olmasaydı İslam da olmazdı. Kuran, Müslümanlara dinleriyle ilgili bilmeleri gereken her şeyi sunar. Her ne kadar Kuran anlaşılır ve mantıklıysa da, kapsamlılığından dolayı onu iyi anlamayan kişilere erişilmez görünebilir.

Kuran çok sayıda konudan bahseder. Güzel nesriyle insanları hayran bırakmasına ek olarak, mikrobiyoloji, fizyoloji, astronomi ve birçok diğer alandaki şaşırtıcı derecede doğru bilgilerle bilim insanlarını da hayran bırakır. Bunun yanı sıra Kuran tarihi anılarla dolu bir kitaptır; Süleyman, İbrahim ve Musa gibi Muhammed'den önce gelen peygamberler hakkında hikâyeler anlatır.

Kuran'ın bir diğer önemli yanı, metninin büyük bir kısmının yüksek ahlaki standartları öğütlemesi ve insanları katı ahlak kurallarına uymaya teşvik etmesidir. Örneğin Kuran ikiyüzlülük, dolandırıcılık ve dedikoduyu kesin bir şekilde lanetlerken alçakgönüllülük, doğruluk ve nezaket gibi iyi özellikleri teşvik eder.

Ancak her şeyin ötesinde, Kuran'ın en önemli amacı insanların yaratıcı hakkında bilgi edinmesini sağlamaktır. Allah insanlarla Kuran aracılığıyla konuşurken, onlara kendisinin tek yüce varlık ve tek yaratıcı olduğunu söyler. Onun bir eşi ya da ailesi yoktur. O, evrenin ve yarattığı her şeyin tam kontrolüne sahiptir ve sadece ona ibadet edilebilir.

Orijinal Dilinde

Kuran'ı dünyanın her yerinde, dünya dillerinin birçoğuna tercüme edilmiş şekilde bulabilirsiniz. Ancak Müslümanlar Kuran'ın orijinal dili olan Arapça olarak okunmasının önemini vurgulamakta ve tercümelerin mesajı hafiflettiğine ve doğal güzelliğini aldığına inanmaktadırlar.

Kuran ile Sünnet Arasındaki İlişki

İslam'ın Kuran'dan türemesi gibi, daha küçük detaylar da peygamberin öğretilerinden türemiştir. Bu öğretilere *sünnet* adı verilir.

Bazı sünnetler peygamberin günlük yaşamını sürdürme şekliyle ilgilidir. Diğerleri peygamberin Kuran metinleri hakkındaki açıklamalarını içerir. Bu açıklamalar hadislerde, yani Muhammed'den

yapılan alıntı ve hikâyelerde bulunabilir. Müslümanların Kuran'ı ve Allah'ın emirlerini tam olarak anlamak için kullandıkları binlerce hadis vardır. Bu hadislerin basit bir örneği şu şekildedir: Kuran, aptes ya da namaz temizliği için kişinin kollarını dirseklere kadar ve yüzünü, başını ve ayaklarını yıkaması gerektiğini söyler. Muhammed Peygamber, takipçilerine tam olarak nasıl yıkanmaları gerektiğini, diğer vücut kısımlarından hangilerini dahil edeceklerini ve kaç defa tekrar edeceklerini öğreterek Kuran'ı tamamlar.

Genel bir bakış açısıyla, Kuran ve sünnet İslam'ın iki kaynağıdır. Önce Kuran gelir ve sünnet de daha sonra insanların anlaması zor olan kısımları anlatıp açıklayarak onu tamamlar. Muhammed hadisleri aracılığıyla rehberlik etmiş ve insanlara takip edecekleri bir örnek sunmuştur. Müslümanlar onu İslam'ın rol modeli olarak görürler ve onun öğretileri Kuran'ın öğretilerinden ayrılamaz.

Aptes

İslami öğretilere göre, aptes birçok ibadet türünden önce standart gerekliliktir. Kuran ve sünnet, uygun şekilde aptes alınması için ellerin, ağzın, burnun, kolların, yüzün, başın, kulakların ve ayakların aynı sırayla yıkanması ya da temiz suyla silinmesi gerektiğini söyler.

Âlimler, belirli bir İslami konuda tartışırlarken argümanlarını desteklemek için Kuran'dan ya da sünnetten alıntılar kullanırlar. İstedikleri bir destekleyici beyan Kuran'da yoksa bir hadisten alıntı yaparlar. Hadisler İslam'ın varlığını bütünler. Yaygın soruları cevaplamak ve Kuran'daki birçok ayeti yorumlamak için kullanılan birkaç bin hadis vardır. Belirli İslami durumlara ya da sorunlara hitap ederler ve çözüm yolları sunarlar.

Bir hadis neredeyse her zaman Muhammed'den yapılan bir alıntıdır ve o hadisi söylediği zaman peygamberin yanında olan

biri tarafından kaydedilmiştir. Genellikle bir hadisten önce bu bilgiyi aktaran kişinin adı belirtilir, örneğin "Ayşe'ye göre Muhammed şunları söyledi" gibi.

Hadis, Allah'ın değil Muhammed'in sözleridir. Hadisler Kuran kadar iyi şekilde korunmamıştır ve âlimler, birkaç hadisin farklı kaynaklardan aktarılırken bir miktar bozulmaya maruz kaldığını söylerler. Bu nedenle hadisler üç şekilde sınıflandırılır: doğrulanmış hadis, geçerli hadis ve zayıf hadis. Doğrulanmış bir Hadis Muhammed'den yapılan gerçek ve doğru bir alıntıdır. Bir geçerli hadis daha az kesindir ve içeriği ufak da olsa şüphe yaratır. Zayıf bir hadis tam olarak isminden anlaşılan şeydir; yani peygamber bunu söylemiş olabilir de olmayabilir de.

Kutsi Hadis

Kutsi hadis, Allah'ın Muhammed aracılığıyla söylenen sözleridir. Örneğin, Muhammed şöyle demiştir: "Kıyamet gününde Allah cennetteki insanlarla konuşacak ve onlara şunları söyleyecektir..." Bir Kutsi hadis, Allah'tan yapılan bir alıntıdır ama şekli ve stili Kuran'dan farklıdır.

Kuran ve sünnet, Müslümanların Kuran'ı okurken uymak zorunda oldukları kuralları ortaya koyar. Kutsal kitaba dokunmadan önce vücut aptes yoluyla temizlenmelidir. Allah bunu Kuran'da belirtir: "O, elbette değerli bir Kuran'dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir. Âlemlerin Rabb'inden indirilmedir." (Vâkıa, 77-80)

Kuran'ı Okumak

Kuran okurken makul bir şekilde saygılı bir duruşta olmak önemlidir. İslam'a göre masanızda, bir koltukta ya da ayaklarınız çapraz şekilde yerde oturmak saygılı duruşlardır ama oturduğunuz yerde

geriye doğru uzanmak ve bacaklarınızı masanın üstüne koymak saygılı değildir!

Daha önce defalarca okumuş olsalar da Müslümanlar düzenli olarak Kuran okurlar. Daha önce kaç kere okunmuş olursa olsun, her zaman yeni bir keşif ya da aydınlanma ya da öğrenilen bir ders vardır. Müslümanlar Kuran'ı, kişinin nereye ait olduğu ya da neden var olduğu kararını verme çabasını ortadan kaldıran bir yaşam rehberi olarak görürler. İzlenecek bir yol çizdiğine inanırlar.

İSLAMİ KANUN VE GELENEKLER

İnanç ve Hayırseverlik

İslami şeriat, İslam'da uygulanan bütünsel bir hukuk sistemidir. Kelimenin kendisi bile insanların susuzluklarını giderdikleri sonsuz bir su kaynağını ima eder.

İslami ceza kanunu katı cezalar sunar (örneğin hırsızlığın cezası bir elin kesilmesidir). Bu tip cezalar sadece topluma karşı ihlal olarak değerlendirilen suçlar için verilir çünkü tüm toplumu riske atarlar. Sadece bir İslami hukuk mahkemesi bu tip cezaları verebilir ve aslında nadiren uygulanırlar.

Büyük ve Küçük Günahlar

İslam, günahları kişiler ve toplum üzerinde yarattıkları sonuçların ciddiyetine göre sınıflandırır ve en ağır uyarılar topluma bütünsel olarak zarar verme potansiyeline sahip olanlar için ayrılır.

İslam'daki büyük bir günah, yapılmaması konusunda Kuran'da doğrudan uyarı verilen bir günahtır. Büyük günahlar arasında cinayet, hırsızlık, yalancı şahitlik, rüşvet, iftira, zina, alkol içmek ve insanlar arasında adaletsiz şekilde savaşmak yer alır. Aynı zamanda, çoktanrıcılık ya da dini görevlerin ihmal edilmesi gibi Tanrı'ya karşı yapılan ihlaller de bunlara dahildir.

Kişi aynı zamanda küçük günahlar da işleyebilir, Kuran'da bunlar için belirli bir ceza belirtilmemiştir. İslam'daki küçük günahlara örnek olarak övünmek, flört etmek, yalan söylemek ve küfretmek verilebilir.

Tövbe

İslam'da, kişinin gerçek anlamda tövbe etmesi ve aynı hatayı tekrarlamamaya yemin etmesi halinde neredeyse tüm günahlar Tanrı tarafından affedilebilir. Tövbe kelimesinin Arapçası "geri dönmek"

anlamına gelir. Tövbe etmek için, kişinin günahını kabul etmesi ve bırakması gerekir, ayrıca kişinin hareketinden pişman olması da şarttır. Daha sonra kişi aynı hatayı bir daha asla yapmamaya karar verir. Günahı başka bir insanın zarar görmesine sebep olduysa, eğer mümkünse kişi onları tazmin ederek ya da onlardan af dileyerek durumu düzeltmeye çalışmalıdır.

Soru

Müslümanların günahlarını birine itiraf etmeleri gerekli midir?

Hayır, İslam'da tövbe arada herhangi bir aracı olmaksızın, doğrudan birey ile Tanrı arasındadır.

Beslenme Kuralları

Kuran, Müslümanların yemelerinin yasak olduğu bazı yiyecekleri belirtir, bu yiyecekler aşağıdakilerdir:

- Domuz eti ve domuz eti içeren tüm yan ürünler
- Yanlış tanrılara adanarak kesilmiş hayvanlar
- Kan ya da ceset
- Boğulan, dövülerek öldürülen, boynuzlanan, vahşi hayvanlar tarafından yenen ya da düşme sonucu ölen hayvanlar
- Yırtıcı hayvanlar (aslan, köpek, kartal, baykuş ve diğerleri gibi etoburlar)

Kitaba Uygun Yiyecek

İnanç konusundaki benzerlikleri bakımından, Kuran, diğer İslami beslenme kurallarına uyulduğu sürece Müslümanların "ehli kitap insanlar" (Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer tektanrılı dinlere mahsup kişiler) tarafından sunulan yiyecekleri yemelerine izin verir.

Müslümanlar, yemek amacıyla hayvan keserken Tanrı'nın kutsal olarak yarattığı bir canı aldıklarını kabul etmek zorundadırlar. Bu nedenle, onun izniyle sadece besin ihtiyacını karşılamak için öldürdüklerini hatırlamak için kesim sırasında Tanrı'nın adını anmaları gereklidir.

İslam'da alkol ve uyuşturucu konusunda hiç tolerans yoktur. Günümüzde doktorlar, şarap ve esrar gibi bazı maddelerin az miktarda kullanılmasının faydalı olduğunu ileri sürerler. Ancak İslam'da güçlü bir yasaklayıcı duruş vardır.

Birçok Müslüman, tütün ve nikotinin vücut için zehirli olduğuna ve bu nedenle bunlardan kaçınılması gerektiğine inanırlar. Kanser ve kalp hastalıkları gibi sağlık sorunları ile sigara içmek arasındaki güçlü bağlantı bu yasak için belirtilen ana sebeptir.

Mali Yasaklar

İslam'da insanlar para kazanmaları ve ailelerini desteklemeleri için teşvik edilirler. İstismar ve yozlaşma kişilere ve topluma zarar verir ve dürüstlüğe ve çalışkanlığa dayanan bir ekonomiyi zayıflatır.

Kuran'da, kumar oynamak ile alkol aynı ayetlerde tartışılır. İkisi de "insanlar için bazı yönlerden faydalı" ama "günahı faydasından daha büyük" olarak tanımlanır (Bakara, 219). Kuran kumara "şans oyunu" olarak değinir; âlimler bunu piyangoları, kumar oynamayı ve hatta yarışların ya da spor müsabakalarının sonuçları için iddiaya girmeyi de içerecek şekilde yorumlamışlardır.

İslam, üzerine para koyarak ya da sabit bir faiz tutarıyla borç verilmesini kesin olarak yasaklar. Faize dayalı borç vermek, zenginlerin fakirleri suiistimal ettiği bir atmosfer yaratarak insanların kalplerinde açgözlülük ve nefret doğurur. İslam'daki tüm diğer yönergeler gibi, bu yönerge de insanların birbirleriyle adil ve güven dolu ilişkiler kurmalarına yardım etmek ve olası bir suiistimal ve istismardan kaçınmalarını sağlamak için verilmiştir.

Erkekler ve Kadınlar

İslam erkeklere ve kadınlara, kendileri için İslam'da tanımlanan sınırları aşmadan işbirliği içinde birlikte yaşamaları gerektiğini öğretir. Müslüman erkeklerle kadınlar bir aradayken, kendilerine bir saygı, kibarlık ve onur ortamını korumalarına yardımcı olmak için verilen yönergelere uymak zorundadırlar. İslam uygunsuz, kanundışı ya da şüpheli durumlara sebep olabilecek herhangi bir durumu yasaklar.

Kuran'da hem erkeklere hem de kadınlara mütevazı olmaları ve "bakışlarını aşağı eğmeleri" emredilir. Bunun anlamı, alçakgönüllü olmaları ve birbirlerine edepsiz şekilde bakmamaları gerektiğidir.

İslam her türlü umumi çıplaklığı ve kadın bedeninin istismar edilmesini yasaklar. Kuran'da Müslüman kadınlara güzelliklerini halka açık şekilde göstermemeleri tavsiye edilir.

Eski zamanlarda, kadınlar geleneksel olarak başlarını *türban* ya da *başörtüsü* adı verilen bir örtüyle örterlerdi. Kadınlara evden ayrılırken ev kıyafetlerinin üzerine bir elbise giymeleri tavsiye edilir. Bu dış giysiye genellikle çarşaf, tesettür ya da kara çarşaf adı verilir.

Kuran, renk ya da tarz konusunda herhangi bir bilgi vermez, bu nedenle kişiler bu temel standartları karşılamak için çok sayıda yerel çeşit bulabilir. Arap Yarımadası'nda, kadınların siyah giymeleri geleneği vardır. Batı Afrika'da kadınlar renkli elbiseler ve türbanlar giyerler. Güneydoğu Asya'da kadınlar genellikle *şalvar kamiz* adı verilen parlak renkli ve tasarımlı tunikler ve pantolonlar giyerler. Minimum standartlara uyulduğu sürece İslam, Müslüman âleminin çeşitliliğinin bir göstergesi olarak yerel farklılıklara izin verir.

Müslüman kadınlar evlerinin mahremiyetinde ya da sadece aile üyeleri veya yakın kadın arkadaşlarla birlikteyken başörtülerini ve dış giysilerini çıkarıp kendilerini makyaj ve mücevherlerle süslemekte özgürdürler.

Müslüman toplumların çoğunluğunda kadınlar kendi giyim tarzlarını seçmekte ve kapanıp kapanmayacaklarına karar ver-

mekte serbesttirler. Bu, dindarlığa ve alçakgönüllülüğe dayalı kişisel bir seçimdir ve kapanmaya karar verenler tarafından bir kadının bayağılığının işareti olarak değerlendirilmez.

İslam ayrıca erkek bedeninin de her türlü çıplaklığını ve istismarını yasaklar. Erkeklere bedenlerini, özellikle göbek deliğinden dize kadar olmak üzere uygun şekilde örtmeleri tavsiye edilir. Aslında birçok Müslüman ülkenin geleneksel kıyafetlerinde erkekler uzun ve bol kaftanlar giyerler ve bazen takke takarlar.

Adil İş Uygulamaları

İslam'da, tüm kazançların düzgün ve dürüst işlerden kazanılması beklenir. İş hayatındaki uygulamalar, samimiyet ve dürüstlükle gerçekleştirilmelidir. İslam, sözleşmelerin ve anlaşmaların yazılı olmasını ve güvenilir iki kişinin de şahit olmasını teşvik eder, bu şekilde taraflardan hiçbiri diğerinden faydalanmaya ya da gelecekte yanlış iddialarda bulunmaya çalışamaz.

Hızlı Ödeme

Müslümanlar, aldıkları hizmetler için hemen ödeme yapmaya ve ödemeleri durdurmamaya ya da geciktirmemeye teşvik edilirler. Muhammed, Müslümanların çeşitli işler için işçi çalıştırdıkları zamanlarda "terleri kurumadan onlara ödeme yapmalarını" emretmiştir.

MÜSLÜMANLIK İÇİNDE BÖLÜNMELER

Sünni ve Şii

İslam'da Sünniler ile Şiiler arasındaki ilk bölünme farklı inançlardan değil, politikadan ve toplumdaki liderlik rolü sorunundan kaynaklandı. Sorunun merkezinde, Muhammed'in ölümünden sonra Müslüman toplumunu kimin yöneteceği sorusu vardı.

Muhammed, ölümüne sebep olan hastalık ile boğuşurken, namaz esnasında toplumu yönetmesi için en yakın arkadaşı **Ebubekir**'i (573-634) görevlendirmişti. Muhammed'in ölümünden sonra yoldaşlarının birçoğu, toplum liderliği görevinin, bu göreve en uygun olan kişiye verilmesi gerektiğini düşündüler. Aralarında görüşmeler yaptılar ve yaşlılar arasındaki görüşmeler ve anlaşmalar konusundaki İslami öğretilere uygun olarak Ebubekir'i seçtiler. Ebubekir'in görevlendirilmesini kabul eden kişilere Sünni (Muhammed'in geleneğini takip edenler) denmeye başlandı.

Toplumun diğer üyeleri, Müslüman devletinin liderliğinin Muhammed'in soyunda, onun ailesinde kalması gerektiğini düşündüler. Özellikle de Muhammed'in damadı Ali'nin toplumun yeni lideri olarak görevlendirilmiş olması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu grup, Şiatül Ali (Ali'nin destekçileri) olarak adlandırıldı. Politik bağlılıkları ve gittikçe derinleşen karşılıklı güvensizlik sebebiyle Şii Müslümanlar, İslam'ın bazı uygulamalarını reddettiler ya da değiştirdiler.

Sünni Müslümanlar, sadece bağlayıcı olmayan fikirler sunan hukukçuları ya da âlimleri tanıyarak resmi din adamlığı rütbesinden uzak durdular. Bunun aksine Şii Müslüman liderlerinin papa benzeri bir otoriteleri vardı.

Şii Müslümanlar, şehitliğin erdemlerine daha fazla odaklanma eğilimindedirler.

Günümüzde, Şii Müslümanlar dünyadaki Müslümanların yaklaşık yüzde onuna denk gelmektedirler. En fazla İran'da bulunurlar

ve ayrıca Kuveyt, Lübnan, Irak ve Bahreyn'de de büyük gruplar vardır. Irak Savaşı gibi olaylarda onlardan kaynaklanan gerilim önemli bir faktör olmuştur.

Mistik Bir İnanç: Tasavvuf

Muhammed'in ölümünden sonraki ilk yüzyıllarda, bazı Müslümanlar İslam toplumunun dünya işlerine olan ilgisinin artmasından ve inanç içindeki kuralların katı şekilde uygulanmasından rahatsız olmaya başladılar. Kendilerini "pürist (özleştirmeci)" olarak tanımlayan bu kişiler kendilerini sade yaşamlara ve inancın içine girmeye adadılar. Ruhlarını arındırıp Allah ile ilişki kurmaya çabaladılar. Sufilerin yolu genellikle İslam içerisindeki mistik ya da ruhani akım olarak adlandırılır.

Anlamı Nedir?

Sufi kelimesi, yün kelimesinin Arapçasından (*suf*) gelmektedir. Bu akımın takipçileri, basitliğinden ve ucuzluğundan dolayı geleneksel olarak yün giyerlerdi. Sufiler ruhlarını temizlemekle ilgilendikleri için, sufi kelimesi aynı zamanda "temizlemek" (saf'a) kelimesiyle de ilgili olabilir.

Sufiler zaman içerisinde, her biri bir *tarikat* (yol) olarak adlandırılan çeşitli düzenler kurdular. *Şeyh* olarak adlandırılan bir Sufi efendi lider olarak hizmet eder ve takipçilerine rehberlik yapar. Sufiler, idaresi altındaki kişilere ruhani rehberlik ve iyileştirme sunabildiğine inandıkları için şeyhlerine güçlü bir bağlılık içindedirler.

Kadıyani Hareketi

Kadıyani ya da Ahmedi hareketi, 19. yüzyılın sonlarında Hindistan'ın, **Mirza Gulam Ahmed** ismindeki Müslüman bir reformcu kendisinin önce vaat edilmiş mesih olduğunu ve daha sonra da

Allah'ın ilahi vahiy gönderdiği bir peygamber olduğunu iddia ettiği Pencap bölgesinde başladı.

Ahmed'in takipçileri, öğretilerini yaymak ve diğerlerini onların yolunu izlemelerin için davet etmek amacıyla Ahmediye Görevi olarak bilinen hareketi başlattılar. Bu kişiler, Kuran'ın, metinlerde kendi İslami öğreti ve tarih yorumlarını destekleyen değişiklikler içeren çok dilli tercümelerini hazırlamaları ve dağıtmaları ile bilinirler.

Müslümanlar Gulam Ahmed'i yalancı bir peygamber olarak değerlendirirler ve tüm Müslüman âlimler Kadıyanileri İslam inancının dışında görürler.

Mezhep İçinde Mezhep

Ahmediler aynı zamanda Kadıyani olarak da bilinir çünkü kurucuları Hindistan'ın Pencap bölgesindeki Kadıyan şehrinden gelmiştir. Bu grubun içerisinde, Ahmed'in bir peygamber olduğu inancında ısrar edenlerle ona ruhani bir lider olarak saygı gösteren ama peygamber olarak adlandırmayanlar arasında da bir bölünme ortaya çıkmıştır.

Halifeciler (Halife Reşat'a İnananlar; 19'cular)

Nispeten yeni olan bu grup, Kuran'ın İslam'daki tek rehber kaynak olduğuna ve Muhammed'in ve diğer peygamberlerin sünnetlerinin uygunsuz olduğuna inanırlar. Tüm sünneti (Muhammed'in sözleri ve davranışları) reddederler ve sadece Kuran'ı kabul ederler.

Halifeciler, Kuran'da, onun gerçekten Tanrı'nın sözleri olduğunu ve herhangi bir insan tarafından yazılmış olamayacağını kanıtlayan karmaşık bir matematiksel formül olduğunu iddia ederler. Bu matematiksel "mucize" on dokuz sayısına dayanmaktadır. Harfler ve ayetler sayılmış, sayısal değer verilmiş, toplanmış ve çarpılmıştır ve istatistiksel olarak on dokuz sayısına ya da on dokuzun bir katına eşit oldukları belirlenmiştir.

Âlimler bir süre bu iddia ile ilgilenmiş ve bunu araştırmışlardır. Ancak zaman içerisinde Halifeciler tarafından kullanılan yöntem sorgulanmaya başlanmıştır. Kuran'ı, kelimelerin ve ayetlerin kendi formüllerine uyacağı şekilde değiştirdikleri keşfedilmiştir. İstatistiklerin yanlış olduğu belirlenmiştir ve en başta kuşkulu olan teori daha sonra düzmece ilan edilmiştir.

Bahailik

Bahailik İslam'dan ortaya çıkmış ve günümüzde dünya çağında bir din olacak şekilde gelişmiştir. Bahailer, Tanrı'nın birliğine ve zaman içerisinde peygamberler tarafından ifşa edilen ana mesaja inanırlar. Muhammed'i bir peygamber olarak kabul ederler ama aynı zamanda Krişna, Buda ve diğerlerinin de "Tanrı'nın büyük göstergeleri" olduğuna ve hepsinin, inançlarının kurucusu Bahaullah'ın öğretilerinde doruğa çıktığına da inanırlar.

19. yüzyılın Müslüman İran'ında, Bab (kapı) adı verilen genç bir adam Tanrı'nın bir habercisinin gelmesinin yaklaştığını duyurdu. Her ne kadar Bab 1850 yılında kâfir olarak idam edildiyse de, on üç yıl sonra, 1863'te Bahaullah (Arapça "Tanrı'nın görkemi") adındaki bir adam, kendisinin Bab'ın vaadinin yerine getirilişi olduğunu duyurdu. Bahaullah önce hapse atıldı, sonra sürgüne gönderildi. Sürgündeyken evrensel barış ve birleşmiş bir dünya uygarlığı hakkındaki görüşlerini açıklayan bir dizi mektup ve metin yazdı. 1892 yılında öldü ama en başta gizli olan yazıları ve öğretileri, tüm dünyadaki milyonlarca Bahaiyi içeren bir inancın kaynağı haline geldi.

Dünya Barışı

Bahailer, dünyadaki tüm büyük dinlerin birliğine ve hepsinin aynı ruhani kaynaktan geldiğine inanırlar. İnançlarının merkez teması, insanların tek bir ırk oluşturduğu ve kaderlerinin tek bir dünya toplumunda birleşmek olduğudur. Bu inancın takipçileri, dünya barışı, dünya hükümeti, özgürlük ve eşitlik konularıyla oldukça ilgilidirler.

MUHAMMED

Son Peygamber

Muhammed, İslam inancında merkezi bir figürdür. Öksüz olarak büyüyen Muhammed, büyüdüğünde saygı duyulan bir tüccar olmuştur. Tüm dünyayı etkileyen bir inanç toplumunu idare eden ruhani ve mütefekkir bir adamdı. Müslümanlar Muhammed'i yüceltir ve ona saygı duyarlar, ilham ve rehberlik için onun yaşamına bakarlar.

Peygamberlerin Yolu

Müslümanlık geleneği, tarih boyunca insanlığa gönderilen 124.000 peygamber olduğuna ve bunların Âdem ile başlayıp Muhammed ile son bulduğuna inanır. Kuran'da bu peygamberlerin sadece 25 tanesinin adı geçer ve Müslümanlar da diğerlerinin kim olduğu konusunda yorumda bulunmazlar.

Mekke'deki Yaşam

Muhammed yaklaşık 569-570 yıllarında, günümüzde Suudi Arabistan'da bulunan Mekke şehrinde, Kureyş adı verilen saygın bir kabilede dünyaya geldi. Altı yaşındayken öksüz kalınca, geniş ailesinin diğer üyeleri tarafından yetiştirildi.

Muhammed büyüdükçe toplumda namuslu ve dürüst bir kişi olarak tanınmaya başladı. Mekke'de, kendisinden on beş yaş büyük olan Hatice adındaki zengin bir tüccar kadın ile evlendi. Çift, Hatice'nin yirmi beş yıl sonraki ölümüne kadar mutlu yaşadı. Muhammed ve Hatice'nin ikisi de bebeklikte ölen iki oğulları ve dört kızları oldu: Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma.

Ramazan ayında Muhammed sık sık, sakin bir yalnızlık ve dua ile vakit geçirmek için yakındaki dağlara gidiyordu. İbadet ve te-

fekkür için Mekke yakınlarındaki tepelerde yer alan Hira mağarasına giderdi. 610 yılında, 40 yaşındayken, bu inzivalarından bir tanesinde Muhammed olağanüstü bir tecrübe yaşadı.

Ramazan ayının sonlarına doğru bir gece, melek Cebrail Muhammed'e göründü ve "Oku!" emrini verdi. Muhammed'in, okuryazar olmadığı için "Okuyamam" diye cevap verdiği söylenir. Melek bu emri birkaç kere tekrarladı ve daha sonra Tanrı tarafından gönderilen bir vahyin başlangıcını iletti.

Bu inanılmaz tecrübeyi takiben Muhammed hızla evine gitti ve Hatice'ye olanları anlattı. Hatice onu battaniyelerle örttü, rahatlattı ve ona her zaman yardımsever ve dürüst bir adam olduğunu ve Tanrı'nın onu yoldan çıkmış bir şekilde bırakmayacağını hatırlattı.

Tanrı'nın Mesajını Vaaz Etmek

Muhammed görevi hakkında vaaz vermeye başladığında, öncelikle kendi ailesinin üyeleriyle gizlilik içinde konuştu. Daha sonra mesajını en yakın arkadaşları ve kabilesinin üyeleri ile paylaştı. İlk vahiy geldikten birkaç yıl sonra, en sonunda Tanrı'nın mesajını şehirde halka açık bir şekilde duyuracak noktaya ulaştı.

Bu ilk karşılaşmadan sonra Muhammed vahiylerde kısa bir duraklama yaşadı. Bu bekleme dönemi içerisinde kendisini duaya ve ruhani adamaya daha fazla verdi. Daha sonra vahiyler, "Kalk ve uyar" (Müddessir, 2), "Rabb'inin nimetine gelince; işte onu anlat" (Duha, 11) ve "En yakın akrabalarını uyar" (Şuarâ, 214) emirleriyle devam etti.

Vaaz ve Zulüm

Mekkeli liderler, Muhammed'in mesajından memnun değillerdi. Muhammed insanları, şehrin geçim kaynağı olan kabile putlarını

reddetmeye yönlendiriyordu. İnsanları yardımsever olmaya ve kölelerini özgür bırakmaya teşvik ediyordu. Şehirdeki en güçlü kabilelerin geleneksel olarak sahip oldukları inançları ve uygulamaları kınıyordu. Putperestliğin ana merkezi olan Mekke'de Tanrı'nın birliğini anlatıyordu.

Muhaliflerinin elinde aylarca süren ve gittikçe kötüleşen eziyet ve cinayetlerden sonra Müslümanlar Mekke'nin dışına kaçmanın yollarını aramaya başladılar. Görevinin beşinci yılında, Muhammed küçük bir grup takipçisini Habeşistan'ın güvenli topraklarına gönderdi.

Göç etmeyen Müslümanlar, Mekkeli muhaliflerin artan öfkesi ile karşı karşıya kaldılar. Aynı zamanlarda Muhammed iki büyük kişisel kayıp yaşadı. Hem koruyucu amcası Ebu Talip hem de sadık eşi Hatice, "keder yılı" olarak bilinen yılda hayatlarını kaybettiler. Ancak tam da görevinin en zayıf noktasındaymış gibi göründüğü bu dönemde, Muhammed Tanrı'dan güzel bir işaret aldı.

Müslüman inancına göre, bir gece Muhammed uzaktaki kutsal Kudüs şehrine gitti ve orada göğe yükseldi. Bu sırada kendinden önceki peygamberler tarafından karşılandı ve Tanrı ona günde beş vakit namaz kılınması emrini verdi.

Hicret

Bu arada pagan Mekkelilerin düşmanlığı da arttı. Muhammed en sonunda Mekke'nin yaklaşık 450 km kuzeyindeki Medine şehrinde bir grup cana yakın kişi buldu. Bu kişiler Muhammed'i ve takipçilerini, Müslümanların barınabileceği, korunacağı ve aileden birisi muamelesi göreceği şehirlerine göç etmeye davet etti.

En nihayetinde 622 yılında, Müslüman toplumunun tamamı güven içinde Medine'ye ulaşmayı başardı. Bu göçe *hicret* adı verilir. Bu noktadan itibaren Medine şehri, Medinetü'n Nebi (peygamberin şehri) ya da Medinetü'l Münevvere (aydınlık şehir) olarak bilinmeye başlandı.

Yeni topluluk Medine'de yaşama, çiftçilik ve inançlarını özgürce uygulama işine başladı. Müslümanlar ilk defa toplumu olması gerektiğine inandıkları şekilde, Muhammed'in Tanrı'dan almaya devam ettiği rehberliğe uygun olarak düzenleyebildiler. Topluluk namaz kılmak için bir cami inşa etti, toplumsal kurallar belirledi ve eski kabile mücadelelerini ve kan davalarını geri plana attı.

Medine'ye geldikten kısa bir süre sonra Muhammed, Medine'de bir şehir devleti kurma fikrini görüşmek için komşu kabilelerin (Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğerleri) temsilcilerini davet etti. Onların da onayıyla Muhammed, toplumun lideri olarak görevini ve tüm vatandaşların hak ve sorumluluklarını tanımlayan ilk yazılı anayasayı oluşturdu.

Muhammed, ittifak anlaşmaları yapmak amacıyla diğer şehirlere ve kabilelere gitti. Aynı dönemde Mekkeliler de onları tehdit ve taciz etmeye devam ediyorlardı, bu nedenle Müslümanlar olası bir saldırı için kendilerini güçlendirdiler. Bedir ve Uhud Savaşlarını takiben, Muhammed çeşitli kabilelerle kurduğu ittifakları güçlendirdi.

Mekke'nin Fethi

Zaman içerisinde Muhammed, on yıllık bir ateşkesin koşullarını içerecek şekilde Mekke'ye dönmek için görüşmeler yaptı ve üçüncü kişilerle yaşanan çatışmalarda tarafsız kalmayı kabul etti. Ateşkes, iki tarafın da mutlu bir şekilde yaşamasını ve işlerini özgürce görmelerini sağlayacaktı.

Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra, Mekkeliler ile ittifak kuran bir kabile Müslümanlarla ittifak kuran bir kabileye saldırdı. Muhammed, 10.000 kişilik bir orduyu Mekke'ye sürerek buna karşılık verdi. Mekkeliler Muhammed'in ordusunun büyüklüğüne o kadar şaşırmışlardı ki, tek bir kişiye bile zarar gelmeden teslim oldular.

Peygamberin Ölümü

Muhammed, toplumu hem maddi hem de manevi olarak yönettiği Medine'ye döndü. Hicretten on yıl sonra, Mekke'ye yaptığı son hac seferini takiben hastalandı. İki haftalık bir hastalıktan sonra, atmış üç yaşında hayatını kaybetti. O dönemde, Arabistan'ın tamamı İslam çatısı altında birleşmişti ve inanç diğer bölgelerde de yer ediniyordu.

BÖLÜM 6

HİNDUİZM

Hinduizm çok yönlü bir inançtır. Metafiziğin ince zevklerinden hoşlananlar için monizm (bircilik), yani her şeyin ne kadar farklı olsalar da Brahman olduğu felsefesi vardır (Brahman, daha ileride detaylı olarak açıklayacağımız karmaşık bir kavramdır; şimdilik onu "teklik" olarak düşünebilirsiniz). Kalıcı ahlaki ve politik fikirlere ilgi duyanlar, canlı olan hiçbir şeye zarar verilmemesi gerektiğine inanan MÖ 5. yüzyıl Jainizm inananlarından gelen şiddetsizlikten, Jainizm'den ilham alan ve bir *ahimsa* ya da şiddetsizlik felsefesini benimsemiş olan **Mohandas K. Gandi**'ye kadar giden kesintisiz bir yolu takip edebilirler.

2000 yıldan daha uzun süredir yoga, Tanrı'yı tanımanın bir yolu olarak konsantrasyon ve meditasyon tekniklerini öğretmektedir. Hinduizm, düzgün bir yaşam sürmek için kendi *dharma*'larını ya da ahlak kurallarını belirleyen Jainizm ya da Budizm gibi yan ürünler yaratmıştır.

Hindu düşünce sisteminin tüm dönemlerinde içgörü esasları vardır. Mesela şunu düşünün: Yüce kral Yudhisthira bir keresinde, hayattaki en harika ve gerçekten şaşırtıcı olan şeyin her saniye çevremizde ölen insanlar görmemiz ve buna rağmen asla ölmeyeceğimizi düşünmemiz olduğunu söylemiştir.

Doğu ve Batı düşünce sistemleri arasında ortak bir temel arıyorsanız, sadece bizim algıladığımız dünyanın ötesindeki ger-

çeklikler konusunda Hinduizmin yaptığı vurguya dikkat etmeniz gerekir. Aşağıdaki metin, antik Katha Upanişad'dan (3.3-7, 10-14) alınmıştır. Buradaki at arabası benzetmesi, öz kontrol erdeminden bahseden Platon'da da görülür.

Ruhu bir at arabasının efendisi olarak düşünün. Beden arabanın kendisidir, akıl sürücüsüdür ve zihin de dizginleridir. Duyular atlardır ve tutkular da üzerinde yolculuk ettikleri yollardır.

At arabasının efendisi, arabanın, sürücünün, dizginlerin ve atların kontrolüne tam olarak sahip olduğunda, araba hızlı ve düzgün şekilde yol alır. Aynı şekilde ruh bedeni, zihni ve duyuları kontrol ettiğinde de hayat neşeli ve mutlu olur. Ancak efendi tam kontrole sahip değilse atlar çılgınca gider. Tıpkı bedenin, zihnin ve duyuların ruh tarafından kontrol edilemediği durumlarda üzüntü ve acı olması gibi.

Tutku duyulan şeyler duyuları yönlendirir. Duyular zihne bilgi sunar ve bu şekilde zihnin düşüncelerini etkiler. Zihnin düşüncelerine akıl yeteneği karar verir. Ve akıl ancak ruh tarafından yönlendirildiğinde başarılı şekilde çalışır. Akıl ve zihin, ruhun yönlendirmesini duyacak ve buna uyacak şekilde eğitilebilir. Eğitim, aklın ve zihnin daha yüksek bir bilinç seviyesine yükseldiği meditasyon şeklinde yapılır.

Bu yüzden uyanın, ayağa kalkın ve sizi eğitebilecek bir öğretmen arayın.

Platon ve Upanişadlar iki farklı coğrafyada başlamış ama aynı doğruya ulaşmışlardır: Gerçek mutluluk ancak akıl tutkuları yönettiğinde elde edilebilir, aksi durumda değil. Bu fikir 2500 yıldan daha eskidir.

YAŞAMIN DÖRT AMACI

Artha, Mokşa, Kama ve Dharma

Hinduizm, yaşam amaçları ile dolu olan son derece pratik bir dindir. Bu amaçlar nelerdir? Bu amaçlar, "Yaşamın Dört Amacı" adı verilen bir doktrinde sunulmuşlardır. Bunların her biri, daha büyük bir ahlaki bakış açısının bir parçası olan bir değeri ya da ahlak kuralını açıklar. Bu nedenle, her biri uygun Hindu yetiştirme tarzı için gereklidir. Her ne kadar bu dörtlü yaşamın farklı aşamalarında vurgulansa da, bir tanesi diğer hepsinin üzerindedir: *dharma.*

Ömür Boyu Hindu

Son kanıtlar, Hinduizm'e inananların kendi dinlerinde kalma olasılıklarının, diğer büyük dinlerin inananlarına göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bir ankete göre, Hindu olarak yetiştirilen kişilerin %90'ı Hindu kalmaktadır. Bu oran, diğer büyük dinler arasında birinci sıradadır ve Katolikler (yüzde 89) ile Yahudiler (yüzde 85) ise ikinci ve üçüncüdür.

Zaman zaman Hindu metinler tutkularımızı üçe indirger: *dharma* (erdem), maddi kazanç ve aşk ya da zevk. Bir davranış, din ve ahlak ideali ifade ettiği için, dharma kavramı diğerlerinin temelini oluşturur. Yaşamın çeşitli aşamalarında uygun şekilde yaşıyorsak, her zaman dharma'mızı yerine getiriyoruz demektir.

Nihai Amaç

Hinduizm, yaşamın nihai amacının yeniden doğuştan korunmak olduğunu öğretir. Kişinin o kaderi elde etmesi ancak bencilliğin ötesine geçmesi ile mümkün olur. Klasik Bhagavad Gita metnine göre, yeniden doğuş döngüsünün sona ermesinin yolu, tüm ey-

lemlerimizi sadece onlar bizim dharma'mız olduğu için sonuçlarına dair herhangi bir egoist düşünceye sahip olmadan gerçekleştirmektir.

Orantısız zevklerle dolu büyük hayatlar yaşayan kişiler bile dharma'nın görevlerini yerine getirmeye çağrılır. Krallar dharma'ya uymaya ve bunu halkı için zorunlu tutmaya mecburdur. Dharma'nın emirlerine uyan bir krala "asil bilge" denir çünkü idaresi ahlaki prensiplere dayanır. *Yajnavalkya'nın Kanun Kitabı*, dürüstlük ve maddi kazanç, yani dharma ve *artha* arasında bir çatışma olduğunda dharma'nın önce geleceğini belirtir.

Mokşa, Hindu değerler şemasında en sonda gelir, bunun sebebi insanın nihai ve en yüce arzusu olması gerekliliğindendir. İyi yaşanmış bir hayatta, genç kızlar ve erkekler öğrenme gibi başarılar elde ederler; gençlikte ana amaç zevk olmalıdır, yaşamın daha ileri aşamalarında kişi erdem ve ruhsal kurtuluş ideallerini aramalıdır. Mokşa, ruhu kapana kıstıran sonsuz göç döngüsünden kurtulma arzusudur.

Artha

Artha, maddi zenginliği ve dünyada refah elde etmeyi belirtir. Bu kelime, sahip olunabilecek, keyfi çıkarılabilecek ve kaybedilebilecek olan yaşamlarımızda evimizi geçindirmek, ailemizi yetiştirmek ve dini görevlerimizi yerine getirmek için ihtiyaç duyduğumuz tüm somut nesneleri ifade eder. Zenginlik ve maddi refah yaşamın amacı değil, zenginleştirilmiş bir yaşam için birer araçtır.

Artha kademesindeki başarılar bize evimizi geçindirmemiz ve medeni görevlerimizi yerine getirmemizde yardım eder. Ancak bazı sınırlamalar vardır: Buradaki başarı özeldir, ortak değildir. Başka bir sorun daha vardır: Zenginlik, şöhret ve güç ölümden sonra devam etmez, bu nedenle bunlar geçicidir.

Kama

Yaşamın ikinci amacı olan *Kama*, eğlence ama daha genel anlamıyla zevk ile ilgilidir. Hint mitolojisinde Kama, Cupido'nun karşılığı, yani Hindu aşk tanrısıdır. Kama, kişinin duygusal varlığını, duygularını ve tutkularını ifade eder.

Hint felsefesine göre, duygusal yaşamlarından ve zevk verici tutkularının yerine getirilmesinden yoksun bırakılan insanlar bastırılmışlardır ve sürekli bir gerginlik içinde yaşarlar. Tüm bunlar kişinin akıl sağlığı ve refahı için yıkıcıdır.

Zevk Peşinde Koş, Acıdan Kaçın

Hinduizm, zevk peşinde koşmanın ve acıdan uzak durmanın insan psikolojisi için çok önemli olduğunu kabul eder; bu nedenle zevk, var olmanın amaçlarından ya da hedeflerinden biridir. Ancak insanlar hayattaki tek şeyin zevk olmadığının farkına varırlar. Aslında sürekli olarak zevk peşinde koşmak oldukça saçmadır ve en nihayetinde sıkıcıdır; insanlar daha kalıcı bir şey arzularlar.

Hindistan'ın Kama öğretisinin günümüze ulaşan en önemli klasiği Vatsayana'nın ünlü *Kama Sutra* eseridir. Bu eser neredeyse sevgililerin ya da cariyelerin elkitabıdır. Anlaşmalı evliliklerle dolu bir ortamda, *Kama Sutra*'nın incelenmesinin işe yaradığı çok sayıda sıkıcı ve acı dolu ev vardı.

Dharma

Dört amaçtan üçüncüsü olan dharma, özünde dürüstlüğümüzü oluşturan dini ve ahlaki görevlerin toplamı ve aslıdır. Hindistan edebiyatı, yaratıcının kendisi tarafından (Vedalarda) özenle oluşturulan üç üst kastın; yani Brahmanların (rahip), Krişnaların (asiller) ve Vayansaların (tüccarlar ve çiftçiler) törenlerini ve çok sayıdaki sosyal düzenlemeleri içerir.

Dharma, ideal toplumdaki her bir grubun ve insanın görevlerinin ve haklarının öğretisidir; bu şekilde tüm ahlaki eylemlerin kanunu ya da aynası görevi görmektedir. Etik yaşam, ruhani özgürlüğün bir aracı ve aynı zamanda da dünya üzerindeki göstergesidir. Bu aşamada kişi enerjisini diğer kişilere yardım etmeye yönlendirir ama bu hizmet de geçicidir ve bu nedenle sona erecektir.

Mokşa

İnsanların gerçekten istediği şey, ruhsal özgürlük olan dördüncü amaçta bulunur. İnsanlığın ana hedefi bireyin tam gelişimidir. Upanişad bize insanlardan daha yüce hiçbir şey olmadığını ama insanların da sadece fiziksel bir şekilde doğmuş olan beden, yaşam ve zihin birleşimleri olduğunu söyler.

Doğal, yarı hayvan varlık bir kişinin tam ya da gerçek varlığı değildir; bunun yerine varlıklarının aslı olan ruhun kullanması için bir araçtır. Mokşa nihai hedef, nihai iyiliktir ve bu nedenle diğer üçünden üstündür. Artha, kama ve dharma dünyada yapılan arayışlardır; her biri kendine ait bir yönelimi ya da yaşam felsefesini ifade eder ve her birine adanmış özel metinler vardır.

VEDALAR

Hindu Metinlerindeki Bilgelik

Veda, "bilgelik" ya da "bilgi" anlamına gelen Sanskritçe bir kelimedir. Bu metinler Hinduizm'in en eski yazıları ve kutsal Hindu metinlerinin en saygı duyulanlarıdır. Aslında daha sonra gelen tüm metinler, Vedalar üzerine yapılan yorumlar olarak değerlendirilir. Hindular için bu metinler evrenin anlaşılmasının temel kaynaklarıdır.

Vedalar, insan varlığının arkasında yatan doğruları ve gerçeklikleri keşfeden ve iyi yaşamak için bir dizi kural oluşturan bir grup bilge ve *rişi* (Hintlilere göre bir falcı ya da vahiy almış şair) tarafından geliştirilmişti. Dharma ve anti-dharma (*adharma*) olarak bilinen bu kurallar Hinduizm'in bileşenleridir. Bunlar ebedi doğrulardır ve tüm zamanlar için geçerlidirler. Vedalar son derece gelişmiş bir mitolojidir. Bu kutsal metinler *şruti* (işitilen) ve *smriti* (hatırlanan) olarak iki gruba ayrılır ve sözlü gelenek yoluyla bir nesilden diğerine aktarılarak insanlar tarafından korunur.

Vedaların Yaşı

Vedaların yazıldığı zamanla ilgili tahminler oldukça değişiklik gösterir; bazı uzmanlar Vedaların MÖ 2000 yılı öncesinde, Aryanların gelmesinden önce kayıt altına alındıklarını ve MÖ altıncı yüzyıla kadar halen geliştirilmekte olduğunu söylerler. Diğer tahminler ise Vedaların MÖ 1500 ile 400 yılları arasında bir yerlerde yazıldığını ileri sürer.

Vedaların dört temel derlemesi; Rigveda, Yajurveda, Samaveda ve Artharayaveda'dır.

Dört Veda

En eski yazılı belge, çeşitli tanrılara atıfta bulunan 1017 Sanskritçe şiirden oluşan Rigveda ve ayrıca tamamı antik şiirsel yazıyla yazılmış ve törenlerde kullanılan ilahilerin bir derlemesi olan üç diğer kitap (*samhita*) yani Sama, Yajur ve Artharva Vedalarıdır.

Mısraların Vedası olarak da bilinen Rigveda, Vedaların ilk kısmıdır ve doğa tanrılarına, özellikle ateş tanrısı Agni'ye ve savaş tanrısı İndra'ya övgülerle dolu 10.600 dörtlükten oluşan 1028 ilahiden oluşur.

Vedaların amacı insanlara kendi dharmalarını, yani mevcut yaşamlarındaki işlerini ve görevlerini öğretmektir. Vedalar ayrıca kurbanlar için de kullanılır. Bu ilahilerin özel melodilerle söylenmesi ve kelimelerin telaffuzunun doğru olması gerekir çünkü ilahiler özel tanrılara atıfta bulunarak onlara teşekkür eder ve maddi iyilik isterler.

Tanrılar ve Doğa

Hint kozmolojisinde evren, dünya, atmosfer ve cennet olarak üç bölüme ayrılmıştır ve tanrılar da bu bölümlerde görevlidir. Rigveda'da bahsedilen tanrılar doğanın güçleri ile ilişkilidir: Varunda gökyüzü ile ilgilenir, Usha şafak tanrıçasıdır ve Surya da güneş ile ilgilidir. Atmosfer tanrılarının en önemlisi ise İndra'dır.

Daha sonraki yıllarda, bu ilahiler ile ilgili Brahmana adı verilen yorumlar yazılmıştır. Daha da sonra, MÖ 6. yüzyılda, daha önceki Brahmanalardan ve Samhitalardan farklı mistik felsefe eserleri ortaya çıkmıştır. Bu eserlere Vedanta Upanişadları adı verilir. Bhagavad Gita (Upanişadların daha sonra yazılmış bir versiyonu) ve Upanişadlar, Hinduizmin kutsal yazılarının temelini oluşturur. Vedalar ve Upanişadlar, hem yetki hem de önem olarak en önemli antik yazılardır. Diğer önemli metinler, Tantraları, mezhep Agamalarını,

Puranaları (efsaneler) ve *Mahabharata* ve *Ramanaya* destanlarını içerir.

Yajurveda, Samaveda ve Artharvaveda

Rigveda en önemlisi olmasına rağmen diğer üç Veda da önemlidir. Veda kitaplarının her biri dört bölüme ayrılmıştır. Her biri, tanrılar için yazılmış ve onlar hakkındaki cümlelerin ezberlendiği, söylendiği ve bir nesilden diğerine geçirildiği dönemi hatırlatan ilahilerden oluşan bir bölüm; inananlara kurbanlarını nasıl gerçekleştirecekleri konusunda yönergeler verilen törensel kurallar (Brahmanalar); "Orman Metinleri" olarak adlandırılan ve keşişlere dini arayışları için rehberlik eden metinler (Aranyakalar) ve felsefi maddelerden oluşan Upanişadları içerir.

Aynı şekilde, Vedaların bilgelere tanrı tarafından vahiy olarak gönderildiğine inanılır. Diğer bir olasılık ise Vedaların kendilerini kâhinlere ya da ilahilerin *mantradrasta*'larına göndermiş olmalarıdır. Vedalar, yaklaşık MÖ 1500 yılında Lort Krişna döneminde ve Vyasa Krişna Dvaipayana tarafından derlenmiştir. Tıpkı İncilin dört yazarı olması gibi, dört ana kâhin vardır: Atri, Kanva, Vaşistha ve Vişvamitra.

Yajurveda

"Kurban metinlerinin Veda'sı" olarak bilinen Yajurveda, kurban törenlerinin bir derlemesidir. Bu kitap, en basit anlatımıyla tanrılara verilen kurbanlar sırasında söylenecek olan sözleri içeren ayinsel bir derlemedir.

Yajurveda, kurban faaliyetlerini gerçekleştiren ve bu dualar ile kurban deyimlerini (yajular) aynı anda söyleyen rahipler için pratik bir rehberdir. Eski Mısır'ın *Ölüler Kitabı*'na benzer.

Yajurveda insanlara karma (eylemler) yolunda yürümeleri için ilham verir, bu nedenle aynı zamanda "Karmaveda" olarak da adlandırılır. Rigveda'dan alınan ilahileri içerir; düzyazı şeklinde açık-

layıcı notlar vardır. 1975 mantra içeren kandikalardan ya da paragraflara bölünmüş elli bölümden oluşur.

Samaveda

Üçüncü kitap olan Samaveda, "ilahiler Veda'sı" ya da "şarkılar kitabı" olarak da bilinir. Özel kurbanlar için rahipler tarafından söylenen gerekli melodileri ve şarkıları içerir. Neredeyse tamamen Rigveda'dan alınan ve kendilerine özel bir dersleri olmayan, müzik notası olarak kullanılan ruhani ilahileri içerir.

Samaveda'nın mantralarının çoğu Rigveda'dan alınmıştır ama şarkıların söylenmesi için sıraları değiştirilmiştir. "Ankalar" adı verilen iki kitaba ayrılmıştır. Yirmi bir bölümü vardır ve 1875 mantradan oluşur. Bu mantralar Agni, İndra ve Sama'ya ithaf edilmiştir.

Artharvaveda

Artharvaveda, sihirli formüller ve büyüler içerir ve ateş rahibinin Veda'sıdır. Vedalar'ın sonuncusu olan Sihirler Kitabı diğer üç Veda'dan tamamen farklıdır ve tarih ve sosyoloji bakımından Rigveda'dan sonra ikinci yere sahiptir.

Bu Veda'nın ilahileri, Rigveda'dakilerden daha çeşitli özelliklere sahiptir ve dil bakımından daha basittir. Aslında birçok araştırmacı, bu kitabı Vedaların bir parçası olarak bile değerlendirmez. Bu Veda, yazıldığı dönemde mevcut olan büyüleri ve sihirleri içerir; Hint toplumunun daha net bir resmini çizer.

UPANİŞADLAR

Tanrı Tektir Ama Çok Şekillidir

Upanişadlar, her bir Veda'nın dördüncü bölümüdür. *Upanişad* kelimesinin anlamı "yanına oturmak", yani bilgeyi ya da efendiyi dinleyebilecek kadar yakın olmaktır. Upanişadlardaki konuşmalar, gurular (Hint bilgeleri) ile öğrencileri arasında, oturup Vedalardaki felsefi çıkarımlar üzerine düşündükleri zamanlarda gerçekleştirilmiştir.

Soru

Kaç tane Upanişad vardır?

Şu anda, sayfa sayıları bir ile elli arasında değişen yaklaşık 200 Upanişad vardır. Bunların on dördü ya da yüzde onundan azı ana Upanişadlar olarak bilinir. Bunlardan ilki muhtemelen MÖ 9. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Upanişadlarda açıklanan ana fikirler şunlardır:

- Tanrı tektir, bir ikincisi yoktur, mutlaktır ve bölünemez. Tanrı, kendini bize göstermek için çeşitli kişisel şekillere girer.
- Vücut bulmaların (Tanrı'nın dünyadaki tezahürlerinin) tamamı, ilahın gerçek cisimleşmeleridir.
- Kozmik evrende kaza yoktur; insanın kaderi sebep sonuç kanunu tarafından yönetilir.
- Tamamlanmamış olan ilahiliğimizi gerçekleştirme işini yerine getirmek için dünyada sürekli olarak yeniden doğarız.
- Bu insan doğuşunda başarılabilecek daha yüksek bir bilinç düzeyi vardır.
- Tanrı ile birleşmeyi başarmanın çok sayıda yolu vardır: zekâ, duygular, eylemler ve irade.

Upanişadlardaki baskın tema, Brahman'ın (bütünlük, birlik) ve *atman*'ın (kişi) kesin kimliği gibi görünmektedir. Ancak iki ilke arasındaki ilişkiyi yorumlamanın farklı yönleri de vardır. Uparişadlardan biri olan Svetasvatara, Brahman'dan Tanrı olarak bahseder ve bununla dış dünya arasında bir ayrım yapar. Bu tanrıcı ayrıma ek olarak panteizme doğru bir eğilim, doğal evreni ve kişinin ruhunu Tanrı olarak düşünme eğilimi de vardır.

Upanişadların Özellikleri

Upanişadlar karakter olarak Vedalardan daha felsefi ve mistiktir. Araştırmacılar, Upanişadlarda kişinin kendisi (atman) tarafından tanınabilecek tek bir yüce Tanrı (Brahman) kavramını ilk defa görürler.

Bir diğer düşünce ekolü buna karşı çıkarak daha önceki Hint metinlerinde çoktanrıcılığın ağır bastığını ve çok sayıda tanrıya uygun şekilde nasıl ibadet edileceğinin vurgulandığını söyler. Karşılaştırma yapmak gerekirse, Upanişadlar tekçidir, yani tüm gerçeklik birden fazla değil tektir. Bu gerçeklik, Brahman adıyla bilinen kişilerüstü bir varlıktır. Doğada ve hatta doğanın ötesinde var olan tüm diğer varlıklar bu her yerde var olan Brahman'ın dışavurumlarıdır. Ağaçlar, gökyüzü, toprak, su, ruhani varlıklar, somut ve soyut olan her şey çeşitli değildir ve tek bir gerçekliği; Brahman'ı yansıtırlar.

Sudaki Tuz

Upanişadlardaki bir dörtlük, evrenin tekliğini resmeder: "Suya bir parça tuz atıldığında, tuz o suyun içinde çözünür ve herhangi bir şekilde geri alınamaz. Ancak herhangi biri suyun herhangi bir yerinden bir yudum içtiğinde tuz da oradadır! Aynı şekilde bu yüce varlık da sınır ya da limit bilmez ve tek bir algı yığınıdır."

Brahman'a özgü olan şeyleri öğrenme yolunda, en yüksek bilgi şekli sadece Brahman'ın gerçek olduğunu kabul etmektir. Mantıklı

bir çıkarımla, Brahman olmayan hiçbir şey gerçek değildir. Acemiler, Brahman'ın ve gerçekliğin geri kalanının ayrı olduğu yanılsamasına yanlış yere inanabilirler. Ama aslında hiçbir şey, hatta bizler bile Brahman'dan ayrı değilizdir.

Felsefeye ve bu bağlamda tekliğe (evrenin tekliği inancı) yapılan vurgu Upanişadları Vedalardan ayırır. Vedalardaki vurgu, kurban yoluyla çeşitli Hint tanrılarına nasıl ibadet edileceğidir ama Upanişadlar gerçekliğin en üst düzey doğasına dair tarafsız meditasyon üzerinde dururlar.

Gerçek Bilgi

Upanişadlara göre insanların hastalığının gerçek teşhisi, gerçekliğin asıl niteliğinden habersiz (*avidya*) yaşıyor olmalarıdır. Bu felsefi hastalığın tedavisi gerçek bilgiye ulaşmaktır. Hinduizm'de kurtuluş ancak doğru düşünme yoluyla elde edilir.

Bu felsefenin büyük bir kısmı, tüm varlıkların kesin temeli olan Brahman'ın metafizik şekilde aranmasıdır. Upanişadlara göre, tüm evrenin ardında tek bir birleştirici ilke yatar. *Brahman*, "sonsuz, ölümsüz, mutlak" anlamına gelen Sanskritçe bir kelimedir. Bu varlık aynı zamanda bilinmezdir ve herhangi bir geçmişi, bugünü ya da geleceği yoktur. Brahman aynı zamanda, Avrupa'nın Aydınlanma çağındaki deistlerin Tanrı'sından tamamen farklı olmayan şekilde gayrişahsidir. *Brahman* aynı zamanda "sürekli büyüyen" anlamına da gelir.

Evrenden tüm maddeleri ve canlı varlıkları çıkarırsak, bütün eşyalardan arındırırsak ve evrenin içindeki tüm varlıkları boşaltırsak geriye hâlâ bir doluluk kalacaktır. Bunun sebebi, somut varlıklar olmasa bile Brahman'ın her zaman var olacak olmasıdır.

Svetasvatara Upanişad'ı, ayrı olma durumunun bir yanılsama olduğu fikrini vurgulamaktadır. Şu şekilde devam eder:

1. Evrenin sebebi nedir? Brahman mıdır?
Nereden geliriz? Hangi hayattan?
En nihayetinde nerede huzur bulacağız?
Bizi yöneten zevk ve acı ikilisini
Hangi güç yönetiyor?
2. Zaman, doğa, gereklilik, kaza
Elementler, enerji, zekâ
Bunların hiçbiri İlk Sebep olamaz
Bunlar, tek amaçları benliğin zevk ve acının üstüne çıkmasına
Yardımcı olacak sonuçlardır.
3. Meditasyonun derinliklerinde, bilgeler
Kendi içlerinde, her varlığın kalbinde yaşayan
Aşk Tanrısı'nı gördüler
İçinde yaşadığı herkesin kalbinin derinlerinde,
Kanun, enerji ve dinginlik erdemlerinin ardında
Saklı. O tektir. Zamanı, mekânı ve nedenselliği yöneten işte odur.

Her Şey Brahman'dır

Upanişadların altında yatan tekçilik, dünyada var olan tüm canlı varlıkların Brahman'ın cisimleşmiş hali olduğunu söyler. Bu canlı varlıklar, bir araya getirildiğinde Brahman'ı oluşturan ruhlara (atman) sahiptirler. Duyular dünyası (onuncu dörtlük) bize dünyanın ayrı olma özelliğini anlatır. Ancak olağanüstü dünyayı ayrı olarak görmek, dünyayı yanıltıcı bir şekilde görmektir. Brahman'ı görmek çok değil tek bir şeyi görmektir; yüzeysel farklılıkları değil değişmeyen varlığı görmektir; ayrılık değil birlik görmektir.

Brahman, düşünce ya da sözlerle kavranamayacak olan bir saf aşkınlık halidir.

İnsanoğlunun en büyük ruhsal hastalığı, gerçekliği gerçekten olduğu şekilde fark edemiyor olmalarıdır. Upanişadlar, "Bilgisizliğe tapanlar kör edici bir karanlığa girer" der.

BHAGAVAT GİTA

Yüce Efendinin Şarkıları

Bhagavat Gita'nın anlamı "yüce efendinin şarkılarıdır" ve kimi zaman "tapılası olanın şarkısı" olarak da tercüme edilir. 2. ve 3. yüzyıllar arasında yazıldığına inanılan Gita, Hint kültürüne ve dinine ait destansı bir şiirdir. Homeros'un şiirleri Yunanlar ve Helenistik kültür için neyse, Gita da Hinduizm için odur. Aynı Homeros'un şiirleri gibi, Gita da büyük bir savaş ile ilgilidir. Saygın kahramanların ve tanrıların mücadelelerini anlatan hikâyeler aracılığıyla, yaşamın temel felsefelerinden birçoğunu aktarır ve yoganın rehber niteliğindeki ilkelerini belirtir. Ana teması yoga, yani ilahi güç ile birleşmenin sağlanmasıdır. Krişna, yoganın üç tipini; bilgi, eylem ve adanmışlığı birbirinden ayırır.

Bhagavat Gita, *Mahabharata* adı verilen ve Hint tarihinin en başlarında, önde gelen iki aile arasındaki mücadelelerin hikâyesi olan daha uzun bir şiirin parçasıdır. Bu iki aile, tarihçilerin MÖ 850 ila 650 yılları arasında olduğunu düşündükleri Kurukşetra Savaşı'nda karşı karşıya gelirler.

Gita, Arjuna adındaki savaşçı kahramanın, kendi aile üyelerine karşı savaşa girmekte tereddüt etmesiyle başlar. Arjuna'nın bilinci, savaş düşüncesine ve savaşın arkadaşlarını ve akrabalarını öldürmeyi içermesi fikrine isyan eder. Arabacısı Krişna'dan, arabayı savaşan iki ordunun arasında durdurmasını ister. Arabacı Krişna'nın Tanrı'nın kendisi olduğu netleşir. Konuşma, bir arkadaştan arkadaşa, genç bir Tanrı'dan, eşlikçisi prens Anjuna'ya verilen bir bilgidir.

Soru

Bhagavat Gita'da karma felsefesi var mı?

Her ne kadar karma eylemlerinin anlamı daha eski metinlerden farklıysa da evet. Krişna, Arjuna'ya görev ya da dharma düşüncesiyle, herhangi bir bencil kazanç düşüncesi olmadan yapılan eylemlerin bir ruhsal doyuma sebep olduğunu söyler.

Konuşma içinde, Krişna gerçekliğin niteliği ile ilgili bir öğüt vermeye başlar. Arjuna'ya savaşa girmesi için yardımcı olacak çeşitli yogaları özetlemeye koyulur. Krişna, arkadaşı için sadece bir ruhsal danışman rolü oynamakla kalmaz, aynı zamanda bu anı tüm insanlığa dünyanın kurtuluşu ilkesini açıklamak için kullanır. Krişna'nın "bencillikten uzak eylem yogası" (*karma yoga)* olarak bilinen ilkesi, her şeyin içinde öz ile eşdeğer olan efendiye kendini bırakmayı ve adamayı (*bhakti*) gerektirir.

Krişna, Arjuna'ya gerçekliğin niteliği hakkında bilgi verir. Bu dünyadaki nesneler kalıcı değildir, gerçek dışıdır ve insanlar duyuların nesnelerine aşırı derecede bağlıdır.

Bu bağlılıklar bedenlerinin geçici zevklerini ve acılarını da içermektedir.

> *Herhangi bir kişi öldürdüğünü ve bir diğeri de öldürüldüğünü düşünüyorsa, ikisi de doğrunun yollarını bilmiyor demektir. İnsanların içindeki sonsuz öldüremez; insanların içindeki sonsuz ölemez.*
>
> *O hiç doğmamıştır ve asla ölmez. O sonsuzluktadır; o ebedidir. Asla doğmamıştır ve sonsuzdur, zamanların ötesinde gider ya da gelir, beden öldüğünde o ölmez.*

Arjuna daha sonra bilgeliğin niteliğinin ne olduğunu sorar. Krişna şöyle cevap verir:

> *O Arjuna, kişi zihninin tüm arzularını bir kenara bıraktığında ve ruhu kendi içinde tatmin olduğunda, ancak o zaman o kişi bilgide istikrarlı olarak adlandırılabilir.*

Üzüntülerin ortasında sakin kalabilen ve zevklerin ortasında sabırsız tutkulardan uzak olan kişi, üzerinden tutku, korku ve öfkeyi atmış olan kişi, işte o kişi yerleşmiş bilgeliğin piri olarak adlandırılır.

Herhangi bir tarafa eğilim göstermeyen ya da iyiyi ve kötüyü gördüğünde sevinmeyen ya da nefret etmeyen kişi, işte o kişinin bilgisi kesin olarak bilgeliğe dönüşmüştür.

Krişna bu sefer Arjuna'ya bencillikten uzak eylem yolunu öğretir. Bencil olmayan kişi bir eylemi, sonuçları ya da ona kazandıracakları için değil, adanmışlıktan ve eylemin kendisinden dolayı gerçekleştirir. Aslında Bhagavat Gita, anlamsız yeniden doğuş döngülerinden kaçınmanın yolunun, kişinin tüm eylemlerini sonuçları hakkında egoist beklentiler içine girmeden gerçekleştirmesi olduğunu söylemektedir.

Her Şeyde Ölçülülük

Bhagavat Gita, sıradan insana bir yaşam biçimi emreder ve "buyurucu ahlak" olarak adlandırılabilecek bir şeyi temsil eder. Aslında kişinin fiziksel ya da zihinsel disiplin konusunda yalın olmasını istemez; böylesine aşırı bir davranış gerektiren bir yoga, sıradan insanın ulaşabileceğinin ötesindedir. Ancak Gita'nın öz disiplin konusunda tek bir talimatı vardır: ölçülü davranış.

Krişna, gerekli olan tek şeyin kişinin kendini kontrol etmesi olduğunu söyler.

Bhagavat Gita'nın Ruhani Bakışı

Bhagavat Gita, diğerlerine karşı olan görevlerin ve kişisel yükümlülüklerin niteliği konusunda uzun bir konuşmadır ve aynı zamanda metafizik düşünce bakımından da zengindir. Şiir, bizim bilme, hareket etme ve inanç duyma arzumuzu birleştirmeyi başarır.

Ruhaniliğin sonsuz olan şeylerle ilgili olmasından dolayı, idealleriniz de çağın en üst düzey idealleriyle uyumlu olmalıdır; an-

cak bu idealler çağdan çağa değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle *yugadharma*, yani içinde bulunulan çağın idealleri göz önünde tutulmalıdır.

Hindu Zamanı

Hindu kozmolojisinde bir Yuga ya da çağ, kozmolojik zamanın en küçük birimidir. Dört Yuga bir Mahayuga ya da Büyük Çağ meydana getirir: Altın Çağ (Krita), Gümüş Çağ (Treta Yuga), Bronz Çağ (Dvapara Yuga) ve Demir Çağ (Kali Yuga). Şu anda, tüm çağların en yozlaşmışı olan Kali Yuga'dayız.

Gita'nın mesajı, mezhepçi ya da herhangi bir düşünce ekolüne ithaf edilmiş değildir. Aslında kapsam olarak evrenseldir ve Brahminler (Brahma rahipleri) ya da paryalar için eşit olarak tasarlanmıştır. Gita, "Tüm yollar bana çıkar" der. Çünkü öylesine bir evrenselliğe sahiptir ki tüm sınıflar ve ekoller tarafından övgü alır. Gita'nın yazılmasının ardından geçen kabaca 2200 yılda, Hindistan ve dünya çeşitli değişim ve durağanlık, refah ve dağılma süreçlerinden geçmiştir. Her şeye rağmen, her bir çağ Gita'da kendi zamanına uygun bir şey bulmuştur. Gita, her çağın başına dert olan ahlaki, toplumsal ve ruhani sorunlara değinir.

KARMA VE SAMSARA

Eylem ve Yeniden Doğuş

Upanişadların tamamlanmasından sonra, Hindu düşünce tarzında birbiriyle iç içe geçmiş karma ve samsara doktrinleri ön plana çıkmıştır ve günümüzde bile varlıklarını sürdürmektedirler. İkisi de eylemin felsefesi ve o eylemin sonuçları ile ilgilidir. Ahlaki bir kavram olan karmaya göre (genellikle *kharma* olarak yazılır) bireylerin, mevcut yaşamlarındaki eylemleri ya da karmaları daha sonraki yaşamlarında sürecekleri hayatı şekillendirir. Özgür kalıp daha yüksek bir gerçeklikle birleşene kadar, ruhların insan ve hayvan yaşamları arasında döngü içerisinde olduklarına inanılır.

Karma

Karma, Sanskritçe "yapmak ya da hareket etmek" anlamındaki bir kökten gelir. Karma yasası insanların ne ekerlerse onu biçeceklerini söyler. Karma özünde iyi ya da kötü her bir düşüncenin ya da hareketin, insanın bir sonraki yaşamında nasıl doğacağının belirlenmesinde rol oynayacağını ifade eden bir adalet yasasıdır.

Eylemlerin Sonuçları Vardır

Karma, her bir düşüncenin, kelimenin ya da hareketin, kişinin özgürlüğe mi kavuşacağını yoksa doğum ve ölüm döngüsünü yeniden mi yaşayacağını etkilediği fikridir. Karma, her bir hareketin ruhani ya da ahlaki kalıntısı olarak anlaşılabilir; yani her bir eylemin, harici ve görülebilir etkilerinin ötesinde ruhani ilişkimiz üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Hint felsefesinin başlangıcında, Hintliler her bir eylemin ve her bir düşüncenin, mevcut hayatta ya da daha sonraki hayatlardan

birinde ortaya çıkacak bir sonucu olduğuna inanmaya başladılar. Birçok Hint mezhebi, karmanın otomatik bir ahlaki yaptırım olarak çalıştığına ve kötülük yapanın acı çekmesini ve iyilik yapanın refah içinde yaşamasını sağladığına inanıyordu.

Kötü karması olan biri, daha düşük insan sınıflarında ve hatta daha düşük hayvan olarak defalarca yeniden doğuşun acısını çekebilir ve Brahmin ya da papaz sınıfında yeniden doğana kadar özgür bırakılmayabilirdi.

Karma ve İyi Nitelikler

Günümüzde bir insan yetenekli, nazik ya da zeki olarak tanımlandığında, bunun genetiğine ya da çevresinden kaynaklandığına inanılır. Ama eski düşünürler, bir kişinin eski yaşamlarında yaptığı seçimlere bağlı olarak belirli niteliklere sahip olduğunu ya da olmadığını düşünmeyi tercih ediyorlardı.

Bir kişinin iyi nitelikleri, daha önceki bir yaşamında yaptığı iyi hareketlere bağlanırdı. Diğer taraftan, kötü niteliklere sahip olan bir kişi de eski seçimlerinin bir ürünüydü. Her bir düşüncenin, kelimenin ya da eylemin ve hatta eylemsizliğin bile kişinin ruhani ilişkilerinde derin etkilere sahip olduğuna inanılıyordu.

Karma bir taraftan tekrarı, yani sürekli yenilenmeyi ve yeniden doğuşu vurgular. Diğer taraftan ise atman ve Brahman'ın kimlikleri ilkesi kalıcılığı ve değişmezliği vurgular. İki kavram arasındaki bu görünür çelişki, yeniden doğuş döngüsünün özün gerçek doğasının bilinmemesi ve asla değişmediğinin fark edilmemesi anlayışı ile çözümlenmiştir.

Bu nedenle özgürlük, süreç ötesindeki o varlık durumunun, atman ve Brahman'ın kimliğinin farkına varma süreci haline gelir. Bu sezgisel bilgiye sahip olmak ölümsüz olmak demektir çünkü "bütünü bilen, bütün olur".

Samsara

Samsara, Hindu dünya görüşüne göre tüm Hinduların tabi olduğu doğuş ve yeniden doğuş çemberi ya da döngüsüdür. Ölüm zamanında her insan karmik bir hesaba sahiptir; eylemlerinin iyi mi kötü mü olduğu o kişinin gelecekteki kaderini belirler.

Samsara kelimesinin sözlük anlamı "çaprazlama dolaşmak"tır. Hint düşüncesinde, bir kişinin yaşam gücünün bedenin ölümüyle yitip gitmediği, bunun yerine çaprazlama olarak dolaştığı vurgulanır. Yani yaşam gücü, yaşamaya devam ettiği başka bir zamana ve bedene göç eder.

Krişna'ya Güven

Karma ve samsaranın karşılıklı ilişkilerinin açıklaması Bhagavat Gita'da ortaya çıkar (bölüm IX, dörtlük 30-31). Krişna şöyle der: "En kötü karmaya sahip olup sürekli olarak benim için meditasyon yapan kişi bile geçmişteki eylemlerinin etkisinden hızla kurtulur. Yüksek ruhlu bir varlık haline gelerek kısa sürede sürekli huzura erişir. Şunu kesin olarak bil: Güvenini bana sunan inanan asla yok olmaz."

Samsara, aynı zamanda Jainizm ve Budizm'de de yer edinmiştir. Batılı düşünce şeklinde bu *reenkarnasyon* olarak bilinir. Reenkarnasyon yanında ağır bir yük getirir; kişi, nesiller boyunca tekrar tekrar yaşamak zorunda kalacaktır. Bu, bireylerin yaşamın yükünden kurtulmak için karma ve samsara döngüsünü kırmak zorunda olduklarını vurgulayan Hint dinlerinin amaçlarına terstir. Bu kurtuluş yaşamın amacıdır ve *moksha* olarak adlandırılır.

Böylesine bir ruhani kurtuluş ancak kişinin yaşam aldatmacası hakkında doğru bilgiye sahip olması ve atman ile Brahman'ın birliğini fark etmesi durumunda mümkündür.

Milyonlarca Batılıyı meditasyon ile tanıştıran bir yogi olan **Paramahanda Yogananda** (1893-1952) karma ile samsara arasındaki ilişki konusunda fikirlerle doludur:

Hindistan'ın büyük Jain eğiticilerine tirthakaras, *yani "geçit yapıcılar" denmiştir çünkü bu kişiler, şaşkın insanlığın samsaranın (karmik döngü, yaşam ve ölümün sürekli yeniden ortaya çıkması) fırtınalı denizlerinin üzerine ve ötesine geçebilecekleri geçidi gösterirler. Samsara (kelime anlamıyla olağanüstü akıntı "ile birlikte akmak") insanın en az direniş yolunu seçmesine neden olur.*

Tanrı'nın dostu olmak için, insan kendi karmasının ya da eylemlerinin, kendini sürekli dünyanın büyülü kandırmacalarına çeken şeytanlarından ya da kötülüklerden kurtulmalıdır. Karmanın demir kanunu hakkında bilgi sahibi olmak, istekli arayanı zincirlerinden nihai olarak kurtulmak için bir yol bulmaya sevk eder. İnsanların karmik köleliği sihirle karartılmış zihinlerin tutkularında kök saldığı için, yoginin kendisi için yapacağı şey zihin kontrolüdür.

MOHANDAS GANDİ

Huzurlu Değişimin Lideri

Mohandas K. Gandi (1869-1948) daha çok "büyük ruh" anlamındaki bir unvan olan *Mahatma* olarak bilinirdi. Uzun ve başarılı yaşamında, Gandi Hindistan'ın gayriresmi lideri haline geldi. Sahiplendiği ve Hindistan'daki İngiliz yönetimini protesto etmek için kullandığı şiddetsizlik felsefesi mirası haline gelecekti.

Gandi'den King'e

Papaz Dr. Martin Luther King Jr., Gandi'nin şiddetsizlik yorumunu kucakladı; bu Birleşik Devletler'de toplumsal değişikliği ortaya çıkarma mücadelesine ilham verdi. King, 1948 yılında teoloji kolejinde öğrenciyken, bunun ezilen insanların özgürlük savaşlarında sahip oldukları en güçlü silahlardan biri olduğuna inanmıştı.

Gandi'nin şiddetsizliğe bakış açısı, Hindu dini ile ilgili bir düşünce değil, politik bir fikirdi. Son derece güçlü bir kavramdı ve Gandi'nin etkisini kanıtlamasından bu yana, anlaşmazlıkları çözümlemek için başarılı bir teknik olarak sıklıkla kullanıldı.

Şiddetsizlik Yönteminin Doğuşu

Şiddetsizliğin Gandi'nin aklına ilk düşüşü belirli bir olayın sonucuydu.

Mohandas Gandi, yirmi dört yaşındayken avukat olarak çalışıyordu. Londra'da üniversite kabul sınavını geçti ve üç yıl sonra Hindistan'a geri döndü. 1893 yılında bir Güney Afrika şirketine bir davada yardımcı olmayı kabul etti. Kendisi için birinci sınıf konaklama ayarlandı ve bir gece sürecek yolculuk için Durban'dan trene bindi. Ama tamamı Avrupa asıllı olan diğer yolcuların tepkilerini hesaba katmamıştı.

Gandi'nin treni, Natal'ın yönetim merkezi olan Maritzburg'da durdu. Gandi burada, beyaz bir adamın kompartmanına girdiğini ve "onu baştan aşağı süzdüğünü" ve "siyahi bir adam olduğunu gördüğünü" anlatırdı. Bu durum adamı rahatsız etti ve adam hızla kompartmandan ayrılacak iki yetkili ile geri geldi. Gandi'ye üçüncü sınıf vagona gitmesi emredildi. Gandi, birinci sınıf bileti olduğunu söyleyerek vagondan ayrılmayı reddetti. Yetkili ısrar etti, Gandi inat etti ve en sonunda Gandi'yi ve valizini zorla trenden atmak için polis çağrıldı.

Sabah olunca, işvereni Gandi'yi tekrar bir birinci sınıf yolcu durumunda getirmek için kendi nüfuzunu kullandı. Gandi, Pretoria yolunda daha fazla tacize maruz kaldı. Yolculuğun bir kısmında bir posta arabası ile seyahat etmesi gerekiyordu ama diğer yolcularla birlikte içeriye oturmasına izin verilmedi. Bu zorlu sınav Gandi'ye Güney Afrika'daki Hintlilerin durumun hakkında bir fikir verdi ve bu konuda bir şeyler yapma kararını güçlendirdi.

Bir Vatandaşlık Hakları Lideri

Pretoria'ya geldikten sonraki hafta içinde Gandi şehirdeki tüm Hindistanlıları toplantıya çağırdı. Aynı dönemde meclis Hindistanlıların oy vermesini engellemek için bir yasa geçirmeye çalışıyordu. Gandi yasanın geçmesini engelleyemedi ama Güney Afrika'daki Hintlilerin yaşadığı sorunlara dikkati çekmeyi başardı. 1894'te Hintlilerin hakları için mücadele vermek amacıyla, Güney Afrika siyasi hayatından büyük bir güç haline gelen Natal Hint Kongresi'ni kurdu. 1897 yılında beyaz bir çete tarafından saldırıya uğradı, neredeyse linç ediliyordu. Bu olaya verdiği tepki kanuni olmaktan çok ahlakiydi ve Gandi'nin bir değişiklik yaşadığını gösterdi; kendisine saldırılanlara dava açmayı reddetti.

1906 yılında, Transvaal hükümeti, koloninin Hintli nüfusunun kaydolmasını zorunlu tutan bir kanun çıkardı. Bu kanun herhangi bir doğum lekesini belirlemek için kadınların üzerlerinin çıplak

olarak aranmasını içeriyordu. Aynı yıl, Johannesburg'da Gandi büyük bir protesto düzenledi. Yandaş Hintlilere şiddetsiz yöntemler kullanarak yeni kanuna karşı çıkmalarını söyleyerek *satyagraha* ya da "doğruluk gücü" felsefesini ilk olarak ifade etti.

Güney Afrika'da geçirdiği yıllar Gandi'nin politik ve ruhani gelişimi açısından çok önemliydi. 1893'ten 1914'e kadar orada kaldı, Güney Afrika'ya geldiğinde yirmi dört yaşındaydı, ayrıldığında ise kırk beş. Bhagavad Gita üzerinde çalıştı ve kendisi de Hint felsefesi konusunda ilgili olan Rus romancı **Lev Tolstoy** (1828-1910) ile mektuplaştı, ondan ilham aldı. Ayrıca kendinden önce gelen bir filozof ve kafa dengi olan **David Thoreau**'nun (1817-1862) yazılarını inceledi.

Hintliler İngiliz İşgalcilere Karşı

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, Gandi Hindistan'ın özgürlük mücadelesinde kendi felsefi fikirlerini uygulatmak için Hindistan'a döndü. İngilizler 1919 yılında, hükümetin mahkeme olmadan Hindistanlıları tutuklamasına izin veren bir yasa olan Rowlett Kanunu'nu kabul edince, Gandi Hint topraklarındaki ilk *satyaghara* ya da pasif direniş çağrısını yaptı.

13 Nisan 1919'da İngilizler pasif direniş gösterisine şiddetle karşılık verdiler. Bu olay "Amristar Katliamı" olarak bilinmeye başlandı. İngiliz ordusundan General Reginald Dyer, bir konuşma dinleyen kalabalık bir gruba ateş açılması emrini verdi. İngiliz tüfekleri 279 Hintliyi öldürdü ve 1137 tanesini de yaraladı. Ateş devam ederdi ama İngilizlerin cephanesi bitmişti.

1920'de Gandi, Hindistan Özgürlük Ligi'nin başkanı seçildi; 1921'de Hindistan Ulusal Kongresi'nde yürütme yetkisine sahip oldu. Gandi, başta İngiliz malları olmak üzere yabancı menşeli tüm malları boykot etme politikası uyguluyordu.

Gandi ve İplikçilik

Kendi davranışlarının yoldaş Hintliler üzerindeki etkisinin farkında olan Gandi sıklıkla, giysilerinde kullanılan kumaşların ipliklerini eğirmek için kullandığı çıkrığının arkasında bulunabilirdi. Tüm Hintlilerin yabancı kökenli kumaşlar yerine ipliği evde eğrilmiş kumaşlar kullanmalarını istiyordu. Gandi, Hindistan özgürlük hareketinin sembolü haline geldi.

Tüm yabancı malların boykot edilmesi, İngiliz eğitim kurumlarına ve hatta vergi ödemelerinin reddedilmesine kadar genişledi. İngilizler gerginliği bastırdı ve Gandi'yi isyana teşvikten altı yıl hapis cezasına çarptırdı. Gandi sadece üç yıl hapis yattıktan sonra 1924 yılında sağlık sorunları nedeniyle serbest bırakıldı. 1928 yılı itibarıyla İngilizler, içinde hiçbir Hintlinin olmadığı bir anayasa reformu komisyonu oluşturmuştu. Gandi, yeni bir pasif direniş kampanyası başlatarak buna karşılık verdi; bu seferki kampanya tuz vergisine karşıydı.

Gandi'nin 1929'daki ünlü "Tuz Yürüyüşü" İngilizler tarafından konulan tuz vergisine karşı yapılan bir protestoydu. Bu kampanya, en önemli kısmı Ahmedabad'dan deniz kenarındaki Dandhi köyüne giden 400 km'lik Dandhi Yürüyüşü olan politik gösterinin bir parçasıydı. Gandi, Dandhi'de güçlü bir sembolik görüntü vererek kendi tuzunu yaptı.

Gandi, 1934'te Hindistan Ulusal Kongresi'ndeki parti liderliği görevinden ayrıldı çünkü Kongre üyeleri arasında yeni Hindistan'ın yaşam biçimi olarak kendi şiddetsizlik yasasına olan bağlılığın eksik olduğunu gördü. Cevahirlal Nehru yeni lider oldu; bu arada Gandi de kendini kırsal Hindistan'ın eğitilmesi hedefine adadı. Dokunulmazlar topluluğuna karşı savaştı ve evde dokunmuş kumaş ve diğer köy seviyesindeki sanayilerin ürünlerinin tanıtılması için çalıştı.

Hindistan'ı Terk Et Hareketi ve İngiltere'den Bağımsızlık

1942'de Gandi son derece açık "yap ya da öl" çağrısını yaptı; yani ya Hindistan'ı İngiliz yönetiminden kurtaracaklardı ya da deneyerek öleceklerdi. Yine de yöntemleri şiddet değil, pasif direnişti. Hindistan'ı terk etme kararı Birleşik Hindistan Kongre Komitesi'nin Bombay oturumunda geçti. Buna karşılık olarak İngilizler Hintlileri gözaltına aldılar ve 10.000'den fazla kişiyi tutukladılar. Gandi, tutukluların serbest bırakılması ümidiyle oruç tuttu.

1946 yılında tutuklular serbest bırakıldı ve İngilizler Hindistan'ın bağımsızlığı konusunda düzenlemeler yapmak için Hindistan Ulusal Kongresi ile görüşme yaptılar. Gandi, Hindistan'daki Hindu ve Müslüman toplulukların işbirliğine inanıyordu ve hangi dine mensup olduklarına bakmadan ilişkiler kurdu; iki inancın ayrılması gerektiğine inanmıyordu. Buna rağmen Hindistan Ulusal Kongresi, iki eyaleti İngiliz Hindistan'ından ayıran bir bölünme anlaşmasını kabul ettiler: Hindistan ve Pakistan. 1947'deki bölünme süreci son derece şiddet doluydu: Milyonlarca kişi evlerini terk etmeye zorlandı ve en az bir milyon kişi halk ayaklanmalarında katledildi.

Gandi iki dini grup ve yeni iki ülke arasında barış yapmaya uğraştı ama 30 Ocak 1948'de iki topluluğu yatıştırma çabasıyla Yeni Delhi'yi ziyaret ettiğinde bir silah sesi duyuldu ve şiddetsizliğin savunucusu hayatını kaybetti. Tetiği çeken, Gandi'nin Müslümanları kabul etmesine karşı çıkan bir Hindu radikali olan Nathuram Godse idi. Dünyanın en büyük şiddetsizlik savunucusunun silahla vurularak öldürülmesi de olabilecek en büyük ironiydi. Gandi ölürken Hintçede Tanrı anlamına gelen "Rama" kelimesini mırıldandı.

BÖLÜM 7

BUDİZM

Budizm'in kökenleri, 2500 yıldan daha eski bir zaman önce Kuzey Hindistan'da yaşamış bir yogi olan **Buda**'ya dayanır. Buda, önce kendisininkiyle başlamak üzere insanların hayatlarını kökten değiştiren bir yaşam şekli keşfetti. Buda'nın devrim niteliğindeki görüşleri zamanın sınavına dayandı ve yöntemleri de aynı eski Hindistan'da olduğu gibi hâlâ hayatları değiştirmeye devam ediyor. Buda farkındalığı, kibarlığı ve şefkati öğretti. Buda'nın öğretilerinden ortaya çıkan bir dinler ailesi olan Budizm, insanlığın yararına olan muhteşem ahlaki sistemlerden biridir.

Budizm, her ne kadar tanrısız bir din olarak değerlendirilebilirse de, dini inancı aşarak uygulamalı tecrübeye dönüştürür. Budizme inanmazsınız, Budizm'i uygularsınız. Aslında "Budizm'i" uygulamak için "Budist" olmanıza bile gerek yoktur. Sadece oturup meditasyon yapmanız gerekir.

Yoganın popülerliğinin yaygın olduğu bir dönemde, Buda çok büyük bir yogiydi. Kendi zamanının yogaları konusunda uzmanlaştı ve daha sonra tüm güçlüklerin ötesine geçebilecek bir yöntem oluşturdu. Bu yöntem aynı zamanda kelimelerin de ötesine geçiyordu ve kişinin kendisi için uygulanması gerekiyordu. İyi haber ise, bu yöntemin tam burada ve tam da şu anda ulaşılabilir olduğudur.

Buda belgeselinde Jane Hirshfield, Buda'nın öğretilerine sekiz kelimelik bir açıklama sunar: "Her şey değişir, her şey bağlantılıdır, dikkatinizi verin." Bu, Pali Derlemesi'nde (Budist metinlerin bir derlemesi) Buda'ya atfedilen milyonlarca kelimenin güzel bir özetidir.

DÖRT YÜCE GERÇEK

Dünya Acı Çekmekte

Dört Yüce Gerçek, tıbbi bir metafor olarak düşünülebilir. Buda kendini genellikle din kurucusundan çok bir doktor olarak değerlendirmiş ve bir doktor olarak insanlık hali hastalığını iyileştirmek için ilaç vermiştir.

Doktor olarak, insanlık hali için bir teşhis (Birinci Yüce Gerçek), bir sebep (İkinci Yüce Gerçek), bir sonuç tahmini (Üçüncü Yüce Gerçek) ve tedavisi için bir reçete (Dördüncü Yüce Gerçek) sunmuştur. *Dharma*, yani bu öğretilerin yansıttığı gerçek ilaçtır. Dört Yüce Gerçek sizi aydınlanmaya kadar götürebilir. Öğretileri radikaldir. Buda, insanların mesajına açık olmayabileceklerinden ya da bu mesajı anlayamayabileceklerinden endişe etmiştir.

Buda'nın öğretileri, dertlerden kurtulmak ve kişinin kendini acıdan kurtarması için bir yoldu. Buda, tek yolun "Orta Yol" olduğunu biliyordu. Aşırı zevkin (bedensel zevk üzerine kurulu bir yaşam) ya da aşırı üzüntünün (bir sofunun yaşamı gibi) kurtuluşu olmayan sürekli bir acıya yol açtığını biliyordu.

Birinci Yüce Gerçek: Acı Çekme Gerçeği

Buda'nın yaşadığı dünya, savaşları, büyük fakirlikleri ve hastalığı iyi bilen bir dünyaydı. Ortalama yaşam süresi kısaydı ve bebek ve çocuk ölüm oranı çok yüksekti. Ama *dukkha*, yaşlanma, hastalık ve ölüm gibi görünen acı çekme şekillerinin ötesindedir. Aynı zamanda yaşamın her anında hüküm süren yaygın bir memnuniyetsizliği ifade eder. *Dukkha* kelimesindeki *du* "kötü" ve *ka* da "teker" anlamına gelir. Buda, *dukkha*'nın özünü yakalamak için "kötü tekerlek" metaforuna başvurmuştur. Bu, acı çekmekten fazlasıdır. Tekerleği aksından çıkarak arabanın her hareketini etkileyen bir kağnı ara-

basını tanımlar. Memnuniyetsizlik ya da işlerin doğru gitmediği hissi, *dukkha*'nın daha önemli olan yönünü yansıtır.

Eğer *dukkha* kişinin kendi kendine yaptığı bir şeyse bu ıstıraptan kurtulmanın bir yolu vardır ve Dört Yüce Gerçek'in geriye kalanlarının işaret ettiği şey de bu olasılıktır.

> *Ah keşişler, Acı Çekme Yüce Gerçeği nedir? Doğum acı çekmektir, hastalık acı çekmektir, yaşlılık acı çekmektir, ölüm acı çekmektir. Acı, üzüntü, yas, keder ve umutsuzluk acı çekmektir. Hoş olmayan şeyle ilişkilendirmek acı çekmektir, hoş olan şeyle ilişkilendirmemek acı çekmektir. İnsanın istediği şeye sahip olmaması acı çekmektir.*
>
> —Buda

Var Olmanın Üç İşareti

Dukkha var olmanın üç işaretinden biridir. *Dukkha* tanımlayıcıdır; teşhistir. İkinci iki işaret teşhisin bir parçasıdır. *Anicca*'nın en iyi tercümesi "geçicilik"tir. Her şey sürekli değişir.

Soru

Aydınlanmaya ulaşmak için kendimi izole etmem mi gerekir?

Buda, yöntemin herkes için olduğuna ve kim olursanız olun nirvanaya ulaşabileceğinize inanırdı. Kimi zaman en zorlayıcı uygulama dış dünyada, günlük yaşamın çok sayıdaki oyalayıcısı tarafından dikkatinizin dağıtılmasına rağmen daha fazla çalışmaya zorlandığınızda gerçekleşir. Aydınlanma bir manastırda daha kolay olabilir ama her yerde ona ulaşılabilir.

Anatta bir sonraki işarettir ve "ayrı bir benliğin yokluğu" ya da "benliksizlik" anlamına gelir. *Anatta* "ben" olarak görünen şeyin kesin, dayanıklı ya da sabit bir şey olmadığını ifade eder. "Ben" olan ne varsa, o aynı zamanda *anicca'ya* tabidir. Bir andan diğerine sürekli olarak değişir ve sadece kesinmiş görüntüsü verir. Buda

sonsuz ruh fikrini reddeder. Bu benlik ne gibi görünürse görünsün kesin değildir ve sürekli değişir.

Üç Zehir

Uyanmamış zihin, üç zehir ile ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir.

1. Hırs (tutku, arzu, istek)
2. Nefret (tiksinme, saldırganlık)
3. Yanılgı (cehalet)

Bunlar *dukkha*, *anicca* ve *anatta* adlı üç işaretin yanlış anlaşılmasından kaynaklanır ve bu nedenle hırs, nefret ve yanılgı *dukkha*'nın ana sebepleridir. Uyanış sırasında bu zehirlerle ilginizi büyük ölçüde azaltırsınız ve ancak bu zehirleri azaltarak uyanmış zihne doğru ilerleyebilirsiniz.

Beş Bütünlük

Benliğin doğasını anlamak amacıyla Buda kişiyi beş bütünsel parça grubuna ayırmıştır. Belirttiği beş bütünlük şunlardır:

1. Madde bütünlüğü (göz, kulak, burun, boğaz, el vs.)
2. Duygular ve hisler bütünlüğü (görme, ses, koku, tat, düşünce, şekil)
3. Algılama bütünlüğü
4. İrade ya da zihinsel oluşum bütünlüğü
5. Bilinçlilik bütünlüğü (tepki)

Her bir bütünlük değişime tabidir. Vücudunuz sürekli olarak değişir. Aslında vücudunuzdaki hücrelerin çoğu yedi yılda bir değişir ve hatta aslında vücudunuzdaki her atom yaklaşık yılda bir kere tamamen değişir. Duygular ve hisler de sürekli olarak değişir. Fikirleriniz değişir. Niyetleriniz değişir ve bunlar hareketlerinizin temelleridir.

Tecrübe etmediğiniz bir şeyden etkilenmeyeceğiniz için (duymadığınız bir sesten etkilenmezsiniz) beşinci bütünlük olan bilinç varlığını sürdürmesi için tüm diğer bütünlüklere bağlıdır. Vücudunuzdan edindiğiniz duyularınızı algılamanıza bağlı olarak sahip olduğunuz niyete bağlı olan eyleminiz ya da tepkiniz *sadece* ondan önceki olayların her birine bağlıdır. Bu, Buda'nın *bağlı meydana gelme* adı verilen öğretisidir.

Bu beş bütünlük toplu olarak *dukkha* ya da acı çekmeyi oluşturur. Bir nehri düşündüğünüzde, o nehrin sürekli olarak değiştiğini fark edersiniz. Nehrin bir kısmını görüp sonra bakmayı bırakınca tekrar baktığınızda onu sabitlenmiş halde görmezsiniz. Aynı nehir gibi siz de sürekli değişirsiniz.

İkinci Yüce Gerçek: Acının Sebebi Tutkudur

İkinci Asil Gerçek tek bir kelime ile özetlenebilir: tutku. Ortaya çıkma (ya da acı çekme) gerçeği olarak bilinir. Tutku sizi uzaklara, *samsara*'ya doğru taşıyan taşkın bir nehir gibidir.

Buda'nın öğretisi
Tek bir yağmur türü ile
Tüm insan çiçekleri sulayan
Ve hepsinin meyvesini vermesini sağlayan
Büyük bir bulut gibidir.

—Lotus Sutra 5

Acı çekersiniz çünkü belirli şeylere doğru uzanırsınız, diğer şeyleri bir kenara itersiniz ve genellikle her şeyin sürekli olarak değiştiğini (*anicca*) takdir etmeyi ihmal edersiniz. Buda, duyularınızla olan ilişkinizi incelemenizi hatırlatır. Duyularınız sizi itip kakıyor mu, sizi belaya mı sürüklüyorlar, aşırı bir meşgale haline mi geliyorlar? Orta yolu bulun, ne duyusal tecrübelere boyun eğin ne de onları engelleyin.

Üçüncü Yüce Gerçek: Acı Sona Erebilir!

Nirvana'nın sözlük anlamı "üfleyerek soğutmak" ya da "üfleyerek söndürmek"tir. Sönen nedir? Üç zehre (*klesha)* olan bağlılık: hırs, nefret, yanılgı. Hayata tutku yerine bilgelik (*prajna*) ile yaklaşılabilirse acı sona erebilir. Meditasyon yoluyla varoluşun üç işaretini kavrayabilirsiniz ve artık onlar tarafından aldatılmazsınız: *dukkha* (acı çekme; yaygın memnuniyetsizlik), *anicca* (geçicilik) ve *anatta* (ayrı bir benliğin olmaması). İleri meditasyon geçmiş karmanızı ya da yaşadığınız koşullanmaları yok etme fırsatı sağlar. Yaşadığınız tecrübeler nedeniyle zihninizde biriken düğümleri çözmek gibidir. Çözülen her bir düğüm, kurtulduğunuz her bir koşullanma, yok edilen her bir karma parçası sizi uyanışa yaklaştırır.

Dördüncü Yüce Gerçek: Yöntem

Nirvanaya ulaşmak için Yüce Sekiz Katlı Yolu (bir sonraki bölümde bununla ilgili daha fazla bilgi vereceğiz) geçmeniz gerekir. Bu yol üç kısma bölünebilir: ahlak (*sila*; doğru konuşma, doğru hareket, doğru kazanç), meditasyon (*samadhi*; doğru çaba, doğru farkındalık, doğru yoğunlaşma) ve bilgelik ve içgörü (*Prajna*; doğru bakış, doğru düşünce). Bu, kendi kendine tamamen yeten bir yoldur. Bu kurtuluşa ulaşmak için dışarıdan herhangi bir aracıya gerek yoktur.

> *Ah keşişler, bu, acı çekmenin son bulmasına götüren Yolun Gerçekliği'dir. İşte bu, şunlardan oluşan Yüce Sekiz Katlı Yol'dur:*

1. Doğru bakış
2. Doğru kavrama
3. Doğru konuşma
4. Doğru davranış
5. Doğru kazanç
6. Doğru çaba

7. Doğru farkındalık
8. Doğru meditasyon

—Yolun Gerçekliği (Magga)

Dört Yüce Gerçek, Buda'nın temel öğretileridir. Eylemi şekillendirirler ve radikal bir dönüşüme doğru rehberlik etme potansiyeline sahiptirler. Bu öğretiler eski Hindistan'ın ruhani ve daha sonra politik ortamını kökten değiştirmişlerdir. Bu basit gerçekler soyut değildir. Her biri kendi tecrübeleriniz yoluyla test edilebilir. Dört Yüce Gerçeği detaylı incelemek için fark edersiniz, tecrübe kazanırsınız ve uygularsınız. Bunlar aydınlanmış bir yaşam için eylemlerdir. Dört Yüce Gerçek, yaşamınızın kendi kendinize yarattığınız acı ile nasıl engellendiği konusunda bir uyanış çağrısıdır ve bu acıdan kurtulmak için bir yol sunar.

SEKİZ KATLI YOL

Orta Yol

Orta Yol ya da Yüce Sekiz Katlı Yol, Budist yaşam tarzının yol haritasıdır. Yolun, sekiz "doğru" ya da "bilge" olma şeklini içeren üç kısmı vardır ve her bir kısım devamlı bir süreç içinde, bir sonraki için bir basamaktır.

Yol

1. Doğru davranış
2. Doğru konuşma
3. Doğru kazanç
4. Doğru çaba
5. Doğru yoğunlaşma
6. Doğru farkındalık
7. Doğru görüş
8. Doğru kavrama

Buda *doğru* kelimesini, bir şeyin uygun olduğunu söylediğimiz anlamda kullanmaktadır. Buda belirli eylemleri emretmez ya da yasaklamaz çünkü uygun davranış duruma bağlıdır. Bu doğru yaklaşımlar hangi davranışların mutluluğa ve hangi davranışların üzüntüye sebep olduğunu doğrudan tecrübe etmekten kaynaklanır.

Sekiz Katlı Yol üç kategoriye ayrılır. Bu kategoriler şunlardır:

1. Ahlak (*Sila*)
2. Meditasyon (*Samadhi*)
3. Bilgelik (*Prajna*)

Ahlak birinci, ikinci ve üçüncüyü içerir: doğru konuşma, doğru davranış ve doğru kazanç. Meditasyon ortadaki üç aşamadan

oluşur (dört, beş ve altı): doğru çaba, doğru yoğunlaşma ve doğru farkındalık. Son olarak Bilgelik ise yedi ve sekizinciyi içerir: doğru görüş ve doğru kavrama.

Uygulama, Uygulama

Sekiz basamak sırayla değil, sürekli olarak ve her biri eşzamanlı şekilde uygulanmalıdır. Orta Yol bir eylem programıdır.

Doğru Konuşma

Konuşma kuvvetli bir güçtür ve iyilik için ya da zarar vermek için kullanılabilir. Doğru konuşmayı gerçekleştirmek için gerçekleri söylemeniz ve dedikodu gibi gereksiz etkileşimlerden kaçınmanız gerekir. Her zaman söylenecek doğru şeyin ne olduğundan emin olmasanız da, muhtemelen söylenmesi *yanlış* olan şeylerin neler olduğunu biliyorsunuzdur:

- Yalan
- İftira
- Küfür ya da tacizci bir dil
- Gereksiz yere ses yükseltmek
- Sert sözler
- Çok konuşmak (durmadan konuşmak)
- Dedikodu
- Düşmanlık yaratmak

Doğru Davranış

Doğru davranış, "zarar verme" en azından bilerek değil emri yoluyla kavranabilir. Doğru davranış doğru konuşmaya benzerdir. Davranışlarınız kötü niyet yerine barış sağlayacak şekilde, ortamınız ile uyumlu olmalıdır. Diğerlerine zarar gelmesine sebep olacak hiçbir şey yapmayın. Gayet açık olarak zarar verici davranışlar şunları içerir:

- Çalmak
- İnsanın ya da diğer canlıların canını almak
- Kişinin, malın ya da barış halinin yok edilmesi
- Aşırı düşkünlük

Doğru davranış dinsel sorumluluğu da içerir; zina ya da fuhuş yasaktır. Aynı zamanda alkolden ya da eğlence amaçlı alınan maddelerden uzak durmayı da kapsar.

Doğru Kazanç

Doğru kazanç, dünyadaki işiniz yoluyla zarar vermekten kaçınmayı ifade eder. Tıpkı vücudun duyusal algılamaları gibi, amaç vazgeçmek değil bağlanmaktan kaçınmaktır. Servet toplanması ya da lüks varlıklara sahip olunması konusunda herhangi bir yasak yoktur. Her şey bu nesnelerle olan ilişkinize bağlıdır.

Bir Budist'in kaçınmayı isteyebileceği meslekler şunları içerir ama bunlarla sınırlı değildir:

- Silah satıcısı
- Uyuşturucu satıcısı
- Sarhoş edici maddelerle ya da zehirlerle çalışmak
- Kasap
- Cellat

Soru

Lotus 1-2-3 bilgisayar programının adı nereden gelir?

Bilgisayar programcısı ve programın geliştiricisi **Mitch Kapor** faal bir Budisttir. Budizm'de lotus çiçeği zihnin, vücudun ve ruhun saflığını ve bağlılığın çamurlu sularında yüzmeyi simgeler.

Doğru Çaba

Sonraki üç disiplinin hepsi zihinsel disiplinlerdir ve doğrudan meditasyon uygulamaları ile ilgilidirler.

Tüm bu uygulamalar oldukça çaba gerektirir, bu nedenle burada aşırı tembellik ile ölçüyü aşma arasında bir yerlerdeki uygun çaba miktarını gösterdiğinizden emin olmanız gerekmektedir. Doğru çaba aynı zamanda uygun olmayan davranışlardan ve düşüncelerden de kurtulmak anlamına gelir. Verimsiz ya da kötü düşünceler ortaya çıktığında, ilginizi mevcut zamanda olanlara geri döndürmek için gerekli çabayı göstermeniz gerekir.

Doğru Yoğunlaşma

Daha önce bahsedildiği gibi, yol üzerindeki ilerleme meditasyon gerektirir. Zihniniz düşmanınız değil dostunuz olmalıdır. Meditasyonu Buda keşfetmedi; bu tip yöntemler onun döneminde ve ondan önce de binlerce yıl boyunca kullanılıyordu. Buda çocukken bir meditasyon mucizesiydi, sekiz yaşındayken gül elması ağacının altında kendiliğinden meditasyona dalabiliyordu.

Farkındalık, nesnelerin geçiciliğine en doğrudan seslenen yöntemdi ve Buda'nın kendi uyanışını gerçekleştirmesine yardımcı oldu.

Doğru yoğunlaşma doğru farkındalık için önemli bir temeldir. Yoğunlaşmanın uygun şekillerini uygulayarak farkındalığı daha ulaşılabilir hale getirebilirsiniz.

Doğru Farkındalık

Doğru farkındalık bir doğru yoğunlaşma temeli gerektirir. Farkındalık meditasyonunu ya da *vipassana*'yı uygularken var olmanın üç işaretini doğrudan tecrübe edersiniz. Örneğin nefes alış verişinize ya da vücudunuzdaki hislerin ortaya çıkışına ve kayboluşuna dikkat ederek, doğrudan geçiciliği (*anicca*) tecrübe edersiniz. Zihninizin acı dolu hikâyelerle nasıl meşgul olduğunu ya da kaybetme

ya da mahrumiyet temaları ile nasıl özdeşleştiğini gördüğünüzde doğrudan acı çekmeyi (*dukkha*) tecrübe edersiniz. Pratik yaptığınızda ve zihniniz yoğunlaşıp canlı olmanın anlık olgusal enerjileri ile kaldığında ise doğrudan bensizliği (*anatta*) tecrübe edersiniz.

Doğru farkındalık sizden dikkatinizi gelecekten uzaklaştırmanızı ister; özellikle de o geleceğe odaklı ilgi endişe halini alıyorsa. Doğru farkındalık sizden dikkatinizi geçmişten uzaklaştırmanızı ister; özellikle de o gelecek odaklı ilgi pişmanlık halini alıyorsa. Geçmişten ve gelecekten uzaklaştırdığınızda dikkatinizi şu ana odaklayın ve olanları ilgiyle fark edin.

Doğru Görüş

Doğru Görüş, Dört Yüce Gerçek'in tam olarak kavranması anlamına gelir. Doğru düşünce nefretten (ve zalimlikten) uzaklaşmak demektir. Bu faktörler Buda'nın öğretilerine özgüdür. Bu görüşlerin sonucu, ahlaklılık ve meditasyona bağlı olarak Prajna'ya (her şeyin nihai gerçekliği konusunda bilgelik ya da iç görü) ulaşmaktır.

> *Ne düşünürsek oyuz. Bizi düşüncelerimiz şekillendirir. Düşüncelerimizle kendi dünyamızı yaratırız.*
>
> —Buda

Buda, doğru görüş ile ne anlatmaya çalışıyordu? Doğru görüş, olayları koşullanmış tecrübenin ötesinde tecrübe etme yeteneğidir. Geçmiş tecrübelerin önyargılı filtrelerini kaldırır ve gerçekliği aslında olduğundan daha yakın bir şekilde yaşamanızı sağlar. Yaşamınız boyunca süren alışkanlıklarınızdan ortaya çıkan önyargılardan, kesin hükümlerden ve tepkilerden kurtulmanızı gerektirir. Meditasyon (ve bileşenleri doğru çaba, konsantrasyon ve farkındalık) önyargılarınızı, kesin hükümlerinizi ve tepkilerinizi belirlemenize ve tecrübelerinizde nasıl aktif yol oynadıklarını görmenize yardımcı olur.

Sekiz Tuzak

Buda, kaçınılması gereken sekiz dünyevi şey konusunda uyarır. Bu dört çift karşıtlık şunlardır:

1. Paradan, maddi varlıklardan zevk almak; bunlardan uzaklaşınca rahatsız olmak.
2. Övgüden ve egoyu okşayan şeylerden zevk almak; eleştiri ya da itiraz karşısında rahatsız olmak.
3. İyi bir itibar ya da kişisel imaj sahibi olmaktan zevk almak; imaj ve itibar azaldığında rahatsız olmak.
4. Zevk verici şeylerle temas etmekten zevk almak; zevk vermeyen şeylerle temas etmekten rahatsız olmak.

Bunlar sizi *dukkha*'ya (acı çekmek; yaygın memnuniyetsizlik ve benzerleri) karşı hassas hale getiren sekiz tavırdır. Buda sizi kendini koruma içgüdüsüne sahip olmayan bir yaşayan ölü haline gelmeye teşvik etmez. Bunun yerine kişisel değerinizi, mutluluğunuzu ve refahınızı bunların varlığına dayandırmamanız konusunda sizi uyarır.

Diğer bir deyişle, tesadüfi öz değerden sakının. Burada bahsedilen şeylerin tamamı ya sizin doğrudan kontrolünüz altında değildir (yani başkasının bizim için yaptığı bir şeydir) ya da sürekli değiştikleri için kontrol edilemezler (yani geçicilik temel ilkesi).

Doğru Kavrama

Doğru karar niyetleri içerir. Her şeye yaklaştığınız ruh hali (nezaket, merhamet dolu bir ruh ve türdeşlerinize zarar vermemek) doğru kavramanın temelidir. Amaç "ben" ve "benim" kavramlarının ego ile ilgili endişelerinden uzaklaşarak güdülerinizin ego kaynaklı değil daha özverili olduğu hizmet dolu bir yaşam şekline doğru yol almaktır.

Yüce Süreç

Yüce Sekiz Katlı Yol bir süreçtir. Her an onu mükemmel şekilde yerine getirme konusunda endişelenmeyin. Yol, inananı olumsuz duygulardan kurtarmak ve acıyı kabullenmeye çevirmek için yöntemler sunar.

ÜÇ MÜCEVHER

Budizm'in Ruhani Kalbi

Beş Öğreti'yi uygularsanız ve Üç Mücevher'e sığınırsanız kendinize Budist diyebilirsiniz. Peki, ama Budizm'de Üç Mücevher ile ne ifade edilmiştir? Üç Mücevher, Budist inanışın temel bileşenleridir:

- *Buda*
- *Dharma*
- *Sangha*

Buda, "uyanmış olan" demektir; "aydınlanmış kişi". *Buda* mücevheri için, sığınma yeri olarak *buda*'yı seçersiniz (*buda* olan kişi değil aydınlanma olasılığı). *Buda*, herkesin bir *budadoğası* yani aydınlanma kapasitesi olduğunu öğretirdi. Siz *buda*'sınız ve sığındığınız da bu farkındalıktır.

Dharma'nın çeşitli anlamları vardır. *Dharma*, Buda'nın öğretilerinin derlemesidir. Buda'nın zamanında, gezgin sofular birbirleri ile buluşup "Kimin *dharma*'sını izliyorsun?" diye sorarlardı. Bunun cevabı olarak da öğretmenlerinin adını söylerlerdi. Buda, diğer bir öğretmenin *dharma*'sını izlememesi, bunun yerine işleri incir ağacının altında kendi kendisine çözmüş olması nedeniyle özgündür. *Dharma* aynı zamanda Buda'nın öğretilerinin işaret ettiği daha derin gerçekleri ifade eder. *Dukkha* gerçeğini ve *nirvana* olasılığını anlatır. *Dharma* aynı zamanda "doğal kanun", yani her şeyin gerçekliğini açıkça görmek olarak tercüme edilir.

Aynı derecede önemli olan bir diğeri ise cemaat, yani *sangha*'dır. İlk *sangha* Buda'dan ve onun inananlarından oluşuyordu. Bu cemaat Buda'nın önceden sofu olan beş arkadaşını ve normal insanlar ve krallar da dahil inanan kişilerin artan sayısını içeriyordu. İnsanlar acıyı sona erdirmek amacıyla ve Buda'nın bilgeliğini

duyarak kendi istekleri ile katılıyorlardı. İster bir keşiş isterseniz inanan bir uygulayıcı olarak cemaatin bir parçası olabilirdiniz.

2500 yıl sonra bu seçenekler halen mevcuttur ve *sangha* insanlığın en eski sürekli kurumlarından biridir.

Ancak bu resmi bir cemaat değildir. Herhangi bir merkezi otoritesi yoktur, yıllık konferanslar yapılmaz ve üye listesi tutulmaz. Dört Yüce Gerçek'i ve yüzyıllar içerisinde gelişen diğer Budist öğretileri, uygulamaları ve ayinleri yaşamayı seçen benzer düşünceli bireylerin oluşturduğu bir gruptur. *Sangha*, Budist uygulayıcıların ve aynı zamanda toplumunuz içinde birlikte meditasyon yapmak için düzenli olarak buluştuğunuz küçük bir grup insanın dünya çapındaki toplanmasıdır. Kendi kendilerine uygulama yapan kişiler bile *sangha*'nın parçasıdır.

> *"Buda'ya sığınıyorum" dediğimiz zaman, "Buda'nın bana sığındığını" da anlamamız gerekir çünkü ikinci kısım olmadan ilk kısım tamamlanmaz. Aydınlanmanın, anlayışın ve sevginin sadece birer kavram değil, gerçek olmaları için Buda'nın bize ihtiyacı vardır. Bunların, yaşamda gerçek etkileri olan gerçek kavramlar olmaları gerekir. Ne zaman "Buda'ya sığınıyorum" desem, "Buda bana sığınıyor" cümlesini duyarım.*
>
> —Thich Nhat Hanh, *Barış Olmak*

Rahipler ve Rahibeler

Doğu'da, uzun bir manastır kanunu ya da rahipler (*bikkhu*) ve rahibeler (*bhikkunis*) geleneği vardır. Bir rahip ya da rahibe olmak kendinizi ruhani hayata ve Üç Mücevher'e adamaktır. Bir çocuk, "kargaları kovala" diyebildiği zaman rahip olacak yaşa erişmiş sayılır bu da yaklaşık yedi ya da sekiz yaşlarına denk gelir. Bir rahibin hayatı basittir. Rahiplerin ve rahibelerin saçlarını kazımaları ve hayatlarını bekâr geçirmeleri beklenir.

Manastırlar oldukça süslü ve büyük sosyal kurumlar olabilirler. Örneğin, 5. yüzyılda Sri Lanka'daki Abhayagiri Manastırı'nda 5.000

rahip vardı. Çin'in 1959'da Tibet'i işgal etmesinden önce, Drepung Manastırı 10.000 rahibe ev sahipliği yapıyordu.

İlk Mücevher: Buda

Buda hem bir insan hem de bir semboldü. Buda'ya sığındığınızda, bu adamın yaşamı boyunca başardıklarının önünde saygıyla eğilirsiniz. Buda'ya sığındığınızda aynı zamanda onun temsil ettiği şeyin, yani kendi aydınlanmış doğanızın önünde de eğilirsiniz.

Özellikle geleneksel Budist kültürlerdeki bazı kişiler Buda'yı bir kurtuluş kaynağı olarak görebilirler. Tibet'te Buda'ya "Lort Buda" denir. Ancak Batı'da daha çok destansı bir fedakârlık ve hırstan, nefretten ve yanılgıdan kurtulma hikâyesinin kahramanıdır. Orta yolu bulmadan önce her şeye sahipti ve hiçbir şeye sahip değildi. Uzun kariyeri boyunca sürdürdüğü çok miktardaki öğretisi ile ilgili herhangi bir kişinin takip edebileceği detaylı bir yol bıraktı. Özgürlüğe götürebilecek bir yöntemler dağarcığı bıraktı. Harika bir yogiydi ve acı dolu bir hayattan özgür bir yaşama doğru radikal bir dönüşümü temsil ediyordu.

Budadoğası (herkesin içindeki buda) yaratılmaz, ortaya çıkarılır. Şu anda mevcuttur ama belki de kendi tutku ve isteksizlik hikâyeleriniz tarafından gizlenmiştir. Budadoğası yapılmaz; bir varış noktası değildir. Tam şu anda buradadır. Buda insanlığa bu potansiyeli göstermiştir.

Şişman "Buda"

Çin restoranlarında gördüğünüz şişman ve mutlu "Buda", Siddhartha Gautama, Shakyamuni Buda değildir. O Çin'de "Budai" ya da Japonya'da "Hotei"dir. Genellikle gülümserken ya da kahkaha atarken resmedilir. Daha çok geleneksel bir figürdür ama genellikle tarihsel Buda ile karıştırılır.

Buda sizden ona inanmanızı ya da dua etmenizi istemez. Hissettiğiniz herhangi bir ferahlama, ilahi bir müdahale yoluyla değil, kendi çabanızla gelir. O bize tamamen kendi başımıza çıkmakta özgür olduğumuz bir yol gösterir.

İkinci Mücevher: *Dharma*

Üç Mücevher'in ikincisi *dharma*'dır. *Dharma,* Budist yazıların ve düşüncelerin tam bir derlemesidir ve tüm modern Budist öğretileri ve aynı zamanda Pali Derlemesi'ndeki *sutra*'lar gibi geleneksel, orijinal öğretileri de içerir. *Dharma,* nesiller boyu aktarılmış olan tüm sözler ve yazılı metinlerdir.

Günümüzde *dharma*'nın çok sayıda kaynağı vardır: kitaplar, DVD'ler, MP3'ler, videolar ve kaydedilmiş *dharma* konuşmaları. Ayrıca uygulama merkezleri ve manastırlar da vardır. Budizm'in Batı'da, modern iletişim teknolojileri ile bağlantılı olarak yayılması, *dharma*'nın eşi görülmemiş şekilde ulaşılabilir olmasını sağlamıştır.

İki tür *dharma* vardır: okunabilen ya da duyulabilen, yani kişiden kişiye aktarılan ve gerçekleştirilen. *Gerçekleştirilen dharma,* Dört Yüce Gerçek'in uygulanması, gerçeğin farkına varılması ya da aydınlanma yoluyla tecrübe edilen *dharma*'dır.

Üçüncü Mücevher: *Sangha*

Buda'nın ilk takipçileri eskiden keşiş olan beş meslektaşıydı. Ancak kısa bir süre içinde Buda, zaten feragat etmiş kişileri eğitmekten sıradan kişileri eğitmeye geçiş yaptı. Yashas adındaki zengin, genç bir adam takipçi oldu ve Buda'nın himayesinde aydınlanmaya ulaştı. Yashas'ın babası da sıradan bir uygulayıcı (*upsaka*) olarak takipçi oldu. Sıradan uygulayıcılar manastır kurallarına uymuyorlar, sadece üçlü sığınmayı (buda, *dharma, sangha*) uygularak öğretiyi uyguluyorlardı. Yashas'ın annesi de Üç Mücevher'e sığındı ve ilk kadın sıradan takipçi oldu. Yashas'ın arkadaşları ve arkadaşlarının

arkadaşları da geldi. Haber yayıldı. Buda ilk altmış aydınlanmış kişiyi öğretileri yaymaları için gönderdi.

Soru

Sıradan bir insan aydınlanmaya ulaşabilir mi?

Vacchagotta, Buda'ya yaklaştı ve ona Buda'nın ilkelerini takip eden ve "yüksek ruhani ortama" kavuşan sıradan takipçileri olup olmadığını sordu. Buda, Vacchagotta'ya evet dedi, oraya ulaşan "sadece bir ya da iki değil, sadece yüz ya da iki yüz ya da beş yüz değil, çok daha fazlası" vardı.

Buda'nın kast sistemini inkâr etmesine rağmen, *sangha*'ya herkes kabul edilmiyordu. Eğer bir borçlu, suçlu, kaçak bir köle ya da toplum tarafından dışlanan biriyseniz kabul edilmezdiniz. Buda muhtemelen bu kuralları *sangha*'nın cömertliklerine bağlı olduğu zengin hamilerini kızdırmaması gerektiğinin farkında olarak koymuştu. Bu şekilde, usta bir politikacı olduğunu ve hayatın pratik gerçekliklerinden uzak olmadığını gösteriyordu. *Sangha,* kralların ve zenginlerin himayesine bağlıydı. Bu amaçla hatır işleri yapılıyordu. Buda'nın toplumsal kurallardan ayrıldığı en tartışmalı konu kadınların rahibe (*bikkhunis*) olarak atanmasına izin vermiş olmasıydı. Ama bu Prajapati Teyzesine biraz yalvarmasını gerektirdi.

Cömertlik

Tüm dünyada *dana* (bağış) önemli bir Budist uygulamasıdır. Bağış yapmak hırs zehrinin panzehiri olan bir cömertlik hissi ortaya çıkarır. Aynı zamanda uygulayıcının diğer kişilere karşı bir merhamet duygusu geliştirmesine ve bencilliği ve kalıcı benlik kavramını yenmesine yardımcı olur.

Buda'nın zamanında ve sonrasında kralların, tüccarların ve sıradan insanların cömertliği olmasaydı bugün Budizm olmazdı. Bağış yapmak sevap kazandırır ama bağış sadece sevap elde etmek ile hesaplanmamalıdır; bağış zevk ile yapılmalıdır.

Sevap aynı zamanda diğerlerine de devredilebilir, aynı cömert hareketlerinizin tüm insanlığın faydasına sunulabileceği gibi. Örneğin Tibet'te, ölen kişinin aile bireyleri olumlu bir yeniden doğuşa yardımcı olmak için sevap sunarlardı. Krallar bile bunu ciddiye alırdı. Mesela, Sri Lanka kralları tüm iyi hareketleri için "sevap defterleri" tutarlardı ve ölüm döşeğindeyken zihinlerini rahatlatmak için bu defterleri kendilerine okuttururlardı.

THERAVADA, MAHAYANA VE VAJRAYANA BUDİZM'İ

Mücevherin Çok Yüzü Vardır

Tek bir Budizm; geleneğinden ayrılabilecek herhangi bir asıl Budizm yoktur. Aslında *Budizm* terimi nispeten yeni bir icattır ve ilk olarak 18. ve 19. yüzyıldaki araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Bundan önce Budistler, "Buda'nın takipçileri" olarak adlandırılıyorlardı.

Budist öğretilerin üç farklı aracı ya da ekolü vardır ve neredeyse tüm Budizm mezhepleri bu üç ekolden birine aittir. Theravada ve Mahayana Budizm'i, uygulama ve felsefe konusunda farklılıklar ortaya çıktığından, eski konseylerden ortaya çıkmıştır. Budizm'in üç aracı şunlardır:

1. Theravada
2. Mahayana
3. Vajrayana

Birbirleriyle örtüşseler de bunlar farklı dinler olarak değerlendirilebilir.

Anlamı Nedir?

Araç (İng. *vehicle*) kelimesi, Sanskritçede "feribot" anlamına gelen *vada* kelimesinden gelmektedir. Nehri geçen kişinin ve kayığının görüntüsünü düşünün, bu araçlar sizi samsara nehrinden geçirip nirvanaya taşıyabilir.

Budizm'de tek bir otorite yoktur; yani papa yoktur, başkan yoktur ya da Budistlerin bir lideri yoktur. Merkezi bir makam ya da kesin bir kaynak da yoktur. Günümüzde Budizm bir çok sesi ile

birçok şekilde canlıdır. Üç araç içerisinde Tibet Budizmi, ZEN-BUDİZM, Arı Ülke, Yogacara ve çok daha fazlası vardır. Ama tüm bu kollar üç aracın içerisinde toplanırlar ve hatta bazı kişiler bunların iki ana aracın içerisine bile yerleştirilebileceğini kabul ederler: Theravada ve Mahayana.

Theravada ve Mahayana

Mahayana Budizm'i 1. yüzyıldaki eski Budist tutuculuğuna tepki olarak ortaya çıkmıştır, ancak *Mahayana* terimi 6. yüzyıla kadar kullanılmamıştır. Mahayana, Kuzey Hindistan'da kök salmış ve doğuya ve kuzeye doğru yayılarak Tibet, Moğolistan, Çin ve Japonya'ya ulaşmıştır. Mahayana felsefi olarak Theravada'dan uzaklaşır ve Buda'ya ithaf edilen ancak Pali Derlemesi'nde yer almayan ve Buda'nın ölümünden asırlar sonrasına kadar keşfedilmeyen metinlere dayandığını iddia eder.

Mahayana bir taraftan herkese bir Buda olabilme olasılığını sunarken, diğer taraftan da Buda'yı şefkatli bir öğretmenden tanrısal bir guruya yükseltir. Bu tip "buda âlemleri" ya da "saf topraklar", varlığın belirli durumlarını temsil edecek şekilde kelime anlamıyla ya da mecazi olarak değerlendirilebilir. Öğretmene olan bağlılık da Zen ve Vajrayana gibi, öğretmeninizin Buda'nın canlı simgesi ve size de Buda olma fırsatı veren kişi olarak görüldüğü Mahayana geleneklerinin önemli bir özelliğidir. Sonuç olarak soy konusuna daha fazla vurgu yapılmaktadır.

Uyanıp kalkarlar her zaman
Gautama'nın öğrencileri
İçlerinde hem gündüz hem gece,
Ve her zaman Buda farkındalığı.

—Dhammapada

Mahayana, *bodhisattva*'ya daha fazla önem verir ve tarihi Buda karakteri ve aynı zamanda Dört Yüce Gerçek'e verilen önemi de

azaltmıştır. Bir *bodhisattva* nedir? Bir *bodhisattva*, tüm duyarlı varlıkların iyiliği için aydınlanmaya ulaşacağına yemin eder. Bu, uyanış yolunda açık bir karardır ve ek bir boyutu da vardır; yeniden doğuş fikrine dayanarak insan yaşamını diğerlerinin faydasına olacak şekilde ele almak.

Bu zorlu hedefe ulaşmak için, *bodhisattva* altı (ya da on *paramita* (mükemmellik) üstlenmelidir: cömertlik, ahlaklılık, sabır, dinçlik, meditasyon ve bilgelik. Genişletilmiş on *paramita* listesi, bu altı taneye ek olarak şunları içerir: becerikli yöntemler, inanç, güç ve bilgi. *Bodhisattva* aynı zamanda beş *marga* (yol) ve on *bhumi* (ruhani kazanımların temelleri ya da aşamaları) de takip eder.

Theravada

Theravada Budizm'inin kökenleri, Buda'nın ölümünden kısa bir süre sonra toplanan Birinci Konsey'e kadar dayanır. Theravada Budistleri, Buda'nın orijinal öğretilerine sadık kaldıklarını ve bu nedenle Budizm'in en saf halini temsil ettiklerini iddia ederler. 400 yıl boyunca sözlü olarak aktarılan öğretileri içeren Pali Derlemesi'ni kurmuşlardır.

Theravada (yaşlıların ilkesi) Budizm'in ilk yıllarından ayakta kalan tek Budizm okuludur. Kökenleri Buda'nın kendisine ve en yakın müritlerine dayanır. Aynı zamanda "Güney Budizm'i" olarak da bilinir çünkü yüzyıllar içindeki gelişimi güneyde; Sri Lanka, Tayland, Kamboçya ve Laos'ta gerçekleşmiştir. Theravada, (yeni metinler ve kavramlar ortaya atan Mahayana'nın aksine) Buda'nın yaşamı ve Pali Derlemesi ile olan bağlarını sıkı tutar.

Mahayana

Mahayana, İkinci Konsey'den bu yana varlığını sürdürmektedir ancak Mahayana Budistleri aynı zamanda doğrudan Buda'nın öğretilerinden geldiklerini de söyleyebilirler. Mahayana Budistleri, öğretileri reforme etmek ve onları Buda'nın en baştaki düşüncesine uygun en saf haline geri döndürmek için Theravada'dan ayrıldıkla-

rına inanırlar ancak "bilgeliğin mükemmelliği" ve "kalp sutrası" gibi Mahayana *sutra*'ları doğrudan Buda'ya atfedilmez.

Boşluk

Mahayana'nın ana vurgusu, genellikle "boşluk" ya da "yoksunluk" olarak tercüme edilen *shuntaya* üzerindedir. Buda'nın ilk öğretileri benliğin boşluğunu tartışır (*anatman, anatta*); bu kavram Mahayana'da her şeyi içerecek şekilde genişletilmiştir.

Shuntaya muhtemelen Budist kavramlarının arasında en kafa karıştırıcı ve mistik olan ve Batı zihniyeti için kavraması en zor olanıdır. Gerçek, ikili ayrımların ötesine geçer, yani "boşluk şekildir" ve "şekil boşluktur".

Bu ayrımlar felsefi tartışmalarda sizi çıkmaza sürükleyebilir. Dünya gerçek mi? Peki gerçek olmak ne demek? Konuyu daha da açığa kavuşturmak için (ya da yoksa karışık hale getirmek için mi?), her şey geleneksel olarak gerçek görülebilir ancak algılanan gerçekliğin altında yatan nihai bir gerçeklik vardır.

Mahayana geleneğinde, insan uyandığında *tüm dünya*'nın boşluk olduğunu, boşluğun sadece benlik değil her şey olduğunu ve şekil ile boşluğun ayırt edilmeleri mümkün olmayan şekilde aynı şey olduklarını fark eder. Kavramsal olarak bunu anlamak zordur. Anlamanın en iyi yolu meditasyon yaparak kendi içinizde tecrübe etmektir.

Aynı Theravada öğrencisinin bir *arhat* (ruhani olarak aydınlanmış bir kişi) olmaya çabalaması gibi, Mahayana öğrencisi de bir *bodhisattva* olmak için çaba gösterir. Her *bodhisattva*, Dört Büyük Yemin'i gerçekleştirmeye çalışır:

1. Duyarlı varlıklar sayısızdır; onları kurtarmaya yemin ederim.
2. Tutkular sonsuzdur; onları sonlandırmaya yemin ederim.
3. Erdemler sınırsızdır; onları tam olarak öğrenmeye yemin ederim.
4. Buda'nın yolu ulaşılmazdır; ona ulaşmaya yemin ederim.

Üç Beden (Trikaya)

Mahayanalar, buda doğasının üç farklı şekilde göründüğüne inanırlar. Bu bedenler, Buda'nın ya da buda doğasının aldığı şekillerdir. Buna, "şefkatin üç beden ilkesi" denir. Tıpkı diğer yerlerde olduğu gibi, bu bedenler de hem sembolik hem de kelime anlamları ile yorumlanabilirler. Üç şekil şunlardır:

- *Nirmanakaya* (dışavurum bedeni): Dharma'nın gerçeğini mükemmel bir şekilde simgeleyen tarihi Buda'yı ifade eder. Buda ve Dharma tek ve aynıdır (ve genellikle şu birleşimi görürsünüz: *budadharma*).
- *Sambhogakaya* (mutluluk bedeni): Buda'nın idealleştirilmiş şeklidir. Buda'nın bu "bedeni" fiziksel şekliyle sınırlı değildir ve geleneksel düşünceye göre, farklı âlemlerde bulunabilir ya da farklı bilinç durumlarını temsil edebilir. Bu beden genellikle yoğun meditasyon yoluyla tecrübe edilir.
- *Dharmakaya* (gerçek beden): Budist araştırmacı John Peacock'a göre, "Dharmakaya nihai gerçeklikle eşanlamlıdır ve tamamen bilinçüstü ve değişmez olarak görülür". Dharmakaya, insan zihninin kimi zaman gerçeklik ile ulaşabileceği yakınlığı ifade eder. Bu beden aydınlanmadır.

Vajrayana

Vajrayana Budizm'i, MÖ 3. ile 7. yüzyıllar arasında bir dönemde Mahayana okulunun öğretilerinden ortaya çıkmıştır. Buda'nın bu Bâtıni geleneği çalıştığı, ancak gelişmiş ve özel doğası dolayısıyla bu geleneğin yaygın uygulama haline gelmediği söylenir. Vajrayana Budistleri, Buda'nın *tantralar* adı verilen özel metinler aracılığıyla bu uygulamaları öğrettiğine ancak tantraların 7. yüzyıla kadar gün ışığına çıkmadığına inanırlar.

Vajrayana Budistleri, kendi öğretilerinin doğrudan Buda ile ilişkilendirilebileceğine ve kendilerinin Budizm'in en "saf" halini uy-

guladıklarına inanırlar. Vajrayana en yaygın olarak, Himalaya Dağları ile çevrelenmiş ve dünyanın geri kalanından izole edilmiş uzak bir ülke olan Tibet'te bulunur. Tibet Budizm'i, Mahayana Budizm'i Tibet'e ulaşıp yerel Bön halkı dini ile iç içe geçtiğinde gelişmiştir.

Tantra Budizmi

Vajrayana Budizm'ine aynı zamanda Tantra Budizm'i, "elmas araç", "tamamlama aracı", "yıldırım aracı" ve "yok edilemez yol" da denir.

Hindistan'dan Tibet'e gelen bir Budist rahip olan **Padmasambhava**, Vajrayana Budizmi'nin kurucularından biri olarak kabul edilir ve günümüzde bulunan uygulamaların çoğunu geliştirmiş olmasıyla anılır.

Vajrayana, sembol ve ayinlere yoğun şekilde ve diğer Budizm şekillerinden çok daha fazla dayalıdır. Kozmik bir manastıra ait olan sihirli tanrılara başvurur. Vajrayana Budizm'inin uygulamaları özel ve karmaşıktır. Öğretiler öğrencinin yaşamı süresince aydınlanmaya ulaşmasını sağlamak için tasarlanmıştır; bu nedenle uygulamalar yoğun, incelikli ve zordur; muhtemelen aydınlanma diğer uygulama şekillerinden daha hızlı bir şekilde gerçekleşir. Tantra uygulamaları öğrencisinin, *guru* (aydınlanmış öğretmene *lama* denir) adı verilen bir öğretmeni vardır. Uygulamalar genellikle öğrenci ve öğretmen arasında gizli tutulur, bu da geleneğin etrafındaki gizemi arttırır.

ZEN-BUDİZM

Meditasyonun Özü

Zen'in kökenleri, MÖ 6. yüzyılda Bodhidharma'nın gittiği Çin'de bulunabilir. Bu öğreti Çin'de "Chan", Kore'de "Son" ve Japonya'da "Zen" olarak adlandırılır ve hepsi de "meditasyon" anlamına gelir. Zen, Buda'nın öğretilerinin taze bir yorumunu ve anlaşılır, derin uygulama şekillerini sunar.

Zen'in özündeki uygulama meditasyondur ve öğretmenler saygısız, tahmin edilemez ve alışılmışın dışında öğretim yöntemleriyle kötü ün salmışlardır. Zen Tayvan, Kore, Vietnam, Japonya ve şimdi de Zen uygulaması konusunda dünyanın en canlı merkezi olan Amerika'da büyük bir etki yaratmıştır. Zen, metinlerdense aydınlanmış ustalara vurgu yapar ve tüm Budist okullarının arasında en az akademik olanıdır.

Zen dört prensipten oluşur:

1. Kökenleri ile geleneksel Budist öğretmenlerinin dışında bir aktarım
2. Doğrunun yerleşik doktrine dayalı olmadığına dair bir inanış ve kutsal yazıların değerindense tecrübenin değerine olan bir inanış.
3. Doğrudan zihne işaret etme.
4. Kişinin orijinal doğasının incelenmesine ve aydınlanmaya kavuşulmasına yapılan vurgu.

Buda'nın öğrencisi Kashyapa (ya da Mahakashyapa) Zen'in atasıydı. Elinde bir çiçek tutup gülümsediğinde, Buda'nın öğretisini anlayan sadece oydu. O çiçeği görmek Kashyapa'nın aydınlanmasına sebep olmuştur ve Zen'deki aktarımın dile ihtiyaç duymadığı vurgusunu yansıtır.

Zen'in Rinzai Ekolü

Rinzai, herkesin halihazırda *budadoğasına* sahip olduğu gerçeğini baz alarak ani aydınlanma üzerinde durur. Doğru şartlar, zaten orada olan şeyin aniden fark edilmesini sağlayacaktır. Bu ani içgörü patlamasına *kensho* adı verilir. Rinzai ekolü, *shikintaza*'da (sadece oturmak) bulunan yavaş, sessiz aydınlanmaya karşı tavır alır. Rinzai'de bilgelik kazanmak için değil, bilgeliğin bir ifadesi olarak meditasyon yaparsınız.

> *Kendilerinin vücutları ve zihinleri azalacak ve sizin gerçek yüzünüz ortaya çıkacak. Böyleliği elde etmek istiyorsanız, böyleliği hemen denemelisiniz.*
>
> —Dögen, *zazen* uygulaması hakkında

Koanlar

Koanlar, rasyonel zihne kısa devre yaptırmak ve ani ruhani aydınlanma için temel sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu gizemli bulmacaların en ünlüsü, "Tek bir elin çırpılmasının sesi nedir?" sorusudur. Bir Zen ustasının koanlar hakkında dediği gibi, "Koanlar gerçeğin olduğu yerdir". Koanlar, Rinzai uygulamasının önemli bir parçasıdır. Öğrencilere genellikle *dokusan* (Zen ustası ile öğrenci arasında yapılan özel bir toplantı) esnasında bir koan verilir.

Japonya'daki bir Zen rahibinin hayatı, çok sıkı meditasyon dönemleri, iş uygulamaları ve öğelere maruz kalma ile oldukça zorludur. Bu herkesin kaldırabileceği bir şey değildir ve uygulama konusunda ciddi olmayan ya da kendilerini bekleyen zorluklara hazır olmayan kişilere uygun değildir. Japonya'daki bir Zen tapınağının kapısını çalarsanız, tapınağa girmek için iki gün beklemek zorunda kalabilirsiniz. Bu ilk sınavdır. Bu sınavı geçerseniz, sonrasında küçük bir odada üç ila beş gün boyunca oturmak zorunda kalabilirsiniz. Bu sınavı da geçince diğer rahipler ile birlikte Zendo'ya (meditasyon alanı) kabul edilirsiniz ve birkaç uygulama gününden sonra Zen ustası ile tanışırsınız.

Zen'in Sekiz Kapısı

New York Şehri Zen Merkezi'ndeki (Zen'in dağlar ve nehirler düzeninin bir parçası) Zen Dağ Manastırı'nda eğitim alırsanız, Zen'in sekiz kapısına maruz bırakılırsınız:

1. *Zazen: Zazen*, oturarak yapılan resmi meditasyon uygulaması ve "Zen eğitiminin temel taşı" dır.
2. Zen Eğitimi: Zen, atalardan kalan bir nesildir ve Zen hocası, "size miras aldığınız mükemmelliği doğrudan göstererek, yol üzerindeki zorlukları aşmanıza yardım etmek için vazgeçilmez"dir.
3. Ayin: İçgüdüsel olarak bilinen şeyin dışa çıkmasıdır ve uygulama esnasında toplanan gerçekliklerin ifadeleri olarak eğilmeyi ve ilahi söylemeyi içerir.
4. Sanat Uygulaması: "Yaratıcılık ve ruhanilik ortak bir kökeni paylaşır." Hem geleneksel hem de çağdaş sanat uygulayıcıya, aynı ayindeki gibi, Zen uygulaması esnasında tecrübe edilen gerçeklikleri ifade etmede yardımcı olabilir.
5. Vücut Uygulaması: Fiziksel bedeni, "kendini fark etmenin bir aracı" olarak keşfetmek. Bu uygulamalar, Tai Chi'den yemek yemeye kadar farklılık gösterebilir.
6. Budizm Çalışmaları: "Budist metinlerin ve yorumların akademik olarak incelenmesi, doğru dini uygulama oluşturmanın önemli bir parçası"dır.
7. İş Uygulamaları: Yaşamın her yönü, "kutsal bir faaliyete dönüştürülebilir". İş uygulaması ruhani uygulamayı genişletmek için bir fırsat haline gelir.
8. Doğru Davranış: Budist kaidelerin, "Buda'nın ahlaki ve etik öğretilerinin" öğrenilmesi ve uygulanmasıdır. "Kaideleri incelemek, aydınlanmış zihnin benliksiz faaliyeti olarak şefkat toplamayı öğretir."

Oturmak

Dögen Zenji (1200-1253), Japonya'da Budizm'in Soto neslinin kurucusuydu. Dögen, shikantaza adı verilen ve "sadece oturmak", (nefes sayma ya da koan uygulaması yapmadan) başka hiçbir şey yapmamak anlamına gelen bir oturma şekli öğretmiştir. Shikantaza, oturmanın aydınlanmış zihin olduğunu öğretmiştir. Aydınlatmak için oturmazsınız, aydınlanmış zihninizin keyfini çıkarmak için otursunuz.

Grup Uygulaması

Sangha, Zen uygulamasının anahtarıdır. *Sangha* genellikle *zendo* adı verilen ve *zazen* uygulaması yapılan büyük salon ya da odada toplanır. Bir grup uygulama yapmak için bir araya geldiğinde, düzenin ve uygulama kalitesinin korunmasını sağlamak için belirli kuralların yerine getirilmesi gerekir. Her bir uygulama grubunun kendi uygulama kuralları olabilir ve bazı değişiklikler de görülebilir. Bir *sangha* tarafından kullanılan uygulamaların bazıları şunları içerebilir: yürüme meditasyonu, öğretmen tarafından yapılan bir *dharma* konuşması, çay servisi, *sutra* okuması ve eğilme. Mum ya da tütsü yakılması da *sesshin*'in parçası olabilir.

Öğrenci Hazır Olduğunda

Öğrenci hazır olduğunda öğretmenin ortaya çıktığı söylenir. Her ne kadar Zen'in merkezinde sizin halihazırda aydınlanmış olduğunuz fikri varsa da, Zen'deki öğretmen-öğrenci ilişkisi uygulamanın çok önemli bir öğesidir. Bir öğretmen öğrenciyi çeşitli uygulama aşamalarında yönlendirerek ona aydınlanma yolunda yardımcı olur.

SİDDHARTHA

Buda'nın Vücut Bulması

Buda olacak olan kişi tanrı benzeri, mistik, rasyonel filozof, psikolog, doktor ya da toplumsal reformcu olarak görülebilir. Budist metinler, Buda'nın yaşamındaki biyografik olaylar konusunda birkaç referans içerir. Ancak tarihçiler, onun gerçekten var olduğu, uzun ve refah dolu bir yaşam sürdüğü konusunda aynı fikirdedirler (kırk beş yıl öğretmenlik yaptıktan ve bu amaçla tüm Hindistan'ı gezdikten sonra seksen yaşında ölmüştür). Her ne kadar sözlü aktarım yoluyla korunmuş ve ilk olarak ölümünden yüzlerce yıl sonra yazıya dökülmüşlerse de, Buda'nın öğretileri güvenilir ve doğru kabul edilir.

Buda'nın yaşamının tarihi gerçekleri konusunda araştırmacılar arasında çok az fikir birliği vardır. Bunun sebebi kısmen, daha sonra Pali Derlemesi haline gelmiş olan öğretilerinde biyografik detayları paylaşmamış olmasıdır. Buda'nın hikâyesinden birkaç önemli an bilinmektedir. Yakın zamana kadar, Buda'nın ölüm yılı MÖ 483 ya da 486 olarak değerlendiriliyordu. Ancak yeni kanıtlar, ölüm tarihinin iki tarihten birinin sekiz yıl öncesinde olabileceğini göstermektedir (MÖ 566, 563 veya MÖ 480 gibi geç bir tarih). Buda'nın biyografisinin detaylarının çoğu, Ashvogosa tarafından 2. yüzyılda yazılan bir şiir olan *Buddhacarita*'dan gelmektedir.

Mit ve Metafor

Tıpkı kendisi gibi, Buda'nın hayat hikâyesine de farklı açılardan bakılabilir. Kelime anlamıyla bakıldığında yaşam hikâyesi sihir, harika ve kehanetlerden bahseder; mecazi olaraksa nihai kazanımın hizmetinde, ibret alınacak bir fedakârlık öyküsüdür. Anlatımın belirli öğeleri hikâyeye drama katmaktadır ve muhtemelen tarihi gerçekleri çok az yansıtırlar. **Siddhartha Gautama**, Himalayalar'ın eteklerinde, Kuzey Hindistan ile Güney Nepal sınırında soylu bir

ailede doğmuştu. Annesi Mahamaya, babası Suddhodhana idi ve Siddhartha bu çocuksuz çift için bir lütuftu çünkü artık krallığın kendilerine ait olan küçük ama zengin Shakya klanını yönetecek bir prensleri ve vârisleri vardı. Oğullarına, "kabul edilen her dilek" anlamına gelen Siddhartha adını vermişlerdi.

Soylu ama Kral Değil

Siddhartha Gautama genellikle bir prens ve anne babası da Kraliçe Mahamaya ve Kral Suddhodhana olarak tanımlansa da, ebeveynlerinin kraliyetin bir parçası olmalarına rağmen hükümdar olmamaları muhtemeldir. Babası, Himalaya eteklerindeki daha küçük bir eyaletin yöneticisiydi. Ailenin en yüksek hükümdarlık seviyesine yükselişi, Buda'nın yaşamı çevresinde gelişen mitolojinin bir parçası olabilir.

Buda'nın Doğumu

Buda'nın doğumunu çevreleyen çok sayıda mitoloji ve hikâye vardır. Annesi Mahamaya, vücudunun sağ tarafından rahmine giren beyaz bir fil ile ilgili bir rüya görmüştü. Efsaneye göre, Mahamaya, dallarını sunmak için eğilen bir ağacın yardımı sayesinde neredeyse ağrısız bir doğum yapmıştı. Gelecekte Buda olacak olan bebek rahimden kansız ve yürüyüp konuşabilme becerisiyle doğmuştu. Bazı anlatımlarda, Siddhartha doğum kanalının "kirliliğinden" uzak durarak sağ taraftan dünyaya gelmişti.

Siddhartha sadece birkaç günlükken babası Suddhodhana'nın sarayda ziyafet çekmeleri ve bu şekilde yeni doğan bebeğin geleceğini anlatmaları için büyük bir grup Brahman davet ettiği (bazı değişikliklerle de olsa) genel olarak kabul edilmiştir. Brahmanların sekizi, Siddhartha'nın ya tüm topraklara hükmeden büyük ve güçlü bir hükümdar ya da büyük bir ruhani lider olacağı kehanetine varmışlardı.

Brahman Nedir?

Brahmanlar, Hindistan'ın kalıtsal kast sisteminin en üst sınıfında olan rahiplerdi. Eski Hindistan'daki Hinduizm kast sistemine göre, dört sınıf insan vardı: yöneticiler ve savaşçılar (Kshatriya), iş adamları ve zanaatkârlar (Vaishya), Brahmanlar ve son olarak da niteliksiz işçiler ya da dokunulmazlar (Shudra).

Brahmanlar, Siddhartha'nın saraydan ayrılıp gerçek dünyanın neye benzediğini görmesi durumunda bir varoluş krizi yaşayarak ruhani yaşama yönlenebileceği konusunda uyardılar. Kapalı saray duvarları arasında kalırsa büyük bir dünya lideri olacaktı. Ancak bu Brahmanlardan birisi olan Kondanna, genç çocuğun aydınlanmış kişi olacağından emindi ve genç Siddhartha'yı etkileyerek onu evinden ayrılıp ruhani bir yolculuğa başlamaya teşvik edecek olan dört işaret konusunda uyardı.

Kral Adayının Yetiştirilişi

Efsaneye göre, genç Siddhartha güzel şeylerle kuşatılmıştı ve krallık halkının hastalıklarına ve fakirliğine maruz kalmaması için saray arazisi içerisinde esir tutuluyordu. Tüm saray arazisinde muhafızlar görevlendirilmişti; Siddhartha saraydan ayrılmasın diye onunla konuşuluyor ve genç yaşında onu üzecek herhangi bir şey görmesin diye korunuyordu.

Siddhartha sekiz yaşındayken, bir akşamüstü, şehir yeni ekin için hazırlanırken arazilerin sürülmesini izleyerek bir gül elması ağacının altına oturdu. Sürülmenin toprağı altüst ettiğini ve işlem esnasında böceklerin zarar gördüğünü fark etti. Genç çocuk, sanki kendisi o böceklerden biriymiş ve kişisel bir kayıp yaşamış gibi bir üzüntü duydu. Hal böyleyken, harika bir gün ışığı vardı ve gül elması ağacının gölgesi de müthiş şekilde serindi. Siddhartha'nın içi neşeyle doldu ve anlık bir meditasyon mutluluğu yaşadı. Böcekler

için hissettiği şefkat ve sevgi onu kendinden geçirdi ve bir anlığına özgür hissetti.

Dört İşaret

Siddhartha, saray duvarlarının ötesine geçmesine izin vermesi için babasına yalvardı. Suddhodhana, oğlunu herhangi bir şeyden mahrum etmekten nefret ediyordu, bu nedenle hemen sarayın dışındaki yaşamın da aynı içerideki yaşam gibi mükemmel olmasını sağladı. Dışarıda dolaşırken Siddhartha her gittiği yerde mutluluk, sağlık ve neşeyle karşılaştı. Sonra aniden önünden beyaz saçlı, soluk ciltli ve bastonuna yaşlanmış yaşlı zayıf bir adam önünden geçti. Siddhartha, eşlikçisi ve hizmetkârı Chandaka'ya doğru eğilerek "Bu ne?" diye sordu.

Chandaka, önlerindekinin yaşlı bir adam olduğunu açıkladı ve Siddhartha'ya herkesin bir gün benzer şekilde yaşlanacağını söyledi. Siddhartha yaşlı adamın görüntüsünden dolayı üzülmüş ve hayrete düşmüştü ve gelecekte böylesine bir ıstırap varken bahçesi gibi güzel görüntülerin keyfini çıkarmaya nasıl devam edeceğini merak etti.

Anlamı Nedir?

Buda'ya aynı zamanda kimi zaman, Shakya'dan gelmiş olduğu için, "Shakya Klanı'nın Bilgesi" anlamına gelen *Shakyamuni* de denir.

Siddhartha doğduğu gece dünyaya "açılmaya" karar verdi. Efsaneye göre, gizemli bir şekilde saray muhafızları da dahil herkes uykuya daldıktan sonra saraydan gizlice kaçtı. Özgür bir varoluş ile yaşamaya yemin etti. Aile, bir ruhani arayışçının yaşamının parçası değildi, tek başına ilerlemek zorundaydı. Ailesini sonsuza dek, yaşlılık ve ölümde bile kaybetmek, böylesine dramatik bir değişim için çok güçlü bir hızlandırıcı olmalıydı. İlerleyip her ne şekilde ol-

sun ailesinin ve tüm insanlığın yararı için acıya bir son bulmaya kararlıydı.

Yolu Bulmak

Siddhartha, *sharamana* adı verilen bir gerçeklik arayışçısı oldu. Bu sofular, dilenci ya da toplumdan uzaklaşmış kişiler olarak görülmüyorlardı; kutsal bir yaşam sürmek saygın bir amaçtı. Genç prens kendine bir öğretmen bulmak için yola çıktı ve müsait olan *gurular*dan öğrenebildiklerini öğrenerek Ganges ovasında gezindi.

Siddhartha bir meditasyon mucizesiydi ve hızla (Pali'de *dhayanas* ya da *jhanas* olarak adlandırılan) çok yüksek meditasyon seviyelerine ulaştı. Ancak meditasyon öğreniminin yüce seviyesinden ayrılır ayrılmaz kendini yine acı âlemine dönmüş olarak buldu. Bu âlemin ötesine geçme çabasıyla, her gün yaşamını sürdürmek için sadece bir pirinç tanesi yiyerek ya da çamur içerek aşırı bir sofuluğu benimsedi. Çok az giyindi ya da hiç giyinmedi, hava nasıl olursa olsun açık havada uyudu, kendisini ölçüsüzce aç bıraktı ve hatta kendi pisliğini bile yedi. Dışarıdan gelen acının içsel acıyı sonsuza dek yok edeceğine inanarak mümkün olan en rahatsız yüzeylerde yattı ve kendini çok ciddi bir yoksunluğa zorladı. Ama yine de tutkular ve arzular yakasını bırakmadı. Yedi yıl çabaladıktan sonra ölüme çok yakındı.

> *Her ne yapmaya çalışıyor olursanız olun, uzun süreli makul bir çaba önemlidir. İnsan en başta çok fazla şey yapmak için aşırı derecede çalışıp sonra kısa süre içinde hepsinden vazgeçerse kendine başarısızlık getirir.*
>
> —Dalai Lama

Neyse ki Sujata adındaki genç bir kız ona biraz pirinç lapası ikram etti ve o da sofuluk yeminini bozarak lapayı kabul etti. Bu uyanışının; bedensel hazların aşırılığı ile fiziksel ihtiyaçlarını tehlikeli şekilde reddetmesinin arasındaki orta yolu bulmasının baş-

langıcıydı. Gül elması ağacının altındaki meditasyon tecrübesini hatırladı ve hedefine ulaşmasının başka bir yolu daha olduğunu fark etti. Yemekten aldığı güçle, bir deri bir kemik kalmış Siddhartha incir ağacının altına oturup yeni bir yemin etti: aradığını bulana kadar ayağa kalkmamak.

Uyanış Ağacı

İncir ağacı (Buda'nın altında oturduğu ağaç) Asya inciri ağacından gelir ve Bodhi ağacı, yani "uyanış" ağacı olarak bilinmektedir. Günümüzde, Buda'nın 2500 yıl önce oturduğu yerin yakınında orijinal Bodhi ağacının soyundan gelen bir ağaç vardır. Budizm inananları ağacı ziyaret ederek tıpkı Buda gibi aydınlanmış bir zihne ulaşmak için meditasyon yaparlar.

Uyanış

Siddhartha, sağlığına kavuşmak için kendini tedavi ederken dünyadaki hareketleri hakkında büyük bir farkındalık kazandı ve zihninden geçerken düşüncelerini izleyerek çevresine nasıl tepki gösterdiğine oldukça dikkat etti. Yemek yerken, uyurken ve yürürken yaptığı hareketlerin farkına vardı. Siddhartha yavaş yavaş kendinin her bir hareketinden ya da düşüncesinden haberdar oldu. Farkındalık, dikkati gelecek ya da geçmiş hakkındaki düşüncelerden ya da şimdiki zaman konusundaki yargılardan uzaklaştırıp mevcut zamana getirme sürecidir. Farkındalık, Siddhartha'nın içinden geçen her bir arzunun ve bu arzuların ne kadar geçici olduğunun farkına varmasını sağladı. Her şey değişiyordu: Her şey gelip her şey geçiyordu.

Her şeyin birbiri ile ilişkili olduğunu fark etmeye başladı. Meyve, yağmur yağdığında gökyüzünden besin alan toprağa bağlı olan ağaca bağlıydı. Toprak, gökyüzü tarafından beslenen topraktan gelen ağaçlardan gelen meyveleri yiyen böcekleri ve hayvanları

besliyordu. Havyanlar ölüyordu, bitkiler ölüyordu, Siddhartha da ölecekti. Yaşam birbirine bağlantılılıkla ve değişimle doluydu. Ve geçicilikle. Var olan her şey ölecekti. O ölecekti, düşünceleri ölecekti, arzuları ölecekti. Bu an ölecek ve yerine başka bir an doğacaktı.

Kaybetmekten endişe duyduysa bile, değişim kaçınılmaz olduğu için kaybetmek de kaçınılmazdı. Değişim korkuyu getirdi. Korku *dukkha*'yı getirdi.

Çok İsimli Adam

Siddhartha birçok isimle bilinmektedir. Bu isimler şunları içerir: adı ve soyadı olan Siddhartha Gautama (Pali'de adı Siddhartha Gotoma'dır); Shakyamuni, Shakya Klanı'nın Bilgesi; Buda, Tamamen Aydınlanmış Kişi ve Tarthagata, Böylece-Mükemmelleşmiş Kişi ya da Gerçeği Bulmuş Kişi.

Aydınlanma

Bodhi ağacının altında oturup meditasyon yaparak düşüncelerinin geliş ve gidişlerini izlerken, zihni egosunun kısıtlamalarından kurtulmaya başladı. Düşünceleri uzaklaştıkça her bir ana, tam olarak orada olarak girdi.

Ağacın altında oturduğu süre içinde Buda, arzunun bir mecaz anlatımı olarak da görülebilecek olan düşmanı Mara tarafından kışkırtılıyordu. Kararlı Siddhartha meditasyonuna devam etti ve Mara'nın güçlerini, başının üstünde yapraklarını yağdıran çiçeklere dönüştürdü.

Efsaneye göre, incir ağacının altında geçirdiği zamandan sonra Siddhartha değişmişti. Diğer insanlarla karşılaştığında onlar da bu değişimi hissedebiliyorlardı. Aydınlanmaya ulaşmasından kısa bir süre sonra Buda yoldaş bir gezgin olan bir adamla karşılaştı. Adam, Buda'nın alışılmışın dışındaki parlaklığına ve huzur dolu tavırlarına hayran kalmıştı.

"Dostum sen nesin?" diye sordu Buda'ya. "Sen bir tanrı mısın?"

"Hayır" diye cevap verdi Buda.

"Bir çeşit büyücü müsün?"

"Hayır" diye cevap verdi tekrar Buda.

"Bir insan mısın?"

"Hayır"

"Peki, o zaman dostum nesin sen?"

Buda cevap verdi: "Ben buddhoyum (aydınlananım)".

İsim bu şekilde üzerine yapıştı ve Siddhartha, *Buda* oldu.

BÖLÜM 8

DİĞER İNANÇLAR

Dünyadaki beş ana dini geleneğin ötesinde geniş bir inanç ve uygulama denizi yatmaktadır. Bazı dini gruplar gizli tarikatlar olarak başladılar ve milyonlarca bağlı takipçisi olan dünya çapındaki inançlara dönüştüler. Diğerleri küçük ve izole halde kaldılar ve hiçbir zaman birkaç yüz ya da bin inanana sahip olmamalarına rağmen ruhani mesajlarına derinden inandılar.

Dini dürtü, ilk evriminden bu yana insan psikolojisinin bir parçası olmuştur. Fransa'nın Lascaux şehrindeki mağara resimlerinden Büyük Gize Piramidi'ne, Haiti Vodou'sundan Sihizm'e, Jainizm'e ve Swedenborgianism'e kadar din, insan yaratıcılığını ve ruhaniliğini tüm farklı yüzleriyle göstermektedir.

MORMONLLUK

Moroni'nin Mesajı

İsa Mesih'in Son Zaman Azizler Kilisesi, Mormonluğu benimseyen resmi bir topluluktur. Yaklaşık 15 milyon üyesi vardır ve merkezi Utah, Salt Lake City'dir. İkinci en büyük Mormon tarikatı, merkezi Independence, Missouri'de olan İsa Mesih'in Yeniden Örgütlenmiş Son Zaman Azizler Kilisesi'dir. Çeyrek milyondan fazla üyesi vardır.

Joseph Smith (1805-1844) İsa'nın doğumundan önce Amerika'ya göç etmiş olan İsrailli kabilelerin tarihini anlatan *Mormonlar Kitabı*'nın kendi açıklamasını tercüme ettikten sonra, New York'un taşrasında Mormonluğu kurmuştur. Bu kabileler görünüşe göre, Eski Ahit'te yazılanlara benzer tecrübeler yaşamışlardı. Mormonlar İncil'i ancak "doğru şekilde tercüme edildiği sürece" kabul ederler çünkü Joseph Smith kendi tercümesini bitirmemiştir. Ancak, *Çok Pahalı İnci* adında başka bir metin ortaya çıkarmıştır.

İki tarikat arasındaki ana fark, Yeniden Örgütlenmiş Kilise'nin *Mormon Kitabı*'na inanmasına rağmen, bu kitabın bazı kısımlarını, özellikle de evrimsel tanrılık ve çoktanrılılık kavramlarını, yeni semavi evlilik vaadini, ölüler için vaftizi, çokeşliliği ve vergi vermeyi reddetmesidir. Ayrıca *İbrahim'in Kitabı*'nı da reddederler çünkü bu kitabın ilahi bir kökeni olduğuna inanmazlar.

Mormonlar, 6 Nisan 1830 tarihinde, Moroni adlı melekten vahiy aldıktan sonra Joseph Smith tarafından kurulmuştur. Kilise hızla büyümüş ancak kilisenin taraf tutmasına ve çokeşlilik uygulamasına karşı çıkan ABD Hükümeti de dahil birçok kişinin şüphesi ve memnuniyetsizliğine maruz kalmıştır.

Smith kalıcı bir Mormon yerleşim yeri bulma çabasında olduğu için, kilise eyaletten eyalete sürüklendi. En sonunda, 27 Haziran 1844'te Smith ve erkek kardeşi, Carthage Illinois'da bir çete tarafından öldürüldü. Mormonlar, yeni liderleri **Brigham Young**'la (1801-

1877) batıya doğru yol aldı; 1847'de Young ve diğerleri Utah bölgesinin Great Salt Lake kıyılarına yerleşti. Hükümet ile olan sorunlar devam etti ama en nihayetinde Young istifa ederek ABD hükümeti tarafından görevlendirilen bir bölge valisinin göreve gelmesini kabul etti. Hükümet tarafından gerçekleştirilen güçlü bir takip sonucunda kilise 1890 yılında çokeşlilik kavramını terk etti ve bu tarihten itibaren Utah ve çevresindeki eyaletlerdeki gücü ve etkisi arttı.

Yaşam Şekli

Mormon yaşam şekli, düzen ve otoriteye saygı, kilisenin etkinliği, grup ile güçlü uyum, kuvvetli din propagandası ve misyonerlik faaliyetleri ile dikkat çeker. İnancın katılığının bir örneği olarak, resmi *Buluşma ve Kur Yapma* kitapçığı, evlilikten önce tutkulu bir şekilde öpüşmeyi günah olarak adlandırmaktadır. Kilise, gençlere ebeveynlerinin önünde kız ya da erkek kardeşleriyle yapmayacakları herhangi bir davranış göstermemelerini tavsiye eder. Aynı zamanda ırklar arası flörtü de yasaklar, ancak bu konudaki tutum son on yılda değişmeye başlamıştır.

Kilise askerlik hizmetini üyelerinin bir görevi olarak değerlendirir. Ancak herhangi bir üye, kiliseyi bunun sebebi olarak göstermeksizin vicdani ret hakkını kullanmayı seçebilir. Kilise vicdani ret hakkına olumlu bakmaz ve aslında Birleşik Devletler silahlı kuvvetlerinde hizmet veren bir "askeri din işleri teşkilatı"nı destekler.

Mormonlar, kilisenin inançlı üyelerinin tıpkı tanrılar gibi sonsuz yaşama kavuşacaklarına ve hatta Tanrı'nın kanununu reddedenlerin bile ihtişamlı bir yaşama sahip olacaklarına inanır.

Gizli Çokeşlilik

Kilisenin 1890 yılında bu durumu reddetmiş olmasına rağmen, çokeşli evlilik uygulamalarını devam ettiren küçük Mormon grupları vardır. Utah ve Arizona'daki gruplardan bazıları bu uygulamayı gizli bir şekilde devam ettirmişlerdir.

Bölümler ve Öğretiler

Mormonlar temelde, her biri yaklaşık 5000 üyeye sahip olan ve başkan tarafından yönetilen "kabine" adındaki gruplara ayrılmışlardır. Her bir kabinenin içinde, temsilci bir vaizin yönetiminde, birkaç yüz üyeden oluşan koğuşlar bulunmaktadır. Kilise, üyelerinin yaşamlarını bu yapılanmış yönetim şekliyle idare etmektedir. En üst seviyede "ana başkanlık" ya da "başkan ve danışmanları" olarak adlandırılan üç yüce papazdan oluşan ve tüm kiliseyi yöneten bir yüce konsey vardır. Bu konseyin arkasından, yetki olarak ana başkanlık ile eşit olan on iki havari gelmektedir. Temelde kontrolü bu yetkililer sağlar.

Altı ayda bir yapılan genel konferanslara ek olarak, direk ve koğuş konferansları gerçekleştirilir ve elbette ki bunlara alışılmış Sabat toplantıları da dahildir. Herhangi önemli bir faaliyet gerçekleştirilmeden önce bu toplantılarda halkın izni alınır.

Mormon kilisesi, üyelerinin vergileri ve bağışları ile desteklenir. Para, kiliseye ve sahadaki misyonerlere destek olmak amacıyla kullanılır. Aslen öncelikle dini olan ve dezavantajlılara destek veren Sabat okullarında ve genç kızların ortak gelişim kurumlarında inanç felsefesinin öğretilmesi üzerinde durulur. "Yardım topluluğu" adı verilen bir grup, muhtaçlara yardım edilmesi ve hastaların bakımı gibi özel görevlere sahip bir kadın kuruluşudur.

Son Zaman Azizler Kilisesi, Salt Lake City'deki "Aile Tarihi Kütüphanesi" adı verilen soy kütüğü havuzu ile dünyaca ünlüdür. Kütüphane, 2 milyardan fazla isim içermesiyle övünür ve bu konuda dünyadaki en iyi havuzdur. Kilise, üyelerinin ve üye olmayan kişilerin ücretsiz olarak ulaşabileceği 600 milyondan fazla ismi, araştırma amaçları için "FamilySearch" web sitesinde sunmaktadır. Üyelerini, dini bir yükümlülük olarak kendi atalarının izini sürmeye teşvik eder. Bu hizmet herkesin ulaşımına açıktır.

PENTİKOSTALİZM

Bir Amerika Hıristiyanlığı

Pentikostalizmi düşündüğümüzde aklımıza gelen en yaygın cümle muhtemelen "bütün dillerde konuşmak" ve aynı zamanda da **Aimee Semple McPherson** ve daha yakın tarihte de **Oral Roberts** isimleri olacaktır.

Pentikostalizmin kökenleri İncil'e ve Yahudi göç bayramı olan Hamsin Yortusu'na kadar uzanır. Eski Hıristiyanlar, Hamsin Yortusu'nun İsa'nın verdiği sözü yerine getirmek amacıyla Kutsal Ruh'un yeryüzüne indiği günün anısına olduğuna inanırlardı. Elçilerin İşleri 2:2-13'te şunlar yazar:

> *Ansızın gökten, güçlü bir rüzgarın esişini andıran bir ses geldi ve bulundukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh'la doldular, Ruh'un onları konuşturduğu başka dillerle konuşmaya başladılar.*
>
> *O sırada Yeruşalim'de, dünyanın her ülkesinden gelmiş dindar Yahudiler bulunuyordu. Sesin duyulması üzerine büyük bir kalabalık toplandı. Herkes kendi dilinin konuşulduğunu duyunca şaşakaldı. Hayret ve şaşkınlık içinde, "Bakın, bu konuşanların hepsi Celileli değil mi?" diye sordular. "Nasıl oluyor da her birimiz kendi ana dilini işitiyor? Aramızda Partlar, Medler, Elamlılar var. Mezopotamya'da, Yahudiye ve Kapadokya'da, Pontus ve Asya İli'nde, Frikya ve Pamfilya'da, Mısır ve Libya'nın Kirene'ye yakın bölgelerinde yaşayanlar var. Hem Yahudi hem de Yahudiliğe dönen Romalı konuklar, Giritliler ve Araplar var aramızda. Ama her birimiz Tanrı'nın büyük işlerinin kendi dilimizde konuşulduğunu işitiyoruz."*
>
> *Hepsi hayret ve şaşkınlık içinde birbirlerine, "Bunun anlamı ne?" diye sordular. 13 Başkalarıysa, "Bunlar taze şarabı fazla kaçırmış" diye alay ettiler.*

Pentikostalizm, 20. yüzyılda yerleşik kiliselerin vaaz verdikleri ve kendi İncil yorumlarını açıklama şekillerini düzenledikleri katı tavra muhalefet olarak Protestanlıktan ortaya çıktı.

Pentikostalistler, ana Hıristiyan akımına kıyasla İncil'in daha kelime anlamıyla yorumlanmasını desteklerler. Birçok kilise belirli metinleri rehber olarak benimsemiştir. Bu tip bir metin, vaftiz olup kurtuluşa ulaşanların "şeytanları kovalayacaklarını, garip dillerde konuşacaklarını, yılanları tutup öldürücü zehir bile içseler zarar görmeyeceklerini, ellerini üzerine koydukları hastaların iyileşeceğini" söyleyen Markos İncili 16:15-20'de bulunabilir. İbadet hizmetlerinin bir parçası olarak öldürücü yılanlara dokunmayı ve zehir içmeyi sunan bazı kiliseler vardır.

Yeni tarikat, gerçek Hıristiyanların yolunun dualarını ve öğretileri ezberlemek ve değişmez bir yapı içinde zor ve kesin kurallara bağlı kalmak olduğunu düşünmüyordu. Pentikostalistler, Tanrı ile Kutsal Ruh'un vaftizi olarak bilinen bir coşku duygusu uyandıracak doğrudan bir temas peşinde koşuyorlardı. Bu vaftiz, ikinci kutsanma olarak görülüyordu.

Farklı Dillerde Konuşmak

Hareketin (bu bir tarikattan fazlasıdır) garip bir olayın sergilenişiyle ilk karşılaşması, 1901 yılında **Charles Fox Parham** (1873-1929) tarafından Kansan İncil Okulu'nda yürütülen bir tören esnasında Topeka, Kansas'ta gerçekleşti. Bir kadın katılımcı dua ederken birdenbire yabancı bir dil gibi görünen bir şekilde konuşmaya başladı. Görünüşe bakılırsa bu olaydan sonraki üç gün boyunca İngilizce konuşamadı. Bu olay, sadece Parham üzerinde değil tüm cemaat üzerinde büyük bir etki yarattı. Bu gösteri Tanrı'dan bir işaret olarak algılandı ve haber hızla yayıldı.

Tesadüfen, Los Angeles'ta siyahi bir vaiz olan **William Joseph Seymour** (1870-1922) bir görev esnasında vaaz vermeye başladı ve kısa süre içinde hem kendisi hem de cemaati bilinmeyen dillerde konuşmaya başladılar. Los Angeles'ta bir kilise kuruldu ve düzenli bir şekilde hizmet vermeye başlayınca bu kilise hızla büyüdü.

Pentikostalizmde Kadınlar

Kadınlar, Pentikostal hareketin aktif üyeleri oldular. Bu kadınlardan biri olan Aimee Semple McPherson (1890-1944), sahnede İncil hikâyelerinin tiyatral olarak dramatik versiyonlarını sergilediği tapınağından çok sayıda takipçi kazandı.

"Glosolali" olarak bilinen farklı dillerde konuşma, evrensel olarak kabul edilmedi; hatta birçok kişi için durum bunun tam tersiydi. Yukarıda belirtilen İncil hikâyesinde olduğu gibi, birçok kişi konuşanların sarhoş olduklarını düşündü. Dinleyicileri rahatsız eden şey sadece anlaşılmaz bir dilde konuşuluyor olduğu gerçeği değildi, konuşma ile birlikte gelen duygusal ikinci seslerdi. "Kutsal Yuvarlananlar" terimi, coşkularının bir parçası olarak gerçekten de kilisenin koridorlarında yuvarlanan uygulayıcılar için kullanılıyordu. Taraftarları, farklı dillerde konuşmanın ve bununla birlikte gelen hareketlerin, doğrudan Tanrı ile iletişim kurmanın bir yolu olduğuna inanıyorlardı. Ancak glosolali sırasında gerçek bir dilin konuşulduğunu kesin olarak ifade eden güvenilir bir kaynak yoktur.

Yayılma

Günümüzde Pentikostalizm, dünyada en hızlı büyüyen dini hareketlerden biridir. Sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde 9 milyon inananı vardır ve bu rakam dünya çapında 400 milyona ulaşır. Pentikostalizm kimi zaman "Hıristiyanlığın üçüncü gücü" olarak ifade edilir.

Hareket ilk olarak, resmi kiliseden değil fakir kesimden üye toplamıştı; herkes için eşitlik vaadi özellikle yoksul kişilere çekici geliyordu. Böylece hareket, fakir beyazlar ile şehirli siyahiler arasında, güney eyaletlerindeki tutucu İncil Kuşağı ile ilişkilendirilmeye başlandı. Daha sonra tüm ülkedeki orta sınıf arasında

gitgide daha popüler hale gelmeye başladı; hareket toplumun ana kesimine yayılır yayılmaz Episkopal, Luteryen ve Presbiteryan gibi kilise üyeleri kendi dinlerine ek olarak bu hareketi de benimsedi.

Tanrı'nın Gücü

1913'te Kaliforniya'da gerçekleştirilen bir Pentikostal toplantısında, John G. Scheppe İsa'nın gücünü tecrübe ettiğini duyurdu. Bu beyanı, gerçek vaftizin Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlüsü adına değil, sadece İsa adına olabileceğini iddia etmelerine yetecek sayıda kişi kabul etti. Bunun gerekçesinin, Yuhanna 3:5 ve Elçilerin İşleri 2:38'de bulunabileceğini söylediler.

Uyuşmazlıklar hareketi böldü ve Pentikostalizm içinde farklı tarikatların oluşmasına sebep oldu. Üç ana hareket ortaya çıktı: Pentikostalizm, Fundamentalizm (köktendincilik) ve Evanjelizm. Dünyanın geri kalanında farklı mezhepler de ortaya çıkmaktadır.

İnançlar, İbadet, Yazılar ve Ayinler

Ruhun vaftizine inanmaları ve Hıristiyan inançlarının seçili doktrinlerine ortak inançları dışında, Pentikostalistler tek bir zümre içinde birleşmemişlerdir. İncil'in sözlük anlamıyla yorumlanması ve ruhun iyileştirilmesi konusunda güçlü inançları vardır.

Pentikostalizmin tarihi, inananlarının çoğunun ya bu hareketi kendi orijinal inancına eklediğini ya da orijinal inançtan tamamen ayrıldığını gösterir. Pentikostalizme kendilerini adayan Roma Katolikleri konusunda gittikçe artan belgeler bulunmaktadır.

Katolikler, Pentikostalizmi tarihsel olarak durduğu noktadan bugün hangi yönlerden farklı olduğunu algılamaya çalışmaktadırlar. Pentikostalizmin yayılmasıyla, "karizmatik tecrübe" olarak adlandırılan şeyin varlığı dünyanın birçok bölümüne doğru ge-

nişledi, hatta bu genişleme öyle bir boyuta ulaştı ki, bazıları bu tecrübeye artık ruhun yeniçağı gözüyle bakıyorlar. Pentikostalistler, hareketin Hıristiyanlığı değiştirme vaadiyle tüm ülkeleri, kültürleri ve Katoliklik de dahil dinleri peşinden sürükleyeceğini düşünüyorlar. Hatta bu yeni dine bir isim bile buldular: Katolik Pentikostallar. Pentikostalist bakış açısına göre, sadece Katoliklikte değil aynı zamanda Hıristiyanlıkta da bir karmaşa var. Ancak Roma Katolik Kilisesi ve diğer Hıristiyan mezhepleri bu fikre katılmıyorlar.

Tanrı İçin Titremek

1995 yılının babalar gününde Pensacola, Florida'da yer alan Brownsville Tanrı Toplantısı'nda bir canlanma oldu. Bir dua ayininde cemaat üyeleri yere düşüp titremeye başladılar. Bir papazın bir diğerinin alnına dokunduğu ve o kişinin de tıpkı Kutsal Ruh gibi donakalmış bir şekilde yere düştüğü ifade edildi. Binlerce kişi bu olaya dahil olmak ya da onu izlemek için gelmeye başladı.

Harekete karşı olanlar, Pentikostal tarzı dinin mezhepsel bir şekilde kolaylıkla kavranmadığını, bunun sebebinin de anın ve farklı dillerde konuşmak gibi davranışların dürtülerini vurgulaması olduğunu söylüyorlar. Birçoğu, 1980'lerde ortaya çıkan benzeri ateşli taşkınlıkların, Jimmy Swaggart ve Jim ve Tammy Faye Bakker gibi kişilerin rezil olmalarıyla sona erdiğine dikkati çekiyorlar.

Pentikostalistler kendilerini şeytan çıkarma, farklı dillerde konuşma, inançla iyileştirme ve doğaüstü tecrübeler aramaya inanan kişiler olarak tanımlıyorlar.

Tıpkı gelişmekte olan diğer dinler gibi, Pentikostalizmde de temel inancın kendilerine göre yapılan değişiklikleri içinde farklı mezheplerin kurulması ile sonuçlanan parçalanmalar meydana geldi. Bunlar en iyi bilinen Pentikostal mezheplerinin bazılarıdır:

- İsa Mesih ve Tanrı Kilisesi
- Uluslararası Dört Köşeli İncil Kilisesi
- Kehanet Tanrısı Kilisesi
- Pentikostal Kutluluk Kilisesi
- Ateşle Vaftiz Kutluluk Kilisesi
- Pentikostal Özgür İrade Vaftiz Kilisesi
- Tanrı'nın Meclisleri
- Birleşik Pentikostal Kilisesi

VİKA

Yüce Ananın Ruhunun Geri Dönüşü

1692 yılında, Massachusetts'in Salem şehrinde utanç verici bir duruşma yapıldı. Salem köyü papazının 9 yaşındaki kızı Elizabeth Parris ile 11 yaşındaki yeğeni Abigail Williams, Tanrı'ya sövmek, titreme nöbeti geçirmek gibi garip hareketler sergilemeye başladılar. Diğer birkaç Salemli kız da benzer davranışlar göstermeye başladı. Doktorlar kızları şeytanın ele geçirdiğine karar verdiler.

Sıkıntılarının bazı kaynaklarını belirlemeye zorlanan kızlar üç kadının adını verdiler; bu kadınların tutuklanması için emir verildi. Kadınlar muayene edildi ve cadılıktan suçlu bulundular. Bu durum halk arasında cinnete sebep oldu ve cadı olmakla suçlanan yirmi dört kişinin ölümüyle sonuçlandı. Bunların yirmi tanesi idam edildi ve diğerleri de hapiste hayatlarını kaybettiler. Günümüzde Salem Cadı Müzesi ve diğer yerel yerler ve belgeler ziyaret edilebilir ve incelenebilmektedir.

Cadılık ve büyücülük genellikle yanlış anlaşılır; bu ikisi tamamen farklı şeylerdir. Bir kadın olan cadı (erkek cadılara büyücü adı verilir) sihirli güçleri olan biridir. Büyücü ise istediğini elde etmek için iksirler ve büyüler kullanan bir kişidir.

Gayriihtiyari Cadı

Cadılar her zaman cadı olduklarının farkında değildirler, ayrıca bu kendileri için seçtikleri rol de değildir. Yani asla bilmeden, sokakta bir gün siz yürürken kolunuza hafifçe dokunan birinin yanından geçebilirsiniz ve böylece ikiniz de farkında olmadan size bir büyü yapılır.

Tarih boyunca, insanların maruz kaldığı felaketler başkalarının üzerine yıkılmıştır ama aslında her zaman bu durum kendilerinden kaynaklanır. İnsan doğasındaki bu yaygın hata, her zaman önyargının temel motivasyonu olmuştur: Bir günah keçisi bul ve yanlış giden her şey için bir başkasını suçla. 16. ve 17. yüzyıldaki Hıristiyan cadı avları binlerce cadının yargılandığı ve genellikle yakılarak idam edildiği zamanlardı. İnanmak zor olsa da 1994 ile 1995 yıllarında, Güney Afrika'da 200'den fazla kişi cadılıktan suçlandı ve yakılarak öldürüldü. Günümüzde bile binlerce çocuğun ve yetişkinin zevkle okuduğu Harry Potter kitapları bazı tutucu Hıristiyanlar tarafından lanetlenmektedir.

Ana İnançlar

Vika, Hıristiyanlıktan daha eski olan antik Kelt toplumundan geldiği söylenen cadı dinidir. Diğer kaynaklarsa bu dinin uzun bir tarihsel bağlantısı olmayan modern bir din olduğunu söylerler. Her halükârda Vikalar kiliseler tarafından şeytanla bağlantısı olan kişiler olarak görüldüler ve görülmeye devam ediyorlar; ki şiddetle reddetseler de bu bağlantıya sahiptiler. Bu kiliseler Vikaların en az Budistler, Hindular ya da Müslümanlar kadar Satanist olduklarında ısrar ediyorlar. Modern Vikalar, günümüz Vika dininin bazı antik Kelt inançları, tanrılık yapısı ve kutlama günleri ile modern ayinsel büyü malzemelerinin birleşimi ile oluşturulduğunu ifade ediyorlar.

Genel inanış, Vika dininin 1950'li yıllarda İngiltere'de önemli bir hareket olarak ortaya çıkmış olduğudur. Hareket hızla Kuzey Amerika ve Avrupa'ya yayıldı. Bazı tahminlere göre sadece Amerika Birleşik Devletleri'ndeki inanan sayısı 800.000 civarındadır. Bu en fazla bir tahmin olabilir çünkü Vikalar, anlaşılır şekilde, insanlarla inançları hakkında konuşma konusunda ketumdurlar. Şirket toplantısı esnasında birinin ayağa kalkıp cadılar meclisindeki toplantısına geç kaldığı için gitmek zorunda olduğunu ve böylece cadı

olduğunu açıkça ilan ettiğini düşünün. Bu, pazar günü okul korosu için yapılan bir toplantıya geç kalmakla pek de aynı değildir.

Eğer inananların tahmin edilen sayıları doğruysa, bu durum Vika'yı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük ve en hızlı büyüyen azınlık dinlerinden biri yapar. Ancak doğru sayının herhangi bir zamanda bilineceği ya da doğrulanacağı da şüphelidir. Vikalar kendilerini diğer dinlerden çok daha fazla zulüm görmüş olarak değerlendirmektedirler.

Cadılar Meclisi

Vikalar bir cadılar meclisinde ibadet ederler. Geleneksel olarak bir cadılar meclisi on üç kişiden oluşur. Grubun, duygusal olarak birbirleri ile bağlantılı altı çiftten oluşması tercih edilir. On üçüncü üye bir yüce rahibe ya da rahiptir. Genel olarak grup ile ilgili kurallar yoktur, karışık ya da aynı cinsiyetten oluşabilir. Ancak mesela Dianic cadıları gibi bazı cadı meclisleri sadece tek bir cinsiyetten oluşur. Tipik olarak cadı meclisleri özel evlerde ya da toplantı salonlarında buluşurlar. Bazı durumlarda, özellikle de tatillerde dışarıda buluşurlar. Dolunay ya da yeni ay geceleri tercih edilen buluşma zamanlarıdır.

Resmi Tanıma

Cadıların ve cadılar meclislerinin resmi olarak tanınması için yeni bir gelişme gerçekleşmiştir. Kiliseler, seminerler ve karalama karşıtı kampanyalar düzenlenmiştir.

Cadı meclisleri üye toplamak için reklam yapmazlar; üyeler ağızdan ağza tavsiye yoluyla gelirler ve tam üye olmadan önce cadılar meclisinin tüm üyeleri tarafından oy birliği ile onaylanmaları gerekir. "Cadılık bu kadar büyük bir sırsa insanlar nasıl bir cadılar meclisi buluyor?" sorusu sorulabilir. Temeldeki tavsiye, internetin

çok daha kolay bir hale getirdiği ağ kurmaktır. Yeni nesil dükkânlar da Vika ile ilgilenen kişiler için bir toplanma yeri sunar.

Bir cadılar meclisi bulmaya çalışmanın alternatifi olarak, kişi tek başına bir cadı ya da büyücü olmayı öğrenmeyi tercih edebilir. Birçok aday inanan bunu yapar. Kişi iyi bilgilenmiş ya da yeterince kendine güvenli hissettiğinde, kendine benzer fikirdekileri çekmek için, bir çeşit kişisel işaret görevi görmesi için bir büyü yapabilir. Hilal şeklinde küpeler ya da bir Kelt pentagramı gibi geleneksel Kelt mücevherleri de takılabilir.

Soru

Bir Vika cadılar meclisi için ideal üye sayısı nedir?

On üç.

Uygulamalar

Cadılık üyeleri "Vika öğütleri" adı verilen bir etik kurala kesin şekilde bağlı kalırlar. Yaptıkları her şeyin kendilerine üç misli ile geri döndüğüne inanırlar. Yani zarar vermeleri durumunda kendileri üç kat daha fazla zarar göreceklerdir. Bu nedenle, herhangi birini lanetlemeyi istemezler; lanet üç katıyla onlara geri gelecektir. Tüm cadılar, "iyi sihir" olarak değerlendirilmesi gereken bir çeşit ayinsel sihir uygulaması yaparlar. Ahlaki kuralları, "Kimseye zarar verme, ne istersen yap" deyişi ile kelimelere dökülmüştür.

> *Kendine "cadı" demek hiç kimseyi cadı yapmaz; ayrıca ne kalıtım ne de unvanların, derecelerin ve kabul törenlerinin toplanması insanı cadı yapar. Bir cadı kendi içindeki, bilgece ve refah içinde, başkalarına zarar vermeden ve doğayla uyumlu şekilde yaşamasını mümkün kılan güçleri kontrol etmek ister.*
>
> —Amerikan Cadılar Konseyi, *İnancın İlkeleri*

Vikaların dini faaliyetlerinde doğaya karşı derin saygı güçlü bir rol oynar. Aynı şekilde kadının değeri ve cadı olsun ya da olmasın birçok kadının geleneksel dinlerde erkek egemenliğinin aşırı baskın uygulaması olarak değerlendirdiği şeyin dengelenmesi gerekliliği de çok önemlidir.

Cadılar genellikle, aynı ilahi varlığın farklı yönleri olarak görülen bir tanrı ve tanrıçaya taparlar. Bu ilahi varlık, evrendeki tek her şeye kadir tanrısal güç olarak bilinir ve birçok kişinin taptığı Tanrı ile aynıdır. Ancak cadılar hem bir anne hem de baba figürüyle daha iyi bağlantı kurarlar ve bu da inançta büyük çoğunlukla *tanrıça* adının ortaya çıkmasının sebebidir.

Soru

Cadılar nasıl büyü yaparlar?

Bir cadı tipik olarak bir büyüye bir daire çizerek, biraz tütsü yakarak, özel bir mum yakarak ve daha sonra bir miktar ritmik söz söyleyerek başlar.

Dini Törenler

Vikaların çok sayıda dini töreni vardır; bu törenlerin en göz alıcı olanına "elleri bağlamak" adı verilir. Seremoni İskoçya, Galler ve İrlanda'da gerçekleştirilen ortaçağ evlilik törenlerinden alınmıştır. Her ne kadar geçerli bir evlilik sertifikası alınmaması ve resmi bir papazın törende yer alıp kanuni olarak belgelendirmemesi durumunda kalıcı bir şey olmasa da, elleri birleştirmek temelde bir evlilik törenidir.

Bu tören aslında bir evlilik olarak değil, evlenme niyetinin beyan edilmesi olarak görülüyordu. Törenden bir yıl ve bir gün sonra çift eğer hâlâ birbirine bağlıysa, resmi bir törenle yasal olarak evlenebilirlerdi.

Tören başlamadan önce, seçilen alan geleneksel olarak "Süpürge Bakiresi" tarafından çöpten ve olumsuzluktan temizlendikten

sonra tören başlar. Gerçek tören oldukça geleneksel bir şekilde yapılır, ancak tıpkı Hıristiyan evlilik törenleri gibi çift töreni kişiselleştirebilir. Vika töreni, yüce rahibenin üç kere daire çizerek şunları söylemesi ile başlar:

Üç kere dön,
Birincisi kız için,
İkincisi yaşlı kadın için,
Üçüncüsü de tahtta oturan Anne için.

Daha sonra bunu yeminlerin edilmesi, evlilik yüzüklerinin takılması ve elementlere teşekkürlerin sunulması takip eder. Tören, açılış dizelerinin tekrar edilmesi ile sona erer.

Bayramlar

Kelt takvimine dayalı olarak Vika takvimi, her biri bir kutlama ile başlayan iki mevsimi kabul eder: kış ve yaz. Sekiz ana bayram, "Sekiz Sabbat" olarak bilinir. Bazı cadılar meclisleri bayramları kutlayabilir ve diğerleri başka alternatiflere sahip olabilir. Daha az önemli bayramlara "İkinci Derece Sabbatlar" denir.

Aşağıdaki listede verilen tarihlerin değişiklik gösterebileceğini unutmayın:

- **Yule:** Kış gündönümü, 21 Aralık. Güneş Tanrısı Yule'de doğar.
- **Imbolg** (Imbolc olarak da adlandırılır): Şubat 1, 2. Kıştan uyanışın ilk işaretleri (aynı zamanda "Dağsıçanı Günü" olarak da bilinir).
- **Ostara:** İlkbahar ekinoksu, 22 Mart. Gündüz ile gecenin eşit olduğu sihirli zamanlar.
- **Beltane:** 1 Mayıs, büyük bir doğurganlık kutlaması ("Mayıs Günü" olarak da bilinir).
- **Litha:** Yaz gündönümü, 21 Haziran. "Yaz Ortası" ve "Aziz John Günü" olarak bilinir.

- **Lughnasadh:** 1 Ağustos, hasat mevsiminin başlangıcı.
- **Mabon:** Sonbahar ekinoksu, 22 Eylül. Toprağın cömertliği için şükran sunma zamanı.
- **Samhain:** 1 Kasım. Samhain, Vika takviminde yılbaşıdır. Tıpkı Vika kutlama gününün güneşin batması ile başlaması gibi, yıl da yılın karanlık zamanının başlangıcı ile başlar.

RASTAFARYANİZM

Yehuda Aslanı

Rastafaryanizmin kökenleri, Pan-Afrikanist hareketinin ilk kurucularından olan **Marcus Garvey**'ye (1887-1940) kadar uzanır. Garvey, müritlerinin Afrika'ya dönmelerini vaaz etmiş ve gelecekte siyahi bir Afrikalı kralın halkı yöneteceği kehanetinde bulunmuştur.

1930'da, **Ros Tafari Makonnen** (1892-1975) Etiyopya kralı olarak taç giydi. İmparator I. Haile Selassie ("Yehuda kabilesinin aslanı", "Tanrı'nın seçtiği ve Etiyopya krallarının kralı") unvanını aldı. Böylece Haile Selassie siyahi kral kehanetini gerçekleştirdi. Rastafaryanlara göre o, siyahi ırkın yaşayan tanrısıydı. Onun Hıristiyanlığın bahsettiği İsa Mesih olduğuna ve beyaz ırkın dünyayı İsa'nın beyaz ırktan olduğuna inanmaları için kandırdığına inandılar.

Jamaika

Jamaika, 1494 yılında Kristof Kolomb tarafından bulundu; yıllar sonra önce İspanyollar sonra da İngilizler tarafından sömürgeleştirildi. İspanyollar tarafından başlatılan köle ticareti 1830'a kadar devam etti. 1959'da Jamaika, İngiliz Milletler Topluluğu'na dahil bağımsız bir ülke oldu.

Rastafaryanizmin ortaya çıkışı Haile Selassie'nin taç giymesinden sonra gerçekleşti. İlk liderlerinden biri, daha sonra Jamaika hükümeti tarafından devrimci bir ilkeyi vaaz verdiği için tutuklanan **Leonard Howell** (1898-1981) idi. Howell'ın altı ilkesi şunlardı:

1. Beyaz ırktan nefret etmek.
2. Siyah ırkın tam üstünlüğü.
3. Kötülükleri nedeniyle beyazlardan intikam almak.

4. Jamaika hükümetinin ve resmi kurumlarının reddedilmesi, aşağılanması ve eziyet çekmesi.
5. Afrika'ya geri dönmek için hazırlanma.
6. İmparator Haile Selassie'nin yüce varlık ve siyah ırkın tek yöneticisi olarak kabul edilmesi.

21 Nisan 1966'da Haile Selaisse Jamaika'yı ziyaret etti. Bu ziyaretten iki sonuç çıktı: 21 Nisan kutsal gün ilan edildi ve Selaisse, Rastafaryanlara Etiyopya'ya göç etmemeleri konusunda güçlü bir tavsiye verdi, onları önce Jamaikalı insanları özgürleştirmeye teşvik etti. O zamandan beri birçok kişi göçten vazgeçirme sebebini merak etmektedir. Selaise'nin, binlerce Jamaikalının Etiyopya'ya yapacakları olası göçün çözeceğinden çok daha fazla sorun yaratacağını görmüş olması muhtemeldir.

Rastafaryanlar (kimi zaman Rastalar olarak da adlandırılırlar), Haile Selassie'nin öldüğünü kabul etmezler. Atomlarının tüm dünyaya yayıldığına ve her bir Rastafaryanın içinde yaşadığına inanırlar. Rastafaryanlar Tanrı'ya "Jah" derler.

Ana İnançlar ve Kutsal Metinler

Rastafaryanizmin orijinal inanç sistemi öylesine belirsizdi ki, ilkelerinin bir parçası olan her şey kişisel yorumlanabilirdi. Rastafaryanlar, tereddütlü bir şekilde de olsa İncil'i kabul ederler. İncil'in İngilizce tercümesinin büyük bir kısmının çarpıtıldığını, bu nedenle temel metin düzgün de olsa eleştirel bir bakış açısıyla görülmesi gerektiğini düşünürler. İncil'in Rastafaryan yorumu dışında herhangi bir kutsal metinleri yoktur.

Tanrı'nın kendisini ilk önce kurtarıcıları olan Musa, onu takiben İlyas ve sonra da İsa Mesih ile ortaya çıkardığına inandıkları için Rastafaryanların ilkesi Hıristiyanlık ile benzerlik göstermektedir. Ancak kaynakları farklıdır. Bir tanesi, Rastafaryanların Haile Selaisse'nin aslında İsa Mesih olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Diğerleri ise aslında beyaz ırkın Tanrı'sının şeytan olduğuna inanır.

Anlamı Nedir?

"Ben ve ben" ifadesi, Rasta lehçesinde sıklıkla duyulur. Bunun anlamı, her şeyin tam olarak eşit olduğudur. İnsanların "sen ve ben" değil, "ben ve ben" dediklerini ifade eder.

Rastafaryanları örnekleyen ve aynı zamanda betimleyen iki ana sembol rastalı saçları ve *ganja*'dır (esrar). Rastalı saçlar Rasta kökenlerini simgeler. Bu saçlar, beyaz ırkın sarışın görüntüsünün ve kurumlarının antitezidir. Saçın uzatılma ve bakılma şekli Yehuda Aslanı'nı (Haile Selaisse) temsil eder. Aynı zamanda çağrışım yoluyla papazlığı da temsil eder hale gelmiştir. Muhtemelen oldukça iyi bilinen bir şekilde, Rastafaryanizm inananı olmasalar bile rastalı saçlar birçok siyahi tarafından (ve hatta bazı beyaz kişiler tarafından) kullanılmaktadır.

Ganja Rastaların esrar için kullandıkları kelimedir; dini amaçlar için kullanılır ve dini gerekçesi İncil'deki çeşitli dizelere dayanmaktadır:

- "O, hayvanlar için ot ve insanlara hizmet etmesi için bitkiler yarattı." (Mezmurlar 104:14)
- "Toprak sana diken ve çalı verecek, yaban otu yiyeceksin." (Yaratılış 3:18)
- "Ülkenin bütün bitkilerini, doludan kurtulan her şeyi yesinler." (Çıkış 10:12)
- "Sevgi dolu bir ortamdaki sebze yemeği, nefret dolu bir ortamdaki besili danadan yeğdir." (Özdeyişler 15:17)

Rastafaryanlar arasında ot kullanımı çok yaygındır ve sadece dini törenlerle sınırlı değildir. Örneğin Nyabingi töreni, otu nezleyi iyileştirme gibi tıbbi amaçlar için kullanmaktadır.

Dini törenlerde *ganja* kullanımı, Kingston şehrine bakan Pinnacle isimli Aziz Catherine tepelerinde Leonard Howell tarafından düzenlenen bir tarikat konuşmasında başlamıştır.

Rastafaryanizmin büyümesi, 1975 yılında inancın elçisi haline gelen Reggae sanatçısı **Bob Marley**'nin (1945-1981) dünya çapında kabul görmesi ile ilişkilendirilmektedir. Hareket, özellikle Karayipler'deki, bunu asiliklerinin bir sembolü olarak gören siyahi gençler arasında yayılmıştır. Bunun sonucunda, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de inananlar ortaya çıkmıştır.

SCIENTOLOGY

Hollywood Ünlülerinin Dini

Scientology, 1950'li yıllarda, bilimkurgu yazarı **L. Ron Hubbard** (1911-1986) tarafından yazılan, çok satanlar arasındaki *İnsan Aklının Sınırları "Dianetik"* kitabının bir uzantısı olarak gelişti. Kitap Hubbard'ın yeni psikoterapi şeklini detaylı şekilde anlatıyordu ve çok popüler oldu. 1952'de, ruhsal tedavi teknolojisi kuruluşundaki diğer kişilerle çok büyük anlaşmazlıklar yaşadıktan sonra Hubbard, Uluslararası Hubbard Scientologist Derneği'ni kurdu.

Hubbard çok büyük boyutlarda anlaşmazlıklara sebep oldu. Bilimkurgu alanında üretken bir yazardı ve kendi anlatımına göre, donanmada yüksek rütbeli bir subay olarak görev yapmıştı, Uzak Doğu kâşifi olarak ve bir süre de Kaliforniya'daki okült bir grubun müridi olarak zaman geçirmişti. Hubbard'ın biyografisini inceleyen diğerlerine göreyse, donanmada düşük bir performans sergilemişti ve asla rütbe alamamıştı; muhtemelen Çin ve Tibet'i keşfetme konusundaki hikâyeleri uydurmuştu ve vaktinin büyük bir kısmını yazarak ve kendisi hakkında hikâyeler kurgulayarak geçiriyordu.

Tanrı Yok mu?

Scientology literatürünün parçası olan herhangi bir metinde *Tanrı*, *ilahi varlık*, *kutsal* kelimeleri ya da benzeri bir tanımlayıcı isim geçmemektedir.

Scientology Kilisesi resmi olarak 1954 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kuruldu. Daha sonra Büyük Britanya ve diğer ülkeler de dahil edildi. Scientology, dini-bilimsel bir hareket olarak değerlendirilmektedir.

Hareket, oldukça büyük anlaşmazlıklara ve hatta aşırı öfkeye sebep oldu; tehlikeli ve şiddet dolu olma, üyelerini dolandırma ve felsefesine ve uygulama şekline karşı çıkanları taciz etme suçlamalarıyla karşılaştı.

"www.scientology.org" sitesinde, "Scientology nedir?" başlıklı bölümün bir kısmında şunlar yazılıdır:

> *Belirli Scientology ilkelerinin ve uygulamalarının diğer dinler ile karşılaştırılması sonucunda, Scientology'nin tamamen yeni olmasına rağmen kökenlerinin dini düşüncenin kendisi kadar eski olduğunu açık hale getiren benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır.*
>
> *... ve Scientology prensiplerinin tüm yaşam alanını kapsamasından dolayı, bu inancın sunduğu cevaplar tüm varoluş için geçerlidir ve geniş kapsamlı uygulanabilirliği vardır.*

Scientology ile İlgili Tartışmalar

Scientology kilisesi ve bu kilisenin yetkilileri, kendileri aleyhine açılmış çok sayıda dava ile karşılaşmışlardır. Hükümet, hareketi dolandırıcılık, vergi kaçırma, kötü mali yönetim ve hükümet belgelerini çalma komplosu ile suçlamıştır. Kilise, hükümet kurumları tarafından yargılandığını ve bunun karşılığında hükümet ve özel kişiler aleyhine binlerce dava açtıklarını iddia etmiştir. Eski üyeler, Hubbard'ın kuvvetli ve kazançlı bir iş kurmak için vergiden muaf kilise statüsünü kullanmaktan suçlu olduğu konusunda tanıklık etmişlerdir.

Ana İnançlar

Hareketin merkezi, bir psikoloji sistemine ve zihnin görünen çalışma sistemine dayanmaktadır. *Engram* kelimesi, Scientology terminolojisinin bir parçasıdır ve anlamı, beyinde bilinçli zihnin ulaşamadığı bir hatıranın varlığını açıklayan kalıcı bir değişim ol-

duğu varsayılan bir bellek gözden geçirmesidir. Ancak bu hatıra bilinçaltında pasif bir şekilde durmaktadır ve yeni tecrübelerle tetiklenerek geri getirilebilir. Bu yeni tecrübeler, Scientology tarafından denetim olarak adlandırılan ve denetçi tarafından gerçekleştirilerek, olası mürit ile denetçi arasında bire bir yapılan bir seansta denetçinin yüzeye çıkması ve net hale gelmesi ya da müridin zihninin ondan arınması için *engram*'ın üstüne gittiği bir çalışma ile sağlanır. Amaç, zihni *engram*'lardan arındırmak ve böylece müridin daha iyi akıl sağlığına ve bakış açısına sahip olmasını sağlamaktır. Sigmund Freud tarafından geliştirilen yöntemleri bilenler ikisi arasında benzerlikler göreceklerdir.

Resmi açıklamalardan yapılan başka bir alıntıya göre, "Bir denetçi, Scientology Kilisesi'nin bir elçisi ya da elçi adayıdır. *Denetçi (auditor)* dinleyen kişi anlamındadır ve 'duymak' ya da 'dinlemek' anlamındaki Latince *audire* kelimesinden gelir. Denetçi, iyileşmeleri için bireylere denetim uygulama konusunda eğitim görmüş ve uzman kişidir. Denetçi, temizlenmemiş kişi (temizlenme sürecini henüz tamamlamamış kişi) ile birlikte çalışır ve ona kendi tepkisel zihnini yenmesi için yardımcı olur."

Engram kelimesinin Scientology içindeki resmi anlamı, "kişinin bilinçsiz olduğu bir zamanda tepkisel zihin tarafından yapılan bir kayıt"tır. Engram bir hatıra değil, kısmen ya da tamamen bilinçsiz olunan bir anda mevcut olan tüm algılar tarafından, tüm detaylarıyla tam olarak kayıt altına alınan belirli bir zihinsel resim tipidir. "'Temiz' hale gelmek, birey tarafından oldukça arzulanan, denetim yoluyla elde edilen ve ruhsal tedavi teknolojisi öncesinde hiçbir şekilde ulaşılabilir olmayan bir durumdur. Temiz kişi, artık kendi tepkisel zihnine sahip olmayan ve bu şekilde tepkisel zihnin sebep olabileceği kötü etkilerin hiçbirinden etkilenmeyen kişidir. Temiz kişinin, tekrar uyarıldığında gizli ya da yanlış veriler girerek kişinin kendi hesaplamalarının doğruluğunu yok eden herhangi bir *engram*'ı yoktur."

Gerçekleştirildiği iddia edilen kişisel zihinsel özgürleştirmeye ek olarak, Scientology *thetan* adı verilen evrensel bir yaşam enerjisine vurgu yapar.

Scientology'nin diğer dinlerle karşılaştırıldığında alışılmadık gelen özelliklerinden biri, temiz kişi olma statüsüne kavuşmak için farklı seviyelerde ilerleyen kişilerin, bu süreç için para ödemek zorunda olmalarıdır (ki bu ödeme yüz binlerce dolar olabilir). Kilise ile ilgili anlaşmazlığın bir kısmı, diğer hiçbir dinde inananların inancın faydalarını elde etme ayrıcalığın için para ödemek zorunda olmamalarıdır.

Ron L. Hubbard'ın Çalışmaları

L. Ron Hubbard, kendi felsefesini 5000'den fazla yazı ve 3000 kayda alınmış ders ile açıklamıştır. *İnsan Aklının Sınırları "Dianetik"* kitabı, hareket tarafından tarihte bir dönüm noktası olarak tanımlanmıştır. Kutsal bir metinleri yoktur.

İbadet ve Uygulamalar

Hareket kendi elçilerini kendi görevlendirir. Scientology elçileri, diğer dinlerin papaz ve vaizleri ile aynı tören ve ibadet tiplerini gerçekleştirir. Haftalık bir ibadette, insanların ruhani birer varlık olduklarına değinen bir vaaz verilebilir.

Scientology İnananı Ünlüler

Scientology, özellikle eğlence dünyasındaki ünlüleri kendi bünyesine almak için oldukça etkin bir çaba göstermiştir. Önce gelen Scientology inananı ünüler şunlardır:

- Tom Cruise
- John Travolta
- Kirstie Alley

- Anne Archer
- Nancy Cartwright
- Jeffa Elfman
- Juliette Lewis
- Bijou Phillips
- Giovanni Ribisi
- Greta Van Susteren

Scientology toplulukları, evlilikleri ve vaftizleri kendi resmi törenleriyle kutlarlar ve akranlarının ölümlerini de cenaze törenleriyle anarlar.

Papaz aynı zamanda Scientology inananlarına kişisel seviyede yardımlarda bulunur. Görünüşe göre bu tip bir yardım çok çeşitli şekillerde olabilir. Scientology'nin en nihayetinde herkesin kazandığı bir din olduğu belirtilir. Sunulan hizmetler için gittikçe artan bir ücret yapısı da bağlayıcı bir şekilde uygulanır.

EK

ÖNEMLİ TARİHLER ÇİZELGESİ

Aşağıda, dinler tarihindeki önemli tarihlerin bazılarının bir taslağını bulabilirsiniz. Bu takvim kapsamlı olması amacıyla hazırlanmamıştır ancak önemli insanların ve olayların ortaya çıkışı için genel bir referans sunacaktır. Aynı zamanda yüzyıllar içinde dinler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar konusunda da güzel bir belirteçtir. Lütfen MÖ dönemi için verilen tarihlerin, araştırmacılar arasında bile genellikle eğitimli tahminler olduğunu unutmayın.

MÖ

2000-1501: Stonehenge, İngiltere dini ibadetin merkezidir.

1500-1001: Musa'ya Sina Dağı'nda On Emir gönderilir.

1100-500: Hinduların kutsal metinlerin olan Vedalar derlenir.

800-701: İşaya Peygamber Mesih'in gelişini müjdeler.

600-501: Konfüçyüs, Buda, Zoroaster, Lao-Tzu ve Yahudi peygamberler zirvededir.

540-468: Mahavira, Jainizm'i kurar. Budizm'in kurucusu Siddhartha Gautama doğar.

450-401: Tevrat Yahudilerin ahlaki özü haline gelir.

200: Bhagavad Gita yazılır.

Yıl 1: Hıristiyanlığın kurucusu, Nasıralı İsa'nın doğduğu yıl olduğuna inanılır.

MS

30: Çarmıha germenin ve İsa Mesih'in ölümünün olası tarihi.

51-100: İsa'nın havarisi Aziz Petrus idam edilir. Yeni Ahit'in ilk dört kitabının, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinin yazıldığına inanılır.

570: İslamiyetin kurucusu Muhammed doğar.

622: Muhammed Mekke'deki zulümden kaçar ve Medine'ye sığınır. Müslüman takviminin ilk yılıdır.

625: Muhammed Kuran'ı dikte etmeye başlar.

632: Budizm Tibet'in resmi dini haline gelir.

695: İspanya'daki Yahudilerin yargılanması.

936: İlk Parsilerin (Zerdüştlük inananları) İran'dan Hindistan'a gelişinin geleneksel yılı.

1054: Roma Katolik Kilisesi ile Doğu Ortodoks Kilisesi arasındaki ayrılma görünür hale gelir.

1200: İslamiyet Hindistan dinlerinin yerine geçmeye başlar.

1229: Toulouse, Fransa'daki Engizisyon, İncil'in sıradan insanlar tarafından okunmasını yasaklar.

1252: Engizisyon işkence aletleri kullanmaya başlar.
1306: Yahudiler Fransa'dan sürülür.
1309: Roma Katolik papalık merkezi Avignon, Fransa olur.
1349: Almanya'daki Yahudilere zulmedilir.
1483: Almanya'daki Protestan Reformu'nun lideri olan Martin Luther doğar.
1491: Cizvitlerin kurucusu Loyolalı Ignatius doğar.
1492: İspanyol Engizisyon generali tarafından Yahudilere Hıristiyanlığı kabul etmeleri ya da ülkeden ayrılmaları için üç ay verilir.
1507: Martin Luther papaz unvanını alır.
1509: Fransa Protestan Reformu lideri John Calvin doğar.
1531: Portekiz'de Engizisyon.
1549: İngiltere'de sadece yeni Dua Kitabı'nın kullanılmasına izin verilir.
1561: Flanders'lı Fransız Kalvinist mülteciler İngiltere'ye yerleşir.
1611: Kral James İncili'nin resmi versiyonu yayınlanır.
1620: Seyyah babalar, Kuzey Amerika'ya gitmek için *Mayflower* gemisiyle Plymouth İngiltere'den ayrılırlar. New Plymouth Massachusetts'e yerleşirler ve Plymouth Kolonisini kurarlar.
1642: Protestan Dostlar Topluluğu'nun (Kuveykırlar) İngiliz kurucusu George Fox doğar.
1703: Daha sonra Metodist Kilisesi olan Protestan hareketinin İngiliz kurucusu John Wesley doğar.
1716: Çin'de Hıristiyanlığın öğretilmesi yasaklanır.
1859: İngiliz doğa bilimci Charles Darwin *Türlerin Kökeni* adlı kitabını yayımlar.
1869: ilk Roma Katolik Vatikan Konseyi'nin toplanması ve Papa'nın yanılmazlık yasası dogmasının savunulması.
1869: Ülkesine İngiltere'den bağımsızlık elde etmesi için yardım eden ve Hindular ile Müslümanlar arasında uzlaşma yapmaya çalışan Mohandas K. Gandi doğar.

1933: Adolf Hitler'in Nazi partisi tarafından, Yahudi Soykırımı olarak bilinen Avrupa Yahudilerine yapılan zulüm ve yok ediş başlar.

1948: Bağımsız İsrail Yahudi Devleti kurulur.

1952: Gözden Geçirilmiş Standart İncil çok satanlar listesinde birinci sıraya yerleşir.

1962: İkinci Roma Katolik Vatikan Konseyi'nin toplanması, dualarda değişiklik yapılması ve ibadetlere sıradan kilise üyelerinin daha fazla katılmasının teşvik edilmesi.

1983: Dünya Kiliseler Konseyi, Hıristiyan inancı ve ibadeti konusunda yeni uzlaşma seviyeleri belirler. Konsey tarihi bir mezhepler arası bir şarap ekmek ayini düzenler.

1990: Yeni Gözden Geçirilmiş Standart İncil yayımlanır.

DİZİN

A

Abelard, Pierre 17, 118
Adharma 169
Ahmediye Görevi 156
Ahmed, Mirza Gulam 155, 156
Ahura Mazda 33
Anatta 193, 194, 196, 202, 214
Anicca 193, 194, 195, 196, 201
Aquinas, Aziz Thomas 118
Ariadne 15, 16
Artharvaveda 171, 172
astronomi 116, 139, 140, 141, 145
Atman 174, 176, 182, 183
Augur 30
Augustus 30, 31, 32

B

Bahailer 157
Bahaullah 157
Benedikt 105, 106
Beytü'l Hikmet 140, 141
Bhagavad Gita 165, 170, 187, 256
Biruni 142
Bodhisattva 212, 213, 214
Brahmanlar 163, 167, 170, 171, 174, 175, 176, 182, 183, 222, 223
Büyük İskender 35, 36, 37

C - Ç

Calvin, John 111, 257
Carter, Howard 27
cihat 134, 135
Cizvitler 112, 113, 114, 115, 257
çokeşlilik 230, 231

D

Dalai Lama 225
Demeter 12, 18, 19, 20, 21, 29, 36
dharma 163, 165, 166, 167, 168, 169, 178, 192, 205, 208, 215, 220
Dionysos ayinleri 14, 15, 16, 17
Dukkha 192, 193, 194, 195, 196, 202, 203, 205, 227
Dyer, Reginald 187

E

Ebubekir 141, 154
Ein Sof 44, 45
Elefsis Gizemleri 19, 34
Engram 251, 252

F

Farisiler 46, 47, 97, 98
Feng Shui 81, 83
firavunlar 22, 26, 27, 66, 67, 68

G

Gandi, Mohandas K. 163, 185, 186, 187, 188, 189, 257
Ganja 248, 249
Garvey, Marcus 246
Gize Piramidi 27, 229
Glosolali 235
Gutenberg, Johannes 110

H

Habil 61
hac 129, 131, 132, 133, 162
Hades 18, 20, 21, 30
Haile Selassie 246, 247
Hanuka 52, 62, 64, 72
Harezmî 142
Helenizm 36, 46
hicret 160, 162
Howell, Leonard 246, 249
Hubbard, L. Ron 250, 251, 253

I - İ

İbn Heysem 141
İbn Sina 141
İbranice 38, 41, 42, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 61, 64, 67, 69, 70, 76, 77
İskenderiye Kütüphanesi 35

J

Jainizm 163, 183, 229, 256

K

Kabala 41, 42, 43, 44, 45, 74
Kabil 61
Kadıyani Hareketi 155
Kama Sutra 167
Kaplan, Mordecai 49, 50
karma ve samsara 181, 183
kıyamet 126, 128, 147
Kızıldeniz 67, 68
koanlar 218, 220
Konfüçyüsçülük 78, 79, 81, 82, 89, 90, 91, 114
Konstantin 101, 102
Krişna 157, 171, 177, 178, 179, 183
Kuran 101, 122, 124, 125, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 158, 161, 256

L

Lao-Tzu 79, 80, 92, 93, 256
Likurgus 17
Loyolalı Ignatius 112, 257
Luther, Martin 108, 109, 110, 111, 185, 257

M

Mahabharata 171, 177
Makkabi isyanı 64
Mekke 131, 132, 133, 134, 158, 159, 160, 161, 162, 256
Midraş 56, 60, 61
Minyan 39, 47
mistisizm 41, 43, 53
misyonerler 113, 114, 119, 232
Mormonlluk 230
Muhammed 127, 129, 130, 134, 135, 136, 137, 144, 145, 146, 147, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 256
Musa 39, 40, 45, 56, 57, 58, 66, 67, 75, 118, 122, 126, 127, 145, 247, 256

N

namaz 129, 131, 141, 146, 154, 160, 161
Nasıralı İsa 94, 95, 97, 256
Nasırüddin Tûsi 142
Nehru, Cevahirlal 188

O - Ö

On iki havari 96, 99, 232
oruç 63, 65, 83, 108, 129, 130, 131, 141, 189
Oz, Amos 38, 69
Ölüler Kitabı 25, 171

P

Pardes 42
Parham, Charles Fox 234
Persefoni 18, 20, 21, 29
Pesah 62, 66, 67, 72
Pirkei Avot 44
Platon 164
Pontifice'ler 30
Prajna 196, 198, 202

R

Râzî 141
Reform 46, 48, 49, 108, 112
Ricci, Matteo 114, 115
Rigveda 169, 170, 171, 172

S - Ş

Sadukiler 46, 47, 97, 98
Salem 239
Samadhi 196, 198
Samaveda 169, 171, 172
Sambhogakaya 215
Samsara 183, 184, 195, 211
sangha 205, 206, 208, 209, 220
satyagraha 187
Schall von Bell, Johann Adam 115
Scheppe, John G. 236
Scientology 250, 251, 252, 253, 254
sedarim 59
Sefer HaBahir 41, 42, 76
Sefirot 44
Sekiz Sabbat 244
Seymour, William Joseph 234
shikantaza 220
Siddhartha 207, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 256
sila 196, 198
Sisamlı Aristarkus 35
skolastisizm 118
Smith, Joseph 230
smriti 169
Sufiler 155
Summa Theologica 118
sünnet 63, 125, 145, 146, 147, 156
Sünni 154
şarap 12, 14, 15, 30, 33, 91, 96, 105, 151, 233, 258
şeriat 149
şeytan 126, 132, 184, 234, 237, 239, 240, 247
şiddetsizlik 163, 185, 188, 189
Şii 154

T

Talmud 40, 52, 56, 58, 59, 60, 62
Tao Te Ching 78, 80, 92
Tetzel, Johann 109, 110
Theravada 211, 212, 213, 214
Theseus 15, 16
Thoas 16
Thompson, Mel 87
Thyrsus 14
tövbe 149, 150

Tutankamun 26, 27
Tuz Yürüyüşü 188

U -Ü

Umre 133
Upanişadlar 164, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 181
Üç Mücevher 205, 206, 208
üç zehir 194

V

Vajrayana 211, 212, 215, 216
Vedalar 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 256
Vika 240, 241, 242, 243, 244, 245
vipassana 201
Virgil 31, 32

W

Wise, Isaac Mayer 48
Wittenberg 108, 109, 110
Wyclif, John 108

Y

Yajurveda 169, 171
Yidiş 51, 53, 54, 55, 70, 71
yin ve yang 78, 79, 90
Yom Kippur 62, 63, 65
Young, Brigham 230, 231

Z

Zendo 218
Zhuangzi 81, 82, 93
Zhu Xi 89
Zohar 41, 42
Zwingli, Ulrich 111

DÜNYA DİNLERİNİN KÖKENLERİNİ VE GELENEKLERİNİ KEŞFEDİN!

Dünyada bu kadar çok uygarlık ve onlara ait din varken, hepsinin önemli isimlerini, kurallarını ve tarihlerini hatırlamak kolay değildir. *Dinler Tarihi 101* ise kutsal hikâyelerden seçmeleri, peygamberlerin hayatlarını ve dini figürlerin tarihte nasıl yer edindiklerini sıkıcı ayrıntılara girmeden anlatıyor. Antik uygarlıkların mitolojilerini ve günümüzde milyonlarca inanana sahip dinlerin tarihsel yolculuklarını capcanlı bir anlatımla sunuyor.

İsa'dan Dört Yüce Gerçek'e, Rigveda'dan Kuran'a, semavi dinlerden mistik dinlere; peygamberler, kutsal kitaplar ve önemli dini liderler hakkında merak ettiğiniz her şey *Dinler Tarihi 101*'de!

5. BASKI
sayyayincilik.com
facebook.com/sayyayinlari
twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik

internet satış
saykitap.com
30 TL
ISBN 978-605-02-0682-1
SAY YAYINLARI